Національна академія наук України
Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського

АРХІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНИХ СТАРОСТ І КОМІСАРІВ
(1918 – 1920)

УПОРЯДКУВАВ ВАЛЕНТИН КАВУННИК

КИЇВ 2017

ARCHIVE DE LA RÉPUBLIQUE DÉMOCRATIQUE UKRAINIENNE
MINISTÈRE DES AFFAIRES INTÉRIEURS
LES RAPPORTS DES GOUVERNEURS ET DES COMMISSAIRES
(1918 – 1920)

ÉDITÉ PAR VALENTYN KAVOUNNYK

ARCHIV VON UKRAINISCHEN VOLKSREPUBLIK
MINISTERIUM FÜR INNERE ANGELEGENHEITEN
BERICHTE VON PROVINZÄLTESTEN UND KOMMISSAREN
(1918 – 1920)

VORBEREITET VON VALENTYN KAVUNNYK

УДК 930.253:94(477)УНР«1918/1920»
А 87

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України
(Протокол №8 від 19 грудня 2017 року)

Упорядник, автор передмови: Валентин Кавунник

А87 Архів Української Народної Республіки. Міністерство внутрішніх справ. Справоздання губерніяльних старост і комісарів (1918 – 1920) / Упорядкував Валентин Кавунник. – Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2017. – 336 с.

ISBN 978-966-02-8391-6

У збірнику опубліковано справоздання губерніяльних старост і комісарів від травня 1918 року до червня 1920 року з архіву Міністерства внутрішніх справ Української Народної Республіки. У цих документах повідомляється про становище в повітах Волинської, Катеринославської, Київської, Подільської, Полтавської, Таврійської, Харківської, Херсонської, Чернігівської губерній, а також з'ясовується настрій населення щодо німецької та австро-угорської військової влади, повстань інспірованих з Росії, військового повстання Директорії, вторгнення большевицької, добровольчої та польської армій на територію України.

ISBN 978-966-02-8391-6

ЗМІСТ

ПОДЯКА

Публікація містить результати досліджень, проведених за грантом Президента України за конкурсним проектом Ф 70 Державного фонду фундаментальних досліджень.

Дослідження реалізоване за сприянням співробітників Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України: Наталії Василівни Маковської (директор), Наталії Григорівні Давиденко (відділ забезпечення збереженості та обліку документів), Надії Олегівни Луцюк, Оксани Анатоліївні Кузнецової, Олени Олександрівни Вишневої, Любові Леонідівни Смульської, Тетяни Володимирівни Ямпольської (сектор користування документами), Наталії Володимирівни Григорчук (сектор публікації документів), а також Ольги Михайлівни Редько (відділ довідкового апарату).

Найщирішу подяку висловлюю незмінному наставнику Ігорю Борисовичу Гиричу за консультацію під час підготовки збірника до друку.

Особливу подяку висловлюю своїм батькам Леоніду Васильовичу та Олені Анатоліївні Кавунник, а також двоюрідному брату Леоніду Івановичу та його дружині Аллі Вікторівні Кавунник за підтримку у вивченні архіву Української Народної Республіки.

А братія мовчить собі,
Витріщивши очі!
Як ягнята. «Нехай, – каже, –
Може, так і треба».
Так і треба!..

Тарас Шевченко

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНИХ СТАРОСТ І КОМІСАРІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Справоздання губерніяльних старост і комісарів публікуються із архіву Адміністраційного відділу Департаменту загальних справ Міністерства внутрішніх справ Української Народної Республіки, який зберігається у фондах Центрального державного архіву вищих органів державної влади та управління України. У документах зібрана інформація про настрій населення, становище в Волинській, Катеринославській, Київській, Подільській, Полтавській, Таврійській, Харківській, Херсонській та Чернігівській губерніях. Губерніяльні старости, зокрема, зафіксовували успішність спільних заходів державної варти, німецької, австро-угорської військової влади спрямованих на відновлення громадського спокою та порядку: роззброєння населення, боротьбу з кримінальними злочинцями та ліквідацію большевицьких повстань в губерніях, організація, фінансування, постачання зброєю яких забезпечувалося Росією. Проте державна варта не змогла самостійно оборонити демаркаційну лінію та ліквідувати військове повстання Директорії. Губерніяльні комісари відзначали ставлення населення як до національного уряду так і до большевицької, добровольчої та польської армій, які вторглися на територію Української Народної Республіки.

Справоздання написані українською та російською мовами. З метою уніфікації правопису документів беззастережно виправляються географічні назви; в квадратних дужках доповнюються скорочення. Номери районів державної варти, військові частин записуються римськими цифрами, дати, години, роки, кількість друкованої продукції, одиниці фінансів, ваги, площі, довжини – арабськими, а числівники подаються прописом. Назви місяців, націй, посади, урядові установи та інституції самоврядування записані з маленької букви. Лексику збережено без змін, пунктуація та орфографія редагується за сучасним правописом.

У географічному покажчику міста та села упорядковані за державами, губерніями та повітами станом на 1918 – 1920 роки. Хутори, колонії, господарства (економії, шахти, заводи), залізничні станції до географічного покажчика не включені.

Валентин Кавунник

ВОЛИНСЬКА ГУБЕРНІЯ

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 22 ЧЕРВНЯ 1918

місто Житомир

Згідно телеграми по Департаментові державної варти за № 303, представляю відомості за минулий тиждень.

15 червня. Шепетовці Заславського повіту затримана ватага грабіжників в числі тринадцяти чоловік, які знаходяться у в'язниці.

16 червня. Карпівцях Житомирського повіту німецький жовнір Граєвський, охоронявший посіви власника маєтку, застав на потраві селянських коней, яких хтів запинити; селяни з кіньми втекли в село, куди слідом прийшов жовнір Граєвський; його зустріли селяне батько з сином про прозвищу Оксютичі, які стали наносити побої Граєвському дишлом та крижовницею од віза; відбороняючись Граєвський, зробивши предупредження вибухом з револьвера вбив обох Оксютичей. В урочищі Руденщині Заславського повіту вісьмома злочинцями ограбована сім'я Дударя. В дорозі ограбований та поранений невідомими злочинцями Соловей Кононюк. В Голюнках Старокостянтинівського повіту озброєною ватагою на чолі з Ващуком зроблено нападення та підпалені будинки на фольварці землевласника Лелявського, тяжко поранений ночний вартовий Чернявський, до розиску та затримання ватаги прийняті міри.

17 червня. В губерні спокійно.

18 червня. В селі Вигнанці Острупольської волості Новоград-Волинського повіту заарештовано вісім селян за замах ограбувати образ Почаївської Богоматері, яку з процесією переносили через це село з Житомиру до Почаїва.

19 червня. В Острозькому повіті збільшились випадки самочинних випасів селянами посівів і сіножатей власників, також лісорубки. В Новоград-Волинському повіті Баранівської волості зроблена міліцією в лісові на грабіжників облава, де вбито двох приступників Ковалюк та Дорошук. Урядовцями зискного відділу при допомозі варти заарештований втікшій при розруйновані Житомирської в'язниці в лютому місяці вельми важний приступник Мирославський, за яким лічиться більш семидесяти вбивств та грабежів.

20 червня. Луцькому повіті замітний розвиток большовицьких ідей серед біженців, також незадоволене дуже кепським матеріяльним становищем, чим користуються злочинці для агітації проти влади; головними агітаторами, як ходять чутки, являються жиди.

21 червня. В Новоград-Волинському повіті Береroot Березвдовської волості затримана в дорозі невідомими злочинцями, проїжджавшая через ліс землевласниця села Хвощівкі, Подгурська з племянником, зоставивши при злочинцях заложником племянника, Подгурська по їх вимозі доставила їм викуп 2 000 кар[бованців], які позичила у землевласника Брауна. Коли по заяві останнього прийшла міліція, то застала на місці вбитими: Подгурську, племянника та фурмана їх. Розиск робиться.

22 червня в Новгород-Волинському повіті в трьох верстах від села Гізівщини Деревичської волости на візшого муку Тимофія Ядрука з хлопцем Радівоном Тимощуком напали грабіжники в солдатській одежі, які вбили Ядрука. Хлопець зостався живий. До розиску прийняти міри.

Губерніяльний староста

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 77.
Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 78.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 30 ЧЕРВНЯ 1918

місто Житомир

Згідно телеграми по Департаментові державної варти за № 303 представляю відомості за минулий тиждень.

23 червня. В прикордонній з Київщиною та Поділлям смузі примітно піднятий настрій населення під впливом того, що робилось в останній час в цих губерніях. В Старокостянтинівському повіті в с[елі] Западнцях виникла бійка селян з отрядом варти, з боку селян були вбиті, які селянами заховані, заарештовано двадцять один чоловік з числа озброєної ватаги; таким чином замах підняти повстання зліквідований. В Кременецькому повіті невеликий рух, агітатори заарештовані. Догляд за кордоном губернії встановлений.

24 червня. В Луцькому повіті в чотирьох верствах від Тростянця вбитий вартовий скарбового лісу Мартищук і його своячка Агафья; причина вбивства помста, позаяк Мартищук боровся з порубщиками лісу; настрій населення в стані не особливо доброму через таємну агітацію.

25 червня. При с[елі] Дідовичах Новоград-Волинського повіту розбишаками в лісові вибухами з револьверів ранений родич головноуправляючого лісами графа Потоцького Сіцинський та фурман. В ночі злочинці обстрілювали хату лісника. В Баранівці в помешканню Зосими Кравчука в ніч на 15 червня було незаконне зібрання селянських депутатів от багатьох сел для обміркування та проведення в життя питань, які значаться в програмі, що приведена з Києва та яка до сього прикладається. Отримавши про це відомості варта при участи

тринадцяти німецьких солдат в 11 годині ночі пришла до місця зібрання; з помешкання Кравчука прийшовших зустріли револьверними вибухами. З помешкання через вікна та двері почали втікати і через темнину трудно було кого затримати. В помешканню зосталися та затримані тільки шість чоловік, в тому числі господар Кравчук і його син. В саду найдений вбитим вартовий Петро Лазарчук 30 років, один німецький солдат поранений. Одинадцять чоловік втікли. З числа затриманих поранено двоє, в тому числі Кравчук.

На другий день прибувший в Барановку з отрядом німецький капітан наложив на населення Баранівки контрибуцію 15 000 карбованців, які були зібрані. 10 000 карбованців німецький офіцер, маючи на увазі покірність населення, повернув, а 5 000 карб[ованців] утримав для сім'ї вбитого Лазарчука. Крім сього німецькою владою заарештовано ще тринадцять чоловік в зв'язку з ділом про незаконне зібрання та агітацію. Діло ведеться судовим слідчим.

В с[елі] Сліпницях Житомирського повіту селянами Прокіпом та Петром Самойленками та інш[ими] вбитий начальник волосної варти і два вартових, та один поранений. Варта находилась в маєтку Саліса при с[елі] Головін, звідтіля вартовий пришли в Сліпниці по різним справам, а також по справі відібрання од селян розграбованого майна. По мавшимся відомостям у Самойленків були скарбові коні та віз, яких вони в час демобілізації незаконно придбали; цих коней варта хотіла одібрати і вимагала щоб Самойленки везли їх до Головіна. Самойленки відмовились, і з цього пішла суперечка.

26 червня. В Старокостянтинівському повіті при допомозі командированих отрядів встановляється порядок та необхідне виконання обов'язкових постанов. В с[елі] Писаревці, при розшуканню Сахновецького старости, вбитий один, втікавший від варти. Агітатори арештуються.

27 червня. В Мізочський та Будеражський волостях Дубенського повіту населення вороже відноситься до влади. В Старокостянтинівському повіті встановляється спокій, почувається сила влади, селяне деяких сел йдуть депутаціями з повинною. Розбіяки місцями втікають. В Барановці Новоград-Волинського повіту вбитий з метою грабіжу Харитон Кравчук, труп якого закопали на жидівських окописьках, вбивці затримані. На шосі в 9 верствах від Новоград-Волинська двома злочинцями зроблено озброєнне нападення з метою грабіжу на проїжджавших селян с[ела] Дідович Соболюка та Опочука: Соболюк поранений, Опочук вбитий; до розиску злочинців прийняти міри.

28 червня. В губернії спокійно.

29 червня. В північній частині Ізяславського повіту в волостях Жуковський та Хоровецькій селяне не спішать з повернення награбованого майна, надіючись на зміну політичного курсу. В Слувуті того ж повіту ограбований шістьма злочинцями два жида на 675 карбованців, винні затримані. В Старокостянтинівському повіті, в Теофіпольському участку тревожно в маєтку Клинка та Воліці Вонсовича кидали бомби. Міри прийняті. В Кременецькому повіті озброєною ватагою дванадцять чоловік ограбовані проїжджавші на Почаєвському шосі

жидівка на 700 карбованц[ів] та по лісній дорозі при с[елі] Горинка вісім жидів на 50 000 карбованців; розслід робиться. В Вишгородці обстріляли та ограбовані австрійський офіцер, винні затримані віддаються австрійцями до суду. В м[істечку] Народичах Овручського повіту інструктор Берельман вимагав від власників шкіряних заводів хабара 12 000 карбованців та 100 вже оброблених шкір. Виникло волнення заводчиків та робітників, які розграбовали районний склад шкір.

Губерніяльний староста

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 108.
Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 85.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 9 ЛИПНЯ 1918

місто Житомир

Згідно телеграмі за №12 представляю відомості за минулий тиждень.

30 червня та 1 липня в губерні спокійно.

2 липня в Старокостянтинівському повіті встановляється спокій та зліквідований рух в Теофіполі. Вбито двоє з большовицького комітету: підпоручник Симжук і Бондар, які мали замір втікти від конвою; вони були головними організаторами «Червоної точки».

3 липня в Кременецькому повіті зроблені на протязі трьох днів підряд розбишацькі нападення з метою грабіжа:

1) на орендатора хутора Дубина у якого ограбовано 3 800 карб[ованців];

2) біля села Підлясець на проїжджавшого Василя Чорного; це нападення предупреджено самим Чорним зробившим вибух з револьверу;

3) біля того ж місця ограбований жид на 805 карбованців;

4) в двох верствах од останнього місця ограбовані два жиди на 800 карб[ованців]. В першому випадкові затриманий один злочинець, двоє втікло; в останніх трьох випадках нападення зроблено трьома злочинцями однакових приміт, злочинці розшукуються.

4 липня в Овручі затримані та заключні в в’язницю Вера Переверзева та Фейга Гітіс, які затримані за агітацію проти уряду. До Житомиру повернувся броньовик-автомобіль, який посилався на допомогу в район Сквири Київської губ[ернії], офіцер броньовика мічман Берестовський легко поранений в ногу.

5 липня в Дубенському повіті, на пригороді Сурмичах, озброєними злочинцями ограбовано на 12 000 карб[ованців] кілька жидів-торгашів, виїхавши на вокзал; один торгаш поранений грабіжником, грабіжники втекли. В с[елі] Великій Мощаниці Будеражської волості того ж повіту вартою при допомозі селян затримані відомі грабіжники Лещук та два Шевчуки. В Острозькому

повіті в дорозі з Кривина до Острога шість – вісім злочинців, загрожуючи револьверами, ограбували проїжджавших вночі шість чоловік пасажирів на 5 800 карб[ованців].

6 липня в губерні спокійно. На протязі минулого тижня в Житомирському повіті в с[елах] Райгородці, Лемешах і Мартиновці почуваються серед населення чутки про те, що німці хутко повинні будуть вийти з України і тоді дідичі не будуть мати змоги заставити селян повернути розграбоване майно. В агітації головним чином приймають участь три матроси з крейсера «Аврора», про затримання яких прийняті міри. В Коднянській волості в с[елі] Янківцях був зібраний сільський сход без участи та дозволу сільського голови, якого селяне загрожували провести силою на схід на вірьовці; про це робиться дізнання. В західної частини губерні дуже гостро стоїть проводольча справа через недостачу харчів, що загрожує великими політичними непорозуміннями.

Губерніяльний староста

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 96.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 14 ЛИПНЯ 1918

місто Житомир

Згідно телеграмі за №12 представляю відомості за минулий тиждень. З 7 по 12 липня явищ заслуговуючих особливої уваги не було.

12 липня в Дубенському повіті в с[елі] Новій Мощаниці Будеражської волості озброєні селяне зробили нападення на отряд варти, який був командирований описувати лісові матеріяли розграбовані з лісу графа Воронцова-Дашкова, при чому вбито один вартовий Куліковський та один представник призначений для присутності при опису.

Губерніяльний староста

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 122.
Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 123.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 21 ЛИПНЯ 1918

місто Житомир

Згідно телеграмі за №12 представляю відомості за минулий тиждень. З 14 по 20 липня включно, крім випадку в Великій Мощаниці Дубенського повіту о

чому донесено телеграмами 15 і 18 липня під №№1366 і 1416, в інших місцях спокійно. В Західній частині губернії дуже гостро стоїть справа через недостачу харчів.

Губерніяльний староста

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 124.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 29 ЛИПНЯ 1918

місто Житомир

Згідно телеграмі за №12 представляю відомості за минулий тиждень.

21 липня м[істі] Житомирі затримана ватага, яка робила фальшиві гроші (марки і бони) в числі десяти чоловік.

22 – 23 липня забастовка на залізних шляхах.

24 липня в містечкові Базар Овруцького повіту зроблений замір на вбивство начальника повітової державної варти, підкинута бомба, але без наслідків, при обеззброєнні населення. В Старокостянтинівському повіті затримана озброєна ватага в числі шести чоловік, з яких чотири призналось в вбивстві Шепановського в Олейниках; один з затриманих при замірові втікати зарубаний шашкою. В Ровенському повіті, в маєткові Волкошеві Межиричської волості селянами с[ела] Грушвиці Людвипольської волости вбито два вартових, убивці в числі дванадцяти встановлені, але поки що затримати їх не вдалось, бо вони ховаються по лісах.

25 в губерні спокійно.

26 липня виникло організоване повстання селян в Авратинській та Базалійській волостях Старокостянтинівського повіту. Селянами вбито начальник повітової державної варти та начальник участкової варти, часть отряда варти перебито, а часть – розігнано. Селяни п’яти сел: Авратина, Гальчинці, Ожигівці, Яхнівка і Свинна озброєні рушницями та кулеметами виступили проти влади. Міри для припинення повстання прийняті. З сусідніх повітів та з Житомиру послана допомога. Також звернувся за допомогою до німецької та австрійської військової влади. Сам виїжджаю на місце. Про дрібниці донесу додатково.

Губерніяльний староста

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 128.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 19 СЕРПНЯ 1918

місто Житомир

Згідно телеграмі №12 представляю відомості за минулий тиждень:

З 11 по 13 серпня крім Кременецького повіту губрені спокійно. Збір врожаю проходе нормально.

14 – 15 серпня отримані відомості, що на північну частину Луцького повіту надходить з Пінського повіту озброєна ватага бандитів в числі п'ятдесят чоловік.

16 серпня отримані відомості про розповсюдження серед залізничних служачих прокламацій з закликом знову до всезагальної забастовки. Прокламації ці по відомостям друкуються в Києві, Здолбунові альбо Рівному. З мого боку належні заходи по цій справі вжиті.

17 серпня отримані відомості, що в помешкання приказного Городецької волості Луцького повіту вкинуто бомбу від якої вбито його малолітня дочка.

И[сполняющий] о[бязанности] губерніяльного старости помощник старосты

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 142.
Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 141.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 27 СЕРПНЯ 1918

місто Житомир

Згідно телеграм за №12 і 1972 докладаю, що в минулому тижні з 18 по 24 серпня ліквідовано повстання в Зарудинській волості Крем'янецького повіту. З Дубенського повіту були отримані відомості, що там загрожує знову залізнична забастовка; причина – зменшення платні служачим; заходи до вияснення та арешту агітаторів вжити. Збір врожаю провадиться звичайно, збір озимини закінчився. Взагалі в губерні та на залізницях спокій не порушався.

Губерніяльний староста

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 151.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 3 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Житомир

Згідно телеграмі №12 і 1972, докладаю, що в минулому тижні з 25 по 31 серпня були випадки:

1) в с[елі] Вороновцях Кременецького повіту, де спаляний хліб в скиртах, клуня, комора, орендар вночі поранений кинджалом в живіт і

2) в Рожичнах Ізяславського повіту вбито з метою грабіжу Омельяна Грицая та пограбована пара коней, 4 000 карбованців та інше майно. В інших повітах та на залізницях спокій не порушався.

Губерніяльний староста

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 156.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 10 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Житомир

Згідно телеграм №12 і 1972, представляю відомості отримані за минулий тиждень (1 – 7 вересня).

З 1 по 4 вересня в губерні спокійно.

5 вересня в ніч на 31 серпня в с[елі] Сивки, Ізяславського повіту п'ятьма озброєними злочинцями ограбований Никифор Давидюк, ограбовано 500 карб[ованців]. Вранці 3 вересня ограбовано в с[елі] Горинці Кременецького повіту невідомими злочинцями двадцять чоловік пасажирів їхавших з Кременця до Вишневця; грабіжники були озброєні, один із пасажирів, жид, тяжко поранений в голову вибухом з револьверу. До розшукування та затримання вжити заходи: висланий на місце отряд кінної сотні та варта.

6 вересня в с[елі] Угринівці Луцького повіту вибухом з револьверу через вікно вбитий знаходившійся в пивній вартовий Михайло Діц, служачий маєтку власника Зволінського. По відомостям вибух був направлений в групу, яка була в пивной і вартовий вбит випадково.

7 вересня в Дубенському повіті чинами варти затриман ховавшійся на протязі шести місяців солдат Філімон Ємельянов Бухало 27 років, організатор багатьох виступів. Взагалі настрій селян не може лічитись певне задоволеним. Збір врожаю ярового проводиться звичайно. На продовольчому грунті ніяких ексцесів не було. Поміж громадською та військовою владою ніяких непорозумінь не виникало. Порядок і спокій на залізницях не порушався.

За губерніяльного старосту помощник старосты

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 173.
Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 177.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 30 ЖОВТНЯ 1918

місто Житомир

Представляю сведения, полученные мною в течении недели (с 20 по 26 октября 1918 г[ода] включительно) о выдающихся происшествиях в Волынской губернии.

21 октября в пос[елке] Киверцах Луцкого уезда около 11 час[ов] вечера в гостинице Коренмана совершено вооруженное ограбление председателя Луцкой уездной управы Лебедюка на 40 000 руб[лей] и председателя Поддубецкой волостной управы Миронюка 50 000 руб[лей]. Убиты две женщины поднявшие крик и две ранены. На вокзале Киверцах арестованы подозревавшиеся в грабеже восьми человек, все они опознаны потерпевшими и оказались казаками пограничной стражи Рожищского отряда.

23 октября в Луцкой тюрьме, где содержится триста четырнадцать заключенных, арестанты, с целью побега, напали на надзирателя, открывавшего дверь для выпуска части во двор, обезоружили его, отобрали ключи, обезоружили другого коридорного надзирателя, оборвали телефон, открыли все камеры на третьем этаже, освободили всех содержавшихся и направились к выходу, где убив выстрелом из отобранного револьвера привратника Гутюка, забрали ключи от дверей, выходивших на улицу. Благодаря прибывшим к месту происшествия конной варты и немецкой роты, бегство арестантов предотвращено. Во время перестрелки убит один следственный арестант, легко ранено шестнадцать и один надзиратель. Бежало два арестанта, к задержанию их приняты меры.

22 октября вечером вблизи ст[анции] Шепетовка на 601 версте под рельсы было подложено неизвестными злоумышленниками взрывчатое вещество, подорвавшее пути, по которому поезда не проходили. Путь исправлен. Дознание производится железнодорожной администрацией.

24 октября в 12 час[ов] дня в с[еле] Мокиевцах Изяславского уезда убит выстрелом из ружья при исполнении служебных обязанностей вартовой Маннебура. Убийца скрылся. По сведениям полученным 21 октября, в ночь на 9 октября на Корыстских хуторах Межиричской волости Ровенского уезда убит с целью грабежа крестьянин Кондрат Демчук 80 лет; труп его найден в канаве около дома. Арестованы подозреваемые в убийстве односельцы. В пяти верстах от Костополя Ровенского уезда убит выстрелом из револьвера Янкель Берман. Убийца задержан.

В ночь на 9 октября по дороге между Старой Гутой и Глубочком Барановской волости на проезжавших жителей м[естечка] Барановки в числе шести человек напали для грабителя, из коих один вооружен был револьвером, а другой кинжалом. Проезжавшие ограблены на сумму 2 408 руб[лей] 75 коп[еек]. По подозрению в грабеже задержаны двое.

16 октября, вечером, вооруженными злоумышленниками на хуторе Голое Болото Новоград-Волынского уезда Михаила Левицкого ограблено 5 000 руб[лей], часы и ружье. Розыск грабителей производится.

18 октября по дороге из Полонного Новоград-Волынского уезда возле «Старой Буды» начальником варты VI района Майструком задержаны два бандита, сознавшихся в совершении ряда грабежей. При задержании бандиты покушались убить Майструка, но безрезультатно.

В ночь на 16 октября по дороге между Норинском и Веледниками Овручского тремя вооруженными грабителями ограблен житель Веледников Мовша Меламедь на 1 400 руб[лей]. Грабители разыскиваются.

В ночь на 17 октября в м[естечке] Олевск Овручского уезда крестьянка Домна Рубинчук по причине постоянных споров нанесла в шею спавшему родному сыну топором рану. Обвиняемая задержана.

Днем 18 октября в лесу на 20 версте от Овруча ограблены четырьмя вооруженными грабителями жители Овруча Зильбербранд и Розенштейн на 2 000 руб[лей]. К розыску грабителей приняты меры.

Вечером 22 октября в 21 версте от Овруча в лесу совершено вооруженное нападение трех грабителей на Герша Штейнмана, у которого ограблено 350 руб[лей]. Розыски грабителей производятся.

25 октября в с[еле] Перерослы, Дубенского уезда, во время реквизиции лошадей был арестован за агитацию и подстрекательство к вооруженному сопротивлению Евфим Тимощук, который при сопровождении пытался бежать от провожатого вартовой конной сотни Мысловского. Выстрелом из винтовки Тимощук был ранен, отчего скончался.

Ночью 18 октября, под Теофиполем Староконстянтиновского уезда убит местный еврей Герш Лихтгуртен, задержано трое подозреваемых в убийстве и переданы судебному следователю.

1 октября около 7 часов вечера на первой версте от ст[анции] Кривин Острожского уезда на ехавших к поезду жителей г[орода] Острога Якова Моргулиса и неизвестную женщину из Полонного тремя вооруженными револьверами злоумышленником было совершено нападение, причем у Моргулиса отобрано 11 000 руб[лей] наличными деньгами. Злоумышленники разыскиваются.

В ночь на 11 октября в квартиру жителя д[еревни] Ставок Владимирского уезда Семена Короткого посредством взлома окна ворвалось пять неизвестных вооруженных винтовками грабителей, кои ограбили у него 733 руб[лей] наличными деньгами и разной одежды и обуви всего на суму 1 695 руб[лей].

В ночь на 13 октября четыре неизвестных грабителя, вооруженных револьверами, явились в усадьбу жительницы д[еревни] Михайловки Житомирского уезда Пелагеи Кучинской, посредством взлома окна проникли во внутрь дома и двумя выстрелами из револьвера ранили в грудь Кучинскую, которая 19 октября скончалась в губернской больнице, ограбили до 1 000 руб[лей] и скрылись.

В ночь на 18 октября в д[еревне] Михайловке Житомирского уезда неизвестные вооруженные грабители в числе шести чел[овек] напали на мельника Якова Богачука, произвели несколько выстрелов и тяжело ранили Богачука в живот от каковой раны он 18 октября умер. К розыску злоумышленников приняты меры.

Продовольственный вопрос в губернии, в особенности прифронтовой полосе, сильно обострился, прогрессирует непомерная дороговизна на все жизненные предметы первой необходимости, что вызывает неудовольствие населения. Порядок и спокойствие на железных дорогах, кроме указанного выше случая вблизи ст[анции] Шепетовки, не нарушались. Население к немецким властям относится недоброжелательно, замечается скрытая вражда. В связи с текущими событиями настроение населения несколько повышенное. В некоторых местах губернии распространяются слухи, что в Австрии и Германии началась революция, в виду чего немцы уйдут с Украины и придут сюда большевики, с которыми будет преступлено к разрушению помещичьих имений и уничтожению «буржуев».

Волынский губернский староста Андро

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 221-222.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 4 БЕРЕЗНЯ 1919

місто Вінниця

Докладую пану Міністру про становище Полісся:

З менту останнього перевороту на протязі майже місяця я був залишився в Поліській губерні, відкіля губерніяльний староста Патон втік, але не отримав ніяких розпоряджень від центральної влади, я 3 січня поїхав в Київ, а керування губернією здав моєму помічнику Муравському, а також тимчасово призначив декотрих певних осіб на посади повітових комісарів м[іст] Річицю і Мозир, з погляду на те, що ті повіти лишились без всякої влади. 15 січня в Києві я одержав посвідчення о призначенню мене на посаду Поліського губерніяльного комісара і зараз відправився на місце служби, но позаяк в напрямку Коростень – Мозир були вже большовицькі військові частини, то щоб попасти в межі губернії, я був примушений їхати на Ковель – Брест – Пінськ. В Пінську 20 січня я зайшов в германську етапну комендатуру, де мені сказали, що Поліська губерня зо всіми залізницями вже занята большовиками (в Пінському повіті знаходився тоді LI піший червоноармійський полк). Там же я освідомився, що декотрі слухачі моєї канцелярії теж направились в Київ до Міністерства, а решта залишилась на Волині. Яке зараз становище Полісся, мені не відомо, но взагалі серед населення завжди панувала прихильність до большовизму.

Залишивши межі Полісся я повернув до Києва в розпорядження Міністерства, но по дорозі заслаб на тиф і пролежав хворий в Ковелі цілий місяць, а потім, як виздоровів, то приїхав сьогодня до Вінниці і маю шану з'явитись в Ваше, пане Міністре, розпорядження. При цьому прошу об асигнуванню мені необхідної суми для задоволення підвладних служачих платнею, котрої вони не отримували ще з грудня місяця минулого року, згідно прилучаємому розсчету. За час перебування в Пінську мені стало відомим через германську комендатуру №115, що большовики розстріляли Річицького повітового старосту Ольдекопа за те, що не хотів здати їм касу.

Поліський губ[ерніяльний] комісар Душенківський

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 11. – Арк. 151.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 7 ЛИПНЯ 1919

Доклад

Перебуваючи поза межами своєї губернії, я мав своїм завданням готувати відповідні фізичні сили для Волині згідно мого прохання від 19-го червня №1, а також налагоджувати адміністративно і господарчий апарат в прифронтовій смузі, коли-но дозволять сприяючі об'єктивні умови. З приводу першого питання маю шану докласти, наступне: резервова сотня почала набиратись і організовуватись інспектором міліції Поділля ще два тижні тому назад, но по приїзді п[ана] Богацького до м[іста] Кам'янця-Подільського в інтересах доцільності я передав її з майном в його розпорядження, порозумівшись попереду з самим Богацьким. По друге, бачучи непевне становище на фронті Старокостянтинівським, я найшов раціональним і з боку продуктивності праці більш доцільним, коли Старокостянтинівський повіткомісар замешкає для урядовання в м[істі] Волочиську, ніж деінше, позаяк Старокостянтинів ввесь час переходив з рук в руки і тому наказав йому 23 червня виїхати туди і там розпочати працю. Дійсно він туди виїхав і звідтіля мене інформував через спеціяльного гонця. Для відновлення адміністративного апарату і для інформації населення в південно-західній частині Кременецького повіту, а саме в Вишневецькій і Ямпільській волостях, мною туди були післані Кременецький повіткомісар і голова Кременецької повітової «Трудової ради», які мали проїхати на місце через Галичину.

З огляду на те, що ситуація на тім фронті за останній час значно погіршала, бо навіть Волочинськ захоплений большовицькими бандами, і, значить того клаптя території Волині, на якій я міг би ще працювати, не залишилось в даний мент за нами, то я особисто і повіткомісари: Луцький, Кременецький, Ізяславській, а незабаром можливо приїде сюди Старокостянтиновський, залишались без фактичної праці.

Доводячи про цеє до Вашого відома, п[ане] Міністре, прохаю відповідаючих вказівок.

Губерніяльний комісар Сумникевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 57. – Арк. 15.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 28 СЕРПНЯ 1919

місто Житомир

Докладна записка

За час панування большовиків на Волині, праця губерніяльних установ була цілком порушена. Для відновлення діяльності тих установ і організації нормальної праці необхідно, щоб губерніяльними установами керували люди енергійні, досвідчені і прихильні до української народної справи.

Справедливим будівниками сучасної української державності відомо також, часто густо навіть і тоді, коли вже був державний апарат налагоджений, майже більшістю державних установ в губерніях керували люди цілком ворожі до ідеї української самостійності. Позаяк же голова інституції завжди впливає не тільки на працю, а й на політичний напрямок думок своїх підлеглих, то і не дивно, що число ворогів української державності щоразу побільшувалось. Взагалі вороги українського народу ні в яким разі збудувати Українську Державу не можуть. Завдяки ж тому, що при сучасному бездоріжжі і знищенню большовиками пошти, телеграфу і телефону своєчасно майже неможливо мати зносини з вищою центральною українською владою, а згодом безпорадне становище на Волині далі не можна терпіти, я, тимчасово, себто до дальнішого розпорядження центральної влади, примушений був усунути від головування керуючих деякими установами і призначити на ці посади свідомих українців, або осіб, які, являючись гарними фахівцями, доручаємої їм справи, не зрадять українській державності. Нижче цього подається список тих осіб, які мною зараз усунені від головування в державних установах, з поясненням з якої причини теє зроблено:

1) Управитель акцизних податків Огородников на цій посаді з 1915 року. а) За час служби Директорії Українській Народній Республіці цілком був байдужим до своїх безпосередніх обов'язків, а замість того учителював по кількох житомирських школах і значна частина підлеглих йому акцизних урядовців і вся корчемна стража залишалась без жадної праці, а весь великий штат службовців при губерніяльному акцизному управлінню теж фактично нічого не робив. б) Запаси спирту, які мались в його розпорядженні ужиті нераціонально, від чого казна понесла великі втрати. в) По політичним переконанням російський «ко[нституційний]-де[мократ]» і за час виборів до Установчих зборів розсилав листи до своїх численних підлеглих, запрошуючи їх

агітувати за ту ж партію «ко[нституційних]-де[мократів]». Хоч сам одверто проти українства не виступав, але вже одно те, що на такі посади, як губерніяльні ревізори провів за час Директорії через Міністерство фінансів двох одвертих ворогів українства, як от д[обродіїв] Познякова і Волощиніна.

2) Предсидатель Житомирського окружного суда граф Пащенко-Развадовський, призначений ще до революції. Яко голова установи, був завжди цілком байдужий до дорученої йому справи, що ж тичеться до того, що зветься демократизмом, то ця обмежена людина не здатна навіть збагнути, що то є демократизм, і через те підлягаюча йому інституція за весь час революції стояла на мертвій крапці і виявляла ворожість до української державності.

3) Управитель Волинської фінансової палати Берестовський завжди вороже ставився до української державності, про що навіть на початку революції було відомо Департаменту простих податків, а свої відносини до підлеглих йому урядовців він довів до того, що дальша праця його з ними неможлива.

4) Управитель Волинського відділу державного земельного банку Яценко, активний російський «ко[ституційний]-де[мократ]», а разом з тим і ворог української державності. Відношення до службовців дуже погане, від них навіть з'являлась до мене делегація, яка просила про його усунення.

При цьому подається список осіб як особисто мені відомих, а також рекомендованих місцевими українськими організаціями і які тимчасово призначені мною для виконання обов'язків замість осіб усунених.

1) На управителя акцизних податків – Кравченка Василя Григоровича. Сучасний помічник і заступник Волинського губерніяльного комісара. Гарний фаховець акцизної справи. Прослужив в акцизі 25 років, на протязі котрих 22 роки на Волині, де ввесь час старий уряд стежив за ним, яко за «українофілом», а нарешті усунений за це саме з посади і висланий за межі України аж до Володимирської Губерні, де й прослужив, але теж у акцизі, три роки. За час служби в акцизі був пограничним смотрителем корчемної стражи, молодим і старшим помічником окружного надзирателя, старшим участковим надзирателем, а також безліч разів роками виконував обов'язки окружного акцизного надзирателя, самостійно будував монопольний горілчаний склеп і сам провадив в життя всі галузи акцизної служби, як найменші, так і найбільші. Опруч того український письменник і етнограф.

2) На управителя волинської фінансової палати – Зайцева Валентина Павловича, сучасний помічник управителя тієї ж інституції, хоч і не українець, але гарний фахівець тієї справи, якою керує, а до української державності завжди ставився і ставиться прихильно.

3) На предсидателя (голову) Житомирського окружного суду – Багриновського Амвросія Семеновича, зараз присяжний адвокат, а до того часу був судовим слідчим, членом Уманського і Житомирського окружних судів. Суд залишив і до адвокатури вступив з власної ініціативи в 1912 році. Гарний фахівець справ юридичних, людина енергійна, свідомий українець і громадський діяч.

4) На управителя Волинського відділу державного земельного банку – Доценко Павла Івановича, сучасний член тієї ж інституції. Гарний фаховець земельної справи, енергійний громадський діяч і свідомий українець.

Доводячи про вищезазначене до Вашого відома, пане Голово Ради народних міністрів Української Народної Республіки, мушу зазначити, що видаючи цього наказу, може і не опираючогося на законах, я примушений силою сучасних обставин теє зробити тільки для добробуту нашої молодої Української Держави.

Слушно чекаю Вашого Високого розпорядження.

Губерніяльний комісар Сумникевич

Копія Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 71. – Арк. 9-10.
Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 63. – Арк. 68-69.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 9 ЖОВТНЯ 1919

місто Старокостянтинів

В додаток до розмови моєї з Вами по простому дроту 7 цього жовтня з м[іста] Старокостянтинова додаю ще відповідь на скілька Ваших запитань.

1) Що торкається мобілізації, то справа стоїть так

а) В Житомирському повіті мобілізація з приводу наступу большовиків не встигла бути нормально переведена. Мобілізація відбулась частино тільки в трьох волостях. Кількість прийнятих козаків ще не з'ясована.

б) В Старокостянтинівському повіті перша мобілізація була оголошена з 7 по 10 вересня. З'явилось на призив одна тисяча двісті козаків; затримано сімсот дезертирів. Друга мобілізація відбулась з 29 вересня по 2 жовтня і дала півтори тисячі козаків; затримання дезертирів провадиться. Третя мобілізація вже оголошена, при чому строк явки призначен з 8 по 11 жовтня; мобілізація ця ще провадиться.

в) В Звягельському повіті перша мобілізація відбулась в дев'яти волостях південної частини повіту і дала до двох тисяч людей. В північній частині Звягельського повіту мобілізації перевести не вдалось з огляду на наступ большовиків 17 вересня б[іжучого] р[оку]. Мобілізаційна справа в сучасний мент стоїть дуже гостро, бо повіт зараз немає військового начальника, немає його управління, яке залишилось в м[істі] Звягелі, немає і відповідних для переведення мобілізації коштів в кількості приблизно до 450 000 кар[бованців]. Об цьому телеграфно повідомлено мною Головне управління генерального штабу і державного інспектора того ж управління. Мобілізація вже оголошена; строк явки від 10 до 19 жовтня.

г) В Заславському повіті справа мобілізації стоїть найгірше з приводу того, що військовою польською владою видан наказ о припиненні її і всяка праця в цьому напрямку цілком неможлива.

2) Стан міліції

а) В м[істі] Житомирі справа обновлення апарату міліції була налагоджена майже цілком добре. Кадри міської міліції були заповнені; на посади в великій кількості випадків призначені люди більш-менш відповідаючи своєму призначенню. Справа обмундирування міської міліції в належну форму була теж майже зовсім скінчена. Взагалі міліціонери і їх начальники мали добрий вигляд дисциплінованої сили. Почала формуватись і охоронна губерніяльна сотня, яка евакувалась із м[іста] Житомира і зараз перебуває в м[істі] Старокостянтиніві. Сотня лічить зараз п’ятдесят шість міліціонерів і має поповнять склад до ста чоловік. На харчування сотні потрібно в місяць 158 000 карбованців і на обмундирування одночасно 400 000 карбованців. Апарат міліції Житомирського повіту також відновлен, але події військового часу, на превеликий жаль, припинили продовження праці в цьому напрямку. Для одержання нових чотирьох сотень потрібні відповідні кошти в кількості 632 000 карбованців в місяць, а на обмундирування їх одноразово 1 600 000 карбованців, яких коштів у мене немає, позаяк ті 3 000 000 гривень, які згідно Вашого повідомлення мені асигновано і переведено на Житомир в середині вересня мі[ся]ця я досі не одержав.

б) В Звягельському повіті апарат міліції новий. Штат міліціонерів в південній частині, яка знаходиться в нашій сфері, мається повний. Пішої міліції мається сто п’ятдесят чоловік; кінних міліціонерів – десять. Формування резервної сотні гальмується відсутністю крісів, набоїв і коней, які всі забрані повстанцями і большовиками. В складі міліції потрібно було б зробити деякі персональні зміни, але це трудно перевести, позаяк, з огляду на близькість фронту і непевність становища, люди бояться вступать в міліцію.

в) В Старокостянтинівському повіті апарат міліції теж цілком відновлен. В повіті мається кінних міліціонерів дев’яносто один і піших осіб п’ятдесят шість. Бракує дев’ятнадцять коней, двадцять дев’ять сідел, тридцять один крісів і тридцять дев’ять шинелей. За відсутністю відповідних коштів форменого одягу немає.

г) В Заславському повіті апарат міліції залишився старий, який поступово відновляється новими і певними людьми. На повіті ще бракує до сто вісімдесят людей. Кріси міліціонери мають, але набоїв майже зовсім нема. Кінна сотня організується. Потрібні кошти на обмундирування. Справа дальнішого налагодження міліції гальмується, як цеє мені доносять, втручанням до цього польської військової влади.

3) Об’їзд повітів і зв’язок з волостями

До цього часу всіма повіткомісарами була зроблена летюча ревізія підлеглих волостей як не особисто, то через помічників. Зв’язок з волостями, з огляду на повну зруйнованість та хаотичне становище державної і земської пошт, підтримується виключно через особливих кур’єрів інструкторсько-інформаційного відділу, посилку міліціонерів і таке інше, і мається постійний.

4) Наради

В справі постачання армії харчами, одягом, обуттям і білизною в м[істі] Старокостянтиніві відбулось дві наради: 7 жовтня під моїм головуванням і 8 жовтня під головуванням голови губерніяльної народної управи Підгірського. В нарядах приймали участь представники: губерніяльної народної управи, губерніяльної земельної управи, повітового комісаріату, міської думи, міської управи, жидівської громадської управи, повітової ради селянської, державної інспектури корпуса С[ічових] С[трільців], начальника постачання кошу С[ічових] С[трільців], команди групи С[ічових] С[трільців], команди залоги міста, повітової народної управи, повітового продовольчого відділу.

В справі постачання армії харчами винесена постанова, що маючи на увазі, що продовольчі відділи і земельні управи не встигають задовольняти армію харчами, не маючи в своєму розпорядженню відповідної кількості харчових продуктів, необхідно в найкоротшій строк організувати закупку тих продуктів по граничним цінам. Справу закупки харчових продуктів і фуражу тимчасово покласти на продовольчій відділ народної управи під доглядом державного контролю і інспекції народного господарства. Для нормального ходу закупок встановить граничні ціни на кожній продукт (ціни ції вже вироблені). На провадження операції по закупкам прохати уряд відпустить кредит в 20 000 000 карбованців.

В справи постачання армії одягом: на підставі наказу пана Головного Отамана № 147 і маючи на увазі що в повітовому комісаріаті маються дані про кількість населення в повіті, та окремих селах і волостях, негайно скласти комісію зазначену в цьому наказу, яка має, користаючись тими даними, негайно пред'явити сельським громадам вимоги поставити випадаючу на їх долю кількість одягу по розкладці. Відповідальність за виконання цього покласти на волосних сільських урядових осіб. В разі невиконання вимог громадянами, наказ перевести в життя озброєною силою. Наказ повинен бути виконаний в зазначений в ньому термін.

В справі постачання армії білизною маючи на увазі, що існуючий закон про більєву повинність не дав бажаних наслідків, тому що та повинність була покладена лише на обмежувану кількість міського населення, і зовсім не торкається села, нарада знайшла необхідним видати наказ про загальну більєву повинність населення, з тим що кожний двір (сім'я) повинен дати по одному комплекту (сорочка, штани, пара онуч, рушник, простиня) без заміни грішми. Виконання цього по селах покласти на волосних і сільських комісарів, а в місті – на міську управу з тим, що селянські громади і міська дума мають право розложити цю повинність пропорціонально між заможним і біднійщим колами населення.

В справи постачання армії обуттям, маючи на увазі що на ринку мається досить шкіряного товару, але завдяки неналагодженості апарату він переховуються спекулянтами, нарада признала необхідним негайно організувати закупку шкіри по

вільних цінах, бо лише таким чином можливо досягнути бажаних наслідків. Справу закупок передати приватній ініціативі, кооперативним об'єднанням і т[аке] і[нше].

Губерніяльний комісар Сумникевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 71. – Арк. 230-232.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 10 ЖОВТНЯ 1919

місто Старокостянтинів

Доклад

Подаваємим докладом за честь маю дати звіт про становище Волині по повітам, по всіх галузях управління, а також становища з боку політичного та економічного, при чім зазначаю, що не маючи до сього часу інформації з повітів, не маючи змоги подати його своєчасно.

З 24 серпня по 16 вересня б[іжучого] р[оку], час фактичної праці губерніяльного комісаріату Волині в м[істі] Житомирі, територія Волині, яка була звільнена з під ворога і, таким чином, підлягала діяльності уряду Української Народної Республіки складалась лише но з повітів: Старокостянтинівського, Заславського, частини Звягельського та частини Житомирського. Зруйнований большовиками край криком кричав рятунку благаючи. Відсутність урядової чи земської пошти унеможливлювало працю, а брак свідомих культурний робочих сил відчувався до того гостро, що деякі відділи комісаріату (інструкторсько-інформаційні і другі) почали функціонувати значно пізніше.

Не краще справа стояла і в звільнених від ворогах повітових центрах, а саме: абсолютна майже відрізаність від губерніяльного центру, несвоєчасне одержання законів, інструкцій, і т[аке] і[нше], брак на місцях відповідних співробітників, відсутність координованих розпоряджень різних вищих інституцій, повна зруйнованість судового апарату (Заславський повіт немає ні одного слідчого, бракує трьох мирових суддів), відсутність нормальної праці державних скарбниць (притоку грошів абсолютно немає ні в одної з них, бо фактично ввесь революційний час скарбниці тільки видають гроші і ніколи не одержують від тих осіб і від тих справ, котрі згідно законам, мусили б нести фінансовий тягар), і сила інших перешкод гальмувала нормальну організваність та працю державно-адміністративного апарату губернії. Зазначивши загальні обставини праці місцевих органів і умові в яких довелося їм працювати, подаю конкретні та докладні відповіді на всі питання «звіту» по повітам.

1) Повітові комісаріати персонально повні. Великий лише побрак підчувається в урядовцях, волосні та сільські комісари обібрані майже всюди. Помічається гальмування праці місцевих органів на місцях завдяки абсолютній відсутності пошт, як земської, так і урядової, а також спеціяльних державних

коштів на їх утримання. З практичного боку не дуже гарні наслідки дає з'єднання начал адміністративного і господарського, факт якого з'єднання трактується інструкцією 24 серпня 1919 року (голова волосної управи одночасно є і волосним комісаром). Крім того як волосні так сільські комісари не одержують утримання від держави, що в більшості робить їх людьми відбуваючими громадську повинність і не дає повної картини представників уряду. Відношення населення до уряду і влади досить гарне, позаяк все населення нудить по «твердій» владі (що воно вже помітило в політиці та діяльності уряду: примус мобілізації, кара сільськими комісарами за бездіяльність і т[аке] і[нше]). Кидається в вічі з усіх майже повітових звітів, що населення психологічно хоче визнати ту владу, котра має ознаки довговічності, рішучості та твердості. Зовсім нормально, на що не слід закривати очей являється те, що окремі випадки незадоволення владою були завжди і ніколи не перестануть існувати.

2) Апарат міліції залишився майже ще старий, але він поступово відновляється новим і більш певним елементом, невважаючи на те що й той «старий» апарат числено не відповідає дійсній вимозі діла. Як зразок укомплектування міліційного апарату даю справку з тижневого звіту начальника Старокостянтинівської повітової міліції: за тиждень з 12 по 20 вересня звільнено шістнадцять, а прийнято на службу шість службовців. Безумовно, що при таким становищі не дуже то й скоро укомплектується ввесь апарат, а коли ще згадаємо що яке велике значіння має мають на цю справу нужденні оклади службовців міліції при сучасний дорожнечі життя, ясним стане те, що не так то швидко зорганізується і відновиться ввесь міліційний апарат. Ще гірше справа стоїть зі зброєю для міліції. Так, наприклад, рушниці в більшості є у всіх міліціонерів, а набоїв до них немає; карно-розшукові відділи, співробітники яких не можуть носити ніяких зовнішніх ознаків озброєння, а повинні носити самопали яких зовсім немає, працюють без жодної майже зброї. Організація кінних сотень неможлива з приводу браку коней у населення і великої на них ціни. Навіть повітова міліція, службу яка несе на конях, в більшості користується і чинить службу на конях найнятих у селян. Різноманітний та різнобарвний одяг міліції робить страшенний вигляд. За винятком Житомирської міської міліції, яку удалось трохи прибрати в одноманітну одяг, всенька міліція ходить у чому «Бог послав», а здебільшого навіть в цивільному вбранні. Здебільшого існуючий апарат міліції відповідає своєму призначенню і стоїть на висоті свого діла.

3) Справа з організацією самоохорони приймає більш реальний вигляд та характер. Помічається де-не-де, що до організації самоохорони населення приступає рішуче лише тоді, як цього вимагають обставини. Взагалі враження робиться таке, що всяка громадська самоохорона носить завжди випадковий характер і безумовно, дає не менш випадкові наслідки, бо все ж таки населення бажає мати певного міліціонера, за спиною якого воно почувало би себе цілком забезпеченим.

4) Крім «буденних» випадків крадежу, вбивств, пожеж, кількість яких з налагодженням апарату міліції зменшується поступово і, треба сподіватись, зникне зовсім, як тільки буде функціонувати міліційний апарат, звертають на себе увагу події мавші місце в м[істі] Звягелі 20 серпня б[іжучого] р[оку]. Подаю їх користуючись копією протоколу складеного залишившимися в живих громадянами м[іста] Звягеля та представниками уряду.

Відступаючи від міста Звягель 20 минувшого серпня перед сполученими силами Січових Стрільців і повстанців нашого повіту, большовики зруйнували крім залізничного моста ще й другий, який відділяє місто від східної половини повіту, залишаючи таким чином місто без жадного підвозу харчових продуктів. Після зруйнування мостів большовики запалили місто в самому центрі його і тримали місто за ввесь час пожежі під гарматним вогнем, що не давало можливості боротись з пожежею, а також витягнути хоть скілько майна з запаляних будинків, яких згоріло коло п'ятиста на східній і східно-північній частині міста. Між іншим погоріло: з'їзд мирових суддів, міська управа, постачання, три кооперативи, синагога, аптека, усі крамниці на базари і т[аке] і[нше]. Погоріла майже вся біднота міста і без помешкання і без можливості працювати залишилось коло п'ятнадцяти тисяч чоловік. Крім того, при відступу із міста червоноармійці ограбували біля п'ятдесяти будинків і часом не дозволяли мешканцям залишити собі навіть і те вбрання, в яке вони були одягнені.

З 24 серпня на місто почали посуватись польські війська, які перешли були річку Горінь коло містечка Гощі і зайняли містечко Корець і село Пилиповичі в 7 верствах від Звягеля. Українське військо стало відходити від Звягеля і зав'язало бій з большовиками в 10 верствах на схід від міста. Польська кіннота зайняла місто Звягель коло 9 годин ранку 25 серпня. Але ж того самого дня о 2 годині пополудні большовицький бронепотяг підійшов з північного боку на 4 верстви до міста і пустив по місту де скільки гранат. Польська частина зараз же відійшла від міста на захід і з цього часу до 3 вересня, коли знову повернули до міста українці воно було під владою большовицьких банд.

Большовики посунулись до самого міста з півночі, зайняли зарічну частину міста, де поставили гармати і кулемети з яких обстрілювали майже всі вулиці міста, а в саме місто переїжджали через річку невеликими партіями на човнах і систематично грабували і вбивали громадян по вулицях, одну за другою, починаючи з найближчих до річки околиць. Грабіжництвом і поголовним вбивством, як чоловіків так і жінок, і дітей, керували червоноармійці з VII і IX полків Новгород-Сіверської бригади і IV і V полків Таращанської бригади. Те що самі червоноармійці не могли узяти, забирали бандити з сусідніх сел, жінки, грабіжники і навіть діти. Чого зовсім не можна було узяти те ламали, або як інакше псували і нищили. В першу чергу гинуло жидівське населення міста і сім'ї повстанців, але пропало досить і інших громадян. Розграбовані дощенту були православний собор і католицький костел, при чому над роздягненим до

сорочки духовництвом без взгляду на віросповідання знущалися особливо. Помешкання причту попаляно.

Дощенту були розбити: остання аптека, аптечні склади, кредитні установи при чому були забрані всі гроші з кас, останні кооперативи і крамниці і майже всі приватні помешкання міста. Бандити вбивали всіх, хто попадав їм під руку, дівок же і навіть дітей насилували, яких випадки відомо зараз двадцять два. Тіла забитих людей лежали по вулицях і в будинках по кілька день без поховання, бо не було їх кому ховати. Свині і собаки об'їдали мерців до кісток, а вночі розносився по місту вий і гризня собачих гуртів. Населення тікало кидаючи скарб, майно і одіж, тікало в найближчі села, хутора, або так до лісу і не можна зараз установити скільки згинуло народу, бо ще й сьогодні багацько ховається. Відомо тільки, що з двадцяти восьми тисячного населення міста Звягеля є тепер у місті не більш двох тисяч, в м[істі] Корці встигло врятуватись коло восьми тисяч, в селі Яруні коло двох тисяч, та ще коло двох – трьох тисяч ховається по лісам і хуторам. Близько вже холода; населення міста немає над собою даху, немає одежі, немає навіть горшків щоб варити їжу. Люде голодують, через те розповсюджується пошесть сипного тифусу, з якім боротись за повною відсутністю ліків зовсім неможливо. Не можна і стати до праці, бо у ремісників большовики забрали, або знищили всі приладдя і штрумент. Місто Звягель потребує негайної допомоги і в незвичайному розмірі, не тільки грошима, а і організацією.

Крім того майже щоденно, а часом і кілька разів до мене надходить телеграми, та приїжджають посланці з полуденної частини Звягельського повіту, які благають врятунку і захисту від незаконних трусів, реквізицій і т[аке] і[нше], які вже приймають форму грабунків, з боку різних військових. Найбільшу кількість скарг треба віднести на бешкети, які чинять козаки Волинської окремої бригади імені Соколовського, під керуванням «отамана» Сірко-Біляги, і на «отамана» Залізняка, корпусу С[ічових] С[трільців], котрий видає себе найближчим приятелем пана Головного Отамана С. В. Петлюри, й бешкетує над усе. Звягельський повітовий комісар телеграмою своєю від 9/X [19]19 року повідомляючи про події соколовців в м[істі] Острополі зазначає, що працювати зовсім неможливо, позаяк крім одних грабунків соколовців взялись вже за антижидівську агітацію, розгонюють міліцію і т[аке] і[нше].

Представники волості, які прибувають до мене зі Звягельського повіту, найбільше увагу свою звертають на незаконні вчинки по реквізиції хліба, худоби, майна як фільварочного так і селянського. Реквізиції провадяться напливышими в безличчі інтендантами, «отаманами», старшинами і т[аке] і[нше] з військовими людьми. Реквізують вони без жадного ордеру, відмовляючись зовсім від пред'явлення яких би то не було документів, загрожуючи арештами та розстрілами. Земельні та народні управи скаржаться, що їх праця гальмується незалежними розпорядженнями і реквізиціями військових частин. Крім того всього, всі оці події «отаманів» підривають довір'я населення до військ

У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки]. Про се я повідомив вже головного державного інспектора й прохав вжити заходів в припиненні цієї сваволі.

5) Справа з мобілізацією стоїть так:

В Житомирському повіті мобілізація з приводу наступу большовиків не встигла бути нормально проведена. Мобілізація відбулась частино тілько в трьох волостях. Кількість прийнятих козаків не з'ясована. В Старокостянтинівському повіті перша мобілізація була оголошена з 7 по 10 вересня. З'явилось на призов одна тисяча двісті козаків; затримано сімсот дезертирів. Друга мобілізація відбулась з 29 вересня по 2 жовтня і дала півтори тисячі козаків; затримання дезертирів провадиться. Третя мобілізація також вже оголошена при чому термін явки призначен з 8 по 11 жовтня. В Звягельському повіті перша мобілізація відбулась в дев'яти волостях південної частини повіту, давши до двох тисяч чоловік. В північній частині мобілізацію перевести не вдалось з огляду на наступ большовиків. Мобілізаційна справа в сучасний мент стоїть дуже гостро, бо повіт зараз немає військового начальника, немає його управління, яке залишилось в Звягелі; немає відповідних для переведення кредитив в кількості приблизно до 450 000 карбованців. Об цьому телеграфічно повідомлено мною Г[оловне] У[правління] Г[енерального] Ш[табу] і державн[ого] інспектора. Мобілізація вже оголошена; термін явки від 10 до 19 жовтня 1919 року. В Заславському повіті справа мобілізації стоїть найгірше з приводу того, що польською військовою владою видан наказ о припиненні її і вся праця в цьому напрямку неможлива.

6) Одвертої антидержавної агітації не провадиться, але безумовно як на селах так і в містах є деяка кількість людей, котра тихо орієнтується на другі уряди: большовицький, денікінській та польський. Випадків віддання надзвичайному військовому суду агітаторів не помічається, але зато є значна кількість заарештовання бувших співробітників большовицького уряду. Боротьба з антидержавним елементом провадиться організовано і планомірно, заарештовані віддаються надзвичайному суду.

7) Міжнаціональні відносини «хоть для ока» досить грані: завдяки тому, що з заходу насовують польські війська, населення прилежних до сього фронту місцевостей хвилюється, розглядаючи їх як панів та поміщиків, що трохи впливає на відношення до місцевих поляків. Протиєврейських вибухів не було, але ж населення, покладаючи всю вину большовизма на євреїв, ще довго не забуде «комуни».

8) Брак своєчасної інформації, періодичної літератури, своєчасного одержання її та законів, розпоряджень і т[аке] і[нше] відчувається страшенно. Не вважаючи навіть на те, що губерніяльний інструкторсько-інформаційний відділ улаштовував щоденний живий зв'язок з Кам'янцем, не вважаючи на великі затрати, які робляться для того, аби своєчасно одержати в відповідній кількості літературу та іншій друк, нічого немає. Газети одержуються старі; закони, розпорядження, накази і т[аке] і[нше], друк інформаційного та

агітаційного змісту одержується в кількості далеко не відповідаючій потребі, для чого приходиться передруковувати його і видавати коштами губкомісаріату. Так, наприклад, через губ[ерніяльний] інструкторсько-інформаційний відділ пройшло й розповсюджено по повітам біля 300 000 примірників різного друку. З якої кількість 60 000 примірників видання (передруку) Волинського губ[ерніяльного] інструкторсько-інформаційного відділу.

Ще більш сумна картина стає коли подивитись на хід одержання періодичної літератури. Як приклад зазначу з докладу губерніяльного інструктора-інформатора виписку з книги одержання літератури: 6 жовтня б[іжучого] р[оку] одержано: «України» 5 примірн[иків] за 27 вересня, «Робітничої газети» 12 [примірників] за 28 [вересня], «Трудової громади» 12 [примірників] за 30 [вересня], а видатки на подорож за літературою того ж самого 6 жовтня 250 карбованців. Як видно праця Міністерства преси та пропаганди зовсім неналагоджена, що страшенно впливає на працю губерніяльного інструкторсько-інформаційного відділу і унеможливлює його працю. А коли згадаємо що Волині бракує свідомих робітників навіть для міліції, не то що для Інструкторсько-Інформаційного відділу, якому потрібні кращі культурні сили, то нічого дивного не буде, чому діло інструктування та інформування населення так поволі посовується вперед.

Організуючи поступово волосні інформаційні відділи, губерніяльний відділ, аби хоч трошечки усунути почуття браку своєчасної інформації та всебічно освітити становище нашої республіки, почав улаштовувати мітинги-лекції та мітинги-концерти. Так, наприклад, у м[істі] Полонному співробітником губерніяльного відділу М. Нирчуком 23 вересня була прочитана лекція на тему «Євреї та українці», а 28 вересня той же співробітник в тим же місті Полонному прочитав другу лекцію на тему «Загальна політика правительства У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки]». 5 жовтня в м[істі] Старокостянтинові губернській відділ улаштував при участи хору т[оварист]ва «Просвіти» мітинг-концерт, на якому виступили з промовою голова Волинської губерніяльної народньої управи Самійло Підгірський (Старосельський) «Етапи боротьби української демократії за національно-політичне визволення рідного краю», голова земельної управи Гаврищук «Соціяльні реформи українського уряду – шляхи до збудування Української Держави», повітовий комісар Денисенко «Деклярація уряду У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки] 24/IX 1919 року і повинність громадянства перед у[країнською] н[ародною] армією». Під час мітингу прибули до театру пан Головний Отаман та Міністр праці пан Безпалко, які тоже мали промови. Населення дуже радо вітало представників, як Високої Директорії, так і уряду. 12 жовтня в м[істі] Красилові має відбутись такий же мітинг-концерт. Справа інструкторсько-інформаційного відділу потребує великих видатків і грошових затрат.

9) З надісланих до мене звітів повітовими комісарами нічого конкретного і докладного про діяльність органів санітарії, та про санітарне становище в

губернії немає. Єдині відомості про те, що скрізь панують великі пошесті тифу, а медикаментів та медичного персоналу майже немає. Народними управами вживаються рішучі заходи аби усунути те тяжке і прикре явище.

10) Бажання населення як найскоріше нарізати землю, аби урівняти користування нею і бажання його якнайшвидше привести в життя земельну реформу зустрічає відсутність технічного апарату і не зовсім налагоджену діяльність земельних повітових і волосних управ, організація, яких де в котрих місцях Звягельского та Житомирського повітів майже кінчається, а Старокостянтинівському та Ізяславському скінчилася цими днями.

11) Справа постачання населення хлібом та продуктами базується поки на вільній торгівлі. Продовольчі відділи при народних управах тільки що організувалися. Великих запасів продуктів на місцях не мається, позаяк ввесь час військові частини забирають їх. Населення відчуває страшенну недостачу солі, нафти, мануфактури, яких на ринку зовсім немає. Справи постачання армії харчами, одягом, обіттям і білизною відбулось, в Старокостянтинові, дві наради, на котрих приймали участь представники: губнародної управи, губземельної управи, жидівської громадської управи, повітової ради, державного інспекторіяту, корпусу С[ічових] С[трільців] начпостачання кошу С[ічових] С[трільців], команди С[ічових] С[трільців], команди залоги міста, повітової народної управи і її продовольчого відділу. На нараді вирішено якнайскоріше організувати закупку всіх продуктів. Для нормального ходу закупки встановити граничні ціни на кожні продукти.

12) Справа з допомогою сім'ям призваним до народного війська доки ще не налагоджена, але вживаються заходи про найскоріше задоволення цієї вимоги. Багато прохань надходить до мене про видачу допомоги, чи пенсій сім'ям поранених, або забитих в сучасну війну козаках. Не маючи ніяких вказівок про те, як задовольняти таки прохання, я звернувся до Міністерства внутрішніх справ за роз'ясненням.

13) Большовицьке панування і терор, якій вони вели проти всього українського, розбудило національно патріотичні почуття майже всього українського населення; яке почало гуртувались в то[вари]ства «Просвіта». Майже більшість сіл заснували такі то[вари]ства. Участь тих товариств в державній роботі невелика, але культурно-освітня діяльність помічається.

14) Наступ большовиків з півночі, та польські легіони з заходу багато перешкоджують нормальній і успішний роботі органам. Більш точні і повні відомості я зазначив, як з початку, так і в кожному зокрема пунктах подаваємого звіту.

Волинський губерніяльний комісар Сумникевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 71. – Арк. 265-270.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 3 ЛИСТОПАДА 1919

місто Старокостянтинів

По одержаним відомостям Повітовими відділами позафронтової інформації стан окупованих полякам місцевостей Волині такий:

Стан адміністративний

По вступі на Волинь поляки, скасувавши всі українські державно-громадські установи, завели свій цілком національно-польський державний апарат по такій системі. В повітах вищими органами являються повітові комісаріати, яким надано політично-адміністративні і господарчі функції. В містах, замість органів самоврядування, заведено магістрати. В адміністративному відношенню повіти поділені на райони, де призначені підкомісари. Волості перейменовані в гміни з війтами гмін. Села – весі з солтисами на чолі. Посади комісарів, підкомісарів і войтів по призначенню, солтиси – по вибору. Виконавчим органом комісарів і підкомісарів являється жандармерія, котра складається зі ста – двохсот чоловік на повіт і по десять – п’ятнадцять на гміну. Військовими органами є військові повітові і міські, а по великих містах і районах комендатури.

Співробітниками до всіх зазначених установ приймаються тільки поляки і лише за браком останніх приймаються українці, або інші при умові знання ними польської мови і зложення обіцянки на вірність Польській Державі. Творчого елементу серед польської адміністрації дуже мало. На посади приймаються в більшості особи які біля адміністративного діла не були. При відсутності людей призначається хто попало, аби був поляк. За відсутністю людей з часу окупації поляки не можуть навіть обсадити такі місця як урядовців пошти, телеграфу, суду і інше які ще крім міст і досі не відчинені.

Що ж торкається жандармерії, то вона вербується переважно з російських поляків, котрі добре знають місцеві обставини. До жандармерії приймаються і бувші гетьманці. Всі жандарми добре вишколені в своїй службі і дуже добре її несуть. Завдяки жандармерії в поляків дуже добре поставлена розвідка, як і містечках, так і по селах. Щоб забезпечити своє становище жандармською силою по селах і в містах провадиться розшук небезпечного елементу. Пересування без дозволу абсолютно не допускається. Все населення взяте на учот. В кожнім селі, в кожнім домі, мусить висіти список хто в хаті мешкає.

При виїзді потрібно перепустку. Перевезти із села до села, чи виїхати з свого села на роботу не дозволяється без перепустки. Про виїзд з села повідомляється до волості. Цими перепустками поляки взяли місцеве населення в лещата і позбавили всякої можливості пересуватись небезпечному для них елементу. Діяльність адміністрації не дуже помітна. Вся увага польських

комісарів звернена лише на стеження за населенням (перепустки, регістрація, розвідка), на збір військового майна та уборку хліба.

Стан політичний

Політичне життя зовсім придушено. З приходом поляків всі політичні організації розігнано. Організації професійні і культурно-просвітні спинили свою діяльність, тому що поляки всіма способами унеможливлювали існування цих організацій, арештовуючи членів, ревізуючи помешкання забираючи майно їх і т[ак] д[алі]. Збори ні політичного, ні навіть культурно-просвітнього чи економічного характеру не дозволяються. Всі «Просвіти» українські зачинені, або розігнані (як напр[иклад] в Рівному помешкання за реквіровано, гроші в кількості 4 000 забрано, майно і бібліотеку конфісковано). Преса розповсюджується тільки польська та російська і то в дуже малій кількості.

Всі видатні діячі активні заарештовуються без всяких причин. Наприклад, в Кременці арештовано голову повітової народньої управи Козубського, відвезено до Кракова міського голову Цайта (сидить в Кременці), Ковельського повітового комісара Луцкевича (сидить в Ковелі в таборі інтернованих), голову Луцької повітової народної управи Голубовича, голову Луцької повітової земельної управи Дидоренко (де перебувають не відомо). Був також арештований Острізький повітовий комісар Павлюк, котрому вдалося втікти. В останній час таємно був виданий наказ арештувати всіх тих, хто приймав активну участь в постанні проти гетьмана.

По селах почали арештовувати молодь особливо військових: переважно старшин. Для арешту досить найменшого запідозріння жандармерії. Арештовані перетримуються по в'язницях та по таборах інтернованих в Ковелі, Луцьку, Берестю, Домб'є і Білій. Арештованим ставиться в обвинувачення участь в большовизмі. Українські діячі вважаються большовиками і під цією маркою провадиться боротьба з українським рухом. Арештовані поставлені в нечувані умови: над ними знущаються, б'ють, знімають добру одежу, відбирають зайві річі, гроші (зайвим вважають все), щоб застерегти від втечі приймають в таборах лише в одній нижній білизні. Годують впроголодь. Гонять на самі брудні роботи. Справи арештованих ніким не розглядаються.

При спробі українців після складання умов про завішення зброї виїхати їм ставляться всілякі перепони. Не видаються перепустки по два – три тижні. Коли ж видається перепустка, то лише за рекомендацією поляків, або російських чорносотенців. До демаркаційної лінії проводять по етапу. До українського життя скрізь виражається повна нетерпимість, мова українська зневажається, всякий поляк прикидається її незнанням. Все українське вважається большовицьким і бандитським.

З населенням поляки, особливо польські війська поводяться надзвичайно дико. Про людське око видаються накази про платні реквізиції, про заборону їх самочинним шляхом. А на ділі у населення забирається все що тільки можна взяти: хліб, само, масло, кури, яйця, худоба, одіж і т[ак] д[алі]. На все це на села

визначається певна кількість і щоденно сельський солтис повинен заготувати, в противним разі зареквіровується все, що побажається жовніру. За реквіроване збіжжя іноді платять по самій мізерній ціні та ще й українськими або большовицькими грішми, яких самі не визнають. Худобу пристрілюють прямо на полі. Бувають такі випадки, що жовніри приходять щоби забрати корову чи свиню, і кажуть що коли їм буде заплачено 100 – 200 миколаївських рублів, то відчепляться. В останній час на населення установлена розкладка дати кожної хаті комплект білизни і приблизно на п'ять – десять дворів кожух та чоботи. При відмовленні забирають всю одіж. Прибувші поміщики накладають на населення контрибуції.

Надзвичайно старанно поляки проводять обеззброєння населення. Робиться це по такій системі: приходить в село отряд, скликають всіх селян, окружають село, виставляють кулемети. Вичитують по списку тих що по їх відомостям мають і загрожують зброю і загрожують п'ятьом та десятьом розстрілом, коли це не помагає беруть і за шию підвішують на петлю. Наслідком цієї системи багато людей уже постріляно і повішано. За невидачу зброї паляться також села і забирається худоба. Наприклад, знамениті дубенські Сади і Млинів за невидачу зброї цілком спалені. Населення після цього віддає п'яту – десяту частину своєї зброї і то зіпсованої, а Сади, наприклад, зброї не віддали і всі повтікали в ліси. Щоб вбити всяку віру в поворот української влади поляками розповсюджуються самі провокаційні чутки, то Денікін вже зайняв всю Україну, то Петлюра попався в полон, то з Петлюрою ми воюємо, то з Петлюрою ми спільники.

Прихід свій з початку поляки виправдували тим, що ніби вони прийшли визволити народ (не кажуть чий) від большовиків і завести порядок, а тепер безсоромно заявляють що це Польща і зайняті землі прилучаються до Польщі. Агітація за прилучення до Польщі зайнятої території Волині провадиться місцевими поляками, а особливо ксьондзами. Висилаються всякі роблені депутації, та делегації до «Високого» польського уряду в Варшаві. Польські ксьондзи їздять по селах, збирають сходи, обіцяють навезти дешевої мануфактури, солі, заліза та нафти для населення, але для цього треба мов послати заяву до «Високого» польського уряду про те що населення бажає прилучитись до Польщі і буде слухатись його розпоряджень. Звичайно що кваплячись за дешевою сіллю населення в повітах Ковельським, Володимир-Волинськім і Луцькім в багатьох місцях такі приговори попідписувало. В новозайнятих же місцевостях такий приговор підписаний тільки в Оликській волості Дубенського повіту, а в інших місцях селяни кажуть, що мануфактуру та сіль давайте, а підписуватись не хочемо.

Політичне життя російського чорносотенства провадиться цілком легально. В Рівному і Дубному існують комітети «русских» людей, куди входять чорносотенне духовенство і чиновництво. Агітація денікінська провадиться цілком одверто, особливо духовенством. В Рівному перебуває зараз бувший комендант міста Рівного в час перебування там українського уряду Отаман

Кованько, котрий з дозволу польської влади і з уповноваження Денікіна провадить вербовку добровольців до денікінської армії. Всі вербуємі відправляються в одиночку до Денікіна через Україну (на Волочиськ) і через Румунію. Місцеве духовенство зверталось з петицією до польського уряду і прохало дати їм допомогу як постравадшим від революції. Поляки прислали їм допомогу і вагон нової одіжі і два вагони трап'я.

Настрій поляків з початку був досить бадьорий, я тепер значно змінився: поляки особливо місцеві, ввесь час почувають непевність свого стану. Це видко по тому, як заможні елементи польські та поміщики стараються спродати своє майно і швидше виїхати. Більш демократичні елементи незадоволені політикою поляків, кажуть, що так довго бути не може, як прийдуть петлюрівці або большовики, то буде нам лихо. Навіть самі польські комісари на сходах заявляють що «Ви мов всі чекаєте Петлюру, але він ще не скоро прийде».

Стан культурно-просвітній

Всі школи українські з приходом поляків зачинені. Для справ освітніх призначені комісари освіти повітові і окружні. Школи дозволяється відкривати тілько польські, інші ж, а значить і українські, лише на власні кошти з обов'язковим викладом польської мови. В деяких повітах (в залежності від комісара освіти) дозволяють відкривати українські школи звичайно на власні кошти при тій умові, коли всім населенням буде винесений приговор про відкриття української школи. В більшості сіл, там де вчителі скликали за дозволом польської влади такі сходи, то населення зовсім відмовляється від всяких шкіл, коли вони будуть на власні кошти. В Рівному заходами місцевих українців, головним чином членами «Просвіти», добуто дозвіл від ковельського окружного комісара освіти на відкриття в Рівному української бурси, як середньої школи, на власні кошти. При відсутності коштів звичайно бурса не відкрита.

У всіх галузях культурного і громадсько-державного життя, запроваджується полякам шалена полонізація. Державною мовою ведена мова польська. Діловодство у всіх державно-громадських установах навіть по волостях і селах провадиться на мові польській. Переписка приймається тільки на польській мові, для перекладу майже при кожній установі закладено перекладове бюро. Всі накази, розпорядження і оголошення робляться на мові польській і в залежності від адміністратора додатково на російській, а іноді і на українській. Всі зовнішні публічні написи наказано перемінити на польську мову. На сходах населення заявляє, що воно польської мови не розуміє і тоді польські комісари звертаються по російські або по українські.

Стан економічний

Життя економічне окупованих місцевостей таке: гроші офіціяльно польські марки та миколаївські рублі. Курс польської марки спочатку був 1 марка – 2 рублі, а тепер 1 марка – 75 копійок. Українські гроші приймаються лише на біржі по 10 – 15 гривень за миколаївський рубель. Польські марки населенням

приймаються не охоче. При пониженні курсу української гривні, населення не охоче їх віддає. З українських грошей на біржі ходять лише кредитові державні білети. В продажі появились мануфактура, залізо, сіль, нафта і інше по ціні: сукняний крам від 80 карбованців за аршин, залізо 2 карбованці фунт, сіль 4 – 5 карбованців фунт, нафта 2 карбованці фунт, хліб 3 – 4 карбованці фунт (московськими грішми).

Для забезпечення себе хлібом поляки стараються всіма способами викачати від населення збіжжя. Систематично перепроваджуються реквізиції хліба. На кожне село визначається певна кількість хліба, яку вимагається під загрозою конфіскації знести і безплатно перевезти. Хліб зібраний з поміщицьких земель на якого не має власника обертається в державний. Для зборки хліба на поміщицьких землях ставляться різні умови. Поміщики стараються за всяку ціну вивезти хліб навіть в снопах. Звозити, обмолочувати і перевозити до станції населення заставляють примусово. За всяку дрібницю поляки стараються брати гроші. За перепустку беруть 5 – 10 карбованців за посвідчення, за переклад прохання 10 – 15 карбованців. За всіх в'їжджаючих і виїжджаючих з міст і сел установлена платня по 5 – 7 карбованців, за пронос ручних пакунків 1 – 2 карбов[анців].

Стан військовий

Озброєною військовою силою в кожнім повіті являються комендантські сотні сто – двісті чоловік, а також регулярні військові частини, які увесь час пересовуються і визначити де кожна з них стоїть немає можливості. Приблизні відомості такі: в Острізькім повіті стоїть ІІІ піхотна дивізія, в Дубенськім повіті оперує зараз отряд до двох тисяч душ, яким обеззброюють населення, в Острізькім повіті стоїть дика польська кавалерійська дивізія. В різних місцях стоять батареї, які меж іншим без набоїв. Взагалі поляки досить обережно привозять зброю. Складів майже немає. Війська складаються як з галлеровців, так і пілсудовців. Війська Галлера досить дисципліновані, добре озброєні і одягнені. Пілсудовців озброєні не гірше, але кепсько одягнені і мало дисципліновані. Дисциплінованість лише зверхня. Війська Галера поводяться з населенням значно чемніше ніж пілсудовці. Пілсудовці уявляють з себе просто розбишак, котрі до того ще отуманені польським шовінізмом. Настрій польських військ, що день то гіршає. Післудовці не розуміють чого вони післані на Україну. «Нас послали, – кажуть – воювати з большовиками, а ми воюємо з населенням». Між старшинами і козаками немає тісного зв'язку. Козаки не поважають своїх старшин і мало довіряють. Армія Галера що даль то більше большевичується.

Дуже велика сила війська перекинута в останній час в район Заславля і Шепетівки. Найбільше згруповані у них війська біля фронту. Лінія фронту в даний мент проходить в пунктах: від Волочиська, Бальківці, Чухелі, Нова Гребля, Великий Лазучик, Котюржинці, Троянівка, Шарлаївка, Кузьминці, далі фронт іде по річці Хоморі. Демаркаційної лінії поляки не додержуються майже

ніде. В багатьох місцях польські війська переходять фронт, грабують населення, забирають державний хліб, тероризують селянство, обеззброюють, арештовують міліцію, сельську і волосну адміністрацію. Наприклад, в с[ело] Корчівку недавно явились поляки і хотіли арештувати волосного комісара Волочиської волості Сірова. В Корчовецькій волості поляки заарештували двох міліціонерів. В Волочиській, Маначинській і Базалійській волості, поляки приїжджають отрядами і загрожують розстрілом тих хто піде на «петлюрівську мобілізацію». Населення тероризоване в цих місцевостях і зовсім не хоче виконувати розпоряджень української влади. Кордон чи демаркаційна лінія і цих місцевостях не охороняється, тільки кордонним українським корпусом, який не в силі забезпечити населення від польських озброєних нападів.

Стан український

Життя українське придушене в окупованих місцевостях зовсім. Все забилось в підпілля. Лише де-не-де вибивається огник національно-культурного життя по містах відкриваючи приватні школи, або підтримуючи формальне існування просвіт. Український елемент заляканий і розпорошений. Всі українці звільнені від служби розбрелись по селах. Дехто пішов на сільську роботу, а деякі як, наприклад, в Рівному мирові судді, продають на улицях цигарки. Більшість страшно бідує і голодує від безробіття. Настрій самий різноманітний. Але прихильності до поляків, крім самих поляків, ні в кого немає. Інтелігенція поділилась на два табори: денікінці і українці. Більшість – денікінці. Навіть такі особи як член президії українського Трудового конгресу Гаврильчик, будучи обраний трудовим селянство від Рівненського повіту на Трудовий конгрес, тепер приймає активну участь в денікінській організації «Комитет русских людей».

Серед українських кол віра в поворот української влади не вмирає. Настрій населення большовицько-український. Спочатку він був пригнічений, а тепер коли поляки допекли своєї поведінкою настрій надзвичайно ворожо нервовий. Населення тужить тепер за українською владою. «Прогнівили, – кажуть, – ми Петлюру тому він тепер і не хоче нас визволяти». Найбільше пригнічення і баламутство провадиться польськими провокаторами, котрі стараються всіма способами вбити віру в українську справу, а також повною непоінформованістю населення про наше становище. Роздратоване населення готується до повстання. Хоча поляки і вживають нелюдські способи обеззброєння, але в населення ще велика кількість залишилась зброї і набоїв. Зараз появилась по селах і повітах спільних підготовлення до повстання. Підраховується зброя, набої, установлюється зв'язок. Нав'язувати зв'язки доводиться надзвичайно трудно через заведену польську систему – заборона пересування. Хоча знаючи звички польської жандармерії брати хабарі, за них можна роботу провадити.

Об'єднуючими центрами організації є повітові «повсткоми», котрі в свою чергу об'єднані «Центральним противопольським повстанським комітетом». Вся праця повстанських комітетів направлена в даний мент до організації мас для

озброєного повстання проти польського панування на Волині. 5 – 7 жовтня б[іжучого] р[оку] вибухло стихійне повстання селянства в районі Шумської волості с[елі] Людвище Острозького повіту. Повстання виникло на грунті дикого поводження поляків і реквізицій. Розпочате повстання охопило зараз же всю Шумську, Борецьку, частину Староолексинецької, Білокриницьку, а також Вишневецьку волості. З огляду на те, що повстання розпочалось без всякої організації і без керування українських «повсткомів» воно мало самий неорганізований характер. Поляки швидко стягнули всі свої сили з Острога і Кривина в район повстанський місць, і через два – три дні придушили. При ліквідації повстання була вжита артилерія, котрою спалено все село Людвище, а також почасти і окружні села. Частина повстанців арештовано, із них дев'яносто чоловік в м[істі] Ямполі привезених з Шумська розстріляно, частина відпроваджена до різних таборів. З боку поляків погинуло під Шумськом до шестиста чоловік і в Кременецьких містах до двохсот чоловік. Зараз оперують в Кременецьких лісах невеличкі отряди, котрі знищують проїжджаючих польських козаків.

Дуже успішну з технічного боку запроваджують організацію большовики, витрачають великі кошти і закладають скрізь свої відділи організацій. Найкраще стоїть справа організації в большовиків в Острозькім повіті. Хоча їхній агітації селян і не дуже піддаються, але завдяки провокаційній большовицькій роботі, що мов большовики вже одмовились від комуни, селяне вірять большовицькій агітації. З огляду на те що наша організація зараз ще заслаба тому можна чекати, що большовики можуть досить легко взяти ініціятиву повстання до своїх рук.

Справами організації підготовки повстання в окупованій Волині провадять вищезгаданий «Центральний противопольський повстанський комітет», котрий складається по такому принципу:

1) представництво від кожного окупованого повіту (повинні бути особи, які відомі населенню, а також які добре знають умовини даного повіту);

2) представник «Ц[ентрального] у[країнського] п[овстанського] к[омітету]»;

3) отаман повстанських противопольських військ і начальник «Повстанського штабу».

Політична платформа членів «повіткому» визнання української самостійності і її теперішньої форми державного ладу і повна підтримка сучасного українського уряду. «Повстком» сконструювавсь вже два місяці, але праця його ще мало помітна через повну відсутність в даний мент коштів і через малу кількість (відпущено «Ц[ентральним] п[овстанським] к[омітетом]» 50 000 карбов[анців]) відпущено до цього часу.

Докладаючи Вам, пане Міністре, про стан окупованих місцевостей, дозволяю собі викласти тут ті заходи, які на мій погляд потрібно вжити негайно для підтримки української справи в окупованих місцевостях:

1) насамперед являється потреба в грошових засобах для дальнішого провадження організації позафронтової інформації;

2) необхідно організувати матеріяльну допомогу українським втікачам з-під польської окупації;

3) організувати грошову допомогу українцям, які залишились під окупацією і постраждали від поляків (звільненим від служби та арештованим);

4) організувати грошову підтримку тим українським організаціям (просвітам та школам), котрі пробують виявити національно-українське життя, а також взагалі для підтримки українського національного життя в окупованих місцевостях;

5) організувати якнайбільшу грошову допомогу «Центральному противопольському повстанському комітету» для перепровадження успішної організації мас на випадок потреби підняти повстання проти поляків і захоплення ініціятиви в цій справі в українські руки.

Справу з організацією позафронтової інформації допомоги втікачам, допомоги українському свідомому елементу по той бік польського фронту і допомоги в підтримці там українського національного життя я вважаю можливим залишити її під своїм доглядом, а справу організації підготовки повстання цілком, віднести до «Центрального противопольського повстанського комітету», котрий зараз знаходиться в м[істі] Старокостянтинові. Для організації допомоги зазначеної в перших чотирьох пунктах прохаю асигнувати в моє розпорядження 1 000 000 гривень, або 65 000 миколаївськими грішми, позаяк по той бік фронту приходиться вимінювати українські гривні на миколаївські рублі.

Губерніяльний комісар Сумникевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 372. – Арк. 1 – 7.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 5 ЛИСТОПАДА 1919

місто Старокостянтинів

Подаваємим докладом за честь маю дати звіт про становище Волині по повітам по всіх галузях управління, а також становища губернії з боку політичного та економічного за час з 10 жовтня по 1 листопада цього року. До цього додаю що завдяки відсутності нормального зв’язку, неправильного функціонування державної та земської пошти, припинення на деякі часи залізничного руху, та з огляду на події військового часу не завжди маю змогу подати звіти своєчасно, позаяк і сам від повітів одержую їх з опізненням. Територія Волині, яка підлягає в сучасний мент моєму керуванню обмежувається чотирма повітами: Житомирським, Звягельським, Заславським і Старокостянтинівським, із котрих Житомирського і Заславського повітів під владою У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки] залишилась тільки невеличка

частина, Звягельського повіту приблизно половина і Старокостянтинівській повіт майже цілком весь.

а) *Житомирський* повітовий комісаріат зараз в м[істі] Мотовилівці, по маючимся у мене відомостям большовики занімають крім Житомира і місцевості на північ від нього і деякі місцевості в напрямку Чуднівна-Волинського. Територія від залізниці Полонне – Бердичів і до Житомира фактично не зайнята большовиками, але большовицькі банди грабіжників роблять налети на містечка і села цієї смуги, де грабують і тероризують населення; так в напрямку на Чуднів-Волинській знаходиться банда большовиків, відколовшихся від большовиків комуністів в кількості приблизно до двохсот людей з командиром Несміяновим на чолі. Друга банда кількістю навколо чотириста – п'ятсот людей, також відколовшихся від комуністів, так звані «махновці» 24 числа зайняла м[істо] Янушпіль, де розграбували Янушпільську цукроварню, забравши увесь цукор і приватні особисті річі адміністрації заводу. Банда цяя 27 жовтня вирушила на село Уланів, залишивши в Янушпілі невелику кількість бандитів душ двадцять – тридцять.

б) *Заславський* повітовий комісаріат з приводу заняття поляками м[іста] Заславля з мого дозволу евакуіровався до м[іста] Шепетівки, де продовжував свою працю. Одібравши відомості, що Шепетівка також має бути зайнята поляками, я, наказом своїм від 19 жовтня № 100, перевів комісаріат до м[іста] Антонін Заславського повіту де комісаріат і досі урядує. З огляду на те, що деякі повітові інституції як-от: повітова земельна управа, повітова народня управа залишились в м[істі] Заславлі і, таким чином, частина Заславльського повіту, яка знаходиться в сфері впливу У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки] залишилася без своїх урядів в вищезгаданих галузях управління, я визнав необхідним прилучити тимчасово до розпорядження Міністерства незаняті частини Заславльського повіту в вищезгаданих справах до відповідних урядів Старокостянтинівського повіту, о чом видав наказ № 34 від 29 жовтня б[іжучого] р[оку]. Евакуація державного майна із Шепетівки була заряджена мною зараня, згідно відібраним від Міністерства відомостям. Евакуація ця повинна була бути переведена відпідручниками губерніяльної народної управи при допомозі Заславльського повітового комісара. Переведення її пройшло не зовсім гладко за відсутності подвижних складів потягів, які своєчасно не з'явились по вимаганням.

в) *В Звягельському повіті* праця комісаріата провадиться фактично тільки в південній частині. Весь останній час комісаріат перебував в м[істі] Полонному, а 25 цього жовтня м[істо] Полонное було заняте польськими військами, з приводу чого комісаріат евакувався звідти і відкрив свою діяльність в м[істі] Остропілі Звягельського повіту. Праця Звягельського комісаріата взагалі дуже тяжка, позаяк йому загрожує постійно з одного боку большовицька навала, а з другого польська. Деякі місцевості, як наприклад Баранівська волость, залишились без всякої влади, позаяк там немає ні українських, ні польських, ні большовицьких

військ, і кожна з цих влад надсилає туди свої розпорядження, так що населення не знає чиї розпорядження виконувати і від виконання їх на цієї підставі зовсім відмовляється. До цього відсутність твердої влади в цих місцевостях викликала за собою появлення банд, які тероризують населення, із якими цивільна влада боротись не в силах.

г) *В Старкостянтинівському повіті* праця комісаріату могла би іти більш-менш нормально, якби не необхідність постійно звертати увагу на можливість кожночасного наступу польських військ в деяких місцевостях повіту. Мною одержані відомості, що в селах, які лежать на пограничних місцевостях повіту і граничать з Заславським повітом, часто заїжджає польська розвідка, котра забирає у селян худобу, теплі речі, робить реквізиції і т[аке] і[нше]. Таки випадки траплялись, наприклад, по селах Коров'є, Михнівка, Троянівка, Строки, Заруддя, Волиця, Ляхівці, Кривовульці, Вовківцях, Ледухівцях, Олійниках, Колках, Котюржинцях, Василівці, Лютарівці і т[аке] і[нше]. Можливість наскоку польських військ в таких граничних з Заславським повітом місцевостях робить становище знаходящихся там представників влади небезпечним, позаяк відношення польської влади до українських діячів і свідомих українців всім добре відомо. Авратинська, Волочиська і Теофіпольська волості заняті поляками.

До повного знайомства з вимогами життя уряду У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки] в Волинській губернії та умовах моєї праці треба додати що щирих і свідомих робітників-громадян, які так потрібні для сучасній праці, відчувається повний брак; за відсутністю не мона подібрать штату доцільних, освічених інструкторів-інформаторів, агітаторів, навіть добрих канцелярських робітників. По селам відчувається велика потреба в своєчасному одержанні газет, політичних новин, інструкцій, нових розпоряджень У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки] законів, і взагалі літератури. Не дивлячись на те, що державна і земська пошта майже не існує, або в стані зовсім хаотичнім, мені вдалось налагодить постійний зв'язок з волостями і селами шляхом постійних регулярних посилок кур'єрів інструкторсько-інформаторського відділу, але, на превеликий жаль, сам інформаційний відділ не досить «поінформован» відносно всього нового позаяк не одержує з центра своєчасно ні газет, ні нових циркулярів, розпоряджень та інших інформацій. В справі агітації на користь У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки] інструкторсько-інформаторський відділ організовує як в самому Старокостянтиніві, так і в повітах по селах цілий ряд мітингів-концертів, на яких виступають промовці, які в популярній формі висловлюють погляд, дії і розпорядження правительства У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки], з'ясовують громадянам і селянам міжнародні взаємовідносини, відкривають їм очі на значення України і її славного будучого. Закінчив пояснення щодо загального стану Волині, переходжу до відповіді на всі запитання звіту.

1) Адміністративний апарат

Відношення населення до уряду

а) *В Житомирському повіті* адміністративний апарат всюди був налагоджен, але в сучасний мент не всюди функціонує нормально, позаяк відсутність правильного фронту та військ і можливість кожну хвилю бачити перед собою червоноармійців, в прифронтовій смузі, гальмує справу, і примушує з огляду на небезпеку відмовлятись від деякої організаційної праці. Штати повітового комісаріату персонально повні; сільські та волосні комісари майже всюди одібрані. З огляду на відсутність військової сили в повіті і того що населення з відступом наших військ було покинуто на проізвол большовиків, населення круто змінило погляд відносно влади на місцях. До відступу військ наших населення дуже бажало «твердої влади» і тепер коли цяя влада не прийшла, населення розчарувалось і всі розпорядження і дії влади зустрічають з ворожою пасивністю. До нашої влади населення прихильно відноситься далеко не во всіх випадках. Найбільш прихильно відносяться інтелігентні верстви, а селянство лишень подекуди як, наприклад, Мотовиловська волость.

Є села надзвичайно большовицькі настроєні як, наприклад, Троща, Красносілка, Карпівці, які, мона думати, дадуть большовикам не малу допомогу людьми; зустрічаються села настроєні чорносотенно як, наприклад, с[ело] Стетківці. В місцевостях занятих большовиками настрій населення круто змінився (Троянівська, Левківська і др[угі] волості) і поскільки ці волості доперед ж прихильні до большовизма, настільки тепер грабіжництво, вбивства, образа та насильства зробили з большовицьки настроєного селянства найбільших ворогів большовизма. Взагалі стільки перетерпівши вже один раз від большовицького «урядовання», і не знайшовши допомоги від них з боку наших військ, які територію знову залишили большовиками, заможні селяни бажають прибуття денікінців, які, вони сподіваються, дадуть їм стільки бажаний спокій.

б) *В Звягельському повіті* адміністраційний апарат в південній частині повіту, себто волосні народні управи, волосні та сельські управи організовані. Штати повітового комісаріату повні. Населення Звягельського повіту, яке в особливо великої міри постраждало від большовиків і котрому загрожує панська неволя з боку поляків відноситься до українського республіканського уряду прихильно. Волості, які незаняті ні большовиками, ні поляками, ні нашими військами делегують до комісаріату представників з проханням подбати, аби наші війська зайняли їх (Баранівська волость).

в) *В Заславському повіті* адміністраційний апарат теж налагоджен. Праця самого комісаріату припинялась декілька разів евакуацією, як це мною вище згадано. В сучасний мент урядовання комісаріату йде нормально в м[істі] Антонінах. В Заславському повіті населення страшенно обурено проти поляків і до нашого уряду відношення його саме прихильне.

г) *В Старокостянтинівськім повіті* адміністраційний апарат волості та сільські комісари організовано всюди, крім Авратинської волості та сел

Теофіпольської і Волочинської волостей, які зайняти поляками. Відношення населення до уряду в деяких волостях гарне, а в деяких, як наприклад Корчовецької і Базалійської, неприхильне через часті політичні зміни, а в Волочиської волості, навіть вороже через втручання польських військ.

2) Народна міліція

Штати міліції по всім повітам майже відновлені і поступово відновляються, помічається систематичне оставлення служби більш певним елементом з малої платні, та відсутністю одягу. Так Звягельський повітовий комісар доносить, що за один тиждень на службу з міліціонерів ніхто не був прийнятий, а сорок міліціонерів було звільнено з приводу малої платні. Кепсько стоїть справа і зі зброєю для міліціонерів; немає крісів і набоїв. Одяг міліціонерів різноманітний, що робить негарне враження, але за браком відповідних коштів, при сучасній дорожнечі, налагодить цюю справу в короткий час неможливо.

Організація сотень «Охорони республіканського ладу» ще не зовсім скінчена. Губерніяльна Житомирська сотня по «Охороні республіканського ладу» вже остаточно сформована. 26 цього жовтня по наказу моєму за №105 відбулася урочиста присяга першої сотні «О[хорони] р[еспубліканського] л[аду]» на Волині. Після присяги мною був зроблен перегляд сотні. Сотня одноманітно одягнена, має свою форму, добре вимуштрована на військовий лад, озброєна і взагалі робить враження дисциплінованої військової частини. З огляду на те що до м[іста] Старокостянтинова прибув штаб Волинського полку «О[хорони] р[еспубліканського] л[аду]», до якого мають перейти всі охоронні сотні Волинської губернії, я видав наказ від 27 жовтня за № 107 згідно якому повинна була відбутись передача губерніяльної Житомирської і Звягельської охоронних сотень, як уже сформованих командиру Волинського полку сотнику Пархомюку. 30 цього жовтня передача Житомирської губерніяльної сотні вже відбулася. Разом командиру Волинського полку «О[хорони] р[еспубліканського] л[аду]» були передані і ті козаки, які знаходились при губерніяльній сотні і набиралися для формування сотні Старокостянтинівської. При передачі сотень утворюється разом ревізійні комісії для перегляду справоздань сотень на витрати за час їх формування. Передача Звягельської сотні відбудеться цими днями.

Що торкається персонального складу міліції, то штати їх далеко неповні. В Житомирському і Звягельському повіті справа цяя стоїть найгірше, позаяк населення почуваючи себе небезпечне в політичному відношенні з боку наступаючих большовиків і поляків боїться вступать в міліцію. В Старокостянтинівському повіті зараз мається міліціонерів кінних сорок дев'ять; піших дев'яносто сім; бракує рушниць тридцять одна; шабель сорок; форменого одягу немає. В Звягельському повіт мається сто піш[их]; двадцять кінних міліціонерів, крім охоронної сотні; бракує зброї і набоїв, форменого одягу немає.

3) Організація самоохорони по селам

Сільська самоохорона по селам вже організована, але в деяких місцевостях близьких до фронту вона носить характер випадковий. Так, наприклад, в Корчевецької волості Старокостянтинівського повіту селяне бояться поляків і тому відмовляються від постійної організації самоохороні. Загальне відношення як до самоохорони так і до міліції прихильне.

4) Стан загальний

«Буденні», звичайні випадки крадіж, вбивств, пожеж і інших злочинств по повітам з налагодженням справи міліції поступово зменшується. Населення прифронтової смуги Житомирського та Звягельського повітів тероризується вищезгаданими большовицькими бандами. В Звягельському повіті був один випадок коли озброєна банда напала на міліцію IV району, при чому поранила начальника міліції Онищука; крім того маються відомості, що в Звягельському повіті, а саме в Баранівській волості по лісам переховується і оперує банда Короленко кількістю приблизно до ста кінних людей добре озброєних, з якими повітова міліція боротись не в силах. 1 листопадня я відрядив для припинення діяльності тих банд і в допомогу повітової міліції по одної чоті сотні «О[хорони] р[еспубліканського] л[аду]» в розпорядження Житомирського і Заславського повітових комісарів.

Поскільки справа припинення злочинств силами міліції і при допомозі сільської охорони посовується вперед видко наприклад з того, що:

1) за два тижня по Старокостянтинівському повіту зарегістровано чотири випадки вбивства, п’ять випадків грабунків, п’ять випадків крадіж і один випадок підпалу, коли попередня кількість таких випадків за такій самий час був в кілько разів більш.

2) В Звягельському повіті, як доносить Звягельський повітовий комісар в тижневому звіті за час з 11 по 18 жовтня не було ні одного випадку грабунків або вбивств. Рішучі міри припинення приймаються. Провадиться персональний змін в карно-розшукному відділі, щодо заповнення вакансій свідомими опитними людьми.

5) Справа мобілізації

а) Справа мобілізації *в Житомирському повіті* стоїть кепсько. З приводу того що Житомирський повіт майже увесь знаходиться в прифронтовій полосі, мобілізація в ньому провадилась виключно військовими частинами ІІ Галицького корпусу, а тому відомостей скільки людей з’явилось по мобілізації немає. Великім злом Житомирського повіту являється сила дезертирів особливо з Троянівської, Чуднівської і П’ятаківської волостей. Вони були змобілізовані частинами ІІ Галицького корпусу і відправлені до Проскурова, а тепер тікають через села цілими бандами чоловік по десять – двадцять, розповсюджуя чуткі про голод, хвороби і відсутність одягу в української армії, чим, розуміється, підривають охоту іти по мобілізації. Для припинення цієї дезерції вживаються всі можливі заходи, але потрібні рішучі міри і військова сила.

б) *В Звягельському повіті* мобілізація була оголошена з 10 по 19 жовтня за весь цій час з'явилось по мобілізації п'ятсот шістдесят вісім козаків, із них прийнято двісті вісімдесят дев'ять, негодних дев'яносто чотири, відпущено в відпуск сорок чотири. З виходом з міста Полонного штабу групи Х дивізії С[ічових] С[трільців] справа переведення мобілізації з 21 цього жовтня прекоротилась майже зовсім, позаяк до того часу до мобілізації військовообов'язані притягались військовою силою, зазначеної дивізії, яка посилала для того по селам отряди. До виловлювання дезертирів вживаються заходи, але, на великий жаль, військові частині ще й досі не повідомили про дезертирів відповідними списами, що гальмує справу виловлювання втікачів.

в) *В Заславському повіт* справа мобілізації цілий час була поставлена в тяжкі умови, позаяк, рівночасно з заняттям нашої території, поляки припиняли зараз же всяку мобілізацію, але проте мобілізація була оголошена і переведена в тих частинах, які звільнялись нами. З огляду на необхідність виїхати з Шепетівки Заславськім повітовим комісарам наказом №3 в порозумінню з командою II дивізії С[ічових] С[трільців] була оголошена мобілізація всіх ратників: запасних за роки з 1889 по 1898 року тих волостей і повіту, які після умови мали бути окуповані польськими військами. Мобілізація була переведена військовими частинами і дала досить гарні наслідки, які об цьому докладає мені повітовий комісар. Точних цифрових відомостей про кількість з'явившихся іще не маю.

г) *В Старокостянтинівському повіті* по мобілізації з'явилось дві тисячі вісімсот п'ятдесят вісім; з них прийнято тисяча шістсот шістдесят шість; визнано нездатними сімсот шістнадцять; одержали відстрочки по хворості триста сімдесят вісім; передано на іспит в шпиталь дев'яносто вісім. Справа виловлювання дезертирів поставлена добре. За три перших дня мобілізації притягнуто примусово, ухилившихся тисяча чотириста мобілізованих. Додаткові відомості своєчасно будуть надіслані.

6) Агітація

Таємна агітація проти уряду У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки] помічається найбільш в прифронтовій смузі. Провадиться вона з одного боку за большовизм, а з другого за Денікіна. Большовицька пропаганда взагалі має мало прихильників, позаяк населення покоштувавши вже один раз цього большовицького «раю на землі для всіх трудящихся» не вірить їм. На агітацію денікінську треба звертать більшу увагу, бо селянство провоцирується денікінськими агентами, які обіцяють йому землю, бажаний спокій, лад і «тверду владу»; в шуканню якої «твердої влади» селянство прислухується к цим провокаційним чуткам. Для припинення агітації приймаються рішучі заходи; арештовані передаються надзвичайному суду. Одним із найкращих шляхів боротьби з цім злом являється найширша діяльність інструкторсько-інформаторського відділу, котрий як з одного боку відкриває очі населення на

денікінську «правду», а з другого боку інформує його про дійсну програму і бажання нашого уряду.

7) Відносини міжнаціональні

Міжнаціональні відносини нормальні майже скрізь, крім місцевостей, які знаходяться близько біля польського фронту, де вони приймають характер ворожий завдяки втручанню польських військ в життя селян.

8) Інформація населення

Тяжка доля Волині, яка починаючи з 1914 року цілий час знаходиться в смузі військових подій, населення якої перебачило і на собі відчуло гніт Гетьманщини, Німеччини, большовизму і польської неволі примушує селянство дуже обережно прислуховуватись і придивлятись до всього, що твориться навкруги його. Спровоциroване вже не раз воно відноситься недовірчиво до всього, дякуючи чому діяльність інструкторсько-інформаторського відділу вимагає особливого напруження сил, аби довести діло до бажаних наслідків і кинуть в голову селянина здорове насіння самосвідомості. Завдяки тому, що з центру надсилається дуже обмежена кількість запізненої літератури, наприклад п’ять – десять примірників газет і то лише тоді, коли за нею посилаються спеціяльні «кур’єри», справу інформації населення взагалі треба рахувати ненормальною.

Живий зв’язок з Кам’янцем було майже зовсім налагоджено, щоденною посилкою спеціальних кур’єрів, але в останні часи завдяки припиненню руху потягів, справа ця знову ускладнилась. Приходиться обмежуватися тільки розповсюдженням телеграм «У[країнського] Т[елеграфного] А[гентства]», які надсилаються тепер досить акуратно і деколи одержаною літературою з центра. Брак літератури і часописей в селах відчувається страшенний; населення бажає знати що твориться навкруги його; кожний газетний шматок переходить із хати в хату і із рук в руки. Це вимагання населення інструкторській відділ задовольняє по змозі тим, що улаштовує в місті та по селах концерти-мітинги, на яких інформує населення про загальний стан, події діяльність центрального уряду і т[аке] і[нше].

Інститут волосних інструкторів-інформаторів засновано в восьми волостях Старокостянтинівського повіту і в деяких волостях Житомирського, Звягельського і Заславського. Дальнійше розвит цей справи продовжується і можна сказать що інформаторське діло в волостях ставиться вже на твердий грунт. Друкування літератури місцевими силами провадиться в самий малий мірі, позаяк для цього необхідні кошти яких немає. Мені відкрити кредити на інструкторській відділ в кількості 50 000 карб[ованців], що є «кропля в морі» для того щоб налагодить хоч би відносно добре діло інформації. Тепер інструкторський відділ приступає до видання періодичної газети, яка має виходити тричі на тиждень, а для того щоб мати свіжі новини та відомості, умовляється з співробітниками кам’янецьких газет, які мають телеграфно

надсилати йому повідомлення. Видання газет також потребує немалої кількості грошей.

9) Санітарне становище

Санітарне становище губернії марне, що з'ясовується тим що відчувається великий брак медичного персоналу і особливо медикаментів. Для боротьби з пошестями, з яких найбільш всього жертв уносить тифус, відповідні мірі можуть бути вжити тільки з центру, позаяк нема ні грошей, ні відповідного апарату за для переведення в широкій мірі допомозі населенню в цієї справи. Обмежуватись одними обов'язковими постановами про санітарний стан губернії рахую неможливим, а праця земських інституцій теж гальмується браком коштів і ліків. Деякі земські організації, як наприклад Звягельська повітова народна управа, в цьому напрямку стала на один можливий шлях і командирувала свого голову в Кам'янець в Міністерство народного здоровля та опікування за необхідними коштами і ліками.

10) Земельна справа

Діяльність земельних губерніяльної повітових та волосних управ, повсюди на Волині відновлена. Робота по переведенню земельної реформи провадиться нормальним шляхом. Перешкод до переведення земельної реформи взагалі немає, але в Звягельському та Заславському повіті в останній час справа цяя гальмується тим, що увесь технічний апарат земельної управи залишився в Звягелі та в Заславі. Цікаве розв'язання земельного питання уявляє собою польська політика в цьому напрямку, яку вони провадять всюди де приходять. Для відома при цьому долучаю копію «Распоряжение всем волостям». Щодо побажання селянства в земельної справи то з боку селянства відчувається тільки бажання щодо найскорішої нарізки землі. Великі потреби відчуваються в технічному апараті, які міг зараз приступить до роботи; бракує також свідомості селянства щодо ведення культурного господарства.

11) Постачання

Закупка хліба для армії не провадиться належним чином, позаяк повітовий продовольственний відділ не має на те належних інструкцій, ані належних кредитів. В повітах бракує продовольчих відділів. В волостях знаходяться тільки агенти повітового продовольчого відділу для прийому та видачі державного хліба по ордерам, а також доставки хліба на млини або склади. Запасів продуктів майже зовсім ніяких немає позаяк все що тільки є на місті зараз забирається військовими частинами. Великім злом являється в справі постачання те, що кожна військова частина провадить свою систему «самопостачання» забираючи у селян і навіть інституцій примусово збіжжя й худобу. Скарги на військові частини подаються мені щоденно. Об цьому неодночасно писалося вже мною і державному інспектору військ У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки] і Міністерству, але і досі припинити самовільні «постачання» військових частин не вдалося.

Як ілюстрацію до цієї справи доводжу до відома донесення Житомирського повітового комісара, якій сповідомляє що 13 жовтня у Краснопіллі був випадок коли чотири галицьких козака і один (по-московські розмовлявший) старшина української служби з крісами в руках примушували голову земельної управи Житомирського повіту Гедзя видати ним расову худобу, і не вважаючи на всі протести Гедзя худоба була забрана, через що, розуміється, окружне селянство тепер не має змоги поліпшить расу своєї худоби. Страшенні бешкети в цьому напрямку провадять також повстанські частини і найбільш частина отамана Залізняка в Звягельському повіті та окрема Волинська бригада імені Д. Соколовського під командуванням отамана Сірка-Біляги в Житомирському повіті, на що я уже неодночасно звертав увагу військової влади. Найбільша потреба відчувається в газі, сілі, шкірах та одягові.

12) Справа допомоги сім'ям призваних

Справа допомозі сім'ям призваних виявляється поки що тільки в допомозі шляхом постачання харчових продуктів через належні управління військових начальників, та і то не во всіх повітах. Грошима допомога ще не видавалась і не може видаватись зараз, позаяк для цього Міністерством відповідні кредити не відкриті.

13) Культурно-просвітні організації

Щодо культурно-просвітніх організацій, то найбільшу участь культурної праці несуть товариства «Просвіти». На превеликий жаль, в Житомирському і Заславському повітах їх дуже невелика кількість. В Звягельському повіті товариства «Просвіти» існували в м[істах] Полоннім, Любарі і Остропіллі, але до цього часу ні чим себе ще не виявили. В Старокостянтинівському повіті існує сімнадцять «Просвіт»; деякі з них як Теофіпольська, Коров'янська, Купельська, Новоставецька і Ожиговецька перекоротили свою діяльність майже зовсім позаяк ці місцевості зайняті поляками, які до товариства «Просвіти» відносяться дуже вороже. В останні часи помічається прокидання «Просвіт» після большовизму та починає проявлятись і деяка активна робота.

14) Умови роботи місцевих органів влади

В початку цього докладу були вже мною помічені ті умови які перешкоджають нормальної праці уряду. До цього мушу додати що одним з найбільших зол являється відсутність координірованих розпоряджень й дій різних інституцій. Кожна інституція працює само по собі, на свій страх і при цьому на маючи ніяких розпоряджень зверху від відповідного свого уряду. Така постанова діла страшенно гальмує справу урядування. Замість того щоб звернувшись до якої-небудь інституції отримати від неї відповідну допомогу, приходиться обирати тільки відповідь що інституція з приводу цього немає звище ніяких вказівок, а тому по цьому питанню не може дати навіть належної відповіді.

Відрізаність від центру, яка особливо відчувається тепер з припиненням залізничного руху потягів, ще більше збільшує цеє. В дальнійщом треба звернути увагу на зруйнованість земської та державної пошти, на

невідповідальність судового апарату своєму призначенню за відсутністю належних штатів; на хронічну відсутність грошей в скарбницях і на незабезпеченість службовців всіх державних інституцій, які в сучасний мент отримають таке мізерне утримання, яке не може їх задовольнити не тільки в повної міри, але хоч би і на половину. Волосні земства на яких покладено адміністраційні функції не можуть як слід провадить свою працю за відсутністю коштів і не налагодження податкової системи. Військові події і близькість фронту, додали до цього, доволі з'ясовують ту атмосферу в якої приходиться провадить свою державну роботу.

Губерніяльний комісар Сумникевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 70. – Арк. 14 – 21.

КАТЕРИНОСЛАВСЬКА ГУБЕРНІЯ

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 1 ЧЕРВНЯ 1918

місто Катеринослав

Докладываю, что по 31 (18) мая мною получены нижеследующие сведения о течении местной жизни:

По гор[оду] Екатеринославу. Жизнь населения протекает нормально, выступлений политического характера не замечалось, возникшая частичная забастовка типографических рабочих протекает спокойно и на экономической почве. По случаю бездействия заводов и безработицы настроение рабочих масс угнетенное. Организация милиции заканчивается.

По Екатеринославскому уезду. Вооруженные лица именующие себя «вольными казаками» проявляют неподчинение законной власти и угрожает восстанием против существующего государственного порядка. Об этом сообщено губернскому коменданту с просьбой разоружения указанных лиц.

По Верхнеднепровскому уезду. Вооруженными злоумышленниками, именующими себя «вольными казаками» и анархистами в дер[евне] Мотроновке Николаевской волости, с целью грабежа, убит Николай Передаренко и ранен его отец Григорий Передаренко.

По Бахмутскому уезду. Уездный староста доносит, что находившийся в районе Дружковского Торецкого завода украинский карательный отряд под командою полковника Волотова, посланный для борьбы с большевиками, занимался реквизициями в экономиях лошадей, продуктов, обыском поездов и пьянством. Каждый казак его отряда называл себя комендантом. Именем полковника Волотова арестовывались рабочие, которых затем в присутствии народа секли до потери сознания. Ночью 26 мая австрийский отряд оцепил карательный отряд Волотова, причем во время перестрелки был убит австрийский лейтенант. В результате двенадцать человек с полковникам Волотовым задержаны и по распоряжению австрийского майора расстреляны. Об этом мною сообщено губернскому коменданту для расследования.

О том, как протекает жизнь в других уездах губернии, ко мне пока сведений еще не поступало.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Оригінал директору Адміністраційно-Політичного департаменту (Департаменту державної варти), машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 1.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 3 ЧЕРВНЯ 1918

місто Катеринослав

Докладываю, что на 2 сего июня о течении местной жизни мною получены нижеследующие сведения:

По Бахмутскому уезду. Рабочие горловских рудников объявили забастовку, что угрожает затоплением шахт водою. Об этом сообщено губернскому коменданту для принятия соответствующих мер в экстренном порядке.

По Павлоградскому уезду. Организация милиции находится в стадии формирования, чему сильно тормозит отсутствие кредита и штатов. Мировые судьи к разбору дел не приступали за не назначением к ним членов суда, в то время как население города и уезда крайне нуждается в суде.

О том как протекает жизнь в других уездах губернии ко мне пока сведений еще не поступало.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 4.
Примірник директору Адміністраційно-Політичного департаменту (Департамент державної варти), машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 2.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 5 ЧЕРВНЯ 1918

місто Катеринослав

Докладываю, что забастовка на горловских рудниках Бахмутского уезда ликвидирована без инцидентов. На Щербиновском заводе рабочие не вышли на работу. Предложено губернскому коменданту принять меры к ликвидации забастовки. О том, как протекает жизнь в других уездах губернии, ко мне сведений по 4 сего июня не поступило, что объясняется отсутствием на местах чинов милиции, формирование которой задерживается неполучением штатов и кредитов для милиции.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 9.
Примірник директору Адміністраційно-Політичного департаменту (Департамент державної варти), машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 3.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 7 ЧЕРВНЯ 1918

місто Катеринослав

Докладываю, что по 6 июня с[его] г[ода] о течении местной жизни мною получены нижеследующие сведения:

По Екатеринославскому уезду. В районе средней части уезда продвигаются австро-венгерские войска, которые обезоруживают население и карают виновных в сопротивлении, которое встречают со стороны многочисленных банд большевиков и анархистов, выступающих под именем «вольных казаков».

По Верхнеднепровскому уезду. 28 мая землевладелец П. Г. Гусев убит злоумышленниками в собственном лесу. 29 мая на землевладельца В. П. Белокрыса по дороге к своему хутору вооруженными злоумышленниками совершено нападение, причем ехавшие с ним подпоручик П. П. Киселев и кучер Бондаренко оказались убитыми, а сам Белокрыс тяжело ранен. В ночь на 1 июня злоумышленниками совершено вооруженное нападение на Александро-Павловское земское училище, где остановился на ночлег землевладелец Троицкой волости М. Н. Доленго-Грабовский. После обстрела училища злоумышленники бросили в окно бомбу, взрывом которой была убита прислуга учительницы Потоцкая и легко ранена дочь последней – Стишенко, 12 лет. После этого разбойники пытались проникнуть в комнату Доленго-Грабовского, но последний через дверь открыл стрельбу из револьвера и, видимо, тем самым заставил злоумышленников скрыться. Розыск злоумышленников и дознание во всех случаях производится.

По Новомосковскому уезду. Имение Мизко «Карабиновка» сожжено, крестьяне рубят лес. Убиты приемщики экономии князя Урусова «Котовка» Одинец и управляющий экономией Ильяшенко. Об этом мною лично доложено командному составу австро-германской армии для принятия соответствующих мер. Сегодня, 7 июня, от повитового старосты получил телеграфное сообщение, что террор в уезде развивается вследствие широкой агитации, имеющей целью планомерное выжигание экономий. Ночью сгорела экономия «Горностица». Отсутствие милиции исключает возможность ареста агитаторов. Получен приговор Знаменского схода в числе четырехсот восьмидесяти домохозяев о непризнании и неподчинении гетманской власти. Меры принимаются.

По Бахмутскому уеду. Формирование милиции еще не закончено. Грабежи и кражи носят массовый характер.

О том, как протекает жизнь в других уездах губернии, сведений не имею. К сему считаю нужным добавить, что впредь до предоставления мне прав назначения и увольнения чинов милиции, а также получения штатов конной и

пешей милиции, и кредитов на содержание ее, бороться с преступностью и своевременно пресекать вредную агитацию не представится возможным.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 10.
Примірник директору Адміністраційно-Політичного департаменту (Департамент державної варти), машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 5.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 7 ЧЕРВНЯ 1918

місто Катеринослав

Докладываю, что по 5 сего июня мною получены нижеследующие сведения о течении местной жизни.

По гор[оду] Екатеринославу. 3 июня вечером вооруженными злоумышленниками ограблены владелец аптекарского магазина Цейтлин и владелец лавки Фурман. Розыск грабителей производится. 5 июня в 5 ч[асов] дня неизвестными злоумышленниками на р[еке] Днепре против Брянского завода был обстрелян пароход, шедший с пассажирами из Киева. Предложено губернскому коменданту принять соответствующие меры.

По Екатеринославскому уезду. В уезде ежедневно производятся грабежи и нападения, для борьбы с которыми необходима скорейшая реорганизация милиции, задерживаемая отсутствием средств и штатов на конную и пешую милицию.

О том, как протекает жизнь в других уездах губернии, сведений не имеется.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 11.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 8 ЧЕРВНЯ 1918

місто Катеринослав

Докладываю, что по 7 сего июня мною получены следующие сведения о течении жизни в губернии:

По гор[оду] Екатеринославу. 6 июня в 10 час[ов] вечера вооруженными злоумышленниками ограблены проходившие по улице Гитлиц, Козлова и Супер. Розыск злоумышленников производится.

По Екатеринославскому уезду. Отрядом австрийских солдат во главе с офицером и двумя милиционерами была произведена облава на

красногвардейцев, укрывавшихся в районе села Покровского и Копиловки. В результате семь красногвардейцев после перестрелки было задержано, а остальные скрылись, оставив на месте пулемет, ружье и др[угое] имущество домашнего обихода.

По Верхнеднепровскому уезду. По сообщению повитового старосты, в отношении австро-венгерский войск отмечается полное отсутствие связи: таковая поддерживается лишь случайно из скудных и неточных сообщений местного уездного комитета, в распоряжении которого находится до ста человек охраны командной сотни, преимущественно в возрасте от 18 – 20 лет, при том людей мало подготовленных к несению охраны, активной службы. В некоторых экономиях наблюдается повторное разграбление возвращенного в экономии имущества. Вследствие преступной агитации, направленной против установленного строя, наблюдаются убийства землевладельцев. Наблюдается присутствие в уезде разбойничьих шаек, периодически совершающих нападения с целью грабежа.

О течении жизни в других уездах вверенной мне губернии мною пока не получены. При этом считаю нужным добавить, что по сообщению уездного земства, необходимо немедленно указать твердый однообразный курс кронам и маркам, так как на этой почве среди сельского населения и разного рода сборщиками, учреждениями и покупателями возникают серьезные недоразумения.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 13.
Примірник директору Адміністраційно-Політичного департаменту (Департамент державної варти), машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 6.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 10 ЧЕРВНЯ 1918

місто Катеринослав

Докладываю, что по 9 сего июня мною получены нижеследующие сведения о течении местной жизни:

В гор[оде] Екатеринославе на гильзовой фабрике Финкеля забастовали рабочие на экономической почве, других событий заслуживающих внимание в городе не было.

В Екатеринославском уезде продолжаются вооруженные нападения, сопровождающиеся убийствами.

В Новомосковском уезде разоружение населения еще не закончено.

В Верхнеднепровском уезде наблюдаются поджоги экономий. Настроение населения сел Романково и Каменского большевистское. При разоружении

забрано около пятисот винтовок и два пулемета, есть арестованные, восемь человек было высечено. По донесению уездного коменданта водворению порядка мешают украинские офицеры, личность коих не выяснена. Они организуют вольное казачество, которое арестовывает милицию и идет против установленного строя. В рудничном районе разбойниками взяты в плен инженер, везший 30 000 руб[лей], австрийский офицер и ранен шофер. В остальных уездах губернии наблюдается разбойные нападения с целью грабежа.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис

ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 19.
Примірник директору Адміністраційно-Політичного департаменту (Департамент державної варти), машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 14.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 12 ЧЕРВНЯ 1918

місто Катеринослав

Докладываю, что по 10 июня мною получены нижеследующие сведения о состоянии вверенной мне губернии. В городе Екатеринославе никаких выдающихся событий не было; преступность понизилась.

В Новомосковском уезде. Экономия князя Урусова и хутор его Веровский сожжены. В Александровской волости убиты четыре экономических служащих. Об этом мною лично сообщено губернскому коменданту и австро-германскому командованию для принятия экстренных мер к восстановлению в уезде порядка. В имении Волоцких в районе Новоселовской волости пожаром уничтожены постройки. Экономия Миро сожжена дотла; в экономии Попасная подожжен сарай. Меры к розыску виновных приняты.

По Верхнеднепровскому уезду. Грабительская деятельность в уезде приняла массовый характер. На Калачевском руднике 4 июня была вывешена прокламация, в которой рабочие призывались к забастовке. Часть рабочих не вышла на работу. На рудниках распространяются прокламации с призывом «резать буржуев». 6 июня от поджога сгорела надворная постройка агронома Милютина. Для восстановления порядка и борьбы с преступностью меры принимаются.

В Павлоградском уезде. 4 июня в уезде зарегистрировано два грабежа, совершенных вооруженными разбойниками, к задержанию которых меры приняты. Австрийское военное командование приступило к разоружению сельского населения. По сообщению уездного старосты розыск оружия производится крайне поверхностно, так как, например, в селе с четырьмя с

половиной тысячами населения было найдено одно охотничье ружье. Работа вновь сформированной милиции идет усилено.

Из остальных уездов губернии сведений о состоянии уезда ко мне не поступило.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 15.
Примірник директору Адміністраційно-Політичного департаменту (Департамент державної варти), машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 16.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 12 ЧЕРВНЯ 1918

місто Катеринослав

Докладываю, что о состоянии губернии по 11 июня мною получены нижеследующие сведения.

В Екатеринославском уезде настроение населения становится спокойнее, выдающихся происшествий не было.

В Верхнеднепровском уезде наблюдается незначительное понижение деятельности, направленной к захвату чужой собственности. В ночь на 4 июня злоумышленниками совершено нападение на дом землевладельца Попельнастовской волости Гридина, причем были убиты дочь и жена сына Гридина.

В Павлоградскому уезде 5 июня четырьмя злоумышленниками, вооруженными револьверами, ограблен хуторянин Мороз, а 6 июня совершено нападение на дом Ольховского.

В Александровском уезде наступило спокойствие за исключением Гуляйпольской, Успеновской, Федоровской и Григорьевской на Конке волостей. Во владениях Струкова, Иваненко и других производится порубка леса. Для восстановления порядка и спокойствия в районе указанных волостей меры принимаются.

О состоянии остальных уездов губернии сведений ко мне не поступило.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 17.
Примірник директору Адміністраційно-Політичного департаменту (Департамент державної варти), машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 18.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 29 ЧЕРВНЯ 1918

місто Катеринослав

Вследствие предложения от 16 июня с[его] г[ода] за № 303 докладываю, что за истекшую неделю о течении местной жизни в губернии мною получены нижеследующие сведения.

1) Настроение крестьянства и рабочих масс

В Александровском уезде, по донесению уездного старосты, необходимо постоянное присутствие войск, так как настроение крестьян неспокойное. Разграбленное имущество не возвращается, существующая власть не признается, производится потравы посевов, порубка частновладельческих лесов и поджоги строений. О командировании в уезд войск австро-венгерской армии для обеспечения спокойствия представлено главноуполномоченному украинского правительства при австро-венгерском военном командовании с указанием пунктов расквартирования.

В Екатеринославском уезде настроение крестьянства сравнительно улегается. Рабочие активных действий не проявляют. Восстаний против власти Украинской Державы не было. В г[ороде] Мариуполе настроение коренных жителей города и пришлого рабочего люда крайне подавленное, причем такое настроение вызывается, как доносит уездный староста, отчасти безработицей, а отчасти всевозрастающей дороговизной на жизнь, которая, по мнению жителей, вызывается усиленной скупкой германцами и австрийцами: хлеба, скота и других продуктов и товаров. На этой почве отношение большинства жителей к германским и австрийским войскам не дружелюбное. Агитации против существующей державной власти среди населения не замечается.

В Верхнеднепровском уезде в местах, где были австро-венгерские войска, крестьянами спешно возвращается разграбленное в экономиях имущество. Настроение масс идет к лучшему.

2) Выступление крестьян и рабочих, место его и число участников

Не было.

3) О забастовках их характере и причинах

В гор[оде] Луганске мирно протекает частичная забастовка печатников на экономической почве. В Славяносербском уезде на Ново-Смолянинском руднике объявлена рабочими забастовка в виду увеличения рабочего дня. В остальных местностях губернии забастовок не было.

4) О случаях нападения на экономии, уничтожение имущества, посевов, лесов и прочее

На Софиевском винокуренному заводе Александровского уезда Я. Нейфельда производится разгром и уничтожение заводских зданий, машин и

аппаратов. К прекращению уничтожения этого имущества меры приняты. По донесению Верхнеднепровского уездного старосты вооруженные нападения в уезде продолжаются главным образом на мелких земельных собственником и крестьян отрубщиков. В ночь на 22 июня в дом землевладельца Саксаганской волости Рыбакова ворвались двенадцать – пятнадцать человек грабителей, которые, учинив разгром дома и забрав 5 500 рублей, уехали на экономической подводе.

5) О выдающихся случаях убийств, грабежей и налетов

В с[еле] Копани Жеребецкой волости Александровского уезда злоумышленники, взломав окно дома крестьянина Вовк, ограбили наличных денег 5 400 руб[лей], облигаций займа свободы на 40 000 руб[лей], книжку сберегательной кассы на 5 000 руб[лей], чековую книжку международного банка на 70 000 руб[лей] и облигаций займа свободы его дочери на 5 000 руб[лей]. В ночь на 16 июня на Орлово-Еленовском руднике Славяносербского уезда на шахте № 2 убит в своей квартире десятник Егор Тарасенко. В Луганском лесу с целью грабежа убит сторож Ялтинский и похищено 5 000 руб[лей].

Ранен в своем имении отец Екатеринославского уездного старосты П. Петренко, подвергшийся нападению вооруженных бандитов. Нападение является как месть за распоряжение уездного старосты парализовавшие деятельность вольных казаков. В г[ороде] Александровске 10 июня в квартиру Фриц ворвались два грабителя и, угрожая смертью, взяли разных вещей на суму до 13 000 руб[лей] и его квартиранта Шлаина наличными деньгами и вещей на сумму 12 700 руб[лей]. В с[еле] Синегубовке Александровского уезда совершено убийство помещика Синегуба, его жены и жены собственника Железняка.

В ночь на 23 июня в г[ороде] Екатеринославе в Потемкинском парке тремя злоумышленниками ограблен А. Гранберг на 8 000 руб[лей]. В ночь на 15 июня в квартиру Вагнера в городе Александровске через открытое окно дома проникли три грабителя, которые под угрозой смерти забрали золотых вещей и процентных бумаг 45 005 руб[лей] и сами скрылись. В ночь на 21 июня злоумышленники в числе пяти человек произвели вооруженный грабеж в с[еле] Софиевке Верхнеднепровского уезда у вдовы священника Веры Щетинской, захватив процентными бумагами и наличными деньгами 6 012 руб[лей].

В дер[евне] Широкой Верхнеднепровского уезда в ночь на 20 июня восемь вооруженных грабителей, сломав замок в сарай крестьянина Пивня, разрубили нос и тяжело ранили в глаз дочь Пивня – Екатерину, 20 лет, находившуюся в этом сарае. Ограбить они ничего не успели, так как на крик Пивневой начали сбегаться люди. Того же числа в дер[евне] Козынке четыре вооруженных бандита, разбив окно в доме Мины Онищенко, взяли из сундука 290 руб[лей] и затем избив старика, скрылись. В ночь на 21 июня в с[еле] Софиевке Верхнеднепровского уезда совершено вооруженное ограбление дома Аврухина, взято наличных денег и имущества на сумму 14 246 руб[лей].

б) О деятельности австро-венгерских войск

Александровский уездный староста доносит, что галицийские войска в уезде действуют слабо и помощь оказывают довольно неохотно, а так как присутствие вооруженной силы на население действует отрезвляюще, то по донесению старосты желательно пребывание в уезде не галицийских войск, а германских или венгерских. 16 июня криворожским австрийским отрядом, по сообщению Верхнеднепровского уездного старосты, в дер[евне] Лозоватке было расстреляно десять человек и девять высечено местных жителей за участие их в грабеже и принадлежности к большевистскому движению.

По донесению Екатеринославского уездного старосты австро-венгерские войска проявляют энергическую деятельность только во время карательных экспедиций, в остальное же время, оставленные отряды в определенных пунктах уезда совершено не производят никаких разведок вблизи своих расположений.

По донесению Мариупольского уездного старосты хлебное положение в гор[оде] Мариуполе катастрофическое. Хлеб в количестве сорока одного вагона вывезен из г[орода] австрийскими властями без ведома хлебного бюро. В австрийской покгаузе находится 5 000 пудов муки. На мельнице 2 000 пудов зерна и 3 000 пудов муки, которые по предписанию Екатеринославского хлебного бюро должны быть отправлены в Екатеринослав. Об этом мною сообщено начальнику штаба XII корпуса австро-венгерской армии.

17 июня в дер[евне] Владимировке Верхнеднепровского уезда венгерскому отряду, по требованию последнего, были выданы шестнадцать человек зачинщиков грабежей и убийств, а также принимавших участие в уничтожении австро-венгерского отряда. Все шестнадцать человек по приговору военно-полевого суда расстреляны, а избы их сожжены. 19 июня тот же отряд расстрелял в Гуляй Поле четырнадцать человек, а пять отправил в Верхнеднепровскую тюрьму. Второй отряд венгерский войск 19 июня прибыл в с[ело] Акимовку Верхнеднепровского уезда где, по постановлению военно-полевого суда, за участие в грабежах, убийствах и большевистской агитации, повешены: бывший председатель совета Носовский, член совета Красной гвардии Андрюшко и Борисенко. Наказана ударами палкой за передачу известий большевикам телефонистка Н. Смияненко.

В Николаевке Верхнеднепровского уезда по постановлению военно-полевого суда повешены бывший секретарь революционного штаба Коневский и председатель союза инвалидов Харченко и двое высечено за участие в организации Красной гвардии. 20 июня в с[еле] Лиховке австро-венгерским командованием взыскана контрибуция в размере 15 000 рублей. Деньги будут возвращены, если весь неблагонадежный элемент и оружие будет выдано, а награбленное имущество возвращено. Отобрано пятьдесят две штуки различного оружия и двадцать винтовок. Четырнадцать человек по приговору военно-полевого суда высечено. В Красном Куте четыре человека наказано розгами и взыскана контрибуция в 5 000 рублей.

Северная группа венгерского отряда 21 июня прибыла в Мишуринорог Верхнеднепровского уезда. Лица, замешанные в преступлениях, бежали, оружие не найдено. Взыскана контрибуция в 20 000 руб[лей] и взято четыре лошади большевиков. В Куцеволовке отобрано восемьдесят шесть винтовок, два ружья, четыре шашки, восемьсот пятьдесят патронов и один пулемет. Предложено всех виновных в преступлениях выдать в течение восьми дней.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 44-45.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 13 ЛИПНЯ 1918

місто Катеринослав

Вследствие предложения от 16 июня с[его] г[ода] за № 303 докладываю, что за истекшую неделю о течении местной жизни в губернии мною получены нижеследующие сведения:

1) Настроение крестьянства и рабочих масс

По донесениям уездных старост: в Мариупольском, Новомосковском, Екатеринославском и Павлоградском уездах общее настроение населения сравнительно спокойное. В Славяносербском уезде настроение крестьян и рабочих масс продолжает быть напряженным, хотя активных выступлений не наблюдается. В Бахмутском уезде настроение крестьян раздвоенное: более зажиточная часть населения очень довольна нарождающимся строем. Безземельные и малоземельные, видимо, недовольны обратным переходом земли, захваченной у землевладельцев. Рабочие массы в подавленном настроении, явно сожалеющие о минувшем времени, когда возможно было не считаться ни с какой властью. Часть массы относится к вводимому строю скрыто и враждебно, но есть и здравомыслящие рабочие, которые видят в вводимом порядке спасение их жизненных интересов.

2) Выступление крестьян и рабочих, место его и число участников

Не было.

3) О забастовках, их характере и причинах

Третьего июля на Александровском Каменноугольном руднике Бахмутского уезда с разрешения германского коменданта состоялся митинг рабочих, на котором вынесено решение забастовку не объявлять впредь до приезда из Харькова управляющего рудников Розенбаума, который даст решительный ответ по поводу выдачи денег за прошлое время. Рабочие продолжают работать за исключением машинного отделения для выкачивания воды, которые продолжают бастовать. 1 июля не вышли на работу рабочие Общества русско-каменноугольной промышленности на шахтах № 1 и № 8 в

Горловке Бахмутского района требуя уплаты денег за время национализации предприятий и вообще доплаты заработной платы за истекшие месяцы, так как уплата выдана им не полностью, за отсутствием денежных знаков.

За время национализации предприятий Общество каменноугольной промышленности согласилось уплатить рабочим, но до сих пор не выполнило своих обещаний в виду отсутствия денежных знаков в кредитных учреждениях. «Монотоп» должен Обществу свыше 8 000 000 руб[лей] и не платит исключительно лишь за отсутствием денежных знаков. По получении денег из «Монотопа» или вообще из банков, в коих имеются деньги принадлежащие обществу, уплата, по заявлению администрации рудников, будет немедленно произведена. В предотвращения затопления шахт откачка воды производится. Из среды забастовавших вышли на работы в шахты лишь в кочегарки для работ с целью предотвращения затопления шахт. Бастует свыше трех тысяч человек. На шахте №5 того же Общества работы идут нормально.

Эксцессов на шахтах, где бастуют рабочие, нет. Далее уездный староста телеграфно сообщает, что работы в Горловке на этом же Обществе идут лишь по водоотливу, не допуская этим затопления шахт. Выдача рабочим денег возможна лишь в начале работ по добыче угля. Государево-Байракские копи работают также неполным ходом. На ртутном же заводе в Никитовке работы производятся нормально. В остальных местностях губернии забастовок не было.

4) О случаях нападения на экономии, уничтожение имущества, посевов, лесов и прочее

В ночь на 26 июня в экономию Приходько при дер[евне] Петровке Славяно-сербского уезда с целью грабежа явилось восемь вооруженных злоумышленников, с которыми произошла перестрелка. Во время этой перестрелки убиты двое рабочих этой экономии. Начальником варты I участка из этих грабителей задержано пять человек. В ту же ночь в м[естечке] Веселая Гора убит старший вартовой Дмитрий Колесников. Из двух задержанных убийц один из них покончил самоубийством. 28 июня в экономии Миленко близ дер[евни] Сербиновка Бахмутского уезда злоумышленниками убиты управляющий имением и один из служащих. Следствие и розыски злоумышленников во всех случаях производится.

5) О выдающихся случаях убийств, грабежей и налетов

5 июля в с[еле] Малой Александровке Екатеринославского уезда грабителями убит крестьянин Н. Магда и ограблен на 4 000 рублей. 30 июня вблизи Государево-Байракского рудника Бахмутского уезда найден труп убитого злоумышленниками вартового этого рудника – Полякова. 29 июня в п[оселке] Еленовке Мариупольского уезда произведено разбойное нападение на квартиру М. Шопс, причем ограблено золотых и серебряных вещей на суму около 80 000 рублей. При преследовании вартой этих злоумышленников ранен вартовой Валошин. 1 июля по дороге между станциями Гришино и Межевая несколько человек вооруженных грабителей напали на проезжавшего беженца галичанина Гессена Фрадмана и ограбили его на 60 000 рублей. 29 июня около

3 час[ов] дня на водокачке при ст[анции] Волынцево Бахмутского у[езда] неизвестными преступниками убит сторож водокачки Степан Белик.

В ночь на 4 июля в с[еле] Криворожье Бахмутского уезда шесть вооруженных злоумышленников произвели разбойное нападение на дом Якова Вороненкова, где ограбили 10 000 рублей, сами скрылись. 28 июня вечером на х[утор] Варвароку Александровского уезда явилось до тридцати вооруженных винтовками и пулеметом грабителей. Обстреляв хутор, злоумышленники ограбили жителей на 14 239 руб[лей] 75 к[опеек]. При обстреле один из жителей ранен. 4 июля в дер[евне] Крутояровке Верхнеднепровского уезда злоумышленники, обстреляв дом крестьянина Андрея Плаксы, ворвались в дом и ограбили его на 2 000 рублей. В ночь на 4 июля в с[еле] Николаевке Новомосковского уезда вооруженными злоумышленниками ограблен оставшийся на ночлег член Дмухайловского общества потребителей Василий Полешко на 5 500 руб[лей].

В с[еле] Губинихо Новомосковского уезда семью вооруженными злоумышленниками ограблен Сидор Селешенко на 1 000 руб[лей]. Сыном потерпевшего в одном из грабителей опознан житель г[орода] Нижнеднепровска Митрофан Лико. В ночь на 3 июля на х[уторе] Чернявском Бахмутского уезда четырьмя вооруженными злоумышленниками с целью грабежа произведено вооруженное нападение, где убито двое и трое ранено. Теми же злоумышленниками ограблен А. Волоченко на 4 500 руб[лей]. 3 июля в Новомосковском уезде вооруженными злоумышленниками была ограблена на 5 502 р[ублей] 65 к[опеек] касса Петриковского волостного земства. 29 июля на 74 версте Запорожской ж[елезной] д[ороги] после обстрела будки № 10 тремя вооруженными злоумышленниками ограблен на 1 000 руб[лей] путевой сторож этой будки Ефремов.

30 июня на владельца Маиорского дрожжевого завода Чернобыльского на дороге между селами Васильевкой и Владимировкой Мариупольского уезда напали четверо вооруженных злоумышленника, которые ограбили у него чековую книгу и разных вещей на сумму 6 000 рублей. В ночь на 5 июля около пятидесяти злоумышленников, вооруженных винтовками и пулеметом, произвели нападение на управление державной варты V участка Александровского уезда, где обезоружили всех чинов варты.

7 июля в г[ороде] Екатеринослав, в степи за ярмарочной площадью, трое вооруженных револьверами злоумышленников напали на Бориса Горчикова и ограбили его на 1 400 рублей. 11 июля в г[ороде] Екатеринославе в 11 час[ов] утра в помещение конторы, по постройке Мерефо-Херсонской ж[елезной] д[ороги] явилось восемь человек вооруженных злоумышленников и заставив под угрозой смерти всех служащих конторы лечь на пол, а кассиру открыть кассу, ограбили контору на 179 000 рублей и сами скрылись. Меры к борьбе с преступниками принимаются.

6) О деятельности австро-венгерских войск

Германским комендантом повернут домашнему аресту Бахмутский уездный староста. Для выяснения обстоятельств, а также и ликвидации, распространяющейся в Бахмутском уезде забастовке, мною командирован мой помощник. Начальник Екатеринославского почтово-телеграфного округа сообщает:

1) 30 мая с[его] г[ода] карательными немецким отрядом у почтальона Яковлевской почтово-телеграфной конторы Бахмутского уезда отобран казенный револьвер системы «Нагана» № 15065 офицерского образца с кобурою и шнуром. Взамен этого револьвера немецким комендантом выдан револьвер той же системы за № 48696, но без кобуры и шнура.

2) 23 апреля немецкими войсками в Скотоватском почтовом отделении Бахмутского уезда отобран казенный револьвер за № 3923 с патронами, взамен которого оставлена винтовка русского образца № 8366. Об этом сообщено Начальнику I корпуса германской армии.

4 июля вартовой г[орода] Синельникова Савовщиков, находясь при исполнении своих обязанностей на ст[анции] Синельниково, по своей неосторожности произвел выстрел в воздух из винтовки. Австрийский комендант Такач за произведенный выстрел избил последнего палкой, а затем выстрелом из револьвера тяжело ранил вартового Савовщикова. Савовщиков отправлен на излечение в Александровскую железнодорожную больницу. Об этом мною сообщено начальнику штаба XII корпуса австро-венгерской армии.

7 июля в с[еле] Новых Койдаках Екатеринославского у[езда] нарядом австро-венгерских войск задержаны красногвардейцы Тимофей Лисунов и Никифор Лисунов, последний австро-венгерским судом в г[ороде] Екатеринославе приговорен к смертной казни, и до приведения приговора в исполнение, заключен в Екатеринославскую тюрьму, а Тимофей Лисунов освобожден. Город Мариуполь, по донесению уездного старосты, по вопросу о продовольствии находится в очень затруднительном положении, так как подвоза из деревень хлеба нет. Население державному бюро добровольно хлеба не сдает. В уезде хлеб для продовольствия имеется, но запасы его уменьшаются вследствие скупки, под угрозой реквизиции австрийскими войсками. В Бахмутовском уезде также реквизиция хлеба австрийским командованием продолжается, что угрожает спокойствию уезда. Об этом мною сообщено начальнику штаба XII корпуса австро-венгерской армии.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 90-92.
Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 115-117.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 20 ЛИПНЯ 1918

місто Катеринослав

Вследствие предложения с 16 июня с[его] г[ода] за № 303 докладываю, что за истекшую неделю о течении местной жизни в губернии мною получены нижеследующие сведения:

1) Настроение крестьянства и рабочих масс

Наружно спокойное, но не внушающее доверия, в некоторых же местах приподнятое.

2) Выступление крестьян и рабочих, место его и число участников

Не было.

3) О забастовках, их характере и причинах

Забастовок в губернии не было.

4) О случаях нападения на экономии, уничтожение имущества, посевов, лесов и проч[ее]

В ночь на 3 июля в Юрьевской волости Павлоградского уезда пятью злоумышленниками, вооруженными револьверами, совершено нападение на экономию Василия Федулова. Владелец экономии убит.

5) О выдающихся случаях убийств, грабежей и налетов

В ночь на 12 июля в Верхнеднепровском уезде вооруженными злоумышленниками убит крестьянин Павел Кривенко, возвращающийся со ст[анции] Савро в свой хутор. Некоторые из убийц чинами варты задержаны и заключены под стражу. В ночь на 13 июля было совершено вооруженное нападение на хутор А. Кращенко. Получив в окно дома от жены Кращенко 2 850 рублей, грабители этим не удовлетворились и стали требовать еще денег, тогда Кращенко произвел в окно и дверь несколько выстрелов, после чего грабители скрылись. Утром недалеко от дома был обнаружен труп человека лет 25, и возле него револьвер, по-видимому один из грабителей смертельно раненный Кращенком. 14 июля в 8 час[ов] вечера при аресте на Ионовском базаре Славяносербского уезда бандита Петра Краснянского, последним была брошена бомба, взрывом которой ранено два вартовых и один прохожий. 14 июля в дер[евне] Новоалександровке Екатеринославского уезда вооруженными злоумышленниками совершено нападение на квартиру владельца мельницы Ивана Путько, где ограбили свыше 12 000 рублей.

В Славяносербском уезде в ночь на 7 июля пятью вооруженными злоумышленниками совершено нападение на квартиру заведующего Мариино-Евгениевским рудником Штейгера Подольского, причем ограбили его на 13 000 рублей. В ночь на 9 июля в дер[евне] Новоольховке Славяносербского уезда вооруженные злоумышленники напали на дом Ивана и Пантелеймона Савченко,

причем у первого ограбили 2 000 рублей, а второго, при попытке от них бежать, убили из револьвера и сами скрылись. В ночь на 13 июня в гор[оде] Бахмуте девять вооруженных злоумышленников напали на дом Ивана Медведева, где ограбили 1 803 рубля. В ночь на 9 июля в пос[елке] Попасном Бахмутского уезда в дом Василия Ивонина ворвались четыре вооруженных злоумышленника и ограбили его на 4 500 рублей.

В ночь на 6 июля на контору Московского товарищества в районе Железнянской волости Бахмутовского уезда совершено вооруженное нападение, где похищена железная касса, в которой было около 20 000 рублей. В ночь на 10 июля в дер[евне] Мандриковке Екатеринославского уезда злоумышленниками совершено нападение на крестьянина Калину, где ограблено денег и разных вещей на сумму 5 000 рублей. В ночь на 8 июля в селе Елисаветовке Новомосковского уезда злоумышленниками убит Григорий Гарькавый, его жена и прислуга Кущева.

В ночь на 9 июля на хуторе при селе Чердаклы Мариупольского уезда десятью вооруженными злоумышленниками совершено ограбление хуторянина Харахаша на 30 000 рублей. В ночь на 1 июля в хуторе близ города Мариуполь злоумышленниками убиты владелец хутора Темербак и его жена. Убийство совершено тремя местными крестьянами, которые при задержании в убийстве сознались. 29 июня в гор[оде] Луганске арестован народный комиссар продовольствия советской власти Иван Алексеев, возвратившийся в город и заключен в местную тюрьму.

1 июля хутор Пещанка Бахмутского уезда три вооруженных злоумышленника, назвавшись вартовыми, вошли в дом крестьянина Березного и, перевязав всю его семью, ограбили у него наличных денег 8 340 рублей и разного имущества на сумму 12 000 рублей. 15 мая в имении Фризена Верхнеднепровского уезда явилась шайка грабителей в числе десяти человек, которые, потребовав управляющего Энбрехта, заставили произвести рабочим расчет. Когда расчет был произведен, грабителями тут же в конторе убит управляющий, его жена и две взрослые дочери. Убийцами оказались крестьяне дер[евни] Авдотьевки, которые задержаны и заключены в Верхнеднепровскую тюрьму. 15 июля в г[ороде] Екатеринославе двумя вооруженными грабителями произведено нападение на квартиру Я. Каменского, причем ограблено наличных денег и разных вещей на сумму 4 995 рублей.

В ночь на 5 июля вооруженные злоумышленники в числе пяти человек ворвались в дом Макаренко, проживающего в районе Васильковской волости Павлоградского уезда, и ограбив у него 4 065 рублей и четырех лошадей скрылись. 12 июля в селе Васильевке Павлоградского уезда в своем доме убит крестьянин П. Гришила и его сын, 13 лет. Убийство совершено с целью грабежа. В ночь на 12 июля за с[елом] Каменкой Новомосковского уезда вооруженными злоумышленниками ограблены Стабницкий на 975 рублей и Сидоров на 3 150 руб[лей]. В ночь на 13 июля в селе Петриковке Новомосковского уезда семью

злоумышленниками ограблен в своем хуторе крестьянин Тихон Кулиш на 5 301 рубль и разных вещей на суму 2 500 руб[лей].

6) О деятельности австро-венгерских войск

6 июля прибывшим в село Софиевку Верхнеднепровского уезда карательным отрядом венгерских войск расстреляны местные крестьяне: Илья Семиряга, Тимофей Сопко, Сергей Москаленко, Алексей Колбаса и Андрей Шокотько как участники Красной гвардии. 10 июля в селе Мишуринороге Верхнеднепровского уезда карательным отрядом венгерских войск был казнен Павел Марченко, обвиняемый в вооруженном ограблении имения Савенко и других нападениях. За вредную деятельность во время большевизма, продолжавшуюся до настоящего времени, австро-венгерским командованием в сел[е] Мыс Доброй Надежды Екатеринославского уезда расстреляны Федор и Григорий Стальненко, Сергей Боровик, Павел Бойко и высечено пять человек. В селе Вышетарасовке расстрелян Харитон Ярошин и высечено шесть человек. В с[еле] Большой Михайловке Александрийского уезда австрийским карательным отрядом произведено разоружение этого села и несколько человек предано смертной казни как заподозренных в вооруженном нападении на V участок варты. В дер[евне] Темировке Александрийского уезда тем же отрядом расстреляно семь человек и в селе Алексеевке один человек.

Мариупольский уездный староста доносит, что деятельность австро-германских войск выражается главным образом в розыске и отбирании оружия. Из села поступает много жалоб на сбор австрийскими войсками, под угрозой реквизиции, хлеба, не представляя при этом никаких документов на право такого. Если подобные действия войск будут продолжаться, то и деревня скоро окажется без хлеба. Кроме того поступает много жалоб на установление войсками для их надобностей, повинностей по доставке подвод так: некоторые села обязаны ежедневно доставлять по распоряжению войск до ста и более подвод, при этом также приказов высшего начальства не представляется. Если подобная повинность не будет снята с населения на время уборки хлеба, то это сильно отразится на успешности сбора урожая. Изложенные выше действия войск в Мариупольском уезде также отражаются и на настроении жителей сел и их отношений к войскам.

Независимо сего доношу, что 16 июня в районе Коховской волости Павлоградского уезда выпавшим градом выбито посевов овса 1 дес[ятину] пшеницы яровой, 175 дес[ятин] ячменя, 100 дес[ятин], ржи 50 дес[ятин] и озимой пшеницы 250 дес[ятин], всего убытка причинено градом на 252 845 рублей.

За губернского старосту помощник его

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 118-119.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 3 СЕРПНЯ 1918

місто Катеринослав

Вследствие предложения от 16 июня сего года за № 303 докладываю, что за истекшую неделю о течении местной жизни в губернии мною получены нижеследующие сведения:

1) Настроение крестьянства и рабочих масс

Настроение крестьянства и рабочих масс наружно сравнительно спокойное, но подавленное и носит характер, как бы выжидательный.

2) Выступление крестьян и рабочих, место его и число участников

Не было.

3) О забастовках, их характере и причинах

В гор[оде] Бахмуте на Гвоздильном заводе Французова забастовало двести тридцать человек рабочих, требуя повышения заработной платы на 30 %. Администрация завода предложила повысить им заработок на 10 %. Администрация предполагает, что конфликт будет улажен мирным путем по обоюдному с обеих сторон соглашению. В Бахмутском уезде на голландском соляном руднике и на южнорусской каменноугольной промышленности в Горловке на шахтах №№ 5, 1 и 8 забастовка прекратилась без всяких осложнений и рабочие приступили к работам. В других местах губернии забастовок не было.

4) О случаях нападения на экономии, уничтожение имущества, посевов, лесов и прочее

Не было.

5) О выдающихся случаях убийств, грабежей и налетов

24 июля пять вооруженных злоумышленников, одетых в австрийскую форму, проникли в дом торговца Якова Черныша, живущего в селе Марьевке Екатеринославского уезда, и под угрозой смерти ограбили его на 1 500 рублей. 26 июля в г[ороде] Каменском девятью злоумышленниками совершено нападение на местную скотобойню, причем ограбили у смотрителя Мартакова наличных денег 9 040 рублей и золотых и серебряных вещей на 3 300 руб[лей] и у кассира Барбаро наличных денег 2 700 рублей и разных вещей на 650 рублей. 23 июля в колонии Милорадовка Верхнеднепровского уезда тремя вооруженными злоумышленниками совершено убийство владельца мельницы Ивана Унгера, причем убийцы взяли 5 000 рублей и пару лошадей с экипажем, на которых и скрылись. 22 июля в хуторе Виноградном Екатеринославского уезда семью вооруженными злоумышленниками произведено нападение на

жену статского советника Алексеева, у коей ограблено золотых и серебряных вещей на 2 750 рублей.

26 июля в гор[оде] Екатеринославе чинами уголовно-розыскного отделения задержан бывший большевистский комиссар гор[ода] Верхнеднепровска Михаил Романовский. Дознание о его действиях производится и будет передано судебным властям. В ночь на 24 июля в районе Байдаковской волости Верхнеднепровского уезда двумя вооруженными злоумышленниками совершено нападение на землевладельца Карпа Минаева, у которого грабители взяли 2 000 рублей и разного имущества на 6 000 рублей и сами скрылись. 27 июля в селе Успенском Верхнеднепровского уезда трое злоумышленников, проникнув в дом крестьянина Иванченко, убили его жену, а Иванченко тяжело ранили и сами скрылись. Следствие и розыски во всех случаях производятся.

6) О деятельности австро-венгерских войск

23 июля в Верхнеднепровском уезде по приговору австро-венгерского военно-полевого суда было расстреляно за грабежи и убийства: в Байдаковской волости двенадцать человек и в Лиховской волости четыре человека. В г[ороде] Каменском австрийскими властями за вредную деятельность арестованы члены волостной управы: Розин, Самсонов, Нагорный и бухгалтер Зима и продовольственной управы члены: Дравин и Ноздря. К заведыванию делами управы, как волостной так и продовольственной, допущены новые лица. Солдатами австрийской армии ограблены в гор[оде] Александровске Мария Дембицкая и Михаил Дробинский. На месте преступления задержаны вартовыми два австрийских солдата Янгус Капиталь и Павел Матте. Об этом мною сообщено начальнику штаба XI корпуса австро-венгерской армии. 24 июля в селе Мишуринроге Верхнеднепровского уезда венгерскими властями были казнены Афанасий Заспа и Осип Холодий. В Екатеринославском уезде теми же войсками 11 июля в селе Акимовке Новопокровской волости расстреляно двенадцать человек и один человек повешен.

Независимо сего доношу, что по сообщению Новомосковского уездного старосты деятельность местных самоуправлений, как городского, так и земского, как избранных на демократических началах всеобщего, равного и тайного голосования, далеко не соответствует своему назначению ни в политическом, ни в культурном смысле и замену этого отрицательного элемента людьми более достойными и населению действительно полезными, уездный староста признает крайне желательной, исключая городского голову Коношенко-Котова и члена управы Царева.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 137-138.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 10 СЕРПНЯ 1918

місто Катеринослав

Вследствие предложения от 16 июня сего года за № 303 докладываю, что за истекшую неделю о течении местной жизни в губернии мною получены нижеследующие сведения:

1) Настроение крестьянства и рабочих масс

Настроение крестьянства подавленное, в других же местах наружно спокойное, но среди идет глухое брожение, хотя активных выступлений не было, но в их среде циркулируют слухи о возможном возврате большевиков на Украину и возобновлении захватного владения чужой земли. Среди же рабочих масс настроение сильно приподнятое.

2) Выступление крестьян и рабочих, место его и число участников

Не было.

3) О забастовках, их характере и причинах

В Бахмутском уезде на Жиловском руднике забастовали рабочие. В других местах губернии забастовок не было.

4) О случаях нападения на экономии, уничтожение имущества, посевов, лесов и прочее

Не было.

5) О выдающихся случаях убийств, грабежей и налетов

В ночь на 30 июля в с[еле] Успенском Верхнеднепровского уезда злоумышленниками, вооруженными кинжалами, убит крестьянин Яков Травин и проживающая с ним гражданским браком Гликерия Калиткина. 1 августа в г[ороде] Екатеринослава, у городских боен, в дом Старцева зашли трое вооруженных злоумышленников и потребовали денег; Старцев, желая оказать сопротивление, бросился с молотком в руках на одного из грабителей, но последний произвел в него выстрел в грудь, отчего Старцев тут же скончался. В ночь на 26 июля в с[еле] Николаевке Павлоградского уезда четыре злоумышленника явились в дом крестьянина Трофима Шульги и ограбили у него 5 000 рублей. В ночь на 26 июля в дер[евне] Ханделеевке Павлоградского уезда шестью злоумышленниками совершено нападение на местное О[бщест]во взаимного кредита, причем взято наличными деньгами 268 руб[лей] 70 коп[еек] и процентными бумагами 6 545 рублей.

В ночь на 29 июля шайка вооруженных злоумышленников, под видом австрийских солдат, вошла в дом крестьянина с[ела] Петриковки Новомосковского уезда Аришника и ограбили у него наличными деньгами 8 000

руб[лей] и золотых и серебряных вещей на 1 325 руб[лей]. 3 августа в 11 час[ов] вечера в гор[оде] Екатеринославе в Потемкинском парке два вооруженных злоумышленника напали на инженера Антонова и ограбили у него наличные деньги, пальто, сапоги и бывшие при нем разные золотые вещи, всего на сумму более 7 000 рублей. В ночь на 30 июля на земле Деконской Верхнеднепровского уезда десять вооруженных злоумышленников с целью ограбления напали на болгар-огородников Маринова и Цветкова, причем Цветков был убит, а Маринов и его служащая ранены.

В ночь на 2 августа в с[еле] Диевке Екатеринославского уезда двумя вооруженным злоумышленниками ограблен, а затем убит крестьянин Ефим Коваль. В ночь на 25 июля в с[еле] Новотроицком Мариупольского уезда в квартиру торговца Флейшера ворвались трое вооруженных револьверами злоумышленников и, перевязав всю его семью, ограбили наличными деньгами 5 000 рублей и разных вещей на 3 000 рублей и затем скрылись. 29 июля в с[еле] Констанитовке Мариупольского уезда с целью грабежа убит поселянин Николай Горань. 30 июля на Павлоградских хуторах Павлоградского уезда тремя вооруженными злоумышленниками ограблен крестьянин Авраам Кальмус на 9 000 рублей. В ночь на 28 июля в г[ороде] Бахмуте в квартиру владельца кирпичного завода Полянского проникли десять человек в масках, вооруженных злоумышленников и, перевязав всех находившихся в квартире, ограбили наличными деньгами 3 000 рублей и разных вещей на 5 000 рублей.

В ночь на 30 июля в с[еле] Каменка Новомосковского уезда четырьмя вооруженными злоумышленниками ограблен крестьянин Щербина на 6 000 руб[лей]. 27 июля на ртутном руднике Бахмутского уезда восемь злоумышленников, вооруженных револьверами и бомбами, ворвались в квартиру кассира продовольственного комитета этого рудника Кубаевского и взяли из сундука 45 рублей, затем, под угрозой смерти, повели его в контору комитета, где ограбили кассу на 18 400 рублей и на 3 500 рублей мануфактуры. 1 августа на возвращающихся из гор[ода] Павлограда в м[естечко] Петропавловку Уманского Фрица и судебного пристава IV участка Маржеца напали три вооруженных злоумышленника, которые ограбили у Фрица 4 660 руб[лей] и разных вещей на 4 500 рублей, у Уманского 12 000 рублей и у пристава Маржеца 350 рублей, затем отобрали у них экипаж и на нем скрылись.

6) О деятельности австро-венгерских войск:

Донесений по этому пункту с мест не поступало.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 140-141.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 31 СЕРПНЯ 1918

місто Катеринослав

Вследствие предложения от 16 июня сего года за № 303 докладываю, что за истекшую неделю о течении местной жизни в губернии мною получены нижеследующие сведения:

1) Настроение крестьянства и рабочих масс

Настроение населения наружно спокойное, местами подавленное. В иных же местах население придерживается большевистских тенденций, но постепенное выздоровление его от большевистского угара прогрессирует.

2) Выступление крестьян и рабочих, место его и число участников

Не было.

3) О забастовках, их характере и причинах

В с[еле] Лисичанске Бахмутского уезда 22 августа забастовали рабочие стеклянного завода Ливенгофского о[бщест]ва и 23 августа рабочие Александро-Дмитриевского рудника. Причина этих забастовок не выяснена и меры к этому принимаются. В этом же уезде забастовали рабочие анонимного о[бщест]ва Гришинских каменноугольных копей, предъявив конторе рудника экономические требования. Бастовавшие рабочие завода Французова в г[ороде] Бахмуте приступили к работам. Владелец завода увеличил заработную плату от 20 до 40 % каждому рабочему в зависимости от его специальности.

4) О случаях нападениях на экономии, уничтожение имущества, посевов, лесов и проч[ее]

Не было.

5) О выдающихся случаях убийств, грабежей и налетов

В ночь на 19 августа к содержателю каменоломни при с[еле] Смирном Павлоградского уезда Израилю Эзрину явились несколько человек грабителей, которые обстреляв дом ружейным и револьверным огнем и открыв наружную дверь, ворвались в дом и убили: хозяина Эзрина, 60 лет, его жену Веру, 50 лет, замужнюю дочь их Анну, 22 лет, ребенка дочери – девочку 6 месяц[ев] и старуху няню, 60 лет. Разбойники перерыв все в доме и, судя по оставшимся в доме ценным вещам, взяли только наличные деньги и сам скрылись. В ночь на 17 августа в селе Подгороднем Новомосковского уезда вооруженными злоумышленниками ограблен кр[естьни]н Махно на 5 540 руб[лей].

В ночь на 17 августа пятнадцать вооруженных злоумышленников, одетых в австрийскую форму, совершили разбойное нападение в с[ело] Петриковке Новомосковского уезда на кр[естьяни]на Головаху. Не получив от него денег грабители убили его и его сына и сами скрылись. В ночь на 21 августа в с[еле] Богдановке Бахмутского уезда шайкой неизвестных преступников в числе

двадцати человек совершено убийство семьи Рязанцева. 17 августа в с[еле] Садках Мариупольского уезда в д[ом] Н. Медунова ворвались четверо вооруженных злоумышленников и приказав дать от сундука ключи, взяли 13 000 рублей и затем скрылись. В ночь на 17 августа в с[еле] Новотроицком Бахмутского уезда в д[ом] местного землевладельца Федора Мовчана злоумышленниками брошен через окно взрывчатый снаряд, взрывом которого полуразрушен дом, разорван на куски находившийся в доме Иван Гусак, ранен Павел Мовчан и контужен сын владельца Филипп Мовчан.

В гор[оде] Юзовке 10 августа в кварт[иру] Михаила Хватеева ворвались три вооруженных злоумышленника и ограбили 7 000 руб[лей]. В ночь на 15 августа на Богдановско-Вербский хутор Павлоградского уезда явилась вооруженная шайка грабителей около двадцати человек и ограбила у крестьян Кученова 8 000 руб[лей] и вещей на 5 700 руб[лей] и Кирилла Аксенова 6 000 руб[лей] и разных вещей на сумму 10 000 руб[лей] и затем сами скрылись. В ночь на 20 августа в г[ороде] Лозовом в квартиру Михаила Сапожникова проникли три злоумышленника и ограбили 3 787 руб[лей] и разных вещей на сумму 4 421 руб[лей]. В ночь на 22 августа в с[еле] Улаклы Мариупольского уезда пятью вооруженными злоумышленниками ограблен священ[ник] этого села на 500 руб[лей] и его сын на 700 руб[лей].

В ночь на 22 августа в с[еле] Вербоватом Павлоградского уезда в д[ом] Захария Евтушенко ворвались пять грабителей и под угрозой смерти взяли наличных денег 3 731 руб[лей] и вещей на суму около 3 000 руб[лей]. 24 августа в имении Чуйкевич Верхнеднепровского уезда в доме обнаружен убитым проживающий в имении Михаил Лутковский. В ночь на 21 августа семью злоумышленниками было произведено разбойное нападение в с[еле] Каменке Новомосковского уезда на кр[естьянина] Трофима Литовченко. Литовченко и его сын убиты и ранен находившийся в доме старик. В ночь на 20 августа в с[еле] Одинковке Новомосковского уезда четырьмя злоумышленниками ограблен владелец мельницы Антон Манченко на 4 000 руб[лей]. Следствие и розыски во всех случаях производятся.

6) О деятельности австро-венгерских войск

Сведений по этому пункту с мест не поступило.

Независимо сего доношу, что 22 августа Пушкаревское волостное земское собрание Верхнеднепровского уезда распущено, а управа в составе председателя Терещенко, членов Науменко и Слабкого и секретаря Иванова устранена от должности как исключительно неспособная к проведению в жизнь начал порядка и законности. 14 августа распущена Бахмутская городская управа, вследствие обнаруженного ревизионной комиссией нерадения и небрежности к городскому хозяйству, влекущих за собою наказание, караемые уголовными законами.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 182-183.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 14 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Катеринослав

Вследствие предложения от 16 июня с[его] г[ода] за № 303 докладываю, что за истекшую неделю о течении местной жизни в губернии мною получены следующие сведения:

1) Настроение крестьянства и рабочих масс

Настроение крестьян раздвоенное: более зажиточные крестьяне очень довольны нарождающимся строем, безземельные же и малообеспеченные недовольны обратным переходом земли, захваченной у землевладельцев. Рабочие же массы в подавленном настроении, явно сожалеющие о минувшем времени, когда возможно было не считаться с властью. Часть массы относится к вводимому строю скрыто враждебно и на случай выступления германских и австро-венгерских войск можно ожидать массовых восстаний против власти, но есть и здравомыслящие рабочие, которые видят в вводимом порядке спасение их же жизненных интересов и поддерживает вводимую власть.

2) Выступление крестьян и рабочих, место его и число участников

Не было.

3) О забастовках, их характере и причинах

В г[ороде] Мариуполе на экономической почве забастовали рабочие всех типографий.

4) О случаях нападения на экономии, уничтожение имущества, посевов, лесов и проч[ее]

На границе Александровского уезда оперирует разбойничья шайка, которая состоит приблизительно из двадцати человек и делает вооруженные набеги на помещичьи экономии. В последнее время было совершено нападение на служащих экономии Струкова.

5) О выдающихся случаях убийств, грабежей и налетов

5 сентября в г[ороде] Катеринославе на Новых планах четыре вооруженных злоумышленника, зайдя в пятый раздаточный пункт, ограбили у казначея Шамбральского около 11 000 рублей и сами скрылись. В ночь на 11 сентября из Екатеринославской губернской тюрьмы посредством подкопа бежали пятнадцать арестантов. Подробности о побеге сообщаются особо. В ночь на 2 сентября в Мариупольском уезде тринадцатью злоумышленниками, вооруженными казенными винтовками и ручными бомбами, ограблены к[рестья]не деревни Анастасьевки Добрынин, Павленко и Бережной на суму 5 548 рублей. В ночь на 2 сентября в с[еле] Железном Бахмутского уезда десятью вооруженными злоумышленниками совершено разбойное нападение на владельца паровой мельницы Березовского, причем Березовский был убит, и в квартире грабителями

взято 7 000 руб[лей] и золотых и серебряных вещей на сумму 4 000 руб[лей]. Не довольствуясь этим они заставили жену Березовского открыть еще кассу конторы, из которой также до 4 000 руб[лей] и затем сами скрылись.

27 августа между Веровским и Петровским рудниками Бахмутского уезда толпой около ста пятидесяти человек с целью грабежа угля совершено нападение на поезд, везший уголь. Грабеж был ликвидирован вооруженной силой. 4 сентября между селами Копани и Новотроицком Александровского уезда шайкой бандитов в двенадцать чел[овек] убит владелец хутора Богославского Афанасий Богославский, его жена и сын четырех лет. 4 сентября в с[еле] Васильевке Александровского уезда шестью вооруженными злоумышленниками ограблен Николай Литвиненко на 5 785 руб. Того же числа в с[еле] Жеребец Александ[ровского] у[езда] злоумышленниками ограблено ссудо-сберегательное Т[оварищест]во на сумму 36 000 руб[лей]. 1 сентября в предместье гор[ода] Верхнеднепровска Литвиновке во дворе местного жителя Дегтярева явились два вооруженных злоумышленника и ограбили н[аличными] д[еньгами] 200 руб[лей] и разных вещей на сумму 6 143 руб[лей]. 2 сентября в гор[оде] Александровске двумя вооруженными злоумышленниками ограблен проживающий при еврейском кладбище Мордко Рудько на 3 430 руб[лей].

2 сентября в г[ороде] Александровске одиннадцатью вооруженными злоумышленниками ограблен проживающий на площади Тараса Шевченко Степан Пуцехов на сумму 17 897 руб[лей], причем грабители разговаривали на немецком и польском языках. 7 сентября в с[ело] Ханделеевку Александровского уезда во главе с известным разбойником Степаном Жиром явились семь человек вооруженных бандитов. Убив на улице кр[естьянина] Кириенко бандиты начали обстреливать его дом, в котором также была убита его жена. Подошедший к месту происшествия сельский староста открыл по бандитам из имеющейся у него винтовки стрельбу и начал созывать людей, после чего бандиты скрылись. При перестрелке староста был ранен в руку. 9 сентября в собственном имении при дер[евне] Варваровке Павлоградского уезда убит землевладелец Нейфальд с семьей.

Вязовский волостной старшина Павлоградского уезда Побегайло, получив сведения, что в степи скрывается шайка вооруженных бандитов, 9 сентября выехал туда с вартовым Загожим и десятским Василенко. Встретив по дороге подозрительного человека, они его остановили и начали обыскивать, причем у последнего оказался револьвер. В это время из засады выскочило два бандита с револьверами в руках и убили старшину Побегайло и вартового Загожего. Десятник Василенко и фурщик Паук успели бежать. Бандиты скрылись на оставленной подводе. 6 сентября в г[ороде] Александровске ограблены кр[естьяне] Иван Белый и Степан Коваль на сумму 12 000 рублей, в ночь на 5 сентября в дер[евне] Ново-Григорьевке Верхнеднепровского уезда тремя вооруженными злоумышленниками ограблен кр[естьянин] Ефим Музыченко на 10 000 рублей.

В ночь на 6 сентября в с[еле] Бородаевке Верхнеднепровского уезда два вооруженных злоумышленника явились в дом кр[естьянином] Цаберябого и за отсутствием последнего начали избивать его жену, которая от нанесенных ей ран тут же скончалась, после чего злоумышленники взяли 200 рублей и сами скрылись. В ночь на 2 сентября на хут[оре] Рооп Александровского уезда злоумышленниками убит Бальшер, его жена, дочь и ранен сын. В ночь на 3 сентября пятнадцатью вооруженными злоумышленниками совершено нападение на контору владельца дрожжевого завода Чернобыльского, где ограблено 20 564 руб[лей] 75 коп[еек] и золотых и серебряных вещей на сумму 11 367 руб[лей] 10 коп[еек]. В ночь на 6 сентября в имении Переволохино при дер[евне] Петровки Павлоградского уезда явились четыре вооруженных злоумышленника и связав владелицу имения Марию Переволохину, ограбили ее на 6 000 рублей и затем выстрелом из винтовки ее убили и сами скрылись. Следствие и розыски преступников во всех случаях производятся.

6) О деятельности австро-венгерских войск

Сведений по этому пункту с мест не поступило.

Независимо сего доношу, что распоряжением Екатеринославского уездного старосты устранены от исполнения своих обязанностей Вышетаросовская, Лошкаревская и Никопольская волостные земские управы. 4 сентября распущена Александровская городская дума и устранена от дел городская управа. В районе Большой Михайловской и Малой Михайловской волости Александровского уезда организовалась банда повстанцев в семьдесят человек, которая до сих пор активно еще не выступала. Для ликвидации ее командированы чины варты резервной сотни, а также отряды австрийских войск.

За губернского старосту, помощник его

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 195-196.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 20 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Катеринослав

Вследствие предложения от 16 июня с[его] г[ода] за № 303 докладываю, что за истекшую неделю о течении местной жизни в губернии мною получены следующие сведения:

1) Настроение крестьянства и рабочих масс

Настроение населения наружно спокойное. Большинство масс до сих пор придерживается большевистских тенденций, но постепенно выздоровление их от большевистского угара, заметно прогрессирует.

2) Выступление крестьян и рабочих, место его и число участников

Не было.

3) О забастовках, их характере и причинах

В ночь на 13 сентября на Днепровском заводе в г[ороде] Каменском забастовала вся смена рабочих проволочного отделения. Причина забастовки конфликт рабочих с заводской администрацией на почве распределения по сменам рабочего дня. В других отделениях завода работы идут нормально. В остальных местностях губернии забастовок не было.

4) О случаях нападения на экономии, уничтожение имущества, посевов, лесов и проч[ее]

Не было.

5) О выдающихся случаях убийств, грабежей и налетов

11 сентября в г[ороде] Екатеринославе на Воронцовском острове два вооруженных грабителя напали на гулявшего там учителя первой классической гимназии Николая Клитина и стали грабить у него деньги и платье; когда Клитин хотел одного из грабителей обезоружить, последний произвел в Клитина несколько выстрелов, тяжело ранив его в грудь. Затем грабители скрылись. 8 сентября в хут[оре] Богдановка Александровского уезда злоумышленниками было произведено нападение на дом Ивана Высоцкого, у коего грабителями взято денег, разной одежды и пара лошадей с упряжью и экипажем, всего на сумму 63 671 руб[лей]. В ночь на 12 сентября в район Криничеватовской волости Екатеринославского уезда в экономию землевладельца Панова явились восемь вооруженных злоумышленника и стали требовать открыть им двери дома, но когда им в этом было отказано, злоумышленники бросили в окно две бомбы, после чего проникли в дом, где ограбили: две закладных на 76 000 руб[лей], наличных денег 6 000 руб[лей] и разных вещей на сумму до 10 000 руб[лей]. Взрывом причинено убытка до 10 000 руб[лей]. Один из грабителей задержан.

В ночь на 12 сентября в гор[оде] Екатеринослав в квартиру Бзюля, проживающего по Временному переулку, вошли три вооруженных злоумышленника и, скомандовав «руки вверх», ограбили 10 000 рублей и сами скрылись. 9 сентября на хут[оре] Хвалибоговке Александровского уезда ограблен кр[естьянин] Андрей Писанко на 4 840 руб[лей]. В ночь на 15 сентября в дер[евне] Благовещенке Екатеринославского уезда три вооруженных злоумышленника проникли в дом кр[естьянина] Максима Голюка и ограбили у него 1 690 руб[лей]. 9 сентября в дер[евне] Первозвановке Павлоградского уезда злоумышленниками ограблен местный кооперативный магазин на 30 000 рублей. 12 сентября в с[еле] Самойловке Павлоградск[ого] уезда в д[ом] кр[естьянина] Вдовенко ворвались пять вооруженных револьверами злоумышленника и ограбили у него 2 300 рублей, скрылись. В ночь на 7 сентября в с[еле] Попасном Новомоск[овского] уезда на д[ом] кр[естьяни]на Дорохова напали злоумышленники и выстрелами из винтовок убили Дорохова, а затем, взяв н[аличными] д[еньгами] 10 000 рублей, пару лошадей с бричкой и разные вещи, всего на сумму 28 000 руб[лей], скрылись.

7 сентября на хут[оре] Марьяновском Новомосковск[ого] уезда в д[ом] кр[естьяни]на Вязовского явились двое вооруженных казенными винтовками злоумышленника и, ограбив Вязовского, убили его, его жену и невестку, и тяжело ранили сына и дочь, скрылись. В ночь на 4 сентября в пос[елке] Дмитриевском Бахмутского у[езда] тремя вооруженными злоумышленниками было совершено разбойное нападение на Карла Соболевского, у коего грабителями взято 4 280 р[ублей]. В ночь на 10 сентября в дер[евне] Петрополь Верхнеднепровского уезда два вооруженных злоумышленника явились в дом местного жителя Григория Чередника и убив его и его жену, скрылись. Убийство совершено с целью мести. В ночь на 13 сентября в соб[ственном] хуторе в районе Ордо-Васильевской волости Верхнеднепровского уезда злоумышленниками с целью грабежа убит землевладелец Архип Кошеленко, его жена и трое детей, в возрасте от 4 до 8 лет. 10 сентября в гор[оде] Бахмут на возвращающегося домой Лозовского вблизи его квартиры напали шесть человек злоумышленников, которые ограбив у него н[аличными] д[еньгами] 7 000 рублей и имеющееся на нем платье и обувь на сумму 2 150 рублей, скрылись. В Екатеринославском уезде вооруженными злоумышленниками ограблена Анастасьевская волостная земская управа на сумму около 20 000 рублей. К розыску злоумышленников приняты энергичные меры.

6) О деятельности австро-венгерских войск

12 сентября в селе Троицком Павлоградского уезда бывшими красногвардейцами: Клочко, Кирсановым, Творенко и Макогоном убит один австрийский солдат и другой ранен. 13 сентября австрийскими войсками по этому селу было выпущено три боевых снаряда. Жертв не было. Командованием наложена на село Троицкое контрибуция на 100 000 рублей.

Независимо сего доношу, что в Бахмутском уезде, по донесению уездного старосты, продовольственный вопрос с каждым днем становится все острее, так как цены на продукты все повышаются. Продуктов в достаточном количестве на рынке нет. Продовольственные управы бездействуют и население от них никакой пользы не имеет, так как состав управ находится не на высоте своего положения. В Екатеринославском уезде продовольственный вопрос, в связи с недостатком предметов первой необходимости, также стоит остро. В городе Мариуполе положение снабжения населения города хлебом до сих пор не налажено. Поступлений зерновых продуктов по железной дороге нет, а из уезда таковые поступают в самом незначительном количестве. Продовольственной управой мука выдается всего из 2/3 нормы.

За губернского старосту, помощник его

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 143-144.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 28 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Катеринослав

Вследствие предложения от 16 июня с[его] г[ода] за № 303 докладываю, что за истекшую неделю о течении местной жизни в губернии мною получены следующие сведения:

1) Настроение крестьянства и рабочих масс

Настроение крестьян и рабочих выжидающее. Низшие слои населения недовольны присутствием австро-германских войск и в случае их ухода предполагают вновь выступить под флагом большевизма.

2) Выступление крестьян и рабочих, место его и число участников

Не было.

3) О забастовках, их характере и причинах

В дополнение к представлению своему от 20 сего сентября за № 8289 докладываю, что на Днепровском заводе в г[ороде] Каменском после принятия рабочими восьмичасового расписания работы начались нормально, но вслед за этим, членами заводского комитета, состоящего из представителей всех цехов завода, был предъявлен заводоуправлению ряд требований, касающихся оплаты труда. В числе этих требований характерным являются требования участия рабочих в расценке работ и увеличения ставок, определенных коллективным договором. Требования эти, безусловно, неприемлемы заводоуправлением, так как являются домогательством условий, установленных большевистскою властью. Кроме того вартою добыты негласные сведения, что подобные требования дают возможность заводскому комитету поселять среди рабочих масс возбуждение и домогаться таким путем забастовки, которая в каких-то видах рабочих организаций необходима в настоящий момент. В данное время опять заметна некоторая нервность среди рабочих и нет уверенности в том, что работы будут продолжаться нормально.

4) О случаях нападений на экономии, уничтожения имущества, посевов, лесов и проч[ее]

В ночь на 6 сентября в Бахмутском уезде в имении Виктора Карпова «София» от поджога злоумышленниками сгорело: две скирды соломы, одна скирда половы, одна скирда сена и конюшня с десятью лошадьми. Убытка причинено свыше 100 000 рублей. В ночь на 17 сентября на хут[оре] Липовой Верхнеднепровского уезда явились вооруженные злоумышленники и открыли по дому крест[ьянина] Никиты Жбирь стрельбу из винтовок, а затем подожгли скирду пшеницы и две арбы ячменя, и ничего не ограбив, и никого не ранив, скрылись.

5) О выдающихся случаях убийств, грабежей и налетов

16 сентября в г[ороде] Александровске злоумышленниками ограблены едущие на пароходную пристань Исаак Гельбух на 9 500 руб, Иосиф Нейман на 2 500 руб[лей] и Каний Зильберман на 3 000 руб[лей]. 16 сентября в с[еле] Новоивановке Алекс[андровского] у[езда] злоумышленниками ограблено ссудо-сберегательное т[оварищест]во на сумму 13 471 руб[лей] 31 к[опейку]. В ночь на 3 сент[ября] тремя вооруженными злоумышленниками произведено разбойное нападение на дом кр[естьянина] дер[евни] Надеждовки Новом[осковского] у[езда] Степана Петрова, у которого злоумышленниками взято 5 000 руб[лей], два грабителя задержано.

В ночь на 9 сент[ября] в пос[елке] Яковлевском Бах[матского] уезда в кв[артиру] Самуила Горелика ворвались три вооруженных злоумышленника, связав Горелика и его жену взяли наличных денег 2 000 руб[лей] и разной одежды на сумму 250 руб[лей], в затем скрылись. В ночь на 14 сент[ября] в с[еле] Павловке Мариупольского у[езда] злоумышленниками с целью грабежа, совершено нападение на дом Фреймана, где при отсутствии Фреймана удушены его жена, две дочери и прислуга. 18 сент[ября] по дороге со ст[анции] в г[ород] Нижнеднепровск двумя вооруженными злоумышленниками совершено нападение на пассажиров, причем ограблено у Михаила Пилипенко 10 132 руб[лей], Ивана Скубко 4 271 р[ублей] и Зоси Кривицкой 100 руб[лей].

В ночь на 16 сент[ября] около пятнадцати человек вооруженных злоумышленников напали на хут[ор] Степана Хлыстуна, проживавшего в 4 верстах от с[ела] Никольского Мариупольского у[езда] и ограбив н[аличных] д[енег] 3 015 р[ублей] скрылись. Во время ограбления потерпевший Хлыстун тяжело ранен выстрелом из револьвера. В ночь на 18 сентября в г[ороде] Дебальцево Бахм[утского] у[езда] на содержателя аптеки Абукова злоумышленниками совершено разбойное нападение, причем убиты Абуков и его дочь. В ночь на 17 сент[ября] в г[ороде] Бахмуте восемью злоумышлен[никами] совершено разбойное нападение на дом местной жительницы Наталии Мошенковой, у коей грабителями взято разных вещей на сумму 4 200 руб[лей]. В Александровском у[езде] в связи с растущей безработицей и дороговизной участились случаи ограбления. К розыску злоумышленников приняты энергичные меры.

6) Сопротивление властям

Не было.

7) О закрытии и роспуске общественных и профессиональных учреждений и организаций

Не было.

8) Об общем ходе сельскохозяйственных работ

Посевы озимых хлебов в губернии идут успешно. В северо-западной части Александр[овского] у[езда] появилась в огромном количестве гусеница, которая поедает траву, кукурузные поля, баштаны и картофель, а также в некоторых селах и озимые всходы.

9) О положении продовольственного вопроса

Продовольственный вопрос в губернии в связи с недостатком предметов первой необходимости, как то чая, сахара, керосина, смазочных материалов, кожи и мануфактуры и друг[ого], с каждым днем становится все острее и острее. Положение снабжения населения г[ородов] Мариуполя и Александровска хлебом по прежнему не налажено.

10) О появлении повстанцев

Не было.

11) О противоправительственной агитации вообще и о большевистской в особенности

Не было.

12) О деятельности австро-венгерских войск

11 сент[ября] к Попельнастовской волостной земской управе Верхн[епровского] уезда с управляющим землевлад[ельцем] Ремиха явился отряд австро-венгерских войск, начальник которого заявил, что они прибыли собрать с крестьян этой волости деньги в сумме 13 000 руб[лей], следуемые за разграбленное ими в экономии Ремиха имущество. На заявление председателя волостной управы, что кр[естья]нами вол[ости] уже заплачено 13 600 руб[лей] денег и 286 пуд[ов] хлеба, а относительно дальнейшей уплаты есть распоряжение Верхнеднепровского уездного старосты, чтобы все свои убытки Ремих исклал чрез земельно-ликвидационную комиссию, начальник отряда приказал чтобы предъявленная к уплате сумма была уплачена в течение трех часов. В назначенный срок кр[естьяна]ми было собрано всего лишь 300 руб[лей], тогда командир отряда приказал созвать сход, и когда собралось около 100 чел[овек], отряд их окружил и, направив на них пулеметы, приказал немедленно собрать все деньги. Таким образом, к вечеру этого дня было собрано еще 9 605 руб[лей]. Взяв эти деньги отряд ушел в имение Ремиха, приказав на утро следующего дня собрать все население волости для взноса остальных денег, что и было исполнено, и кр[естья]не внесли еще 34 794 руб[лей] и 741 пуд[ов] хлеба.

Всего таким образом отрядом австро-венгерских войск взыскано во пользу Ремиха 58 299 руб[лей] денег и 1 027 пуд[ов] хлеба. Кроме того, взыскано с кр[естья]н с[ела] Хорошего 5 000 руб[лей]. На просьбу Верхнеднепровского уездного старосты о приостановлении этого взыскания австро-венгерское командование сообщило следующее: «Взыскание это производилось исключительно потому, чтобы наши приобрели большое внимание. Начальство может быть спокойным и уверенным в том, что командование никогда не защищает частные интересы, а только общие». В целях предупреждения на будущее время подобных явлений, мною сообщено австро-венгерскому командованию, что порядок выяснения убытков понесенных землевладельцами и возвращения их, лежит на земельно-ликвидационных комиссиях, предусмотренных законом 15 июля 1918 года.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 219-220.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 2 ЖОВТНЯ 1918

місто Катеринослав

Вследствие предложения от 16 июня с[его] г[ода] за № 303 докладываю, что за истекшую неделю о течении местной жизни в губернии мною получены следующие сведения:

1) Настроение крестьянства и рабочих масс

В связи с распространением ложных слухов об уходе из Украины австро-германских войск среди рабочих и беднейшего крестьянского населения настроение весьма повышенное и выжидательное. Среди же благомыслящей части населения тревожное.

2) Выступление крестьян и рабочих, место его и число участников

Не было.

3) О забастовках, их характере и причинах

Забастовка в г[ороде] Мариуполе типографических рабочих продолжается. Было начавшаяся в Бахмутском уезде на Софиевском руднике 29 сентября забастовка рабочих по случаю несвоевременной выдачи заработка 30 сентября прекратилась без инцидентов. Настроение среди рабочих спокойное.

4) О случаях нападения на экономии, уничтожение имущества, посевов, лесов и проч[ее]

В Новомосковськом уезде в ночь на 10 октября произведено нападение на экономию Трудницкого, где убиты один мужчина и одна женщина. В том же уезде 9 октября толпой произведено нападение на экономию князя Урусова, причем был убит офицер по охране. Подробности еще не получены. К задержанию преступников приняты энергичные меры.

5) О выдающихся случаях убийств, грабежей и налетов

30 сентября в с[еле] Софиевка Верхнеднепровского у[езда] злоумышленниками убит кр[естьяни]н Илья Бойко. 29 сентября в мест[ечке] Игрень Новомосковского восемью вооруженными злоумышленниками с целью грабежа совершено нападение на И. Сахновского, который выстрелом из винтовки был убит. В ночь на 1 октября в хут[оре] Чумаки Верхнедн[епровского] уезда четверо вооруженных злоумышленников, проникнув через крышу в дом кр[естьяни]на Ивана Коляды и взломав сундук, вязли 2 470 рублей денег и на 400 руб[лей] облигаций военного займа. Затем эти же злоумышленники таким же образом проникли в дом кр[естьяни]на Ф. Бабича, где ограбили 3 000 рублей денег и на 400 руб[лей] вещей, сами скрылись. В Бахмутском уезде на ст[анции] Юзовка 23 сентября произошло крушение поезда, во время которого ранен вартовой завода Русского об[щест]ва Николенко, охранявший вагоны с мукой для продовольственного магазина этого о[бщест]ва. Во время крушения разбито несколько вагонов.

В ночь на 20 сентября на проезжающих в товарном поезде кр[естьянина] Ф. Кременецкого между ст[анциями] «Костантиновка – Кривой Торец» напали четыре вооруженных злоумышленника, которые избив Кременецкого до полусмерти, ограбили у него 1 500 рублей и сами скрылись. 5 октября на пассажиров, едущих со ст[анции] Рядова в с[ело] Антоновку Верхн[еднепровского] уезда напали восемь злоумышленников, которые ограбили у пассажиров деньги, вещи и сами скрылись. Во время грабежа один из пассажиров был убит. В хут[оре] Баловском Александр[овского] уезда восемью вооруженными злоумышленниками ограблен кр[естьянин] Пимон Ратко на 8 000 рублей. В ночь на 30 сентября в с[еле] Преображенке Екатерин[ославского] уезда четыре вооруженных злоумышленника ворвались в дом М. Прокопенко и ограбили у него 6 000 рублей и сами скрылись.

В ночь на 1 октября в с[еле] Аулы Екатерин[ославского] уезда восемь вооруженных злоумышленников ворвались в сельское управление и ограбили 7 227 руб[лей] 42 коп[еек]. Затем злоумышленники, обстреляв дом кр[естьяни]на того же села С. Горба, скрылись. В ночь на 2 октября в д[еревне] Алексеевке Екатерин[ославского] уезда десять злоумышленников, вооруженных винтовками, ворвались в дом кр[естьянина] Гречанова и ограбили 2 000 рублей денег и разных вещей на сумму 6 000 рублей и сами скрылись. В ночь на 30 сентября по дороге из г[орода] Верхнеднепровска в с[ело] Кушнаревку тремя вооруженными злоумышленниками совершено нападение на ехавших четырех пассажиров, причем ограбили у них 1 678 рублей, сами скрылись. В ночь на 30 сентября на хут[оре] Кулибинском Верхнедн[епровского] уезда во двор кр[естьяни]на П. Дворника явились шесть вооруженных злоумышленников и, окружив двор, бросили бомбу, а затем обстреляли дом и потребовали выдачи им денег. Дворник выдал 4 600 рублей. Грабители скрылись.

В ночь на 27 сентября в хут[оре] Елисаветовке Бахмутск[ого] уезда злоумышленниками ограблена и повешена крестьянка Мария Батулина, 56 лет. 3 октября в г[ороде] Екатеринославе в канцелярии Екатеринославского губернского уполномоченного по топливу тремя вооруженными злоумышленниками ограблен казначей-бухгалтер на 25 000 рублей. Грабители скрылись. В ночь 21 сентября в г[ороде] Мариуполе три вооруженных злоумышленника, назвавшись агентами сыскного отделения, вошли в квартиру Негримовского и ограбили 3 000 рублей и на 1 000 руб[лей] билетов военного займа и сами скрылись.

5 октября в г[ороде] Екатеринославе из дома № 25 по третьей Въездной улице злоумышленниками была похищена девица Ольга Буравлева с целью отмщения за то, что она состояла сотрудником местного сыскного отделения и выдавала преступников. Буравлева была перевезена в лодке на плот, стоящий посередине Днепра. Поиздевавшись над девицей, злоумышленник уснул. Воспользовавшись этим, Буравлева бежала и заявила об этом варте. Посланным отрядом вартовых злоумышленник был задержан. Он оказался подследственным арестантом Михаилом Куценко, бежавшим в числе пятнадцати арестантов из Екатеринославской губернской тюрьмы.

В ночь на 30 сентября в Верхнеднепровском уезде в имение землевладельца Михаила Устимовича явились семь вооруженных злоумышленников и, обстреляв дом, и бросив в него бомбу, взрывом которой была превращена в щепки в передней комнате вся мебель и ранен родственник Устимовича С. Золотницкий, проникли в дом, где убили другого родственника владельца Павла Устимовича, 90 лет, взяли 23 000 рублей денег, разные вещи и продовольственные продукты и сами скрылись. Задержанные вартой по подозрению в этом ограблении и переданные австро-венгерскому командованию Г. Садиленко, Ф. Панченко и А. Красота были расстреляны.

4 октября по дороге от ст[анции] Запорожье в г[ород] Каменское Екатерин[ославского] уезда четыре вооруженных злоумышленника ограбили восемь человек пассажиров на сумму около 10 000 рублей и сами скрылись. 3 октября около гор[ода] Амур-Нижнеднепровска Новомосковского уезда двумя злоумышленниками ограблен мещ[ани]н Б. Симбирг на 2 300 рублей. 7 октября в г[ороде] Екатеринославе в контору кооператива Южно-торгового товарищества, где находилось тринадцать чел[овек] служащих, ворвались пять вооруженных злоумышленников, которые скомандовав «руки вверх», забрали железную шкатулку с 8 000 руб[лями] и у служащих из карманов до 6 000 рублей. 7 октября в г[ороде] Екатеринославе в квартиру А. Мановича проникли три злоумышленника, которые, связав Мановича простыней, забрали у него 6 500 руб[лей] и сами скрылись. 7 октября в г[ороде] Екатеринославе на ярмарочной площади задержан Г. Черняк, у которого при обыске оказалось фальшивых «керенок» на 2 000 руб[лей].

В Александровском уезде 2 октября задержана шайка бандитов, совершившая в уезде целый ряд дерзких грабежей, убийств и разбойных нападений на экономии. Шайка состояла из двадцати шести чел[овек] крестьян Михайловской и Жеребецкой волостей, Александ[овского] уезда. Все задержанные вместе с дознанием переданы в распоряжение председателя Александровского австро-венгерского военно-полевого суда и заключены последним под стражу в тюрьму. К задержанию злоумышленников, оперирующих в губернии, постоянно принимаются энергичные меры, вследствие чего в последнее время удалось задержать много преступников, которых австро-венгерское командование чаще всего предает своему военно-полевому суду. Кроме того, много преступников бывает убито вартой при преследовании или же во время перестрелки.

6) О сопротивлении властям

Не было.

7) О закрытии и роспуске общественных и профессиональных учреждений и организаций

Вследствие бесхозяйственного ведения дел, которое угрожает полным расстройством волостного земского хозяйства, мною на основании ст[атей] 2 и 3 закона 29 июня с[его] г[ода] распущены в Бахмутовском уезде следующие волостные управы и земские собрания: Верхнянская, Николаевская, Сатуриновская, Железнянская, Кривороженская и Покровская.

8) Об общем ходе сельскохозяйственных работ

Сельскохозяйственные работы в губернии идут нормально.

9) О положении продовольственного вопроса

Продовольственный вопрос в связи с недостатком предметов первой необходимости стоит остро, причем продукты продовольствия с каждым днем продолжают дорожать все более и более. Снабжение населения гор[ода] Мариуполя хлебом до сих пор не налажено.

10) О появлении повстанцев

Не было.

11) О противоправительственной агитации вообще и о большевистской в особенности

В связи с ложными слухами об уходе из Украины австро-германских войск, большевиками, вернувшимися из России, ведется агитация. Агитация эта ведется негласным путем, но находит благодарную почву лишь среди подонков общества, большинство же к этой агитации относится оппозиционно. В связи с указанными выше слухами наблюдается желание сорганизоваться в отряды самообороны, явно враждебные, большевизму. Кроме того в варту являются офицеры, предлагая безвозмездно свои услуги, так, например, 9 октября в г[ороде] Амур-Нижнеднепровске явилось восемнадцать человек.

12) О деятельности австро-венгерских войск

В с[еле] Томаковке Екатерин[ославского] уезда командиром отряда войск австро-венгерского командования, расположенного в соседнем с[еле] Чумаках, запрещен всякий помол на паровых и ветряных мельницах, а так как помол на мельницах раньше производился для каждого человека в пределах нормы потребления, то население, не имея запасов, очутилось без муки, особенно без корма для скота, и в нескольких случаях прекратило посевы озимых хлебов. Об этом сообщено г[осподину] начальнику штаба XII корпуса австро-венгерской армии для принятия соответствующих распоряжений.

Находящийся в настоящее время в с[еле] Криничках Екатерин[ославского] уезда отряд XLI австрийского полка реквизирует у населения хлеб, невзирая на издание на сей предмет правила и на то, что у некоторых не хватает зерна даже на посевы. Затем австрийские солдаты производят помол зерна на мельницах и отправляют муку в ящиках на родину. Таким образом, муки отправлено в Австрию из одного только Екатеринославского уезда более 1 000 пудов. Об этом сообщено австро-венгерскому командованию. Кроме того, по сообщению Екатеринославского уездного старосты, австрийские солдаты спекулируют с продажей муки, покупая зерно по твердым ценам и перемалывая его, продают муку по 30 – 35 рублей пуд. Об этом известно местным австрийским комендантам, которые для устранения сего никаких мер не принимают.

Губернский староста, генерал-майор Черников

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис

ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 233-235.

КИЇВСЬКА ГУБЕРНІЯ

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 3 ЛИПНЯ 1918

місто Київ

Зводка про настрій населення Київщини від 1 по 15 червня 1918 року по відомостям одержаним від повітових старост

По Чигиринському повіту. В ніч на 3 червня у Давида Жижки в с[елі] Турії украдено трьох коней. В м[істі] Олекснадрівці у Гершка Любашевського покрадені різні речі на суму 2 000 карб[ованців]. В с[елі] Головківці четверо невідомих озброєних злочинців напали на будинок Марії Кузик і ограбували її. 3 червня, на їхавших з базару з м[іста] Чигирина селян Сергія Пшеничного і Дем'яна Сліпченка напали троє невідомих озброєних злочинців і ограбували їх. В той же день п'ятнадцятьма озброєними злочинцями був зроблений напад на їхавших тим же самим місцем селян Степана Кириченка і Івана Стеблина, котрі злочинцями були ограбовані, один з злочинців затриман. По Кам'янській волості німцями обідрано у населення чотирнадцять рушниць. В с[елі] Куликівцях шайка невідомих озброєних злочинців напала на маєток селянина Митрофана Биченка, відкрила стрілянину і спалила його хату, 5 червня, на їхавшого з м[іста] Медведівки Овсія Овсієвича напало четверо невідомих озброєних злочинців, котрі пограбували і зарізали його, Овсієвича.

В с[елі] Одашівці у Никіна Проценко зроблена крадіж різних річей. В с[елі] Куликівцях невідомими озброєними злочинцями ограбований в власній хаті Василь Силецький. 6 червня, по дорозі в с[ело] Головківку чотирма невідомими озброєними злочинцями ограбован Гершко Розумовський. В Кам'янській волості німцями відібрано у населення дві рушниці і двадцять два патрони. В с[елі] Рубаному Мосту німецькою владою заарештовані за підбурування селян до грабунку господарського майна Андрій Тищенко, Каленик Щербина, Сергій Заверуха і Іван Столбовий, при чім один з заарештованих Грицько Заверуха, який намірувався втікати, був забитий. 7 червня у м[істі] Златополі у Сергія Масленикова і Нуся Горсуня з їх будинків невідомими злочинцями покрадені різні речі.

В с[елі] Суботові при обеззброюванні населення німцями було випущено до двадцяти артилерійських снарядів, при чім були вбиті троє селян, а також заарештован голова волосної земельної управи Антін Гуголька. 8 червня, в лісі біля с[ела] Бовтишки невідомими злочинцями вбито з метою грабунку, служачого землевласника Йосипа Вербицького, 9 червня в м[істі] Чигирині від підпалу невідомими злочинцями згоріли хати і сараї Єфрема Кузьменка, Василя Котляренка і Павла Коваленка, при чім в хаті Коваленка згоріли дружина його

Марія і дочка Ганна. В ніч на 10 червня, з Кам'янського цукроварного заводу невідомими злочинцями викрадено різних річей на суму 11 630 карб[ованця]. В с[елі] Прутівцях у селян Мирона, Стратона і Олекси Базиків від невідомої причини згоріли їх будинки.

10 червня, в с[елі] Нижчих Верещаках до керовничого маєтку Казарінова Шпаченко, явились чотири невідомих озброєних злочинці, котрі ограбили у нього, Шпаченка, гроші і різні річі всього на суму 15 300 карб[ованців]. В зв'язку з цим нападом почали ширитись чутки, що нібито ті самі злочинці з своїми товаришами мають також припинити роботу в с[елі] Нижчих Верещаках на свекловичних плантаціях Олександрівського цукроварного заводу, і що навіть деяким з робітників, ті злочинці вже і погрожували за те, що вони працюють на плантаціях, а через те все 11 червня ніхто з робітників на роботу не вийшов.

В с[елі] Щабельниках троє невідомих озброєних злочинці напали на хату Кіндрата Горбаненка і ограбили у нього 2 000 карб[ованців]. В м[істі] Медведівці шайка озброєних невідомих злочинців ограбувала Арона Дембурга. В ІІІ частині державної варти в багатьох маєтках землевласників, під впливом агітації невідомих осіб, праця майже цілком припинилась. Небажання виходити на працю робітники пояснюють низькою заробітною платною. В ніч на 13 червня, в м[істі] Златополі згоріло мешкання для миття посуди і холодильник в пивному заводі, котрі належать М. Ароновському.

В с[елі] Головківці шайка невідомих озброєних злочинців до тридцяти чоловіка вчинила напад на місцеву державну школу, де находились різні річі, майно і посуд, знесені селянами с[ела] Головківки з числа пограбованих ними з маєтків наслідників Терещенка. Шайка злочинців побила посуду, поламала меблю, а решту річей розграбила. По дорозі між Капітанівкою і Златополем найдено труп селянина Дмитра Музики, вбитого певно з метою грабунку. В с[елі] Зам'ятниці з хати Марії Запкової украдено два машинних паси і три куски полотна, є підозрілі. В ніч на 14 червня, в с[елі] Нові Осоті невідомим злочинцями обікрадена церква, з котрої взято п'ять листів облігацій на 1 000 карб[ованців] і дев'ять книжок ощадної каси на суму 13 579 карб[ованця] 81 коп[ійок].

По Черкаському повіту. В ніч на 3 червня в с[елі] Бузівці невідомими злочинцями ограбован Антін Тараненко і в хату Нестора Найди також невідомо ким кинуті дві бомби, від вибуху яких вбита дочка Найди і поранені його жінка і дві дочки. 5 червня, в м[істі] Орловцях затриман отаман шайки розбишаків Грицько Лисенко. 7 червня, на Байбузо-Білозірську волосну управу напало десять озброєних злочинців, котрі забили охоронявшого касу К. Старобора, а трьох інших обеззброїли і забрали з управи желізну касу з грішми в кількості 354 566 карб[ованців] 33 коп[ійки], частина злочинців затримана.

В ніч на 8 червня в м[істі] Городищі вісім невідомих озброєних злочинців стріляли в помічника агента Міністерства земельних справ Фавича, але його не

поранено. В селах Попівці, Тернівці і Санжарисі селяни підготовляли виступ до пограбування економічного майна, але вжитими заходами міліції і німецького війська до виступу не було допущено і селяни були обеззброєні, при чім при обеззброєні деякими селянами був зроблений опір німецькому військові.

В повіті зараз спокійно за винятком Матусівської, Петропавловської, Городищенської і Деренковецької волостів, котрі межують з Звенигородським повітом. 7 червня, з с[ела] Вербовець Звенигородського повіту в с[ело] Петропавлівку Черкаського повіту приїжджало скільки душ озброєних селян і просили петропавлівських селян допомогти їм в боротьбі з німцями, коли ж ті селяни повертались в с[ело] Вербовець їх по дорозі здибав отряд міліції, і між селян і міліцією почалась перестрілка, під час якої двоє селян забито, а шість заарештовано. Всім тім подіям, які зараз відбуваються в Звенигородськім повіті селяни Черкаського повіту надають велике значіння і в зв’язку з цим настрій в них піднятий, вичікуючий. Наслідком подій являється те, що селяни перестали повертати розграбоване ними раніш економічне майно, а також відмовляються виходити на економічні польові роботи.

9 червня, по дорозі до м[іста] Мошни шістьма невідомими озброєними злочинцями ограбовані різні особи, які їхали на восьми підводах, при чім вистрілом був поранений їхавший на підводі священик. В с[елі] Макіївці невідомим злочинцем вбитий вистрілом з рушниці місцевий сельський голова Новохатько і поранена його дружина. В м[істі] Городищ невідомі злочинці ограбили у Хайцмана 1 200 карб[ованців]. В м[істі] Матусові невідомі озброєні злочинці напали на хату О. Климового і ограбили у нього 3 000 карб[ованців].

В с[елі] Змайголовці два невідомі злочинці вбили з метою грабунку Г. Курінного і ранили його сина Костя. 10 червня, в с[елі] Куцівці селяни робили потраву економічних кормових трав. 11 червня, в с[елі] Station Станіславчикові товпа селян забрала з сільської управи сорок вісім рушниць і утікла. 12 червня, в м[істі] Матусові від підпалу згоріла економічна воловня. В с[елі] Драбовці товпа селян забрала з сільської управи чотирнадцять рушниць і розбіглась. Вживаються заходи до повернення забраних рушниць.

По Радомишльському повіту. 25 травня в лісі Андрія Мультана біля села Дубівки гурт людей зазначеного села самочинно проваде рубку гаїв, коли для припинення рубки прибув на місце помічник начальника міліції участку Рудковський з трьома міліціонерами, то один із злочинців побіг в село, зібрав там до тридцяти чоловік озброєних рушницями селян, котрі напали на Рудковського і міліціонерів, не маючи змоги оборонятись, Рудьковський з міліціонерами хотів утікти, але вдалось утікти лише міліціонерам, а Рудьковського було поранено кулею, а потім було зроблено ще кільки і штикових ран, нанесені Рудьковському рани не загрожують його життю.

На другий день в с[ело] Дубівку прибув отряд міліції з німецьким військом, які затримали вісім чоловік злочинців. Ніч на 1 червня, невідомим озброєними

злочинцями в Рудні Мигальські була ограбована на 25 000 карбованців контора маєтку графині Браніцької. В ті ж самі деревні по розпорядженню німецької влади, німецьким військом були зроблені деякі арешти, при чім при арешті одного чоловіка вбито німецькими солдатами.

По Київському повіту. 29 травня на х[уторі] Церковщині селянами вбито Федіра Гіренко за те, що він хтів ограбувати сарай. 30 травня в Голосіївському лісі невідомими озброєними злочинцями ограбовані Ілля Литвиненко і Адольф Зілінський, по розслідуванню двох з злочинців затримано. В с[елі] Семеніївці селяни Володимир і Йосип Макляки вчинили бійку, для припинення якої, по проханню Марії і Володимира Макляків, німецький комендант послав трьох німецьких солдат, коли німці наблизились до хати Макляка звідти вискочив Адам Макляк з рушницею, котру направив на німців, побачив це німецькі солдати вистрілили і забили його, Макляка.

1 червня в Хотівській волості злочинцями з монастирської лавки пограбовані різні речі, двоє злочинців затримано. 2 червня в м[істі] Ржищів Ігор Бабченко поранив тяжко штиком Костя Горбенко. На ст[анції] Фастова німецький вартовий А. Штанько випадково вистрілом з рушниці поранив хлопчика Ісака Янкелевича, який скоро після того помер.

В с[елі] Білогородці з мельниці О. Освієнка покрадено муку і зерно, злочинці затримані. 5 червня в Красногорському лісі найдено забитим Макара Матюшко, якого як виявилось було забито з метою грабунку, злочинці викриті і затримані. В с[елі] Березівці з мельниці П.Хопти покрадено муку і зерно, злочинці затримані. В ніч на 11 червня, по Ковельські залізній дорозі, недалеко від села Білич ограбован невідомими злочинцями залізнодорожний сторож Степан Карасюта і його зять П. Олепників, при чім один з злочинців вчинив насилля над малолітньою дочкою сторожа. 13 червня в с[елі] Язвинці невідомими злочинцями вбито чотири чоловіки. Взагалі ж настрій населення в повіті більш-менш спокійний.

По Канівському повіту. 10 червня отряд германських військ виступив з міста Корсуня в район, який був охвачений повстанням, за с[елом] Петрушки один з германських отрядів був обстріляний повстанцями. Тут германцями були затримані повстанці, які були розстріляні, крім того германцями на полі в житі були затримані три мешканці з села Петрушок, два з котрих по розпорядженню германського командування були наказані тілесно і відпущені, а третього вони взяли з собою. Далі, коли германський отряд підходив до с[ела] Квіток, то звідти по ньому начали стріляти повстанці, тоді германці відкрили по с[елу] Квітки гарматний вогонь, повстанці відповідали з рушниць і кулеметів і нарешті відступили далі в Звенигородський повіт, при чім захватили з собою з с[ела] Квіток міліціонера Кузьму Чимириченка, котрого мучили. Від гарматного вогню згоріло в селі Листвині три хати, в с[елі] Петрушках одна хата і в с[елі] Квітках десять хат.

По Липовецькому повіту. Ніяких особливих вчинків не було, настрій населення спокійний.

По Сквирському повіту. В лісі біля села Володарки находяться повстанці, які забрали зброю з канцелярії володарської міліції і приймали участь в боях з германцями в Таращанському повіті, до них пристають багато нових повстанців. В с[елах] Володарці, Паволоч і Ходорків організовуються, під керівництвом старшин, з місцевих селян «червоні сотні», метою яких є вигнати германців і скинути владу гетьмана. Є багато агітаторів з інших губерній, по селах у них є багато прихильників. 11 червня в с[ело] Мархалівку з'явилось п'ять озброєних агітаторів, які забрали у старости рушниці, наказали селянам озброюватися і рушати в с[ело] Руде Село, де міститься їх штаб. Організаторами збройного виступу в с[елі] Мармулівці являються селяни Василь Вайцешук, Данило Степанюк і Лазар Задвірний. З с[ела] Косівки повстанці рушили в Таращанський повіт. З сел Антонова, Лавриків і Терешок відправлено в Таращанський повіт біля двохсот рушниць і один кулемет.

В с[елах] Рубченцях і Рудому Селі є повстанці з чотирма кулеметами і звідти має бути напад на Сквирський повіт. Дуже небезпечними селами являються такі: Терешки, Антонів, Лаврики, Рубченки, Руде Село, Капустинці, Чипіжинці, Володарка, Логвин, Тарган і хутір Злодієвка. Біля села Дерганівки германський отряд, не допускаючи порубки ліса, поранив одного селянина, коняку убив одну коняку. В Ружині було непорозуміння між козаками і германським військом на грунті роззброєння населення і відібрання награбованого майна, непорозуміння виникло завдяки неправдивій скарзі місцевих жидів на козаків, але неправдивість скарги виявилась і непорозуміння ліквідовано. В повіті в останній час знов почались анархічні виступи селян.

11 червня при с[елі] Вербовець тяжко ранен в шию директор Яроповецького заводу Стефан Граф. В с[елі] Строкові убитий селянин Макар Данилюк. В с[елі] Зарубинцях убитий селянин Кузьма Данилюк. Підпалюють селян преданих владі гетьмана. 11 червня спалені будинки Семена Мельника, 12 червня, в с[елі] Западні спалені будинки землевласника Арсеня Волкова. Ідуть також потрави. По повіті іде широка агітація членів спілки, бувших земельних комітетів і ради против гетьманської влади, а також німців. Формуються банди «червоного козацтва». Звертає на себе увагу бойова організація «червоний стяг», котра шляхом насилля заставляє селян приймати участь в боротьбі з владою, серед керівників «червоного стяга» є чимало інтелігентних сил, і які, начебто, мають необхідні кошти.

Губерніяльний староста Чарторижський

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 86-90.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 25 ЧЕРВНЯ 1918

місто Київ

Зводка про настрій населення Київщини од 15 по 22 червня сього року по відомостям одержаним від повітових старост

По Сквирському повіту. Поступають відомості о формуванні банд «червоної сотні» в Володарській, Паволочській і Ходарківській волостях. Банди направляються до Таращанського повіту для боротьби з німцями. З кожним днем росте серед населення тревожний настрій більш хвилюються в Ходорківській волості. В Лучинській, Ходорківській і Корнинській волостях провадиться організована агітація селян, рубають ліса, роблять пожежі і грабунки. В Ходорківсьму заводі 16 червня забастували робітники. Було тревожно на північ залізниці до Дідівщіни, Кошлани, Ходорков та Бровки.

Для подавлення безпорядків повітовим старостою командирувались отряди в Корнин Лучинський район а також губерніяльним старостою було повідомлено 16 червня ч. 2141 губерніяльного коменданта про негайну надсилку на повіт німецького війська. За 17, 18 і 19 відомостей не було. 21 червня о 5 год[ині] дня з місцевої тюрми утікло тринадцять арештантів, в час борьби вбито: старший надзиратель, вартовий козак, арештант і житель, а також ранений надзиратель. Вжиті заходи щодо поїмки арештантів. 17 червня в Самгородці грабіжниками ограбовано у Лева 30 000 кар[бованці]. 20 червня в Володарку з Таращанського повіту вторглась банда большовиків, арештувала і обеззброїла міліцію. Було командировано два отряди варти і прийнятими рішучими мірами все припинено і банди вигнані. Населення приступило до обработ[ки] свекли.

По Бердичівському повіту. На їхавшого з села Нової Греблі в Прилуки посесора Богдашевського кинута бомба, він вбит. Убивший утік, співучасники затримані. За 16, 17, 18 і 19 числа відомостей не одержано.

По Уманському повіту. Неспокійний настрій продовжується. Залізнодорожні станції розграбовано на 14 600 карбованців. В Ладижинські волості вбито два чоловіка, крім сього в повіті зроблено декілька розбишацьких нападків на багатьох селян. Шайка повстанців держиться північної частини повіту укриваясь в лісах. З приходом німецьких військ стало замічатися заспокоєння сільського населення. За 18 і 19 числа відомосте не одержано. Вживаються всі заходи щодо встановлення на повіті порядку та спокою.

По Васильківському повіту. В Саліховському лісі Острівської волості появились озброєні банди, котрі зайнявши Синявський цукровий завод розграбували живий і мертвий інвентар, бувших там трьох міліціонерів обеззброїли, одного забрали в полон. В селі Синяві укріпились бандити виставивши кулемети, банди роблять призив населення возраста 18 – 40 років. З

Синявського заводу прибуло в Ракитно двадцять озброєних бандитів роззброїли і розігнали міліцію. Участкового начальника арештували і увели в Синявський завод, судьба котрого невідома. Хвиля анархії ще перекинулась з Таращанського повіту і захопила Острівську, Озернську і Рокитянську волості. 17 червня на станції Кожанка від розведеного хлопцями костра згоріло п'ять залізнодорожніх сараїв, в одному знаходилося дванадцять ящиків гарматних знарядів, котрі взорвались, жертв не було. За 18 число відомостей не одержано.

По Липовецькому повіту. За всю неділю ніяких випадків не було. Зараз населення не спокійне, бо козаки знаходяться на повіті.

По Канівському повіту. Зробилось повстання в Богуславі під керуванням полковника Павловського, а також робиться насильна мобілізація населення. Становище загрожуюче. Трьома злочинцям зроблено ограбління Рабиновича, Лисиці, Островського, Якубсона і Коберинського, ограблено грішми 1 674 кар[бованців] жечами 4 695 кар[бованців] міри щодо розшукування грабіжників прийняті. Настрій населення підвищений. Розпорядження уряду без присилування населенням не викониваються.

По Чигиринському повіту. В районі сел Масліво і Веселий Кут Златопольської волості повилася озброєна банда большовиків до ста душ. В Лебедині гуртується шайка повтікавши з Звенигородського повіту повстанців, усилилась агітація озброєних про виступлення проти інтелігенції і жидів. У ночі по 19 червня, в с[елі] Оситняжці розстріляно і вирізано сім'ю Зелікова і Медвинського з метою грабіжа. Взяті гроші і жечі. Злодіїв було до десяти душ, котрі ще не виявлені. 19 червня німці обстріляли гарматами с[ело] Берки, ранені маються, вбитих нема.

По Звенигородському повіту. В Лисянці штаб бандитів виставив червоний прапор. Банди продовжують грабувати, вбивати, принуждають населення поступати в роз'їзд. Вечором 20 червня зійшлося до десяти тисяч чоловік з Таращанського і Канівського повітів, загрожують наступанням на м[істо] Звенигородку. Зброя хорониться таємними комітетами. На краю города таємні зборища. Міліція боїться дійствовати. Повідомлено німцям. Німців прибавилось. Лисянці повстанчеський штаб затримує проходячих, відбирає документи, грабує, судить і оправданим дає пропуск з печаткою «Лисянського воїнського земського комітету». В Винограді обеззброєна міліція, порізана інтелігентна сім'я, загрожують ще. З вступленням німецьких військ, банди вільних козаків осаждавших Звенигородку, при відступленні совершили звірське вбивство повітового старости Машіра і його помічн[ика] Солтика.

По Радомишльському повіту. У ночі на 23 червня вбито у своєму хуторі Прибережняках Рудні Миськовські Іван Володимирович, Недашковський і поранена його наймичка. Ким вбито не вияснено. Ведеться строге слідство.

По Черкаському повіту. 21 червня в селі Ташлику розстріляні німецьким військом лічивший себе головою «воєнно-революційного комітету» Олександр Санжаровський і його сучасники Федір і Роман Таганлики і Сергій Личак.

По Київському повіту. Повітовим старостой виявлено, що в межах Будаївської і Хотовської волості в сучасний мент вербуються отряди повстанців. По маючимся відомостям кількість організувавшегося отряда уже доходить до тисяч чоловік, уже мали місце активні виступи частини сього отряду (Будаївка, Круглик, Литовська Віта, Велика Дмитрівка). Для припинення дальнійшої активної діяльності сього отряду, його поїмки, необхідна реальна сила для самого тщательного обеззброєння населення цього району. Місцева міліція розбіглась під страхом нападку. Необхідний для цієї мети особистий німецький отряд, но поки висланий лише батальйон в Боярку, котрий там і розмістився, охороняя цей пункт, но од виступу в помяну міста для обеззброєння і захвата банди повстанців спиняються.

В районі Будаївської і Хотовської волостей, а також селі В[еликі] Дмитровичі бродять озброєнні банди, через що настрій населення цих міст тривожне. Установлена участь в організації цих банд Гвоздовського сільського старости котрого приказано заарештувати. В кінці настойчівих ходотайств командиру німецького батальйона, розміщеного в Боярці, усунутому і знов призначеному, приказано оказать варті повну допомогу к обеззброєнню всіх сіл сього району і переловленню розбишацьких банд. Соответствующе розпорядження повітовим старостою зроблено начальнику державної варти. Село Глеваха обеззброєно німецьким військовим отрядом і в виду одказа населення видати зброю німецькі власті наклали на о[бщест]во Глевахи контрибуцію в розмірі 441 пуд[ів] вівса або ж 16 757 карбован[ців] грішми (считаючи по 38 карб[ованців] пуд).

Губерніяльний староста Чарторижський

Примірник Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 102-105.
Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 32-35.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 3 ЛИПНЯ 1918

місто Київ

Зводка про настрій населення Київщини від 23 по 29 червня сього року по відомостям одержаним від повітових старост

По Звенигородському повіту. 23 червня германців прибавилось, спокійніше. В Лисянці «революційний штаб» затримує проходячих, відбирає документи, грабує, судить і оправданим дає пропуск з печаткою «Лисянського волосного земського комітету». В Винограді обеззброєна міліція, порізана інтелігентна сім’я і загрожують ще. Інші інтелігенти, які встигли втікти, ховаються по лісах та полях. Германці забороняють возстановляти телефонний зав’язок в повіті. За

мною не держать. 24 червня в північні частині повіту навколо м[іста] Лисянки розташувались банди повстанців, котрі мають зав'язок з Таращанським повітом, на них з півночі наступає Баварська кавалерійська бригада.

На захід біля Рижанівки зібрались великі банди, котрі продвигаються до Лисянки і громять інтелігенцію. Біля Вербовця находиться банда повстанців в п'ять тисяч чоловік з п'ятьма гарматами. Повстанці біля Рижанівки перешли з Херсонської губернії. Германське командування поки обмежується будівлею бойових позицій навколо міста, та посилкою роз'їздів, цієї ночі частина германських військ двигається на Вербовець, певно германці не рахують себе досить сильними для більш енергійної діяльності. Зважаючи на те, що германці одмовились роздробляти свої сили, поки повіт не буде очищений від банд, роззброєння і арешти зараз не можуть бути зроблені. По сі ж самі причини германці одмовились охороняти і допомагати озброєною силою. Міліція розбіглась, а через те до сформування міліції необхідно прислати чоловік двісті озброєних солдат.

Повстанці окружають Звенигородку, іде бій. Повстанці зібрались в Рижанівці і в Водянці, місто обстрілюється з гармат з боку Озерно Чернянка. Населення хвилюється. 27 червня германські війська послідовно окружають повстанців. Германські льотчики помітили, що м[істо] Лисянка горить. Повстанці з району Лисянки двинулись в південному напрямкові північно-західніше Звенігородки. Чути гарматні вибухи. В Ольшанську волость приїжджала депутація від повстанців Таращанського повіту і до двадцяти чоловіка з кожного села в волості направились в Уманський повіт формувати шайки, про це повідомлено германську владу. З Козацького телеграфують, що там прийшлими повстанцями підготовляється погром інтелігенції, туди вислані германські війська.

По Сквирському повіту. 25 червня в Володарському лісі шайка большовиків чоловік в триста або чотириста під керівництвом офіцерів збирається зробити напад на Сквиру. Германці вийшли з південного району повіту, необхідно прислати принаймні дві роти германців. 26 червня командирований в Котлярку отряд був зустрінутий там рушничним огнем, щоб заставити населення видати стрілявших і зброю було спалено два сараї, отрядові допомагали германці, покалічених ні з однієї ні з другої сторони не було.

По Радомишльському повіту. В ніч на 22 червня, невідомими злочинцями убитий в своїм хуторі Прибережняках Рудні Миськовські Іван Володимирович, Недашковський і поранена його наймичка.

По Канівському повіту. 23 червня грабунків та арештів не було. Настрій населення підвищений. Урядові розпорядження без примусу селянами не виконуються. 24 червня вбитий, з метою грабунку, їхавший в с[ело] Маслівку, касир Мироновської заводської потребительської лавки Караванський, а також поранен слюсар Радаван, котрий їхав з Караванським. Два злочинці затримано.

25 червня настрій населення в такому стані як і раніш. В с[елі] Пекарях тяжко поранено невідомими злочинцями з метою грабунку, селянина Харченко. В с[елі] Шендерівці під час бійки вбиті селяни Марко Чириченко, Кирило Кодоза і Павло Лимешко. 27 червня в настроєві населення змін не було. В с[елі] Корнилівці невідомими злочинцями вбито, з метою грабунку, селянина Модленко.

По Київському повіту. 23 червня випадків політичного характеру не було. Відомостей про наслідки операцій германського отряду, надісланого в Хотівську і Будаївську волості для очистки їх від озброєних банд, поки що нема. 25 червня по одержаним в германському штабі відомостям тероризовавші населення банди розбіглись, декілька чоловік з них затримано і чотирьох розстріляно. Головою цих банд, по відомостям германського штабу, були два офіцери з бувшого українського війська, до затримання яких вжиті заходи. 26 червня по донесенню начальника варти VII району на м[істо] Ржищів готується озброєний напад, вжиті заходи перед германським штабом, щоби не допустити цього виступу.

27 червня по агентурним відомостям в с[ело] Ясногородку приїхало декілька осіб, в добрі одежі, по зовнішньому взгляді схожі на жидів і роздали селянам зброю, набої виключно до кулеметів. Ці особи призивали населення до повстання, до боротьби з панами, офіцерами, та до того щоби скинути існуючий уряд. М[істо] Київ називали осиним гніздом та пропонували знищить його. Після роздачі зброї вони поїхали і наказали чекати сигналу до повстання. Після обеззброєння с[ела] Мотижина, за селом з канави одкрили з рушниць стрілянину по германцям Олексій Коба, Тодось, Порфир і Ульян Снігірі, в перестрильці два з стрілявших вбиті, а два були поранені і вмерли, германці не пострадали.

По Васильківському повіту. Донесень про грабунки, бешкети та арешти в повіті не поступало. Самочинна порубка лісів припиняється державною вартою і офіцерським отрядом. Ті, що рубають ліс та роблять потрави притягаються до відповідальності.

По Липовецькому повіту. Населення не спокійне. Козаки находяться в повіті. 26 червня напад бандитів на поштову філію в Лукашівці ліквідовано. Зараз в повіті спокійно.

По Уманському повіту. 24 червня в повіті спокійно. В Іваньківську волость відправляється отряд для арешту банди большовиків, котрі приймали участь в грабуванні Іваньківського заводу, а також для арешту вбивців директора заводу Васильківського.

По Черкаському повіту. Ніяких виступів з боку населення не було.

По Бердичівському повіту. В ночі 25 червня в Мончині вбитий поміщик Якубовський, все сім’я, управляючий і його сім’я, всього сім чоловік. 26 червня мав бути виступ селян с[ела] Бистрик, але отряд варти і германці роззброїли населення, відібрав два кулемети, сто двадцять п’ять рушниць, сім револьверів, двадцять тисяч набоїв та два вози казенних річей, при цьому ранено двоє селян. Населення починає недовірливо ставитися до прокламації проти влади.

По Таращанському повіту. Повітовий староста приїхав в Ольшаницю застав всю владу і казначейство, які виїхали з Таращі 28 червня. Гадає в три години виступити в Таращу. Германців нема. Становище м[істі] Таращі невідоме. Староста в Ольшаниці чекає патронів, які затримані в Білій Церкві залізнодорожною владою.

Губерніяльний староста Чарторижський

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 86, 91-92

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 9 ЛИПНЯ 1918

місто Київ

Зводка про настрій населення Київщини за час з 29 червня по 6 липня 1918 року по відомостям одержаним від повітових старост

По Сквирському повіту. 29 червня в Кошляках отряд варти окружений бандами большовиків. Всі ніч ішов бій, вислана піддержка. За піддержкою повітовий староста звертався до германської влади 1 липня. В повіті спокійно. Прибуло в Сквиру дві роти германців. 4 липня в с[ело] Степок вбиті управитель. В районі Корнина був обстрілян роз'їзд варти, при чому поранено вольноопределяющегося Врублевського. В повіті почувається харчова криза. Про потребу постачання в повіт продуктів повідомлено Міністерство продовольчих справ.

По Канівському повіту. 30 червня в Бровахах під час розшуку грабіжників був затриманий Степан Осипенко, який після того хотів утікти, але був застрілений германськими солдатами. В Корсуні затриман Василь Литвиненко, котрий приймав участь в большовицькому виступові в Корсунському районі в качестві помічника отамана шайки. 2 липня. Настрій населення більш-менш спокійний. В багатьох селах приступлено до оранки полів і збирання трав і хліба. 4 липня. Більшість економій приступили до праці. Недостачі в харчах не почувається.

По Васильківському повіту. В ніч на 2 липня в с[елі] Озерно зі сторони Ставищ Таращанського повіту на підводах появилась банда біля тридцяти чоловік, котра обстрілювала з рушниць і кулеметів до 7 годин ранку село і цукровий завод, після чого втікла. Мешкання урядника підпалено, вартовий Єжкін контужен осколком бомби. Повітовий староста звернувся за допомогою до германської влади, котрі обіцяли дать в Озерно постійну охорону зі своїх військ. Бандити при нападі забрали з каси заводу 25 000 карб[ованців], а також пограбували помешкання служачих. Після нападу вони втікли в напрямку до Северинівки Таращанського повіту. 4 липня. В зв'язку з подіями в Таращанському повіті настрій у населення піднятий. Загальний хід

сільськогосподарських робіт гарний, лише в деяких випадках селяни відмовляються працювати на приватних землях, але це ліквідується полюбовно. Харчове питання, завдяки спекуляції стоїть дуже гостро, не дивлячись на те що харчів в повіті є багато. В ніч на 5 липня товпа бандитів, котра з'явилась з боку Ставищ Таращанського повіту порвала телефонні проводи, котрі з'єднували Озерянський цукровий завод, а також забрали п'ятнадцять коней заводі, які були в лісі біля заводу.

По Звенигородському повіту. 29 червня. Лисянка занята козаками і германським військом. В Попівський ліс, де засіли повстанці, направлено декілька германських рот. В Шполянському вартовому районі спокійніше. Германцями заарештован бувший начальник міліції Сас. 1 липня. На захід від річки Гнилий Тикич ідуть стички між германцями та повстанцями. 2 липня. Германські війська витискають повстанців з повіту в напрямок на Таращанський повіт. 3 липня. Рух повстанців в західній частині слабшає, населення починає заспокоюватись. 4 липня. Стички германських військ з повстанцями ідуть на кордоні Таращанського повіту. В Лисянку посилається державна варта. В Катеринопільськім і Шполянськім районі державної варти спокійно, приступлено до арештів. В Лисянці затримано сто двадцять повстанців. Германцями розстріляно чотири повстанці, а п'ять спалено в садибі. 5 липня. Настрій населення в повіті підвищений.

По Київському повіту. 29 червня. В Кручах біля с[ела] Верем'ї Черняхівської волості находився, як доносить начальник V участка, отряд большовиків в числі шістсот двадцять два чоловік, котрі озброєні рушницями і чотирма кулеметами. Отряд цей переправився через Дніпро з Ічні Чернігівської губернії і чекає тут підмоги, а після того має намір вступити в бій з германським військом, щоби його вигнати. В с[елі] Жуківцях затриманий Іван Кушнір, котрий заявив, що він вислан начальником отряду большовиків на розвідку щоби довідатись, де находяться германські війська і яка їх кількість. Германська місцева комендатура, а також германський штаб про це все повідомлені. 2 липня. Германськими властями заарештован у Києві бувший Київський повітовий комісар Говорун, якого обвинувачують в злочині агітації в Будаївській та Хотівській волостях. 5 липня. В повіті ведеться агітація проти існуючого строю, німецьких військ і приватного володіння. Населення неспокійне.

По Чигиринському повіту. 30 червня. Населення заспокоюється, примітна прихильність сельських громад до твердої влади. В Оситняжці громада взяла участь в затриманню злочинця, який зробив цілий ряд вбивств і грабунків. Сельські громади починають видавати злочинців. На бурячних плантаціях Олександрійсько – Катеринської цукроварні роботи ідуть досить добре. Агітація за платню в 25 карб[ованців] припинена і поденна платня урегульована. Взагалі з агітацією ведеться боротьба і банди рішучо виловлюються. 5 липня в

Медведівці заарештован розбійник Стукало, який покушався на вбивство старшого вартового. Настрій населення спокійний.

По Таращанському повіту. 29 червня біля 10 годин вечора м[істо] Таращу почали обстрілювати селянські партизанські отряди і з кожною хвилиною стрілянина все збільшувалась. Біля 11 годин місто почало обстрілювати з кулеметів, а після того повели наступ на м[істо] Таращу з боку м[іста] Кошеватого, але цей наступ був відбитий отрядом державної варти, при ньому був вбитий начальник державної варти Таращанського повіту Балицький і корнет варти повіту Климів. Після цього отряд варти в кількості п’ятдесят п’ять – шістдесят чоловік перейшов до державної скарбниці і там держався до 6 годин ранку. 30 червня, весь час відбиваючі наступ селян на далі 6 годин, отряд не міг відбиватись, позаяк у нього не хватило набоїв.

Тоді вартовий отряд рішив пробити собі дорогу на ст[анцію] Рокитно штиками і на Дворянській вулиці отряд зробив дві атаки, але не пробившись і коли в отряді зосталось п’ятнадцять – двадцять чоловік, то тоді отряд рішив вибратись з міста в поле другою дорогою, але й тут отряд здибав не менш як п’ятдесят чоловік селян, котрі загородили отрядові дорогу і коли нарешті після бою прорвався отряд, то з нього зосталось живих лише чотири чоловіки, один начальник участку і троє вартових. Один з вартових перейшов на бік селян. Чотири кулемети, які були у варти забрані селянами. Убитих з боку держаної варти чоловік сорок, а що сталось з рештою варти невідомо. 2 липня прибув Таращанський повітовий староста Дубіненко, котрий після всіх подій, які відбувались в м[істі] Таращі заслаб нервово.

По Липовецькому повіту. Населення спокійно, козаки находяться в повіті.

По Бердичевському повіту. В повіті спокійно.

По Черкаському повіту. В повіті спокійно.

По Чорнобильському повіту. В районі спокійно. Почувається харчова криза. Про необхідність постачання продуктів повідомлено Міністерство продовольчих справ.

Губерніяльний староста Чарторижський

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 122-125

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 17 ЛИПНЯ 1918

місто Київ

Зводка про загальний настрій і становище Київської губернії за час з 6 по 14 липня 1918 року по відомостям одержаним від повітових старост

По Київському повіту. Настрій населення не спокійний, помічається скрита агітація проти існуючого строю, германських військ і приватної власності.

Продовольчий криз, за відсутністю предметів першої необхідності, стоїть гостро. Польові роботи проводяться.

По Васильківському повіту. Настрій населення, в зв’язку з подіями в сусідніх повітах неспокійний. Шайка бандитів, яка робить набіги на Озерно, є частина Ставищанського повстанчеського отряду. Польові роботи проводяться. Продовольчий криз стоїть, в зв’язку з спекуляцією, дуже гостро. 10 липня. Підвищений настрій населення тримається лише в південно-західні частині повіту. З арештантського помешкання при управлінні Білоцерківської міської варти утікли троє арештованих, які були затримані германською владою. Продовольче питання загострюється, продовольчі органи погано працюють, помітна трудність в постачанні муки, чаю на ринкові нема, спекуляція процвітає. 11 липня. Меж селянами помітно заспокоєння, починають розуміти свою неправоту в порушені приватної власності. За недостатком робітників частина бурякових плантацій зісталася необробленою. Оранка пару іде успішно. Почались жнива. Місцями селяни ухиляються від праці на приватних маєтках. 13 липня. Продукти першої необхідності дорожчають, муку можна достати лише у спекулянтів і то по дуже високим цінам.

По Звенигородському повіту. В Лисянку, котра була залишена германським військом, ввірвались повстанці, пограбували мирних мешканців, при чім вісім вбито і декілько поранено. Все населення і варта кинулись тікати в Звенигородку. Знято прохання перед германською владою про командирування в Лисянку отряду і це прохання задоволено. Польові роботи проводяться. По розпорядженню повітового старости організован міською думою комітет харчування міста Звенигородки і германського гарнізону. 9 липня. В Лисянці спокійно. В Журжанцях селянська рада (сход) винесла постанову не визнавати влади Гетьмана, туди надіслан германський карательний отряд. 12 липня. В Лисянку зробили набіг бандити, котрі ограбували і поранили одного жида.

По Канівському повіту. В ніч на 6 липня ограбовані невідомими злочинцями на суму 54 055 карб[ованців] Сруль Некрасовський і Рева Бродський. 12 липня. Отряд Канівської комендантської сотні командирован в повіт. Отряд виступив з Ходорова в Тулинці, при чім був вислан дозор чотири чоловіки, недалеко Тулинець дозор був обстріляний озброєною товпою селян. Вбито два козака і один невідомо де дівся. По розпорядженню Канівського повітового коменданта надіслан в Тулинці отряд з Канiва в сорок чоловік і затребований з станції Миронівки германський отряд п’ятдесят чоловік. 13 липня в 7 годині ранку повітовий староста Недашковський, повітовий начальник державної варти з отрядом варти прибули в с[ело] Потоки з метою обеззброєння населення і відібрання розграбованого селянами приватно володільческого майна. Тут їх зустріли озброєні селяни, обеззброїла варту, котра розбіглась, старості Недашковському зробили прикладом рушниці дві рани в голові, і штиком одну рану в руці і дві в нозі. 13 липня. В районах Хородівської, Македонської і Потокської волостей зібрались банди озброєних селян. В с[елі]

Потоках вбитий начальник повітової державної варти Полторжицький, а районний начальник варти IV частини Шарафан і один вартовий заарештовані при волості. В селах Букрині і Ромашках державна варта розбита повстанцями, є вбитих більше двадцяти чоловік. Про це все повідомлено губерніяльного коменданта, штаб XXVII запасного германського корпусу, Департамент державної варти і Міністра внутрішніх справ.

По Бердичівському повіту. 6 липня при обшукуванні агітаторів і озброєних грабіжників в с[елі] Овсяниках селяни Дементій Грохов хотів кинути в вартового бомбу, але це йому не вдалося, після цього він кинувся тікати і був вбитий.

По Сквирському повіту. Настрій населення неспокійний. Польовим роботам перешкоджають дощі. Продовольче питання стоїть гостро. В Антонівській волості пропало сорок п’ять десятин буряків. В д[еревні] Западні у Ястрембського ограбовано 1 127 карб[ованців] і різні коштовні річі. В с[елі] Трубіївка, в ніч на 10 липня, банда п’ятдесят чоловік напала на заможних селян, зробили п’ятдесят виступів і вбили селянина Ульяна Кливаденко. Оброблення буряків закінчується, лише с[ело] Вербова ухиляється від роботи. Оранка пару на селянській землі іде успішно, а на економічні землі тілько що починається.

По Уманському повіту. В повіті настрій населення спокійний, за винятком Багвянської і Хижнянської волостей, куди роблять набіги банди Шинкаря і Павловського з Таращанського повіту. Банди примусово набирають нових повстанців, грабят, вбивають заможних селян і економічних служачих. Повітовий староста звернувся за допомогою до германського командування. 11 липня. Банда повстанців надійшла до станції Поташ, обстріляла її гарматним та кулеметним вогнем. Германський отряд підпустив повстанців до себе близько, а потім сильним кулеметним та рушничним вогнем розбили повстанців, решта ж розбіглась, при чім підраховано вісім вбитих повстанців і багато поранених. В ночі повстанці попсували желізну дорогу при ст[анції] Яроватка. В Бабанкській, Іваньківській і Хижнянській волостях безладдя продовжується. В Іванків прибули германці, приймаються заходи до охорони Іванківської цукроварні. Повстанці забрали тридцять мішків цукру і сто сімдесят волів. Приступлено до збору трав рапса і ячменю озимого. В повіті нема потрібної кількости хліба.

По Черкаському повіту. 9 липня в 9 годин вечора в м[істі] Черкасах на вулиці невідомий злочинець напав на германський патруль з двох чоловік, який йшов по вулиці і вистрілами з револьвера вбив одного солдата, а другого поранив і вбив також вартового А. Нещадимова, який його хотів затримати, злочинець утік. В м[істі] Смілі вночі з арештного дому виломивши стіну втікло шість арештованих, охорона була германська.

По Чигиринському повіту. Настрій населення спокійний. Іде робота на бурячних плантаціях і парах. В селах Лебедині і Капітанівці на роботи бурячних плантацій вийшло мало людей.

По Радомишльському повіту. В урочищі Кримка на лісну контору зробили напад з метою грабунку, чотири озброєних злочинці, котрі під час стрілянини, яку вони вчинили випадково свого товариша, після чого утікли, захопив з собою і пораненого. Загальний настрій населення спокійний.

По Липовецькому повіту. В с[елі] Балабанівці з'явились кінні отряди повстанців, настрій населення там ворожий.

По Таращанському повіту. В с[елі] Бузівці, в маєтку, розграбовані коні, зерно, мешкання служачих і хата Суходольської.

Губерніяльний староста Чарторижський

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 196-198

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 24 ЛИПНЯ 1918

місто Київ

Зводка про загальний настрій і становище Київської губернії за час з 14 по 20 липня 1918 року, по відомостям одержаним від повітових старост

По Липовецькому повіту. З Таращанського і Уманського повітів надійшли банди, котрі почали закликати до себе спільників, такі банди появились озброєними в селах Оратові, Заруддї, Лукашівці, Конело, Поповську, Сарнах, Балабановці і Підвисоцькому. Агітація приймає широкі розміри. Терористи, котрі називають себе винищувателями тиранів, звертаються безпосередньо до сільської влади, вимагаючи об'явить сільським робочим щоби вони негайно кидали роботу, в противному разі загрожують смертю. В районі Оратово вночі бандою обстріляні вартові, є тяжко поранені. Повторюються розгроми майна, маєтків заарештованих Цибулевським цукровим заводом, забирають робочий скот, загрожують зборці урожаю, гине величезна площа цукрових буряків, котру налякане бандитами населення відмовляється обробляти. Служачі розбігаються, так як були збройні напади і вбивства.

По Канівському повіту. 14 липня ранком в с[елі] Потоки надійшов германський отряд в сто чоловік. Життя повітового старости Недашковського, участкового начальника варти Шарафана і трьох вартових в небезпеці не находиться. Похорони начальнка державної варти Полторжицького призначені в Потоках на 15 липня. На населення наложена контрибуція 50 000 карб[ованців], приступлено до роззброєння населення. Агітатори ховаються, на видачу їх призначен срок 15 липня в 9 годин ранку. Банди повстанців в Македонській і Ходоровській волостях продовжують організовуватись. Переяславський повітовий староста телеграфно повідомив, що висланий ним германський отряд надійшов в Канівськім повіті до Переяславської переправи, отримав звістку про вбивство старости, він вернувся назад і зміцнив свій отряд кінним взводом

української комендатури. Староста має надію, що він умовить майора щоби той зробив допомогу до вечора 14 липня.

15 липня банди повстанців продовжують організовуватись в Македонській, Ходорівській і Пшениченській волостях, з'явились вони також і в околиці м[іста] Канева. В с[елі] Мисайлівці з'явились шайки грабіжників. Коло села Мисайлівки невідомими злочинцями ограбовано і вбито Никифора Івченко. В с[елі] Ходорів вбито вартового Самсонова приїхавшими невідомими особами в числі десяти чоловік, вони також зробили труса у волосні управі, мирового судді, управляючого маєтком Янковського, і у Янковського, і забрали у них всю зброю і втікли. Германський загін з Поток вибув до Білої Церкви. Послане прохання в штаб XXVII запасного германського корпусу про присилку в район Ходоров – Поток – Пшеничники нового загону.

17 липня. В північні частині шириться повстання. Повстанці мають кулемети і артилерію, дуже добре організовані. Повстанці загрожують всьому повіту. Германського загону у Каневі нема. Послане прохання в штаб XXVII запасного германського корпусу про скорішу присилку германського загону, для боротьби з повстанцями. На шляху біля с[ела] Москаленки ограбована Хая Громонова, на шляху біля Медвина ограбован Василь Волощененко. В с[елі] Сотниках невідомі злочинці покушались на ограбування Петра Святенко, при чім поранили його.

По Васильківському повіту. В ніч на 12 липня по дорозі на ст[анцію] Васильків невідомими злочинцями ограбовано у голови Васильківської земської управи Завертайлюка 1 000 карб[ованців], сюртук і портфель з документами, і у Соломона Вайсберга золотий з бриліантами годинник. В с[елу] Розоміївку виїхав офіцерський і германський отряд для роззброєння населення і відібрання награбованого майна, було запропоновано повернути все добровільно. Селяни звезли награбованого майна на 15 000 карб[ованців] та здали частину зброї. Там же було заарештовано германським військом сім чоловік агітаторів. Офіцерськими та германськими загонами в селах Красному, Затиші і Яцківці населення роззброєне, награбоване майно повернене. Там же заарештовано п'ять селян агітаторів і два злочинці. У селах Бикова Гребля і Черкасах з'явилось сорок кінних повстанців, які набирали собі в поміч людей, хотіли роззброїти урядника і вартових, но не вспіли і утікли.

В с[елі] Ширмовців був затриман агітатор Желізняк і коли він хотів утікти, то був вбитий. В с[елі] Насташка, 15 липня, пізно вечором з'явилось чоловік двадцять – тридцять повстанців, які виставили сторожу при сельські управі і зробили сходку, що говорилось на сходці невідомо. Промовцями були місцеві селяни Фрол Варгуляк і Сергій Барвінський. Германською владою при роззброєнні населення за несвоєчасну здачу зброї наложена контрибуція на село Шкарівку 17 000 карб[ованців], Острійки – 15 000 карб[ованців] і 800 пудів хліба. Контрибуція одержана. За агітацію проти існуючого строю заарештовані селяни с[ела] Янківки Микита Андреїв Степаненко, Федір Романів Чуж, Арсень

Андреїв Степаненко і Михайло Максимів Барвінський і с[ела] Красного Трохим Тимофіїв Прокопець. Уборка хліба провадиться. Харчове питання, в зв'язку зі спекуляцією та високими цінами на хліб, стоїть дуже гостро.

По Звенигородському повіту. З Уманського повіту надійшли агітатори, які закликають до повстання. В контакті з германськими властями агітатори заарештовуються і зачисляються арештом за германськими властями. Селяни до агітаторів ставляться пасивно. В повіті розпочались жнива. Завдяки розпорядження хлібного бюро про закриття млинів, доставка в місто зерна зовсім припинилась. 19 липня. Настрій населення в повіті спокійний.

По Сквирському повіту. В Лучинській і Корнинській волостях настрій населення ворожий, в других волостях спокійний. В Хородівському лісі з'явилась банда большовиків, котра утікла, коли був висланий загін. На кордоні повіту з Таращанським, настрій населення неспокійний. Отримані відомості, нібито большовики збираються двинутись на Сквиру. Обробка буряків погіршала, загинуло сто вісімдесят два морга. Робітники працюють над уборкою хліба. Розпочалась оранка на пар. Продовольче питання критичне, хліба зосталось всього 700 пудів, про це повідомлено Міністерство продовольчих справ.

По Уманському повіту. 15 липня загін партизанів в м[істі] Буках заарештував надсмотрщика Іваньківської поштово-телеграфної контори, який виїхав для праці на лінію. Надсмотрщик з-під арешту втік, інструменти і телеграфний дріт партизане забрали з собою і заборонили усяку працю по лінії, загрожуючи всім служачим пошт Буків і Іваньок розстрілом. В районі Бабанської, Іваньківської та Худжнянської волостей прибув отряд германського війська для ліквідації повстання в тому районі. 19 липня. В районі Бабанської, Іваньківської та Хижнянської волостей порядок наведено.

По Радомишльському повіту. Настрій населення в повіті спокійний, за винятком Коростишевської волості, де появилась озброєна банда в скілько сот чоловік і були випадки перестрілки з германськими солдатами і державною вартою. В цей район направлено нові отряди для ліквідації банд.

По Таращанському повіту. В Ставищах організовалась велика банда повстанців, котра вербує до себе нових людей від 18 до 40 літ. Останніми днями до Ставищ прибула банда числом тисяча п'ятсот чоловік. Повстанцями ведеться також розвідка. Невеликі партії повстанців роблять набіги на села Васильківського повіту, котрі лежать поблизу.

По Чорнобильському району. 13 липня в с[елі] Малі Ладижичі невідомі озброєні злочинці зробили напад на мешкання касира Ямпольського і ограбили у нього 25 000 карб[ованців]. В с[елі] Бураківці заарештовано, за агітацію проти розпоряджень влади, селян Дем'яна Зінченко і Мефодія Щербенка.

По Черкаському повіту. 17 липня заарештован за агітацію проти існуючого строю селянин Грицько Цибко. Провадиться збір хліба і харчове питання задовольняюче.

По Київському повіту. Настрій населення, в зв'язку з страйком на залізницях та діяльністю повстанців в Канівському повіті, тривожний. Жнива продовжуються. Харчове питання стоїть гостро.

Губерніяльний староста Чарторижський

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 278-280

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 3 СЕРПНЯ 1918

місто Київ

Зводка про загальний настрій населення Київської губернії за час з 20 по 28 липня 1918 року по відомостям, одержаним від повітових старост

1) Загальний настрій населення

По Канівському повіту. В повіті неспокійно, в м[істі] Корсуні, та його околиці з'явилось до двох тисяч душ повстанців, 26 і 27 липня настрій населення в повіті неспокійний.

По Черкаському повіту. Відмін в настроєві населення не було.

По Таращанському повіту. Відомостів не одержано

По Васильківському повіту. В південній частині повіту, на кордоні Таращанського повіту, настрій населення неспокійний, позаяк повстанці роблять там розвідку. 21 і 22 липня настрій населення стриманий. 23 липня спокійний. 24 липня в полудневі частині повіту продовжуються розвідки повстанців і агітація серед селян про те, щоб не убирать економічного хліба іначе, як за третій сніп. Агітація успіху не має. 26 липня настрій населення спокійний.

По Сквирському повіту. Відмін в настроєві населення не було.

По Звенигородському повіту. Відмін в настроєві населення не було, за винятком Хижнянської волості, до якої з Таращанського повіту прибуло одна тисяча душ повстанців. 26 липня повстанці очищають північну частину повіту, в другі частині повіту без змін.

По Липовецькому повіту. Настрій населення спокійний.

По Радомишльському повіту. Розбишацькі банди в Коростишевській волості ліквідовано. З 23 по 28 липня змін в настроєві населення не було.

По Київському повіту. Настрій населення неспокійний.

По Чорнобильському районі. Настрій населення в зв'язку з залізничним страйком підвищений.

По Чигиринському повіту. Настрій населення спокійний.

По Бердичівському повіту. Настрій населення спокійний, за винятком жидів, котрі тримають себе нагло, визиваюче і агітують. Заходи проти цього вживаються.

2) Найбільш гострі випадки, розбишацькі напади і відпорна сила влади

По Звенигородському повіту. 20 липня до с[ела] Хижинці прибула партія повстанців до тисячі душ. 21 липня повстанці, організовані в Канівському повіті, зайняли північну частину Звенигородського повіту. Міцні загони їх зайняли с[ела] Лисянку і Ольшану. По чутках повстанці взяли в полон попа с[ела] Лисянки і начальника варти, при чім по чутках останній вже вбитий, про це все повідомлена германська влада. 23 липня. Отряди повстанців зайняли північну половину повіту, їх роз'їзди з'явились в с[елі] Козацькому. Ліва колона числом чотирьох тисяч душ йде лісами з східної сторони Канівському повіту на кордоні Звенигородського повіту, прямуючи на Селищанську цукроварню. По чутках коло с[ела] Тараща Канівського повіту збираються перейти Дніпро. Отряди мають гармати, кулемети та обоз, строга дисципліна, є офіцери-отамани. Повстанці населення не граблять, кажуть, що йдуть проти німців та п[ана] Гетьмана. Правий заслон їх проходить в Звенигородський повіт через села: Хижинці, Журжинці, Моринці і Ольшана, висилаючи в сторону Звенигородки роз'їзди.

Повстанцями вбито начальника варти Генега та вартових Шнайдера і Панасенка. Нема відомостей що сталося з начальником варти Братушенко. Священика с[ела] Моринці, заарештованого повстанцями, випущено. В Ольшанах ограбовано поштово-телеграфну контору. Германський гарнізон м[іста] Звенигородки проти повстанців ніяких заходів не вживає, позаяк він має невелику силу. Про це все дано знати в штаб XXVII германського запасного корпусу, київському губерніяльному комендантові і директорові Департаменту державної варти. 27 липня. В північній частині повіту бродять невеликі партії відставших повстанців, головні сили яких втікли від германських військ.

По Сквирському повіту. В с[елі] Кривому германцями забиті Макар Купинський і Аврум Яблончик. Біля с[ела] Корнина затримані два злочинці, котрі зробили два грабунки та одне вбивство в с[елах] Ярешки і Бровки. В с[елі] Вчорайшем германці забрали без виплати грошей хліб, а видали лиш квитки. По дорозі з Корнина до Сквири убиті в той мент як почали тікати від конвою, слідчо-уголовні арештанти: Федір Красносос і Олександр Волошинський. В с[елі] Воробієвці невідомими злочинцями вбито Сруля Соболя і Шулима Фукса. 22 липня в с[елі] Рогачах ограбовано і вбито Константна Маковенко і Івана Лещука. В м[істі] Паволоч банда напала на місце замкнення з метою визволити арештантів, голова банди Піляй поранен і затриман. По дорозі з с[ел] Котлярки – Ходорків ограбовані Гунсбург на 20 000 карб[ованців] і Зінчук на 1 347 карб[ованців] в с[елі] Струцівка германцями вбито Карла Пашинського. Розбійники, які приймали участь в вбивстві старшини в Галіченкові, Семен Стеценко и Степан Лабанець, затримані. В Парипському лісі відкрита банда розбишаків коло Самгородка. Троє невідомих покушались ограбувати артельщика Топорівської цукроварні.

По Канівському повіту. 21 липня озброєна банда до п’ятдесяти душ прибула на конях та дванадцяти возах до Сухин на Селищевський цукровий завод, вчинила грабунок помешкання директора цукроварні, котрого не було на той час дома, а також помешкання його помічника. 23 липня банда большовиків ввірвалась в м[істо] Корсунь, обстріляла германський роз’їзд, вбила трьох солдат, тяжко поранила начальника варти Копачевського, котрий не хотів здатись і застрелився, вартовий Стеценко взятий повстанцями, вартовий Вакуленко, спасаючись, кинувся у річку, але був пристрілен бандою. Германський отряд в вісімсот душ відступив до ст[анції] Корсунь, де окопався. Повстанці випустили з місця замкнення шість арештантів. Помічник начальника варти Ушинський і урядник Товбич з книжками, службовими паперами і зброєю одійшли до станції. Новопризначений судовий слідчий захвачений повстанцями. Повстанців рахують до двох тисяч душ, вони находяться в п’яти верстах від Корсуня. З боку села Яблунівка в околицях м[іста] Богуслава також появились банди повстанців, котрі поки що активної діяльності не виявляють. Про це дано знать в штаб XXVII германського запасного корпусу, київському губерніяльному комендантові і директору Департаменту державної варти.

25 липня. Банда повстанців під натиском германських військ покинула м[істо] Корсунь і відступає в напрямку с[ела] Стебліва. В с[елі] Медвин прибула з Звенигородського повіту банда повстанців душ до трьохсот. 27 липня з Звенигородського повіту з’явилися значні сили повстанців, котрі пройшли через с[ела] Медвин – Ісайки – Москаленки і направилась в сторону села Сидорівка. В с[елах] Медвин, Ісайках повстанцями обеззброєні урядник і вартові. Невідомі злочинці, в ніч на 27 липня, обстріляли Береснягівську економію, прислуга розбіглася. Міри до затримання злочинців вжиті. Про все це повідомлено в штаб XXVII германського запасного корпуса, київського губерніяльного коменданта і директора Департаменту державної варти.

По Васильківському повіту. 20 липня в Білій Церкві невідомими злочинцями було зроблено збройний напад на помешкання Йосифа Трахтмана, при чім було ограбовано у нього, Трахтмана, грошей і різних річей на 15 000 карбованців. За умисне знищення економічних посівів і розгром економії арештовано селянина с[ела] Пищики Мартина Березницького. За агітацію проти існуючого строю заарештовані в с[елі] Розаліївці Фома Кузьмин Сухомлин-Лобань і предсидатель волосної управи Іван Гаврилів Бутенко. В порядку охорони заарештовано селянина с[ела] Розаліївки Гордія Лукича Прилипко.

По Київському повіту. Згідно наказові Особистого відділу, зробленого на підставі пропонування германської влади заарештовано начальника VI участку державної варти Куровського, обвинуваченого в організації повстання в Таращанському і Звенигородському повітах.

3) Закриття, розпуск громадських і професійних організацій та арешти заслуговуючі особливої уваги

По Васильківському повіту. Заарештовано в с[елі] Пищики Освяницького за умисне знищення посівів. Розпущена гребенська волосна управа, яка стояла на перешкоді розпорядженням урядової влади. Арештовані в порядку охорони селяни с[ела] Дулицького Антін, Іван, Карпо Михайлові Семенчики.

По Черкаському повіту. 27 липня. За агітацію проти існуючого строю заарештовані в м[істі] Черкасах зубні лікарі Марко Григорович Барський і Іосиф Яковлевич Каган і за належність до большовиків Катерина Олександровна Конюкова.

4) Загальний хід сільськогосподарських робіт, коли він зламувається або в ньому зробилась велика одміна

По Сквирському повіту. В Боровицькій волості гусениця знищила кілько моргів цукрових буряків. Обробка буряків затримується дощами. Вборка хліба продовжується.

По Васильківському повіту. Уборка хліба іде дуже добре на селянських землях.

По всіх останніх повітах жнива продовжуються.

5) Становище продовольчого питання

По Васильківському повіту. Продовольче питання стоїть дуже гостро.

По Київському повіту. Продовольче питання стоїть дуже гостро.

По Сквирському повіту. Становище продовольчого питання критичне. Закриття всіх млинів загрожує спокою. Про це повідомлено Міністерство продовольчих справ і знято прохання щоби було надіслано в повіт продовольчих продуктів.

По Канівському повіту. В повіті недостатку в продовольчих продуктах не відчувається.

З інших повітів відомостей не одержано.

Губерніяльний староста Чарторижський

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 318-321.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 322-325.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 7 СЕРПНЯ 1918

місто Київ

Зводка про загальний настрій і становище Київської губернії за час з 28 липня по 4 серпня 1918 року по відомостям, одержаним від повітових старост

1) Загальний настрій населення

По Чорнобильському районі в настроєві населення відмін не було.

По Київському повіту настрій населення неспокійний.

По Васильківському повіту з 28 липня по 1 серпня настрій населення спокійний. 3 серпня в районах зайнятих повстанцями селяни проявляють ворожість до поміщиків.

По Канівському повіту населення заспокоюється, завдяки присланому германському військові.

По Липовецькому повіту настрій населення спокійний.

По Таращанському повіту настрій населення м[іста] Таращі і його околиць, отстояних від повстанців, зважаючи на події 12 і 13 липня в Таращі і повіті, а також і на те що більша частина повіту находиться під владою повстанців, трохи не спокійний. Відношення населення до повстанців вороже і повне бажання установлення твердої влади.

По Звенигородському повіту відмін в настроєві населення не було.

По Черкаському повіту відмін в настроєві населення не було.

По Радомишльському повіту відмін в настроєві населення не було.

По Уманському повіту настрій населення спокійний.

По Сквирському повіту відмін в настроєві населення не було.

2) Найбільш гострі випадки, розбишацькі напади і відпорна сила влади

По Васильківському повіту. В с[елі] Розалієвці отрядом варти вбитий, як тікав, зачинщик грабунку економій Романа Фоменко. Невідомими злочинцями вбито на дорозі проїжджаючого на коні економа маєтку Владиславка Станіслава Ротовського. Підозріння падає на селян с[ела] Красноліс, у яких германський отряд потребував видати виновних, наложив на с[ело] Красноліс контрибуцію 40 000 карб[ованців], в рахунок котрої взяв вже сорок корів з тим, що вони будуть повернені, коли видадуть виновних на протязі чотирьох днів. В м[істі] Біла Церква невідомим озброєними злочинцями зроблено напад на мешкання Вольфа Охтенберга і Меера Фурмана у яких пограбовано речей і грошей на суму 5 100 карб[ованців]. В ніч на 28 липня невідомими злочинцями вбито і пограбовано селянина с[ела] Снігурівки Федіра Губського. Запідозрені у убивстві Михайло Губський і Андрій Шараєвський затримані, і розслідування ведеться. В останні дві ночі 30 і 31 липня шайки таращанських повстанців роблять набіги на Васильківський повіт, котрий межує з Таращанським. Шайки були в селах: Чупири, Озерно, Черкаси, Бикові Греблі і Сорокотягах. В Чупирі і Озерно ограбили декілька економічних коней. В с[елі] Черкас обстріляли мешкання чинів варти і в Сорокотягській економії шайка чоловік в двадцять захватила служачих Лясоту і Білостоцького і повела їх у поле де Білостоцького вбили, а Лясоту тяжко поранили і його після того було доставлено в Білу Церкву. Про це повідомлено Київського губерніяльного коменданта і штаб XXVII германського запасного корпусу.

1 серпня банди повстанців з Таращанського і Звенигородського повіту перейшли до Васильківського повіту через с[ела] Насташки і Острів перейшло в невідомому напрямку до п’ятисот кінних повстанців. В с[елі] Житнигорах заночував досить великий отряд повстанців з кінницею і артилерією, котрий

1 серпня взяв п'ятнадцять коней, харчі, забив одного селянина, який не хотів віддавати їм вола, зібрав сорок фурманок, направився по дорозі в с[ело] Савинці, Телешівка. Про це повідомлено штаб XXVII германського запасного корпусу та директора Департаменту державної варти.

1 серпня через с[ело] Житнигори пройшло кілька отрядів повстанців в напрямку на Канівський повіт. В ніч на 2 серпня, в с[елі] Острові появилась значна банда повстанців. В с[елі] Вінцетівці банда повстанців розстріляла урядника Гренченка і вартового Кутасевича, і в економії, при тому ж селі, розстріляла чотирьох служачих. В с[елі] Мар'янівці вбито з метою грабунку селянку Францішку Пашкевич і одну селянку поранено. В вагоні прибувшого в м[істо] Білу Церкву потягу знайдено зв'язаними двох артільщиків і двох стражників, котрі заявили, що у них на перегоні між ст[анціями] Устимовка – Паляниченки ограбовано 918 428 карб[ованців], які вони везли для розплати на ст[анцію] Вознесенську. Розслідування ведеться. Про це повідомлено штаб XXVII резервного германського корпусу, Міністра внутрішніх справ і директора Департаменту державної варти.

По Канівському повіту. Банди повстанців піл натиском германських військ відійшли з Корсуня по дорозі на с[ело] Стеблів, преслідування германцями повстанців продовжується, повстанці відійшли від с[ела] Стеблівка і затримуться між с[елами] Сидорівкою і Медвином. В ніч на 31 липня в с[ело] Тептіївці невідомими злочинцями ограбований в своїм помешканні Леонтій Онищенко на 10 000 карб[ованців]. Розслідування провадиться. 3 серпня по дорозі між с[елами] Маслівкою і Степанцями вбито невідомими злочинцями, з метою грабунку мешканця м[іста] Канева Бенціона Котряла. Розслідування проводиться.

По Сквирському повіту. В ніч на 28 липня, банда зробила напад на економію Тадієвка, захватила коні та інше майно і утікла в Таращанський повіт. В с[елі] Сокольче невідомими обстріляно дім головного управителя Терещенка. 30 липня в с[елі] Ярешках Іван Коржук застрілив свого односельця Рудюка. В с[елах] Березні і Торгані отряд вартових було обстріляно з боку повстанців.

По Таращанському повіту. 29 липня германські війська повернули до повіту. 1 серпня повстанці числом до трьохста душ пройшли через села Чернино, Рокитне і Житнигори. Про це Таращанський повітовий староста повідомив Васильківського повітового старосту.

По Звенигородському повіту. В ніч на 29 липня, в м[істі] Лисянці розбишацькою бандою вбито двох жидів і спалено один будинок. Біля Звенигородки зібралось двісті кінних партизанів, певно з отряду розбитого у Корсуня, про це повідомлено германську владу. 31 липня вночі, в м[істі] Звенигородці повився роз'їзд повстанців в числі двох чоловік, які після перестрілки були затримані. В с[елі] Топильно з'явилося п'ять озброєних бандитів, котрі вимагали від служачих економій щоби вони покинули її, про це повідомлено германську владу. В районі Ольшани деякі економії під погрозою повстанців покинуті

службовцями. Повітовий староста віднісся з проханням до хліббюро щоби такі майна воно взяло під свою опіку.

По Уманському повіту. В ніч на 28 липня, озброєна банда з Гребінки Таращанського повіту більш як тисяча чоловік при двох гарматах і великому числі кулеметів ввірвалась в м[іста] Буки і Антонівку, вбила сім душ, в тому числі двох вартових, і пограбила населення.

По Черкаському повіту. 1 серпня в Черкасах адміністраційно заарештовано за агітацію і ворожнечу проти існуючого уряду председателя міської думи Володимира Петрова.

3) Закриття, розпуск громадських і професійних організацій та арешти заслуговуючи особливої уваги

Закриття, розпусків організацій не було. За шкідливу агітацію заарештовано селянина с[ела] Барахти Васильківського повіту Пимена Карпова Парубченко.

4) Загальний хід сільськогосподарських робіт, коли він зламувається або в ньому зробилася велика одміна

По Канівському повіту. Збір врожаю підхожує до кінця.

По Васильківському повіту. 29 липня збір врожаю закінчується. 1 серпня розпочато молотьбу хліба. 2 серпня провадиться збір яровини і молотьба озимини, але за недостачею молотильних машин провадиться слабо.

По Звенигородському повіту. Деякі маєтки залишились без завідуючих, селянам наказано зробить всі роботи і охороняти врожай. Представникові хліббюро запропоновано прийняти на себе експлуатацію цих маєтків.

По Таращанському, Черкаському, Київському і Чорнобильському повітам відмін не було.

5) Становище продовольчого питання

По Васильківському повіту. 28 липня становище продовольчого питання стоїть дуже гостро і з кожним разом все гіршає. 3 серпня недостачі в продовольчих продуктах нема, але завдяки спекуляції населення находиться в безвихідному становищі.

По Київському повіту. Становище продовольчого питання тяжке і з кожним днем все погіршується.

По Канівському повіту. Недостачі в продовольчих продуктах не відчувається.

По Сквирському повіту. Продовольчою управою зроблені запаси хліба в 1 500 пудів.

Губерніяльний староста Чарторижський

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 364-367.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 187-190.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 15 СЕРПНЯ 1918

місто Київ

Зводка про загальний настрій і становище населення Київської губернії за час з 4 серпня по 11 серпня 1918 року по відомостям одержаним від повітових старост

1) Загальний настрій населення

По Київському повіту. 4 серпня настрій населення неспокійний, особливо в с[елах] Леонівці і Ставках. 10 серпня в настроєві населення наступає спокій.

По Васильківському повіту. Настрій населення, в зв'язку з появою повстанців, неспокійний.

По Таращанському повіту. З виходом головних банд повстанців в повіті помітно заспокоєння. 8 серпня настрій населення неспокійний.

По Сквирському повіту. В зв'язку з перебуванням в повіті повстанців, настрій населення неспокійний.

По Звенигородському повіту. Становище без змін.

По Канівському, Чорнобильському, Черкаському і Бердичівському повітах становище без змін.

2) Найбільш гострі випадки, розбишацькі напади і відпорна сила влади

По Васильківському повіту. Банди повстанців агітують серед селян про мобілізацію до їх отрядів, а також збирають відомості про те, де находяться чини варти. В с[елі] Бирюках невідомий злочинець, який назвався большовиком селянином с[ела] Черкас Порфиром Іоаникієвим Шабельником, забив завідуючого економією Браницької Ромейко. Бандит утік. Біля с[ела] Чупира в полі під стіжком знайдено труп жида Мойсея Цалева Вишневецького вбитого, мабуть, бандитами. На проїжджавших з Ставищ до Б[ілої] Церкви жидів Овсія Дядькіна і Нусена Лисняка зроблено напад шістьма розбишаками, які ограбили у першого 200 карб[ованців], а у другого 85 карб[ованців] і годинник. Заарештован в порядкові охорони селянин с[ела] Телешівки Петро Корніїв Піскун. Невеликі шайки повстанців з'явились в лісах с[іл] Вороничі, Чупирському і Гострій Могилі з метою розвідки.

По Київському повіту. В с[ело] Черняхівку надійшли банди повстанців до двох тисяч душ, яка має намір переправиться через Дніпро коло с[ела] Витачів на полтавську сторону. В с[елі] Трипіллі з'явились невеликі банди повстанців з десяти – п'ятнадцяти душ з місцевих селян, котрі хотять приєднатись до повстанців, коли вони прибудуть у Черняхівку, в Трипілля надіслан отряд варти про це повідомлено германське командовання. В місцях переходу банд повстанців серед селян помітно хвилювання. В с[елі] Ставах селяни хотіли розгромити економію д[ому] Гессе, але висланий отряд варти не допустив до цього. В полудневі частині повіту з'явились незначні банди повстанців.

По Сквирському повіту. Збільшилися агітація і випадки вбивств і грабунків. В с[елі] Рогачі населення вчинило самосуд над трьома грабіжниками. В с[елі] Лаврики в дім Майбородюка невідомими кинута бомба. В Попельні вбито агітатора. В ніч на 7 серпня почалось большевицьке повстання навколо Сквири. На Сквиру наступають три банди повстанців: від Ружина до трьохсот душ, від Самогородки до двохсот тридцяти душ і від Великих Єрчиків до ста душ. Банди роблять набор селян і грабують майно, стрілянину чути з обох сторін Сквири. Місцевого гарнізону не досить і германський комендант телеграфував про присилку допомоги. Про це повідомлено п[ана] Міністра внутрішніх справ, директора Департаменту державної варти і послана телеграма в Житомир германському комендантові про присилку допомоги.

В ніч на 7 серпня відкриті банди большовиків в с[елі] Селезнівці – Єрчиківському лісі, Шапіївці і Самгородкові. Грабують економії. 7 серпня банди большовиків одійшли, збираючись біля Самгородка, забирають з собою молодих хлопців. При перестрілках з військом вбито з боку війська один офіцер і чотири козака. В районі Городище – Пустоварівка відкриті значні банди большовиків, добре організованих, котрі нібито мають шість гармат, з яких дві тяжких. В Городищі ограбовано касу фабрики на 17 500 карб[ованців], взято дванадцять коней і два вози майна. В Володарці з'явились кінні роз'їзди і попередні частини повстанців, які мабуть перейшли з Таращанського повіту.

Отримано відомості, що 8 серпня у вечері в районі Новофастова був бій меж германським військом і повстанцями, останні понесли дуже великі втрати. В Воробіївці банди завербували до ста душ селян, забрали тридцять економічних коней і забили двох вартових. З Воробіївки повстанці направились в Кривошиїнці. Сили їх мешканці визначають в п'ять тисяч душ, але це певно трохи збільшено. Під Березном був бій з большовиками 8 серпня з 4 годин ранку до 6 год[ин] вечора, у вартових вийшли всі патрони і зіжувався кулемет, після чого вони примушені були втікати, залишив двадцять чотири рушниці. Всі дороги захвачені повстанцями, окрім одної на Попільню. Банди до цього часу виступають не разом, що спасає становище місцевої влади. Ранком 11 серпня одбито напад повстанців з трьох боків на Сквиру. Бій тягнувся з 4 до 8 годин ранку, повстанців вбито сто п'ятдесят душ. Становище критичне, позаяк в Сквирі находиться не дуже значний гарнізон, а напад з боку повстанців може повторитися. Про це все повідомлено п[ану] Міністру внутрішніх справ, директора Департаменту державної варти і про присилку допомоги послано в штаб XXVII германського корпусу, до германського командування в Житомирі і германських комендантів Козятина, Фастова і Білої Церкви.

По Канівському повіту. В ніч на 6 серпня невідома банда обстріляв, спалила в Лазурській економії конюшню, дві клуні, млин і склад сільських земельних машин, 700 пудів пшениці і парову молотилку. Розслідування і розшук провадяться. 7 серпня вранці в лісі Мартиновського маєтку невідомими злочинцями ограбовано чотири селянина Шевченко 500 карбованців. В ніч на

8 серпня, в с[елі] Ромашках на хату селянина Дяченко зроблено невідомими злочинцями напад і пограбовано у нього гроші і різні річі, один з злочинців затриман. В с[елі] Сапках чинами варти затримано чотири озброєних кінних розвідчика повстанців: Фоменка, Кривошею, Романенка і Кушнеренка, котрі передані германському комендантові Миронівки. В Медвині селянами вбиті три брати Саратуки, за крадіж хліба з поміщицького поля.

По Уманському повіту. 5 серпня в с[елі] Кривцях Хижнянської волості при охороні молотилки вбито троє вартових і один поранен.

По Бердичівському повіту. Затримані вбивці Заверуха, Останюк, Барбалюк і Лійка хотіли утікти і були застрелені.

По Звенигородському повіту. В ніч на 3 серпня в с[елі] Ганжалівці бандитами вхоплена Жардецька 17 років, про це повідомлено германське командування. 5 серпня вночі біля с[ела] Орлів розбишацькою шайкою вбито четверо невідомих людей, при чім при них залишена записка з погрозою вбивства того, хто осмілиться поховати ті трупи.

По Чорнобильському району. 1 серпня заарештовано за агітацію проти германських військ і погрозу проти п[ана] Гетьмана і державної варти селянами м[іста] Хабне, Осипа Миколайовича Міщенко.

По Черкаському повіту. В ніч на 4 серпня в Черкасах троє озброєних револьверами грабіжники влізли в будинок Хаїма Медвинського, зв'язали його і всю сім'ю і ограбили 1 225 карб[ованців] і різні речі на 6 560 карб[ованців]. В ніч на 4 серпня невідомими злочинцями обстріляно з рушниць Михайлівську економію Балашової. До розшуку грабіжників вжиті заходи.

3) Закриття, розпуск громадських і професійних організацій та арешти заслуговуючі особливої уваги

По Васильківському повіту. Заарештовані в порядкові охорони селяни с[ела] Черкас Лук'ян Нікітін Шабельник і с[ела] Красного Лаврентій Марків, Іларіон Лаврентієвич і Степан Лаврентійович Слободянюки.

По Київському повіту. Заарештовано германською комендатурою сорок три особи, котрі розграбили маєток княгині Гагариної «Гороховатку».

По Сквирському повіту. 11 серпня германським комендантом заарештована народна управа, котра мала зв'язок з повстанцями, які напали на Сквиру.

По Черкаському повіту. 3 серпня адміністраційно заарештовані за приналежність до розбишацької шайки селяни села Млієва Кондрат Руденко, Сидір Мінько, Іван Галич, Микола Гладкий, Іван Кошеленко і Йосип Ковела.

4) Загальний хід сільськогосподарських робіт, коли він зламувається, або в ньому зробилася велика одміна

По Київському повіту. Приостоновлені роботи в с[елах] Бендюгівців, Гороховатці, Мировці і Григорівці, зважаючи на те, що там знаходяться повстанці. 8 серпня робота продовжується, чутки про те, що в с[елі] Тетянівці і інш[их] селяни грабують економічний хліб не підтвердились. Розпочався збір ярових хлібів.

По Сквирському повіту. Оранка на пар затримується, завдяки агітації проти того, щоби не вбирати хліба.

По Васильківському повіту. Молотьба продовжується, оранка на пар кінчається. Сільськогосподарські роботи проходять успішно.

По Канівському повіту. Більша частина землі виорана під озимину. Оранка останньої частини землі затрималась завдяки дощам. Збір озимого хліба закінчується, розпочався збір ярових хлібів.

По Черкаському повіту. Сільськогосподарські роботи провадяться нормально.

5) Становище продовольчого питання

По Київському повіту. Продовольче питання тяжке і з кожним днем погіршується.

По Васильківському повіту. Продовольче питання тяжке і з кожним днем погіршується. Ціни ростуть.

По Черкаському повіту. Ціни на все збільшуються з кожним днем, помічається недостача борошна і фуражу.

Губерніяльний староста Чарторижський

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 359-362.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 24 СЕРПНЯ 1918

місто Київ

Зводка про загальний настрій і становище Київської губернії за час з 11 серпня по 18 серпня 1918 року, по відомостям одержаним від повітових старост

1) Загальний настрій населення

По Київському повіту. Настрій населення заспокоюється, лише в полудневій частині неспокійний.

По Васильківському повіту. Настрій населення в зв'язку з появою банд повстанців неспокійний.

По Бердичівському повіту. На кордоні з Сквирським повітом настрій населення неспокійний в зв'язку з появою там повстанців.

По Звенигородському повіту. В районі Пединівської волості з'явились незначні партії бандитів з Канівського повіту, загальний настрій населення без змін.

По Сквирському повіту. Настрій населення неспокійний. По Канівському, Чорнобильському, Черкаському, Чигиринському і Радомишльському повітах настрій населення без змін.

2) Найбільш гострі випадки, розбишацькі напади і відпорна сила влади

По Чигиринському повіту. В ніч на 5 серпня, в с[елі] Медведівці шайка озброєних злочинців обстріляла будинок Арона Дембурга з вимогою 2 000

карб[ованців]. Прибувшими вартовими шайка розігнана. В ту ж ніч шайка бандитів напала на мешкання вартового Автонома Бугаєнко з наміром вбити його, але він в той час був при варті і тим спасся. При розшукові 5 серпня пропавших овець Матвіївської економії біля села Івковець між вартовими Пухальським, Сидоренком і Перебийносом та шайкою розбишаків зав'язалась перестрілка, під час котрої вбито селянина Зиновія Кошового. 3 серпня Медведівською вартою затримані важні злочинці: Дмитро Лисий, відомий бандит, агітатор Юхим Рак, вбивця, розбійник Арсен Омельченко і Степан Онисько. Замічено, що з полтавського берегу стали переправлятися озброєнні банди, за рухом яких зроблено догад. Сьогодні затримано вісім бандитів. Про цей випадок повідомлено штаб XXVII резервного германського корпусу і штаб IV українського корпусу 17 серпня за №4023. 17 серпня затримано сім бандитів з Звенигородського, Канівського і других повітів, які пробираються від Дніпра в глибину повіту.

По Бердичівському повіту. На кордоні з Сквирським повітом появилися незначні большовицькі банди, котрі прорвались з Сквирського повіту і вимагають від селян грошей, зброї, хліба і прилучення до них. Вжитими заходами на місцях банди в глибину повіту не пропускаються, а ті які випадково прориваються ліквідуються.

По Сквирському повіту. Ніч на 12 серпня пройшла спокійно хоча й було кілько попереджень про можливий напад большовиків з боку Самгородку. Банда, котра оперувала в Чубинецькій волості, дізнавшись про наслідки боїв біля Сквири частично розбіглась, частично відійшла через село Великі Єрчики, на висоти в район с[ела] Буки, де окопалась. Маєток В[еликі] Єрчики розграблено. Банда, котра оперірувала проти Паволочі відступила на Соколів Брід і далі на Трубіївку. В районі Паволочі є отряд в сто чоловік, з котрих тридцять германців і ще туди послана рота. Становище м[іста] Сквири міцне. В бою при Сквирі вбито двісті повстанців. Частина повстанців була озброєна рушницями, а частина косами, вилами і граблями. В полудневі частині повіту порядок наводиться силою германських військ. Сквирський повітовий староста одержав відомості, що в Васильківському повіті в районі Мотовилівки банди большовиків силою півтори – дві тисячі душ перешли залізничну лінію і направились на з[алізно]д[орожній] участок Біла Церква – Фастів. Про це повідомлено Васильківського повітового старосту, штаб XXVII резервного германського корпусу і германських комендантів Фастова і Білої Церкви з проханням вжити належних заходів, а також для відома п[ана] Міністра внутрішніх справ і Департамент державної варти.

В ніч на 13 серпня пройшла спокійно. З Паволочі одержані відомості, що банда большовиків значно побита, їх втрати триста душ, для переслідування їх вислан отряд в п'ятдесят осіб варти і тридцять німців. В районі Паволоч – Попельня зараз порядок. Полуднева частина повіту занята германцями, але телефон зараз не працює, позаяк повстанцями комутатори і апарат. Повстання

можна рахувати ліквідованим, хоча й не зовсім, але не має того гострого характеру як спочатку. Про це повідомлено п[ана] Міністра внутрішніх справ, директора Департаменту державної варти і штаб XXVII резервного германського корпусу. 14 серпня ніч пройшла спокійно.

По відомостям, большовики числом триста – п’ятсот душ появилися в с[елі] Михайлівці з двома кулеметами і мають намір наступати на Сквиру. По відомостям одержаним від Бердичівського повітового старости на кордоні Сквирського і Бердичівського повітів большовики енергійно організують банди, збирають гроші і мають також намір наступати на Сквиру. Заходи охорони приймаються. В північні частині повіту зовсім спокійно. 14 серпня начальник особливого отряду з Паволочі повідомив, що 12 серпня отрядом розбита банда большовиків в болотах біля Соколова Броду до тисячі душ піхоти і п’ятистам кінниці. Кінниця і піхота мала дуже жалкий вигляд, більшість кавалеристів босі, зброя переважно охотничі рушниці, вила і сокира. Отрядом взято п’ять тисяч набоїв різних, двісті французьких бомб, сто п’ятдесят вил, триста п’ятдесят сокир, шістдесят кіс і екіпаж з добрими кіньми командира повстанців в чинові полковника, котрий вбитий, кажуть що він з Харкова, тридцять вісім верхових і двадцять робочих коней, двадцять чотири фури цукру значно підмоченого і чотири сідла. Повстанську банду можна лічити знищеною, позаяк триста душ з неї вбито, а останні розбіглись, відступаючи на Соколів Брід – Трубіївку. Отряди їх переслідують. Банди, які окопались в Буках розбіглись. Ружин зайнят германцями, а також вся південна частина повіту. Хвилювання ще є. Про це повідомлено п[ана] Міністра внутрішніх справ, директора Департаменту державної варти і штаб XXVII резервного германського корпусу.

Село Пархомівка зайнято большовиками. В ніч на 18 серпня, по дорозі з Володарки до Білої Церкви бандами большовиків вбито вісім, тяжко поранено чотирьох жидів, ця дорога находиться в руках бандитів. В Ружин прибуло півроти германців. Про це повідомлено пана Міністра внутрішніх справ, директора Департаменту державної варти, командира IV київського українського корпусу, штаб XXVII резервного германського корпусу і Головне управління генерального штабу отаману-квартирмейстеру.

По Звенигородському повіту. Германцями відправлено в м[істо] Лисянку отряд з постійним гарнізоном. Біля Орли бандитами вбита сім’я, розшук провадиться. В районі м[іста] Лисянки продовжується переслідування бандитів, з котрих один вбив двох германських гусарів. Незначна банда повстанців з Канівського повіту появилась в лісі Пединівської волості. Район цей від повстанців очищається. 14 серпня обстріляно германський розвідочний отряд по дорозі меж Звенигородкою і Лисянкою, один вбитий і двоє поранено. 15 серпня в районі Лисянки продовжується переслідування бандитів, арештовано десять осіб, меж котрими бувший отаман штабу «лисянської армії» Микола Слинько. Бандити палять селян, котрі їх видають, так в Комарівці підпалено дві хати. Коло Хижинців бандитами вбито два і поранено три германських солдати, також

вбитий селянин м[іста] Лисянки Хвостенко. В лісі Губському вбито два і поранено три германських солдати.

По Васильківському повіту. Германською владою накладені контрибуції на мешканців с[ела] Бирюків за допомогу в убивстві управляючого економією Ромейко 75 000 карб[ованців] і з Черкас, за укриття селянина бандита Порфира Шабельника, 45 000 карб[ованців]. Контрибуція взискана. 12 серпня в Дулицькім Шамраївської волості появились повстанці число до сто п'ятдесят душ. Отряди германців, які находились на Шамраївських заводах, цукровому і кінському покинули їх. Всі служачі покидають заводи. Повітовим старостою тимчасово виряджено до Шамраївки військовий отряд. Про це повідомлено штаб XXVII резервного германського корпусу і прохано про присилку в зазначені заводи германського війська.

По Канівському повіту. В ніч на 15 серпня, на полі Мартинівського маєтку появилось п'ятнадцять фур озброєних фурманів і забрали шістнадцять кіп пшениці. В с[елі] Богуславі сімома озброєними злочинцями ограбовано помешкання Заславської, грішми на суму 1 145 карб[ованців] і річами на 23 440 карб[ованців].

3) Закриття, розпуск громадських і професійних організацій та арешти, заслуговуючі особливої уваги

По Васильківському повіту. За шкідливу агітацію заарештовані міщани Білої Церкви Йосип-Лейба Шамович Сандлер, Нухим Шмольович Зейдель і Шимон Елів Школяр. В порядкові охорони заарештовані селяни с[ела] Лосятина Фома Захарів Короленко, Семен Романів Шевченко, с[ела] Березни Сквирського повіту Олекса Дяченко, Черкас Степан Макаренко.

4) Загальний хід сільськогосподарських робіт, коли він зламувається, або в ньому зробилась велика одміна

По Чигиринському повіту. Оранка озимих парових полів проходе нормально, в деяких районах закінчена. Загальний процент оранки приватновласницьких 70 і селянських 80.

По Чорнобильському повіту. Збір озимини і сіна продовжується. Оранка озимих полів почалась і йде без перешкод.

По Київському повіту. Збір озимини скінчився, продовжується робота по збору ярового хліба.

По Васильківському повіту. Закінчується збір ярових хлібів. Сільськогосподарські роботи проходять досить добре.

5) Становище продовольчого питання

По Київському і Васильківському повітах становище продовольчого питання дуже тяжке і гіршає з кожним днем, ціни збільшуються.

Губерніяльний староста Чарторижський

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 442-445.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 438-441.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 31 СЕРПНЯ 1918

місто Київ

Зводка про загальний настрій і становище Київської губернії за час з 18 по 26 серпня 1918 року по відомостям, одержаним від повітових старост

1) Загальний настрій населення

По Київському повіту. Настрій населення в повіті неспокійний, бо маються відомості про те, що в Димерській волості готовиться озброєний виступ бандитів.

По Васильківському повіту. Настрій населення неспокійний, особливо на кордоні Таращанського повіту, з котрого в останній час повторюються набіги повстанців.

По Чорнобильському районі. Через розповсюджені балачки про повстання на Полтавщині і в Димері Київського повіту настрій населення підвищений.

По Канівському повіту. Настрій населення місцями спокійний, а місцями підвищений.

По Сквирському повіту. В районі Брусилова чути гарматну стрілянину. В Лучинській волості вербується молодь. Настрій участку неспокійний.

По Радомишльському повіту. Рух повстанців в північній, особливо в південній частині повіту росте, становище надзвичайно неспокійне, погрожуюче, потрібна негайно військова допомога. Банди купчаться в Брусиловській, Водотийській, Кичкирівській і Іваньківській волостях.

По Черкаському, Звенигородському, Чигиринському повітам становище в настроєві населення без змін.

2) Найбільш гострі випадки, розбишацькі напади і відпорна сила влади

По Липовецькому повіту. 17 серпня в с[елі] Шарнипіль германським отрядом затримано двадцять чотири бандити учасників вбивств, котрі германською владою передані військово-польовому судові.

По Чорнобильському районові. В ніч на 18 серпня вбита землевласничка с[ела] Хочеве Марфа Лукомська. Вбивця місцевий селянин Іван Зайченко з двома іншими учасниками вбивства втік, розшук їх провадиться.

По Звенигородському повіту. В ніч на 19 серпня в с[елі] Ольховець бандити вбили жида, ограбував у нього 1 000 карб[ованців]. В Сокольському лісі отряди варти і германців окружили бандитів, в бою вбито отамана бандитів, сім бандитів і двох взято в полон, переслідування бандитів продовжується. В повіті затримано тринадцять бандитів. В лісі, в районі Козацького, відкрита чинами варти озброєна банда, яка відступає в Полтавську губерню. Для затримання банди вислана варта і германське військо.

По Васильківському повіту. 17 серпня банда бандитів з сторони Сквирського повіту зробила набіг на с[ела] Фастівку, Бакали, Пилипчу, Малу

Ольшанку і в останній захватили економа та прикажчика і направились в напрямку на Мале Городище і Пархомівський ліс. Друга банда через Красноліси, Дулицьке вступила до Веприковського лісу, про це телеграмою запропоновано повітовому старості негайно вжити по згоді з германською комендатурою заходи до очищення границь повіту від банд і прийняття мір по згоді з Сквирським повітовим старостою до їх знищення. 19 серпня біля залізнодорожнього моста, невідомими злочинцями кинуто для бомби, які розирвались, але не зробили ніякої шкоди. В с[елі] Казенна Мотовилівка урядником з германськими солдатами затримано дев'ять банитів, які германцями забрані до Фастова, до германського коменданта. 20 серпня на кордоні Сквирського повіту ведеться преслідування банд повстанців. 22 серпня в Матюшах банда в тридцять чоловік ограбила священика Клебановського. В с[елі] Поправці уведено невідомо куди старосту. В с[елі] Насташки бандитами спалено декілька будинків і вбито три чоловіки, за бандами стежать чини державної варти.

По Сквирському повіту. Ніч на 19 число серпня протекла спокійно. В Самгородкові вночі банда большовиків стріляла і когось розшукувала. 19 серпня зранку, з Володаркою прервано телефонний зв'язок, мабуть це зроблено отрядом большовиків, котрі находяться в районі Пархомівки, зв'язок з котрою прерваний вже три дні. До Ружина 18 серпня в вечорі надійшов окремий отряд для наведення порядку, оставив там сорок душ людей і направився через Сквиру до Березної. В північній частині повіту спокійно, але вже починають поступати трохи тривожні відомості з Романівки. В Березні є лише германська рота, ескадрон відійшов. Про це повідомлено 19 серпня за №4038/4042 п[ана] Міністра внутрішніх справ, директора Департаменту державної варти, в штаб XXVII резервного германського корпусу, командира IV українського корпусу і в Головне управління генерального штабу І отаману-квартирмейстеру.

Ніч на 20 серпня пройшла спокійно. В Володарці був набіг большовиків, котрі роззброїли місцеву варту, управліннях її розграбували і розбили, а на населення положили контрибуцію 20 000 карб[ованців] і стягнули. По проханні повітового старости до Володарки були виряжені германці, але перед приходом їх большовики покинули місто і поховалися в Володарському лісі. В Самгородкові знов повиявися повстанець Привдюк, який формує банди. Туди скомандирован отряд германців з Кривошеїнців. З Паволочі германський отряд виступив до Житомиру. В Ружині находиться германський отряд. Про становище в Сквирському повіті повідомлено Начальника Штабу груп військ генерала графа Кірбаха і прохано про вжиття належних мір до скоршого знищення повстанців, а також повідомлено п[ана] Міністра внутрішніх справ, директора Департаменту державної варти, штаб XXVII резервного германського корпусу і І отамана-квартирмейстера Генерального штабу.

С[ело] Володарка знов зайнята большовиками, в останній частині повіту спокійно. В північній частині повіту, в районі Корнина, появились большовицькі

отряди, по селах роз'їжджають агітатори. Для припинення повстання прохано про надсилку військ штаб XXVII германського резервного корпусу і повідомлено пана Міністра внутрішніх справ, директора Департаменту державної варти і командира IV українського корпусу, а також I отамана-квартирмейстера Головного управління генерального штабу.

По Київському повіту. В м[істі] Димері германський отряд був обстріляний бандитами. 22 серпня до Димерської волості для знищення большовиків надіслано батальйон германців. Там же є чини державної варти. В ніч з 22 на 23 цього серпня, в м[іста] Ржищеві, біля пароплавської пристані, двома злочинцями вбито вибухом з револьвера «Нагана» місцевого вартового Никона Сукача, а потім при прослідуванні злочинців в с[елі] Юшках того ж числа на ранок вбито другого вартового Федора Кириченка, злочинці затримані і в них знайдено два револьвери.

По Радомишльському повіту. Вночі 23 серпня в Брусилові озброєною бандою вбито одного і поранено чотири германських солдат, заходи вжиті. Ту ж ніч була перестрілка біля повітової в'язниці, певно між розвідочним отрядом з боку банди і вартовими в'язниці. Справа обійшлася лише кількоразовими вибухами з обох боків. Міри збільшення охорони в'язниці вжиті. В м[істі] Красилові на базарі вбито селянами вартового Петра Краснощоку, а другого – Олексу Рафаїльського поранено в голову, доля третього вартового невідома. На місце випаду виїхав начальник державної варти з отрядом германців і вартових. По одержаним відомостям від адміністрації Жашківської цукроварні там началася анархія, непорядки та грабування як заводу так і маєтків. Про припинення зазначених випадків мною зроблено телеграфне розпорядження Таращанському повітовому старості і повідомлено в штаб XXVII резервного германського корпусу і командира IV українського корпусу.

По Канівському повіту. По шляху в лісі при Дибицях п'ятьма озброєними бандами ограбовані їхавші Бабенко, Лукач, і Слуцький з злочинців один затриман, а до затримання решти вжиті заходи.

По Чигиринському повіту. Біля с[ела] Лубенець невідомим злочинцями тяжко поранен і ограбован управляючий Репяшневською Черкаського повіту Брайковський розшук злочинців робиться. Для припинення діяльності банд в Мотронівському лісі висилаються озброєні військові отряди. Двадцять затриманих бандитів повстанців Золотоношського повіту передаються германській військовій владі.

3) Закриття, розпуск громадських і професійних організацій та арешти, заслуговуючі особливої уваги

По Васильківському повіту. За агітацію проти влади арештовані селяни: Олекса Федорів Дяченко, Лука Тимофіїв Шараєвський, села Березні Микита Степанів Ковбасюк і мешканець Білої Церкви Олександр Октавіанович Івановський, останній за належність до большовиків. Арештован за большовизм член Васильківської міської управи Іона Степанович Куніс.

По Київському повіту. 24 цього серпня увільнена з посади Київська повітова народна управа, згідно постанові повітової ревізійної комісії.

По Звенигородському повіту. В Лисянці затримано сім бандитів большовиків.

4) Загальний хід сільськогосподарських робіт, коли він зламувається або у ньому зробилася велика одміна

По Сквирському повіту. Большовики перешкоджають зборові хліба.

По Васильківському повіту. З успіхом закінчується збір ярових хлібів, провадиться молотьба озимини.

5) Становище продовольчого питання

По Київському та Васильківському повітах становище продовольчого питання занадто тяжке. Ціни на хліб дуже високі.

Губерніяльний староста Андріанов

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 494-497.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 72. – Арк. 256-259.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 7 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Київ

Зводка про загальний настрій і становище Київської губернії за час з 26 серпня по 3 вересня 1918 року по відомостям, одержаним від повітових старост

1) Загальний настрій населення

По Київському повіту. Настрій населення тривожний з причини таємної агітації до озброєного повстання і з огляду на агітацію большовицького напрямку.

По Васильківському повіту. Настрій населення неспокійний: повстанці 27 серпня появилися Насташці, Острові, Поправці, Биковій Греблі, Малій Ольшаниці.

По Чорнобильському районі. Настрій населення місцями спокійний, місцями підвищений, особливо на кордоні Київського повіту, звідки чикався прорив озброєних повстанців.

По Канівському повіту. Настрій населення спокійний.

По Сквирському повіту. Настрій населення спокійний.

По Радомишльському повіту. Відомості не одержано.

По Черкаському повіту. Настрій населення спокійний.

По Звенигородському повіту. Сторониками бувшої Ради меж селян розповсюджуються голоски про близький протиправительственний переворот в

пользу Ради. Особисто розжигається ворожа проти німців. Прийняті міри до вияснення розпространителів.

По Липовецькому, Чигиринському, Таращанському, Уманському та Бердичівському повітам становище в настроєві населення без змін.

2) Найбільш гострі випадки, непорядки, розбишацькі напади і відпорна сила влади

По Васильківському повіту. Банди зробили набіг з метою розвідки на села Трушки, Великополовецьке і Озерно, в останньому в полі вбиті два робочих цукрового заводу. Шайки переслідуються німцями і державною вартою. 28 серпня при слідуванню отряду з Сорокотяг в Білу Церкву напали повстанці, вбили двох і поранили одного. В Яблунівці вбито ними економічний вартовий. Шайки бандитів переслідуємі особисто повітовим старостою, начальником повітової варти, кінним, пішим отрядом варти, витіснені за межі повіту і вступили в бій з німцями в Сквирському, якими окружені. 31 серпня уночі, банда повстанців з'явилась у Трушках, розграбив волосну управу, ограбив голову управи направилась Великополовецьке, де ограбила в волості декілька рушниць і патронів, пишучу машинку і інше майно, ограбували священика, фельдшера і помічника писаря і скрилися. Для переслідування шайки виїхав отряд німців і варти. 1 вересня шайка бандитів ограбила в маєтку Владиславка служачих, застрелила Людвика Давидовського, вартових Распоренка і Бахновича і на маєткових конях скрилися. 3 вересня банди повстанців зробили набіги на села Дулицьке, Пищики, Виликополовецьке, Трушки, Яблунівку. В Яхнах вбито десять німців а з боку бандитів один. В Краснолісях бандити вбили вчителя і три жиди. Взаємовідношення військової влади добре.

По Звенигородському повіту. Бандити окружень німецьким військом і розбігаються без бою. Марший відділ відряджен повітовим старостою в Лисянку, де вартою на німецькою владою поволі ліквідуються банди. Цілому району ведеться регістрація відсутствуючих. В селі Кириливці заарештован і розстрілян німцями діловод бувшого коменданта Павлівки Бойко-Бойченко. Прибувша з Уманського повіту банда ограбила жидів в Винограді на 20 000. Банда переслідується вартою і німцями в напрямку на Уманський повіт. Арештовано шість бандитів в Лисянському районі. Регістрація населення ведеться. В останній час по одержаним відомостям банди розбійників розбігаються і затримуються вартою. Відношення варти з військовою владою нормальне.

По Черкаському повіту. В ніч на 28 серпня в селі Старосіллі на будинок селянина Кузьми Краєнка десятьма розбишаками, озброєними рушницями і револьверами, зроблен напад і ограбовано 5 000 карб[ованців] і іншого майна в сумі 8 000 карб[ованців]. В ніч на 30 серпня, в с[елі] Мліеве, озброєними бандитами зроблено напад на будинок місного селянина, котрого забили і ограбували його гроші. 28 серпня, в три години дня, при вході на ст[анцію]

Черкаси на стрільці зійшов з рельсів потяг, розбито тринадцять вагонів, вбито шість і поранено сорок шість німецьких солдат.

По Сквирському повіту. Сердюками і німцями був обшуканий 28 серпня Володарський ліс і його околиці окремим отрядом. Березні взята контрибуція за вбитих вартових 130 000 карбованців. Арештовано за участь в повстанні в Березні тридцять, Пархомівці – двадцять дев'ять чоловік і порядок встановлюється. Большовицька банда в двісті чоловік прибула з Васильківського повіту в село Дунайка, вбила старшого вартового, вчителя, економа і трьох жидів, направилась в Почуйки. В Жидовецькому лісі організувалась банда в триста чоловік з кулеметами. Міри прийняті. Взаємовідношення військової влади добре.

По Канівському повіту. Боротьба з большовиками повстанцями ведеться німецькими отрядами сумісно з чинами варти. Уночі 29 серпня, озброєною бандою зроблен набіг на Сухинську економію Лопухина – Демидова, розбит дім економа, уведено тринадцять коней, побит і захоплен прикажчик. Міри для затримання банди прийняті. Відношення гражданської влади з німецьким військом нормальне.

По Київському повіту. 29 серпня в м[істі] Бишові німецьким контролером були затримані три чоловіки без документів, котрі назвалися Ігнатенком, Любченком і Лучинським і були послані в Радомишльський повіт для водворення при двох німецьких солдатах. Коло деревні Фастівка, при виїзді із ліса, заарештовані напали на німецьких солдат і їх же рушницями забили, а самі утікли. На хуторі коло села Янівка на дім Артема Плюти напали чотири озброєних бандита, котрі вбили Плюту і ограбували гроші.

По Чигиринському повіту. З 31 серпня до 4 вересня ожидається озброєне повстання в Златополі, Лебедині і Телепине. 3 вересня зранку озброєна банда в сорок чоловік движеться з Шполи в Лебедин. Міри приймаються. Про це сповіщено в штаб XXVII німецького корпусу і командиру IV українського корпусу.

По Чорнобильському районі. Вихід озброєної банди в районі Брусилівської і Водопійської волості ліквідується. В останній час одержані відомості, що в лісах меж селами Феневичі і Федорівка на кордоні Київського повіту і селі Старосілля Житомирського повіту (на Волині) з'явились озброєні банди большовиків повстанців. Задля запобігання переходу їх в Чорнобильскім районі, по згоді з німецьким командуванням прийняті самі енергійні міри. Розвідка вартових встановлена.

По Бердичівському, Липовецькому, Таращанському і Уманському повітам нічого видающегося не було.

3) Закриття, розпуск громадських і професійних організацій та арешти заслуговуючі особливої уваги

По Черкаському повіту. Адміністраційно арештовані чотири члена президіуму ради Городищенської єврейської общини за ворожнечу проти існуючого строю.

4) Загальний хід сільськогосподарських робіт, коли він зламувається, або в ньому зробилась велика відміна

Особливого порушення польових робіт в повітах не було.

5) Становище продовольчого питання

По Київському повіту. Продовольче питання дуже гостро, ціни дуже великі.

Губерніяльний староста Андріанов

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 539-542.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 519-522.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 14 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Київ

Зводка про загальний настрій і становище Київської губернії з 4 по 9 вересня 1918 року по відомостям, одержаним од повітових старост

1) Загальний настрій населення

По Київському повіту. Загальний настрій населення в повіті тривожний з причин таємної агітації до озброєного повстання.

По Черкаському повіту. Настрій населення спокійний.

По Звенигородському, Канівському, Сквирському, Чорнобильському району, Радомишльському повіту відмін в настроєві населення не було.

По Васильківськім повіту. Настрій населення тривожний.

Від останніх повітів відомості не одержано.

2) Найбільш гострі випадки: непорядки, розбишацькі напади і відпорна сила влади, а також взаємовідношення військової влади

По Васильківському повіту. 4 вересня банди повстанців зробили набіг на села Тищики, Трушки і Яблонівку. В Трушках бандою ограбован священик. Того ж дня банди повстанців напали на села Великеполовецьке, Гребенки. В першім селі ними вбит Янкель-Мойше Стомахин, ограбовані на шляху з Білої Церкви в Великеполовецьке Вакол Бутенко на 2 000 карбованців і Кузьма Каминотрус на 30 000 карбованців. В селах Краснолісі і Яхнах німецькі війська вступили в бій з повстанцями, котрі 7 вересня були розбиті і розсіяні, частина взята в полон, а останні переслідуються. Взаємовідношення військової влади добре.

По Канівському повіту. Боротьба з большовицькими бандами ведеться німецькими отрядами вкупі з чинами варти. 6 вересня увечорі в Яблунівському маєтку Степанецької цукроварні невідомим злочинцем вибухом з самопала поранен і ограбован на 2 300 карбованців економ Блеєр. Затримано три чоловіки, з них розбишак Стовбун сопровождався вартовими в Богуслав і Миронівку потягом, з котрого Стовбун вискочив, але при перестрілці з

вартовими, зробившими йому засаду, він вбитий. 8 вересня меж станцією Таганча і містечком трьома озброєними розбишаками ограбована проста та скарбова кореспонденція, котрі віз жид Чудновський і одночасно ограбовано два пасажири: Карамзін і Пономаренко на 430 карбованців. Частина кореспонденції найдена на полі. В ночі озброєна банда окружила будинок лісничого коло Бровахів, де був помічник начальника участкової варти, урядник і сім вартових. При перестрілці поранено одного вартового. Відношення цивільної влади з німцями нормальне.

По Уманському повіту. На маєток Володимира Костенко при с[елі] Зеленому Розі зробили напад десять озброєних розбишак, із котрих двоє ввійшли в будинок і ограбували багацько майна. До вияснення і затримання бандитів прийняті міри.

По Черкаському повіту. В ніч на 6 вересня, в с[елі] Лозанівці, розбишаки, розламавши двері в будинку місцевого кредитного товариства, ограбували всякого майна на суму 1 360 карбованців. Трьома днями раніше на те ж товариство, в час роздачі утримання робочим, четверо озброєних самопалами і бомбами бандити, напали на касира Швеця і забрали його самопал і сумку з 13 000 карбованцями. Після цього один з розбишак остався в конторі, останні троє з приставшими до них трьома бандитами повели касира Швеця в помешкання, де була головна каса, приказали відчинити її, що Швецом було зроблено, і ограбивши 57 000 карбованців утікли. Для затримання бандитів прийняті міри.

По Сквирському повіту. В селі Турбіївці відкрита большовицька розвідка. В Березні вночі була перестрілка. Володарка обстрілюється повстанцями, там же шістьма бандитами перерізані дроти. В Михайлівці спалена в економії клуня і інвентар, зроблено збитку на 60 000 карб[ованців]. Взаємовідношення військовою владою добре.

По Звенигородському повіту. Вночі на 8 вересня начальник Рижановського району одержав відомсти від селян, що в селі Яблунівці бандити грабують фураж. В селі Яблунівці була схватка меж бандитами і вартою. Двоє вартових поранено, бандитів вбито чотири, поранено одного. Бандити залишили три рушниці, самопал і вісім коней. Чинів варти було вісім чоловік, а бандитів п’ятнадцять. Бандити залишились в лісі коло сіл Водяники і Олександрівки. Негайну допомогу Рижанівській варті оказало німецьке військо і варта, котрі переловлюють і затримують злодіїв. Взаємовідношення військової влади добре.

По Чорнобильському району. До відкриття і ліквідування ховаючихся в лісах при селах Старосілля, Копачі і Нагірці большовицьких банд надіслані 6 вересня зміцнені наради німецьких військ і чинів варти.

Від останніх повітів відомості не одержано.

3) Закриття, розпуск громадських і професійних організацій та арешти заслуговуючі особливої уваги

Не було.

4) Загальний хід сільськогосподарських робіт коли зламувається або у нього зробилась велика відміна

Особливого порушення польових робіт не було.

5) Становище продовольчого питання

По Київському повіту. Продовольче питання дуже гостре і ціни дуже високі.

За губерніяльного старосту Забугин

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 543-545.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 546-548.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 11 ЖОВТНЯ 1918

місто Київ

Зводка про загальний настрій і становище на Київщині по відомостям одержаним від повітових старост на протязі з 1 по 7 жовтня 1918 року

1) Загальний настрій населення

По Васильківському повіту настрій населення приподнятий.

По останнім повітам відмін в настрої населення не було.

2) Найбільш гострі випадки, розбишацькі напади і відпорна сила влади, а також взаємовідношення військової влади

Васильківський повіт. 30 вересня вночі на станції Рокитко затримані з шайки Шабельника бандити: Іустин Сараженський і другі особа котрого не вияснена. 1 жовтня на с[ело] Глибочка завідуючого млином єгеря і касира по дорозі в Київ з Василькова зроблено напад і ограбовано 50 пудів хромової кожі на 200 000 карб[ованців], належной заводу Вайсберга. В селі Трушках при переслідуванні бандитів забито бандита Власа Матюша, затримано бандити Володимир Юрченко і Тимофій Кожуховський, в с[елі] Насташці при переслідуванні ранено бандита Івана Степуру, котрий по доставленню в больницю помер.

Радомишльський повіт (Чорнобильський район). 4 жовтня вартовими вбито два руководителя большевицьких банд: Петра Семенюка і Аверкія Ніксту і забарно знаходившися при них документи і зброя: три рушниці і дві бомби.

Сквирський повіт. На перегоні Попельня – Бровки в ніч на 6 жовтня невідомими злочинцями взорвано невеликий міст. Повреждення незначне. Переїзд встановлено.

По Васильківському повіту взаємовідношення з військовою владою нормальні. Від останніх повітів відомостів не одержано.

3) Закриття громадських та професійних організацій та арешти заслуговуючі особливої уваги

По Васильківському повіту за агітацію проти існуючого строю і германських військ арештовано селян с[ела] Вінцентівки: Савва Жук, Давид Сушко, Афан. Коновал, Ник. Скринський і Степан Кравець.

4) Загальний хід сільськогосподарських робіт, коли він зламується, або у ньому зробилась велика відміна

Без відмін.

5) Становище продовольчого питання

Без відмін.

За губеріняльного старосту Забугин

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 72. – Арк. 395-396.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 13 ЛИСТОПАДА 1918

місто Київ

Сводка об общем настроении и положении Киевской губернии с 29 октября по 6 ноября сего года

1) Общее настроение население

2) Наиболее значительные пришествия, разбойничьи нападения; отражение их силой власти, а также взаимоотношения с военной властью

По Киевскому уезду. В ночь на 27 октября в селе Казимировке на квартиру вартового Шеремета напала вооруженная винтовками и револьверами банда в двадцать пять человек и, забрав домашние вещи, скрылась. В ночь на 2 октября в д[еревне] Фелециановке над пойманным на месте преступления известным вором крестьянином Ефимом Горбаленко совершили самосуд. Опустили его в яму, где он и умер. 28 октября в 6 часов утра на проезжавших из местечка Обухова в г[ороде] Васильков Лейбу Ракитянского и Шлему Вайсберга и возницу их Якова Побегая напало пять вооруженных револьверами злоумышленников и ограбили евреев на 15 000 рублей. Между станциями Таперев и Трубецкая неизвестными злоумышленниками были разобраны рельсы, паровоз сошел с них. Несчастий с людьми не было.

По Сквирскому уезду. 30 октября, в с[еле] Вербов, бандитами обстреляна экономия. Ранен управляющий последней. В Зарубищах напала шайка бандитов в сорок пять человек на двух вартовых, открыла стрельбу. Вартовые скрылись невредимыми.

По Черкасскому уезду. 26 октября в 4 часа утра неизвестными вооруженными злоумышленниками совершено было нападение на дом крестьянина Онуфрия Гавренко, взято 2 500 руб[лей]. 27 октября в 5 часов по

полудни в с[еле] Плескачевка на дом Евстафия Карпенко напала вооруженная банда и ограбила на 6 000 рублей деньгами и вещами. 27 октября в возвращающихся из объезда вартовых стрелял крестьянин Михаил Литовый, который скрылся. 29 октября, утром, найден труп убитой неизвестной женщины около 30 лет. 30 октября вартовые Смелянского района Ероменко, Дорошенко и Кириченко, разыскивая преступников совершивших ряд вооруженных грабежей и нападений, настигли в Яблоновском лесу неизвестных злоумышленников вооруженных винтовками крестьян Чигиринского уезда Моисея Елецкого, Ивана Чеперка и Кузьму Циома, причем первые два задержаны, а Циома, покушавшийся на побег, убит. 30 октября в 10 часов вечера неизвестными злоумышленниками убит в своем доме крестьянин Дмитрий Грищенко. В ночь на 28 октября в с[еле] Валява в помещении сельской управы ограблено две кассы: сельского общества и общественного банка на 5 535 рублей. 31 октября в 6 часов по полудни, на возвращавшегося из местечка Ольшаны крестьянина Антона Троянова напали четыре грабителя, которые выстрелом из револьвера убили ехавшую с ним его жену Татьяну и ранили грудного ребенка.

По Васильковскому уезду. В ночь на 28 октября на дороге между железнодорожной станцией Мироновка и с[елом] Мироновкой четырьмя неизвестными злоумышленниками ограблены евреи Меер Козлов на 300 руб[лей], Янкель Козлов на 8 130 руб[лей], Ханкель Козлов на 8 000 руб[лей] и Мовша Красницкий на 700 рублей.

По Звенигородскому уезду. В местечке Шполе, неизвестным злоумышленником произведено шесть безрезультатных выстрелов в стоявшего на посту вартового. Злоумышленник, вследствие темноты, не задержан. В район Лысянки вартой убито два бандита.

По Каневскому уезду. 1 ноября, в д[еревне] Луковице, неизвестным злоумышленником убит крестьянин Стефан Бондаренко.

По всем преступлениям приняты меры к розыску злоумышленников.

3) Закрытие гражданских и профессиональных организаций, а также аресты, заслуживающие особого внимания

По Уманскому уезду. Уличены в агитации и задержаны крестьяне Павел Школьный, Иван Ципрун, Василий Червнявский, Кузьма Гулько, Тарас Григоренко, Яков Зименко, которые переданы немецкому коменданту.

4) Общий ход сельскохозяйственных работ, когда они нарушаются, или в них произошла значительная перемена

Изменений не было.

5) Положение продовольственного вопроса

Изменений не было.

За губернского старосту Забугин

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 72. – Арк. 606-608.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 19 ЛИСТОПАДА 1918

місто Київ

Зводка про загальний настрій і становище Київської губернії за 18 листопада 1918 року по відомостям одержаним від повітових старост

1) Загальний настрій населення

По Звенигородскому уезду и Чернобыльскому району настроение населения спокойное. По Каневскому уезду тревожное в связи с уходом немцев.

2) Найбільш гострі випадки, розбишацькі напади і відпорна сила влади, а також взаємовідношення військової влади

По Васильковскому уезду. В м[естечке] Белой Церкви захвачены повстанцами должностные лица осведомитель полковник Морр, помощ[ник] Васильковск[ого] повит[ового] старосты Джионат, начальник Васильковской город[ской] держав[ной] варты Таранович и еще два лица (кто именно еще сведений не получено), которые были выведены в поле для расстрела, причем повстанцам было оказано сопротивление, во время которого четверо из задержанных убито, а полковнику Морру удалось спастись бегством. 17 ноября, в 12 час[ов] ночи на ст[анцию] Мотовиловка прибыл Петлюра во главе поезда в пятьдесят вагонов. В 1 час ночи на ст[анцию] Васильков прибыл отряд полковника Святополка-Мирского, и утром 18 ноября выступил для занятия Мотовиловки. Вспыхнуло крестьянское восстание в с[еле] Мытнище. Сечевые стрельцы пошли в обход отрядов действующих против Петлюры и прошли м[естечко] Ксаверовку, где арестован эконом. У Мотовиловки пулеметный и артиллерийский бой. На границе Уманского и Таращанского у[езда] скопилось до пятисот дисциплинирован[ных] вооруженных людей, приверженцев Центр[альной] Рады.

3) Закриття громадських і професійних організацій та арешти заслуговуючи особливої уваги

Не было.

4) Загальний хід сільськогосподарських робіт, коли він зламувається, або у ньому зробилася велика одміна

Без изменений.

5) Становище продовольчого питання

Без изменений.

За губеріняльного старосту Забугин

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 72. – Арк. 609-610.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 21 ЛИСТОПАДА 1918

місто Київ

Зводка про загальний настрій і становище Київської губернії за 19 листопада 1918 року по відомостям одержаним від повітових старост до 3 годин дня

1) Загальний настрій населення

По Чернобыльскому району настроение населения спокойное. В Звенигородском уезде население волнуется и стоит против выступления Петлюры. По остальным уездам сведений не получено в виду перерыва сообщений.

2) Найбільш гострі випадки, розбишацькі напади і відпорна сила влади, а також взаємовідношення військової влади

По Звенигородскому уезду. 19 ноября, в м[естечке] Лысянке вартовым Мамотом убит бандит Сандуленко.

По Каневскому уезду. Положение везде безвыходное, получены сведения о быстром движении банд на Канев с полтавской стороны. Мироновка занята повстанцами, направляющимися на Канев. Ночью в Таганче убиты районный начальник варты Николаюк и два вартовых. В Карапышах арестован повстанцами районный начальник варты с вартою, телефонное сообщение прервано, по селам разъезжают агитаторы. Надежды на силы варты мало. Повитовый староста просит прислать пароход для эвакуации варты, имущества и оружия.

Примечание. О событиях в Каневском уезде 19 ноября за №5548 сообщено Министру внутренних дел, директору Департамента державной варты и в Киевский округ путей сообщения для высылки парохода в Канев.

По Звенигородском уезду в виду прохождения из Белой Церкви через Цветково воззваний и распоряжений повстанцев Звенигородский повитовый староста командировал подполковника Гаевского занять ст[анцию] Цветково. Линию Казатин – Христиновка старается занять Липовецкий повит[овый] староста. В уезде спокойно, необходимо чтобы население видело реальную силу правительства, оно нетерпеливо ожидает прихода правительственных войск союзников. Немцы резко изменились, оказывают полное содействие.

По Сквирскому уезду. 18 ноября была занята Котлярка и Сокольча, вся сокольческая варта содержащаяся на частные средства перебита. 19 ноября в 8 час[ов] вечера, ходорковская варта вступила в бой с бандитами и отступила к Брусилову в половинном составе. Начальник державной варты Ходорковского района Верис идет в наступление. Примечание. О событиях в Сквировском уезде, сделано распоряжение действовать в связи с Радомысльской повитовой вартой и Макаровской такой же против банд в направлении на Васильков.

Губерніяльний староста Федоренко

Оригінал директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 72. – Арк. 619-620.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 29 ЛИСТОПАДА 1918

місто Київ

Сводка о положении Киевской губернии за 28 ноября 1918 года, по сведениям полученным от повитовых старост до 3 час[ов] дня 29 ноября

По Чернобыльскому району. Помощник повитового старосты Гавинский донес, что «Радомысцький революционный комитет» петлюровцев по телефону предложил ему и районным начальникам варты передать всю власть в их руки, и угрожает расстрелом. «Комитетом» этим на Иванков уже выслан отряд для ликвидации власти. Отдельные районные начальники варты по малочисленности последней, не смогут устоять. Просит распоряжения германским войскам в Чернобыле для оказания ему содействия в деле сохранения законной власти.

Примечание. Донесено Министру вн[утренних] дел, дирек[тору] Департ[амента] держ[авной] варты и сообщено в штаб XXVII резервн[ого] германск[ого] корпуса.

По остальным уездам сведений не получено.

Справка. Сводка послана 29 ноября в 3 час[а] по полудни Министру вн[утренних] дел, директору Департ[амента] держ[авной] варты, военному Министру, командиру IV украинского корпуса, начальнику штаба фронта, начальнику гражданской канцелярии главнокомандующего и I генералу-квартирмейстеру Главного управ[ления] генерального штаба.

И[сполняющий] д[олжность] губернского старосты Забугин

Оригінал директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 72. – Арк. 659-660.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 30 ЛИСТОПАДА 1918

місто Київ

Сводка о положении Киевской губернии за 29 ноября 1918 г[од]

Сведений от повитовых старост не получено.

И[сполняющий] д[олжность] губернского старосты Забугин

Оригінал директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 72. – Арк. 661.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 1 ГРУДНЯ 1918

місто Київ

Сводка о положении Киевской губернии за 30 ноября 1918 года, по сведениям полученным от повитовых старост до 3 часов дня 1 декабря

По Киевскому уезду. Повитовый староста донес, что ж[елезно]д[орожная] ст[анция] Ирпень занята конным отрядом петлюровцев, который производит проверку проезжающих лиц. Петлюровцы замечены на Ворзеле и по сведениям их в Гостомеле около четырехсот человек. С целью проверки полученных сведений была запрошена телефонная ст[анция] Буча, откуда был получен ответ, что не получено распоряжения ставить в известность. Южная часть уезда занята повстанцами, в северной части спокойно, но отдельные вооруженные банды и надвигающиеся со стороны Радомысльского уезда повстанцы лишают возможности чинов варты работать на местах в виду явной опасности для жизни. Настроение в связи с событиями тревожное и не безопасное.

По Чернобыльскому району. В районе спокойно.

По остальным уездам сведений не получено.

Справка. Сводка послана 1 декабря в 3 часа по полудни Министру вн[утренних] дел, директору Департ[амента] держ[авной] варты, военному Министру, начальнику штаба фронта, командиру IV украинского корпуса, начальнику гражданской канцелярии, Главнокомандующему и I генералу-квартирмейстеру Главн[ого] управ[ления] генерального штаба.

И[сполняющий] д[олжность] губернского старосты Забугин

Оригінал директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 72. – Арк. 683-684.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 3 ГРУДНЯ 1918

місто Київ

Сводка о положении Киевской губернии за 2 декабря 1918 г[ода], по сведениям от повитовых старост полученных

Сведений от повитовых старост не получено.

И[сполняющий] д[олжность] губернского старосты Забугин

Оригінал директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 72. – Арк. 727.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД БЕРЕЗНЯ 1919

Відчит тимчасово виконуючого обов'язки губерніяльного комісара Київщини про урядування Київщиною за час з 14 лютого по 6 березня 1919 року

З захопленням ворогом м[іста] Києва майже половина Київщини лишалась ще вільною, а між тим губеріняльний комісар Київщини п[ан] Касьяненко залишившись в Києві чи де в іншим місті і не з'явившись до Міністерства фактично урядування вільними повітами Київщини припинив, предоставивши агентів місцевої влади самим собі. Тому 14 лютого з особистого наказу п[ана] Міністра справ внутрішніх, підтвердженого листом Департаменту загальних справ від 15 лютого №125, я вступив до тимчасового виконання обов'язків губерніяльного комісара Київщини, виїхавши 20 лютого з Вінниці згідно тому ж наказу в м[істо] Бердичів, яке було визначено за місце перебування комісаріату. П[ан] Міністр справ внутрішніх, як видно з листа Департаменту загальних справ від 17 лютого №130 дозволив мені взяти з собою для праці до Бердичева:

1) управляючого канцелярією гукома Полтавщини Я. А. Танцюру,

2) урядовців для доручень згаданого комісаріату Корогоденка та Васильова,

3) всю кінну міліцію Полтавського повіту з начальником міліції Чорним на чолі і

4) помічника полтавського повітового комісара Сиборенка зо всіма волосними комісарами Полтавського повіту.

Мушу зазначити, що ще до виїзду в Бердичів, а саме 16 лютого №16 я прохав п[ана] Міністра справ внутрішніх про відпуск мені авансу в 3 000 000 карбованців, аби, прибувши на Київщину, я зараз же міг би задовольняючи грошові вимоги місцевих органів різних Міністерств як, наприклад, земельні комісії, почтові установи, залізничні і инші (маючи на увазі, що майже всі державні скарбниці були евакуйовані), не припиняти з одного боку державної роботи, а з другого, таким чином, підтримувати авторитет влади Української Народної Республіки. Аванс цей я гадав витрачати тільки по формальним вимоговим відомостям місцевих установ Міністерств, з зазначенням в тих відомостях параграфами і ст[аттями] кошторису, а по витраті авансу відчит гадав представити Міністерству, яке, не порушуючи державного кошторису, мусило би розіслати всі вимогальні відомості відповідним Міністерствам. Але, на жаль, такого авансу я не одержав, що недобре відбилося на моїй роботі, об чім прийдеться зазначати далі. Замість авансу Міністерство внутрішніх справ на листа від 15 лютого під №1 повідомило мене, що Департамент загальних справ зробив розпорядження по Департаменту державної скарбниці аби всі асигновки на утримання губерніяльного комісаріату і евакуйованих комісаріатів Київщини оплачувались Бердичівською повітовою державною скарбницею, а Міністерство

справ фінансових знов таки на мого листа від 18 лютого під №8 надало Бердичівській повітовій скарбниці права окружної скарбниці.

Вирушивши походним порядком, позаяк ніяк не міг виклопотати потягу, я прибув 22 лютого пізно вечором до міста Бердичева, яке в цей час було захоплено панікою і всі військові інституції готувались до евакуації, і коли 24 лютого ранком я звернувся до повітової державної скарбниці, то виявилось, що ніччю 23 лютого всі гроші та державні цінності по розпорядженню місцевого коменданта вивезені з скарбниці. По розпорядженню того самого коменданта шість телеграфних апаратів в місцевій поштово-телеграфній установі були зняті. Довідавшись про дійсне військове становище на фронті, я рішуче запротестував проти таких несвоєчасних заходів і добився того що гроші були повернені до скарбниці, а телеграфні апарати поставлені на свої місця.

Стримавши паніку в самому місті Бердичеві, я почав приступати до роботи в масштабі керування вільною від ворога частиною Київщини, організувавши з зазначеного вище складу міліції, з помічником Полтавського повітового комісара Сиборенком і начальником Полтавської повітової міліції Чорним на чолі сотні для несення охоронної служби. Першим моїм завданням було зв'язатись зо всіма місцевими агентами влади в вільних повітах, аби мати від них повні інформації про становище і події на повітах і своєчасно докладувати про все Міністерству. Але тут же зразу прийшлось зустрітись з великою перешкодою, а саме місто Бердичів має безпосередній телеграфний зв'язок тільки з двома повітами Київщини: Липовцем та Уманню, а з рештою повітів треба зв'язуватись через Київ (справка нач[альника] Берд[ичівської] пошт[ової] установи від 23 лютого). Тут треба сказати, що ще в Вінниці я вирішив періодично одержувати відомості з самого Києва, для чого по вільному бажанню згодились виїхати до Києва урядовці міліції Камінській і Титаренко. Тільки завдяки евакуації з Бердичева справ ця не наладилась як слід. Згодом справа з інформаціями з трьох повітів: Бердичівського, Липовецького і Уманського налагодилась і кожний день ранком по телеграфу робились Міністерству через секретаря Міністра доклади про ці повіти. По мірі звільнення других повітів від ворога, малось на увазі зноситись з ними окремим кур'єрами.

Щодо кожнодневної праці комісаріату, то вона могла не бути настільки планомірною, як того вимагала справа адміністраційного керування і для того було багато причин. Головні з них: несталість нашого бойового фронту, відсутність координації в роботі військової влади з горожанською, відсутність коштів як на утримання комісаріатів, так і на утримання міліції, а також відсутність коштів на задоволення робітників таких, маючих загальнодержавне значіння підприємств, як гарбарні та цукроварні, і, нарешті, відсутність помешкання для розташування самого губерніяльного комісаріату, бо реквізиційна комісія відвела помешкання після великих суперечок тільки третього березня (відношення комісії від 3 березня №77). До цього треба додати, що на більшість запитань, які робились Міністерству по прямому дротові через секретаря Міністра справ внутрішніх не одержувалось відповідей, так,

наприклад, ніяк не можна було дізнатись хто являється Головноначальствуючим Київщини, без згоди з яким неможливо провадити деяких адміністраційних справ, неможливо було узнати чому на Бердичівську окружну скарбницю не пересуваються кредити, чому не висилаються шифри і інше. Немале значіння мали відсутність інструкції для комісарів, відсутність розмежання функцій комісарів і комендантів, яке б регулювало взаємовідносини між ними і сприяло би планомірній державній роботі, а крім того відсутність у деяких урядових осіб почуття відповідальності за державну справу.

Отже, не взираючи на всі вище зазначені умови, праця по урядуванню Київщиною провадилась і можна було сподіватись, що в скорім часі вона піде цілком нормальною течією. Всі урядові розпорядження, які мали принципове, або загальногромадське значіння, шляхом передачі в пресу і іншими засобами розповсюджувались серед населення. В повітах більш-менш нормально провадились мобілізації і військові набори. Сам я збирався виїхати у вільні від ворога повіти, аби найкраще ознайомитись з діяльністю місцевих представників влади і міліції. Доходили до мене також відомості, що деякі з мирових суддів залишили самовільно свої посади, і от про усунення таких суддів я збирався просити Міністерство юстиції, але події на фронті почали складатися так, що треба було серйозно подумати про евакуацію з Бердичева, залишивши на якийсь час свої плани по урядуванню.

Большовицьке регулярне військо насовувалось на Бердичів в напрямку з Києва на Козятин. Ще 5 березня мався телеграфний зв'язок з Чорнорудкою, але 6 березня о 12 год[ині] дня з Козятина передали, що там знімаються вже телеграфні апарати, а о 4 год[ині] дня з Вінниці з Міністерства нікого не можна було викликати до апарату. В околицях м[іста] Бердичева почалися місцеві постання большовиків (Червоне, П'ятки, Чуднів, Білопілля). 5 березня за № 36 я запропонував Бердичівському повітовому комісарові при евакуації Бердичева виконати нижчеслідуючі розпорядження:

1) негайно знищити всі запаси спирту;

2) всі цінності місцевої державної скарбниці евакуіровати в те місто, де скупчені інші державні скарбниці Київщини, залишивши в Бердичівській скарбниці на біжучі потреби готівки 500 000 карб[ованців]. При евакуірованих цінностях мусять виїхати урядовці скарбниці. Цінності негайно повернути в Бердичів, як тільки поліпшає становище;

3) охорону міста і в'язниці передати міському самоврядуванню, залишивши на місцях всю міліцію. Про певний час евакуації довідатись у начальника залоги міста, з котрим додержуватись в таємному порядкові постійного і міцного контакту.

6 березня в 7 год[ині] я, разом з урядовцями комісаріату і прикомандированою міліцією Полтавського повіту, в похідному порядові вирушив на Хмільник – Летичів. 7 березня в Бердичеві йшов бій, а 8 березня в 9 год[ині] ранку в Бердичів вступило вороже військо. Не можу не зазначити поведінки під час наближення большовиків до Бердичева прикомандированого до комісаріату начальника Полтавської повітової міліції Чорного і взагалі рахую

необхідним з'ясувати його діяльність, як урядової особи. Треба сказати, що на фуражировку коней було виписано з Бердичівської скарбниці 50 000 карб[ованців]. І от коли по моєму приблизному підрахунку кошти на фуражировку коней вже були витрачені, а це було в той час як большовики наближались до Бердичева, я запитав його на які кошти будуть далі фуражироватись коні, то він відповів, що якісь казенні кошти у нього маються, але які саме і скільки не сказав. На моє особисте пропонування представити мені відчот про витрату тих казенних коштів, він цього не зробив. Крім того, коли мною по згоді з військовою владою було доручено йому, Чорному, законним шляхом реквізувати для потреб евакуації шість коней, то є багато підстав думати, що тії коні були реквізовані без виплати їх вартості.

Заарештувати в той час Чорного я не мав змоги, позаяк не мав для того певної реальної сили, а на його боці були міліціонери. Так само не міг цього зробити і під час евакуації, бо приходилось мандрувати через такі міста, де теж не було відповідної кількості людей для його арешту. Між іншим, в селі Ружичанці під Проскуровим, коли я запропонував добродію Чорному представити мені власноручні розписки всіх міліціонерів і урядовців, які згоджуються негайно піти в бій з большовиками, аби собі таким засобом виявити кількість певних людей зі складу міліції, то д[обродій] Чорний цього наказу не виконав. Ще більш виявив своє обличчя д[обродій] Чорний в м[істі] Шатаві (під Кам'янець-Подільським), де міліціонери в присутності Чорного винесли постанову нікуди більш не вирушати з Шатави. Таким чином приходиться констатувати й підкреслити що д[обродій] Чорний не виконував моїх наказів. Склалося таке становище, що я примушений був видати наказ про розформування всього прикомандированого складу міліції, на чолі з начальником міліції Чорним і помічником Полтавського повітового комісара Сиборенком (копія наказу прикладається). Після розформування міліції д[обродій] Чорний покинув мене, виїхавши в протилежний бік й взявши решту коштів, які у нього мались. Взагалі, на мою думку д[обродія] Чорного потрібно негайно розшукати, затримати його, а справу про нього передати судовій слідчій владі, яка би безприхильно розслідувала його діяльність і притягла до законної відповідальності.

Кінчаючи свого докладу, мушу зазначити що ним не вичерпуються ще деякі справи, які мають тісний зв'язок з адміністраційним керуванням Київщиною як, наприклад, різні незаконні реквізиції військовими комендантами (навіть золота), така постанова міського самоврядування, як обложення громадян податком на фонд безробітних і інш[е], але за для з'ясування їх був потрібен час, а він по урядуванню Київщиною у мене був досить короткий, завдяки евакуації, викликаній натиском ворожих сил.

Т[им]ч[асово] в[иконуючий] об[ов'язки] губеріняльного комісара Київщини Статників

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 76. – Арк. 212-215.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 26 КВІТНЯ 1919

місто Тинно

З джерел напівофіціяльних, а ще частіш з приватних виходять чутки, що нібито на Київщині, Полтавщині та інших місцевостях вибухають повстання селян й робітників проти російських большевиків. Часом в тих чутках зазначається якими засобами провадиться боротьба, хто керує повстанцями, з яких сил складаються кадри їх і взагалі що робиться в тилу ворога. Повстанці, на яких роблять впливи під різними лозунгами їх проводирі (наприклад, рознеслась чутка, що повстанці на Полтавщині обрали Гетьмана), майже непоінформовані про завдання існуючого уряду Української Народної Республіки. Але оскільки такі чутки, а особливо які виникають з приватних джерел відповідають дійсності сказати напевно трудно. Між тим справа боротьби з ворогом була би цілком успішною, коли би уряд, знаючи дійсне становище в тилу большевиків і своєчасно констатуючи співчуваючий Директорії настрій тої частини населення, яка активної участи в повстанні не бере, розпочинав відповідні військові операції, аби спільними зусиллями ліквідувати війну. Крім того, велику вагу мало би й те, коли би ми знали чим саме уряд республіки не задовольняв ту більшу частину населення, яка при наступі большевиків негативно поставилась до оборони Вітчизни, бо, певно, що з приходом большевиків вона так чи інакше реагувала за для здійснення своїх бажань. І от, виданням відповідних законів, не порушаючи будування держави, можна було би прихилити до себе й тую частину населення.

Все вищезазначене наводить на думку, що в інтересах планомірної боротьби з большевиками необхідно використувати їх тил, себто треба організувати регулярну збірку через окремих агентів відомостів, як будуть потрібні для того чи іншого моменту, в масштабі площі України, захопленої большевиками. Виконання цього завдання слідувало б доручити губерніяльним комісарам, кожному по своїй губернії, які будуть давати агентам вказівки до кого й куди їм треба звертатись на містах, а одержуючи від них доклади про поїздки, будуть завше в курсі життя доручених губерній, що значно полегшить адміністраційну роботу по поверненні після евакуації. Як вже зазначив вище, збірку відомостів будуть робити окремі агенти, що тимчасово рахуватимуться на службі при комісаріаті. Щоб не було перерви в регулярному одержанні відомостів необхідно, аби агенти посилались на міста кожнодневно з тим що коли прибуде перший, поїде останній. Таким чином, наприклад, для Київщини потрібно не менше восьми чоловік агентів. Повернувшись до губерніяльного комісара, агент робе доклад в писаній формі про свою поїздку, який в копії посилається в Міністерство, а коли буде мати громадське значення, то весь або частиною оголошується в пресі. Аби не було зловживань з боку самих агентів,

доклади одного з них можна перевіряти через другого від'їжджаючого. Що торкається платні агентам, то її можна було би видавати окремо за кожний представлений доклад по 500 – 1 500 карбованців в залежності від вартості докладу. При поїздках агент, крім добових коштів, одержує ще підотчотний аванс на подорож.

Докладуючи про це, маю за честь прохати Вас, пане Міністре, коли Вами буде ухвалена думка про організацію регулярних рейсів агентів в місцевості захоплені большевиками, відкрити мені для переведення цього завдання по Київщини кредит на Рівненську скарбницю в кількості 50 000 карбованців.

В[иконуючий] об[ов'язки] губерніяльного комісара Статників

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 57. – Арк. 1.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 6 ВЕРЕСНЯ 1919

місто Вінниця

Доклад

Губерніяльний комісар Київщини виїхавши із Кам'янця 26 серпня прибув до Києва 31 серпня, на другий день після взяття Києва нашим військом. Зараз, же по прибуттю комісаріату в Київ, розпочався бій з військом Денікіна. Бажаючи зорієнтуватися в обстановці ми всі вишли із готелю, куди перед тим занесли свої канцелярські речі, але ж обставини бою нам не дозволили уже повернуться до готелю і тим більше забрати свої речі і комісаріат мусив в повному складі відступити із Києва, приєднавшись на вулиці до одної із відходящих батарей галицького війська. Серед залишених в номері готеля власних і канцелярських речей зісталося в одному із чемоданів 130 000 карбованців скарбових грошей, відпущених комісаріату на інформацію населення. Акт про залишення цих речей і грошей складений і надсилається Міністерству додатково. Мною вжиті заходи про збереження річей і грошей надіслані були до Києва агенти, яким і доручено переховати ці речі в тому разі, коли вони ще не пограбовані. До вияснення становища комісаріат розташувався в м[істі] Вінниці.

Становище на Київщині зараз таке:

Бердичівський повіт. Тимчасово виконує обов'язки повіт[ового] комісара п[ан] Садовський, якій був комісаром за часів Директорії; його помічниками Ржепецький-Цегенко, бувший помічником Волинського губерніяльного комісара, та мировий суддя Копійчиків. В повіті спокійно. Повітові народна і земельна управи відновили свою діяльність. Повітова міська міліція організовані згідно інструкції Міністерства справ внутрішніх. Військова управа розпочала свою діяльність підготовля списки до мобілізації. При комісаріаті засновано інструкторсько-інформаційній відділ, який працює досить енергійно.

Організовано політичний відділ, котрий провадить боротьбу з большевиками. Урожай збирається згідно декрету радянської влади, згідно постанови зібрання, яке було складено з представників міської та народної управи галицького команд[ування] і комісаріату. Хліб призначений для держави регулярно поступа на ссипні пункти. Організації влади перешкоджає брак коштів.

Васильківський повіт. Частина повіту з м[істом] Білою Церквою зайнято денікінцями, чому повітовий комісар виїхав до ст[анції] Фастова. Населення хвилюється що мобілізація не провадиться.

Липовецький повіт. Відновлена діяльність повітової народної та міської управ. Організована міліція, як в місці так і в повіті почувається брак зброї та коней для кінної міліції. Військова управа провадить регістрацію старшин і підготовля списки мобілізації. При комісаріаті засновано інструкторсько-інформаційній відділ. При повітов[ій] управі організовано продовольчий відділ.

Уманський повіт. Зайнято большевиками.

З останніми повітами Київщини поки що зв'язку немає.

Загальна хиба є брак інформації на місцях про наше становище та відсутність коштів, що перешкоджає планомірній організації. Для київського комісаріату відчинено кредит по старим гетьманським штатам тільки на один місяць (700 000 карб[ованців]). Губреніяльний політичний відділ грошей не має, гроші на інформаційні видатки залишені в Києві, немає коштів на одяг міліції та купівлю коней для неї. Тому прошу негайно зробити розпорядження:

1) про відчинення кредиту для київського комісаріату до кінця біжучого року,

2) надіслати кошти для губерніяльного політичного відділу,

3) надіслати 200 000 карбованців на інформаційні видатки,

4) спросити кредити за для одягу міліції і купівлі коней. Настоящий рапорт надсилається з кур'єром позаяк мушу зазначати, що регулярного телеграфного і почтового зв'язку з Кам'янцем немає.

В[иконуючий] о[бов'язки] Київського губерніяльного комісара Статників

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 71. – Арк. 59-60.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 17 ВЕРЕСНЯ 1919

місто Вінниця

Доклад

Додатково до № 14 від 6 цього вересня, згідно обіжнику за № 936 маю доложити про становище в губернії слідуюче:

Липовецький повіт. Діяльність органів самоврядування, а також волосної та селянської адміністрації і суду відновлена; провадиться організація міліції на

підставах зазначених в розпорядженнях центральної влади згідно нових штатів, але відчувається брак зброї. Приступлено також до організації сільської самоохорони. Мобілізації в повітах поки що не було, лише провадиться регістрація старшин, урядовців і підстаршин. Випадків антидержавної агітації не помічалось. Відчувається обурення християнського населення проти жидів за велику прихильність останніх до радянської влади, але це явище треба визнавати більш-менш звичайним. Організовано інформаційний відділ, котрий приступив до праці. В справі земельній помічається побажання селян про скоріше наділення землею на умовах приватної власності. Населення повіту відчуває недостаток солі, нафти, мануфактури і взагалі фабрикатів. До заготовки зернових продуктів приступив продовольчий відділ народної управи в контакті з повітовою земельною управою, які теж відновили свою діяльність.

Звенигородський повіт. Відновляється діяльність народної та міської управи. Організується на законних підставах міліція, але на перешкоді стоїть відсутність зв'язку з місцями, позаяк всі телефонні і телеграфні апарати забрані большевиками. Настрій селянства гарний і цілком прихильний до української влади.

Бердичівський повіт. Нових відомостей, крім зазначених в докладі моєму за № 14 не одержано. Особливо посилається копія докладу мойого помічника Джоліва від 15 вересня б[іжучого] р[оку] під № 25.

Уманський повіт. За час звільнення повіту від большевицької влади до останнього наскоку большевиків на Уманщину про становище повіту маються такі відомості. Повітовий комісаріат розпочав працю в такому складі: комісар Д. Новак і помічники його М. Слухай і М. Волковський, котрі були до окупації Уманщини большевиками. Нарешті М. Волковський від посади відмовився і до виконання другого помічника комісара вступив П. Дорошенко. Діяльність народної та міської управи була відновлена. Місцева влада помічала, що за час панування комуністів на Уманщині розрослась до надзвичайних розмірив анархія, боротьба з котрою вимагала необхідності пристосовувати велику озброєну силу, котрої в розпорядженні комісара не було. Тільки що приступлено було до організації та формування міської і повітової міліції як представникам української влади, під натиском комуністів, прийшлось знову залишити повіт і майже вся організаційна праця пропала. Під час евакуації всі діла канцелярії комісаріату вийнято і заховано в конспіративних помешканнях. З скарбниці було вийнято всю готівку, загальна сума котрої до 9 000 000 карбованців, більша частина цих грошей совітські. Гроші запаковані та опечатані і під належною охороною відвезені на бронепотяг. Комуністи наскочили на Умань несподівано і повітовий комісар не встиг виїхати, а залишився на місті.

Канівський повіт. Призначений Міністерством внутрішніх справ комісар Чудинов від'їхав до Канева, але відомостей від нього про працю поки що не одержано.

З останніми повітами Київщини зв'язку немає. Губерніяльна управа по військовій повинності не відновлена за браком кандидата на посаду радника зазначеної управи. Прошу розпорядження про призначення відповідної особи від Міністерства. Немає губерніяльного тюремного інспектора. Не розпочата справа губерніяльної земельної управи. Прошу належних зносин з Міністерствами юстиції про призначення тюремного інспектора та земельних справ про відповідне розпорядження відносно відновлення апарату губерніяльної земельної управи.

В[иконуючий] о[бов'язки] губерніяльного комісара Київщини Статників

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 71. – Арк. 107-108.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 25 ЖОВТНЯ 1919

місто Вінниця

Доклад про загальне становище на Київщині

Сквирський повіт. Комісаріат міститься в селі Баламутівці предмісті м[іста] Ружина. Крім комісара є два помічники, котрі весь час проводять в роз'їздах по повіту. Люди енергійні, швидко орієнтуються в справах. Склад комісаріату ще не повний, але відповідний, як по якості, так і по кількості при сучасних умовах його роботи. Повіт майже увесь знаходиться в полосі фронту і постійного зв'язку з волостями комісар не має. Зв'язок підтримується лише через розвідку та явку волосних комісарів. Ворожих частин в повіті нема, але роз'їзди наскокують і до м[іста] Сквири, де влади фактично ніякої нема. Комісар мусив виїхати з м[іста] Сквири по наказу військової влади, аби не бути на переді нашого фронту.

Міліція не доведена до повної організації. Вся міліція на державному утриманню, набрана з мобілізованих і велика увага звертається на бойові і резервові сотні, позаяк приходиться часто мати сутички з ворожими частинами. В міліції панує добра дисципліна. Зусиллями повітового комісара волості були приготовились до мобілізації за 10 років. Призначений військовий начальник не прибув і мобілізація провадилась військовими, а власне: VI дивізією, IX бригадою I Галицького корпусу, II і VI Галицькими бригадами. Мобілізація дала прикрі наслідки, бо переводилась безсистемно і без зв'язку з повітовим комісаром, не дивлячись на вжиті в цьому напрямі заходи комісара. Тепер приходиться з'ясовувать, в яких селах і за які роки мобілізація переведена, позаяк села мобілізовано випадково, що вело до переховування. Збираються всі відомості для виправлення хиб мобілізації. Кошти та харчові справи комісара винайде з одібраних від большовиків і тому приступить до мобілізації негайно. При евакуації скарбниця залишилась м[істі] Сквирі, а гроші комісаром вивезено українськими знаками та керенками біля 2 000 000 і совітськими біля 5 000 000. В повіті існує пошесть тифу.

Повітове земство приступило до праці частково: шкільний та медичний відділи. Є один член управи, останні роз'їхались. Заходи за для налагодження повної праці комісаром вживаються. Земству позичково даються кошти на утримання служачих та на ремонт шкіл і лікарень. Брак ліків і підручників. Земельна управа за браком людей і не маючи зв'язку з центром ще не налагодилась. По охороні лісів вживає заходів міліція, якій приходиться приміняти репресивні міри. Поля не засіваються, позаяк не з'ясоване військове і політичне становище. Хліба в повіті, а власне пшениці, велика кількість. В містах розташування війська помічається хижацьке знищення хліба, а власне вівса.

Цукроварні ремонтуються і можливо скоро будуть готові. Цукру значні запаси (365 000 пуд[ів]) і спирту 3 000 відер. Суду немає. З'їзд мирових суддів залишився в Сквирі. Судді на місцях також до праці не приступили. Така безсудність примусила комісара улаштувать надзвичайний суд і крім того приминять адміністративні кари, позаяк бандитизм страшенно збільшувавсь. Карно-розшукний відділ зорганізован і на чолі його стоїть певна людина. В повіті існує обов'язкова підводна повинність. Залишене большовиками в великій кількості майно збирається міліцією і передається війську. Взагалі комісар розвиває партизанську діяльність аби звільнити повіт від різної наволочі, зібрать зброю, а потім провести загальну мобілізацію.

Липовецький повіт. 1) Адміністративний апарат зорганізован на часті території повіту, яка не занята ворогом.

2) Міліція зорганізована: мусить бути триста сорок сім міліціонерів, до якого числа не достає сто вісімнадцять, рушниць мається сто сімдесят три, не достає сто сімдесят чотири.

3) До самоохорони і міліції населення ставиться байдуже, бо не чекає від них забезпечення того спокою, якого бажає.

4) В повіті багацько випадків грабіжництва і окремих випадків убивства невинних людей, що провадиться головним чином проходячими військами. Були випадки обеззброєння і ограбування міліціонерів. Повітова міліція не має змоги боротися з злочинним елементом, бо військовими частинами вона обеззброюється.

5) Мобілізація за три роки 1896 – 1898 скінчена. Наслідки її слідуючі: козаків дві тисячі триста п'ятнадцять, писарів дев'ятнадцять, медичних фельшарів чотири, ветеринарних фельшарів чотири, санітарів дев'ять, старшин п'ятдесят чотири, урядовців чотири. З них відправлено в розпорядження отамана військ Київської групи козаків одна тисяча сорок, писарів дев'ятнадцять, медичних фельшарів чотири, ветеринарних чотири, санітарів дев'ять, старшин п'ятдесят чотири, урядовців чотири. На комісію хворих козаків сімсот п'ятдесят п'ять. Залишено на збірним пункті для Житомирського відділу козаків сто двадцять. По мобілізації з 20 по 27 вересня з'явилось: козаків сімсот п'ятнадцять, писарів шість, фельшарів медичних десять, ветеринарних два, санітарів чотири, старшин сім, урядовців десять, топографів-чертежників один,

зброєвий майстер один. З них відправлено в кінний запасний гарматний полк козаків тридцять один, в Жмеринку для обслуговуванням бронепотягів шість, залишено на збірнім пункті для першого запасного кінного полку козаків тридцять вісім. Всі останні – в Київську групу військ. Мобілізація народившихся з 1898 по 1888 рік включно оголошена з 3 по 5 жовтня. Про наслідки своєчасно буде повідомлено. Новобранців 1920 р[оку] лічиться прийнятими сто дев'ять чоловік. Повітова управа по військовій повинності сформована.

6) Антидержавної агітації не помічається.

7) Міжнаціональні відносини нормальні.

8) При інформаційному відділі засновано часопись «Народне Життя», крім того улаштовано агітаційний гурток з мобілізованих учителів.

9) Санітарне становище в повіті дуже скрутне: існують пошесті тифу.

10) В бувших поміщицьких маєтках така розруха, що порядкування ними майже неможливі: приходячими військовими частинами розграбовується все майно. Провадиться реалізація урожаю, а саме обмолот. На цю справу відпущено 1 500 000, яких замало і обмолот провадиться в борг. Селяни бояться сіять на панських землях своє насіння і вимагають дати із державних запасів. Зле відбивається на справі не налагоджений порядок розплати комісією постачання. Військові частини не з чим не рахуються і реквізують хліб в снопах. Бували випадки що козаки та старшини міняли реквізований хліб на качок та курей. На ссипних пунктах в повіті 17 000 пуд[ів] пшениці. Багато ще хліба мається взятого на учьот, як обмолоченого, так і не обмолоченого. За браком смазочних матеріялів млини не можуть задовольняти потреб в обмолі. В повіті зовсім не мається гасу, нефті, мила, мануфактури, ременю, сірників і взагалі жадних фабрикантів. На цукроварнях повіту зараз лежить мільйон пуд[ів] цукру. В повіті знаходиться на декілька мільйонів колючого та звичайного дроту. Комісією по ліквідації військового майна нічого конкретного в справі використування цього дроту не зроблено.

12) Вжиті заходи до організації попечительства по справах допомоги сім'ям призваних. Що торкається праці народної управи, то позаяк не одержані податки з панських земель за торішній та цей роки, приходиться зменшувати хворим пайок в лікарнях, де перебуває багацько і військових. Дан дозвіл народній управі зробити заготовку з запасів державного хліба та цукру. В повіті є паперова фабрика, яка має сир'є, але не має грошей. Видано 15 000 карб[ованців] авансу для розплати з робітниками і через деякий час буде вироблено паперу 500 пудів, по ціні не вище 250 карб[ованців] за пуд, і таким чином інформаційний відділ губернії буде забезпечений папером. По м[істу] Липовцю білизна зібрана і надіслана до штабу групи війська, а в повіті збір провадиться. Позаяк фронт наблизивсь, начальнику станції дан наряд на вагони, а повітовому комісару наказ про негайну евакуацію з заводів, які лежать близь фронту, цукру.

Таращанський повіт. Повітова влада міститься в м[істі] Тетіїві. Повіт знаходиться в дуже скрутному становищі: на повіті немає ніякої військової сили,

але денікінські розвідки доходять аж до центра повіту – до м[іста] Ставище, не задержуючись ні тут, ні в Таращі. В повіті багато банд, які грабують державне добро і населення. Організується міліція і військова частина для охорони повіту від банд. Мобілізація проходить слабо. В повіті було багацько спирту, але розграбовано, решту вирішено продать кооперативам, бо врятувати неможливо, а вивезти теж.

Бердичівський повіт. 1) Комісаріат в повному складі. В повіті шістнадцять волостей, котрі обібрали волосних комісарів, які уже затверджені. Кожне село також має комісара. Останнім приходиться працювать при надзвичайно тяжких умовинах, позаяк на обов'язку сільського комісара лежить: переведення в своїм селі мобілізації, учьот хліба, постачання підвод, боротьба з злодіями. І працювати майже неможливо, бо з одного боку населення втеряло всяку громадську дисципліну, а за другого страшенно гостре поводження військової влади та брак грошей.

2) Повітова міліція сформована. Повіт розбито на IX участків. В кожному участку мається начальник і його помічник, два начальники волосної міліції, кінні та піші міліціонери. При повітовій міліції сформована кінна сотня, керують котрою сотник, двоє півсотенних, бунчужний та чотири чотових. Мається дев'яносто п'ять козаків, чотирнадцять коней та сім сідел. Сотня розміщена казарменим порядком. Бракує ліжок, одяг та чобіт. Повна відсутність грошей, позаяк ще не відпущені кредити. Одне підтримання це те, що повітова земельна управа допомогла відпуском по твердій ціні хліба. Начальники районів – усі старшини. Далі склад такий: сімнадцять помічників, два старших міліціонера, сто тридцять вісім молодших, дев'ять діловодів, дев'ять регістраторів і одинадцять писарів. Міська міліція існує в такому складі, який зазначався в попередньому докладі. Карно-розшукний відділ сформован. Мається три райони, в кожному по начальнику та три агенти. Праця продуктивна: за термін, в який зарегістровано тринадцять крадіжок розкрито вісім.

5) По мобілізації з 6 вересня по 6 жовтня з'явилось чотири тисячі двісті шістдесят вісім. З них звільнено по хворости триста вісім, дана відстрочка по хворості двісті сім, призначено на іспит вісімдесят, не з'явилось на комісію двісті і відправлено в частини три тисячі чотириста сімдесят три. Мобілізація відстрочена до 18 жовтня, а зараз провадиться регістрація тих осіб, котрі належать до мобілізації. Крім того мобілізація провадиться військовими частинами по волостях і про наслідки певних відомостей нема. Взагалі деякі волості ідуть до мобілізації охоче, багацько зі своєї зброєю, але є і такі, що ставляться пасивно: чекають поки їх притягнуть. Всю справу гальмує кепське поводження з населенням і його майном військової влади і відсутність у населення упевненості в тім, що всіх мобілізованих одягнуть та нагодують.

6) В прифронтовій полосі провадиться денікінська агітація, але проти неї вживаються заходи політичним та інструкторсько-інформаційним відділами.

8) Існують інструкторсько-інформаційний відділи повітовий та волосний. Літератури брак. Місцевими силами друкується «Селянська думка», якої розповсюджено по повіту за весь час біля 30 000 примірників та 7 160 наказів, 16 000 відозв, 5 380 оголошень, 9 500 брошур.

10) Земельні управи, як повітова так і волосні сформовані. При них продовольчі відділи, які провадять справу постачання. Цю справу страшенно псує військова влада, яка не рахується з продовольчими органами і забирає майже все, що попадеться під руку і взагалі поводиться як з цивільною владою так і з місцевим населенням, як ворожа армія, що страшенно обурює населення і геть гальмує всеньке життя. Треба зауважити слабу працю продовольчого відділу народної управи. До сього часу повітовий комісар задовольняв всі вимоги військової влади, а в останні часи ця справа налагоджується. Міська управа відновлена, але абсолютний брак грошей і без державної допомоги на ноги не встане.

Що до чотирнадцятого пункту (які є перешкоди для нормальної і успішної роботи на місцях) мушу зазначить: аби запобігти непорозумінь і більш менш урегулювать взаємовідносини, необхідно:

1) рішуче і точно розмежить функції цивільної та військової влади;

2) заборонити військовим втручатися в адміністраційні і взагалі цивільні справи;

3) установить певний план харчування військ через головні інтендатури;

4) урегулювать оплату продовольчими органами чекових вимог, бо справа з обмолотом хліба стане за браком грошей;

5) надати право повітовим комісарам формувати повні кінні сотні, для чого необхідно перевести частину асигнувань на формування «Коша охорони республіканського ладу» в розпорядження губерніяльних комісарів;

6) реорганізовать політичні відділи і поставить їх в більшу залежність від комісарів;

7) для піддержання та розвитку вже існуючих повітових часописів просить Міністерство преси передать асигнування на повітових комісарів преси інструкторсько-інформаційних відділів при комісаріатах;

8) вжити всіх заходів, аби військові частини не грабували населення, не нищили державного майна і щоби вища військова влада звернула на це увагу.

В сучасний мент маю зв'язок з чотирма повітами, котрі находяться в стані евакуації, а саме Бердичівськім (Стара Прилука), Липовецьким (село Сабарівка), Таращанським (Погребище) і Сквирським (Ружин), з рештою повітів ніякого зв'язку не маю. Уманський повітовий комісар в перших числах вересня прибув до Вінниці, евакуіровав скарбницю, після того як становище поліпшало, виїхав назад на Умань і до цього часу не подає про його діяльність ніяких відомостей. Щоб його розшукать і взагалі узнать про становище Уманського повіту посилав урядовця для доручень Талана, але ж доїхати до Умані і зібрать відомості неможливо було з огляду на останні військові події. Бердичівський і Липовецький повіти

евакуіровались 16 – 17 жовтня, вивезли скарбниці і все інше державне майно, про що Вам донесено телеграмою від 21 жовтня під № 524.

Губерніяльний комісаріат 16 жовтня евакуіровався з м[іста] Бердичіва до м[іста] Вінниці, де і розташувався в будинку окружного суду, по вул[иці] Петра Великого, про що теж донесено телеграмою 18 жовтня. Дякуючи тому, що як губерніяльний так і повітові комісари весь час майже перебувають в стані евакуації, що нема ні телеграфного, ні телефонного зв'язку, то об'їхать підлеглі повіти і волості, установить зв'язок і скрізь широко поінформіровать населення зовсім неможливо, позаяк не має можливості навіть організувати адміністраційний апарат і взагалі підібрати кадр співробітників. Повний доклад про діяльність як губерніяльного так і повітових інструкторсько-інформаційних відділів буде надісланий особливо.

Губерніяльна управа по військовій повинності не організована, але ж всі розпорядження по цьому відділу виконані і переведені в життя на місцях мною через моє управління. Губерніяльний політичний відділ функціонує, дає мені відомості про його діяльність і взагалі налагодив працю, відповідні доклади надсилає через Політичний департамент. Начальник губерніяльного політичного відділу прохає асигнувати йому необхідні кошти, позаяк у нього зовсім нема грошей. Про діяльність губерніяльної земельної управи не маю ніяких відомостей, голову цієї управи добродія Петренка бачив і розмовляв з ним один раз тільки в перших числах вересня, після того ніяких відомостей не маю. На місцях справа по збору врожаю на користь держави, про засів хліба на 1920 рік і взагалі по земельному питанню постановлена зовсім кепсько: нема ніяких інформацій і не видно ніяких наслідків діяльності агентів влади Міністерства земельних справ. Збір білизни, чобіт і теплої одежі був улаштован по Бердичівському і Липовецькому повітах, наслідки, по заяві комісарів, дав гарні, все зібране майно передано по належності військовим частинам; повних докладів по цьому питанню ще не одержано.

Загальний доклад про організацію міліції в губернії має бути негайно складений інспектором міліції, котрий призначен Міністерством внутрішніх справ, недавно прибув і знайомиться з справами та з становищем міліції. В'язниці скрізь по повітах перебувають без грошей майже весь 1919 рік. Губреніяльного тюремного інспектора немає, телеграмою два рази просив пана Міністра юстиції призначити на цю посаду відповідну особу, але ж відповіді не одержав.

Про все вищезазначене докладаю на Ваш, пане Міністре, добропогляд і прошу зробити відповідне розпорядження, що торкається Міністерств земельних справ, юстиції, а також про асигновку грошей для губерніяльного політичного відділу.

Губерніяльний комісар Статників

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 71. – Арк. 260-263.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 25 ЖОВТНЯ 1919

місто Вінниця

Доклад

В додаток до рапорту мого від 25 жовтня б[іжучого] р[оку] під № 559, представляю на Ваш, пане Міністре, добропогляд нижчезазначений доклад по Звенигородському повіту на Київщині. В двохнедільній час праці Звенигородського комісаріату в повіті, а саме з часу звільнення території большовиками і заняття військами генерала Денікіна (з половини серпня по перші числа вересня ц[ього] р[оку]) було зроблено: була улаштована в селах і волостях повіту власть У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки] згідно розпорядженням Міністерства внутрішніх справ; всі громадянські інституції приступили до своїх функцій, в тім числі як повітова народня управа, так і земельна, а комуністичні були ліквідовані. Була формована повітова і міська міліція і склад її поповнився до потрібної норми. В повіті панував абсолютний спокій і лад, ніде не було грабунків і убивств; настрій селянства і інтелігентного класу був надзвичайно бадьорий і гарний; все населення відносилось до влади У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки] надзвичайно прихильно і з любов'ю.

Об'явлена мобілізація командуючим Київською групою при найбільшій допомозі комісаріату була проведена з великим успіхом. Тільки зрада начальника гарнізону (він же військовий начальник) полковника XXXVI Полтавського полку Зозуленко, який, одержавши шифровану депешу о евакуації війська і всіх громадянських установ, скрив її від комісаріату, а мобілізованих розпустив додому на чотири дні ніби за білизною; депешу о евакуації він пред'явив комісаріату тоді, коли осталось строку 10 годин і то ноччю, а сам з вірними йому гетьманцями офіцерами скрився до генерала Денікіна. По евакуації комісаріат здав його майно під охорону штабу Київської групи, а комісарська сотня і міліція повіту влилась в XXXV Звенигородський полк тої же групи. Канцелярія і різні справи були перевезені в м[істо] Умань, де повітовий комісар Звенигородщини Швець, захворів плямистим тифом і здав свої обов'язки наказом від 5 вересня за № 18 помічникові Крупнику. Дякуючи військовій владі м[іста] Умані, яка не дала ніякого розпорядження при наступі денікінців на Умань, залишився там хворий комісар і канцелярія. З Умані помічник комісара Крупник виїхав тоді, коли в місті були вже ворожі сили генерала Денікіна.

Губерніяльний комісар Статників

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 71. – Арк. 271.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД ЧЕРВНЯ 1920

Доклад про становище в Київської губерні

З перших часів існування губерніяльного комісаріату Київщини особисту увагу було звернуто на відновлення апарату місцевої влади. З цією метою у кожному повіті безпосередньо після звільнення його від радянських військ було настановлено повітових комісарів, їх помічників, та начальників повітової сторожи. Такі призначення зроблені в повітах Київському, Бердичівському, Васильківському Канівському, Сквирському, Липовецькому, Радомишльському, Таращанському та Чорнобильському. На посади комісарів призначені переважно особи, кандидатури яких висунуто місцевими громадянськими колами. Усім комісарам запропоновано негайно стати до виконання своїх обов'язків, що ними і зроблено. В цілях скорішого одержання розпоряджень уряду та встановлення постійного, живого зв'язку з повітами вироблен особистий порядок зносин з губерніяльним комісаром, зазначений в наказі від 25 травня ц[ього] р[оку] № 55. Виконуючі цей наказ деякі комісари надіслали вже до губерніяльного комісаріату звісти про свою діяльність, котрі виявляють загальні риси становища на містах.

Громадська сторожа. Розпочавши роботу комісарів в першу чергу встановились до організації міліції та налагодження спокійного життя громадян позбавленням бандитизму та розбійництва. Необхідні кроки в цьому напрямку зроблені в повітах Липовецькому, Радомишльському, Київському та Сквирському і результаті діяльності вже з'ясовуються, бо, як свідчать комісари, кількість злочинств значно зменшується. У Радомишльському повіті у всіх районах призначені начальники районних громадських сторож, приступлено до формування громадської сторожі в кожної волості. При повітовому комісаріаті формується резерв повітової сторожі до двохсот чоловік. В Сквирському повіті існує вже резерв сторожі з п'ятдесяти козаків та семи старшин.

Місцеве самоврядування. Не з меншою заботою призначені комісари дбали про поновлення діяльності місцевих самоврядувань. Поки що до переведення в життя наказу губерніяльного комісара № 37 (яким встановлен тимчасовий порядок обрання органів місцевого самоврядування), комісари закликали до діяльності у місцевих органів діячів, котрі раніш входили в їх склад та доручили їм провадження необхідних справ як медична, шкільна, продовольча. По деяких повітах призначені вже вибори на підставі наказу № 37 (у Радомишльському повіті на 10 (волосні) та 15 (повітові) червня, у Київському повітові на 15 червня). Як посвідчують комісари громадянські кола дуже прихильно становляться до цієї праці й на повітах знаходиться необхідний кадр посвідчених та здатних діячів. У ряд з цим вживаються заходи до ліквідації

установ радянської влади. Обставини біжучого менту вимагають від повітових комісарів вживання деяких господарських заходів, не чекаючи розвитку діяльності органів самоврядування. У Радомишльському повіті пропущено паперова та суконна фабрики у Коростишеві та шкіряні заводи в Радомишлі. У Сквирському повіті надано цукроварням можливості зробити запаси палива на майбутню цукрову компанію, при чому комісар примушений був дозволити у найгостріших випадках завдяки браку гроші, розплачуватись з робітниками цукром. Надалі користування цукром заборонено губерніяльним комісаром.

Грошова справа. Непорозуміння на терені браку гроші підкреслюють всі комісари. Гроші радянські та денікінські анульовані по всіх повітах, що ж до інших знаків (карбованців, гривень, царських та польських), то розпорядження повітових комісарів перший час були недосить согласовані поміж собою, але в останній час по всіх містах існує одноманітний розрахунок грошей згідно розпорядженню центральної влади. Відсутність грошей та затверджених штатів та складів для урядовців дуже гальмують справу і всі комісарі одноголосно вимагають як скорішого розрішення цього питання.

Мобілізаційна справа. Дуже велике значіння, яке має підготовка мобілізації для даного часу ясно розуміється місцевою владою. По всіх повітах де комісари розпочали свою діяльність ними призначено тимчасово воїнських начальників та вжити згідно вказівкам, всі необхідні заходи, які обіцяють негайне та енергійне виконання майбутніх завдань. Сквирський комісар стало пише, наприклад, постільки налагоджена що у «день проголошення мобілізації зможе зараз провадити її».

Інформація та преса. Багато уваги поділяється на повітах питанням інформації та преси. У двох повітах існують періодичні органи преси: У Сквирському – «Сквирщина», та у Радомишльському – «Громадська думка». При кожному повіті зорганізовано інформаційне бюро, маюче штаті постійних інструкторів, котрі об'їжджають повіті та інформують населення живим словом. Такі бюро, як посвідчують комісари, проводять свою діяльність у контакті з польськими агітаційними відділами.

Відношення з польською військовою владою. Дуже пекуче питання, як то видко з доносин всіх комісарів, стає перед місцевою владою з приводу непорозумінь поміж населенням та польськими військовими частинами. Ці частини не дивлячись на інформування в справі порядку продовольствія та фуражу для них, в різних місцях, особисто в далеких від концентрації відповідної польської влади, роблять самочинні реквізиції без всякого зв'язку з українськими державними установами, що відбивається дуже негативно на настрій населення.

Також виникають повсечасно непорозуміння з військовими польськими частинами в справі військової добичі, котру кожна часть трактує на свою власну руку. Але у цьому напрямку вжити вже заходи, наслідком яких є поліпшення взаємовідношень поміж українською владою та польською військовою офіцією.

Здебільшого комісари мають своїх представників, прикомандированих до польських комендантів, котрі мають завданням допомогу та інформацію в потрібних випадках і, таким чином, зменшують можливість самочинних реквізицій та суперечок з населенням. Розпорядженням губерніяльного комісара утворена за порозумінням з військовим вищим командуванням, як українським так і польським, особиста міжвідомственна комісія за для учьоту, контролю та розпорядженню всім захваченим в межах Київщини майном. У кожному повіті утворюються відповідні повітові комісії.

З тих повітів, від котрих одержані донесення, в найгіршому становищі знаходиться Липовецький, з приводу того, що польське військо займає тільки чотири волості повіту, останні дванадцять волостей ще не зайняті, завдяки чому налагодити їх адміністративний апарат як слід неможливо. Настрій населення, як свідчіть комісар, напружений і пригнічений, бо на протязі місяця у повіті провадяться військові події, а в нейтральній полосі розвинут бандитизм. У повітах Сквирському, Радомишльському, Чорнобильському та Київському справа налагоджується щодня і через недовгій час увійде в нормальну колію. Згідно розпорядження центрального уряду в цих місцевостях Чернігівської та Полтавської губернії, котрі звільнені від радянської влади та тимчасово передані до відома Київського губерніяльного комісара встановлюється адміністративний апарат.

До цього додається спис комісарів та їх поміщників київщини; наказ губерніяльного комісара № 72 та обіжник в справах мобілізації та два примірники газет «Громадська думка» та «Сквирщина».

Т[овариш] в[иконуючого] о[бов'язки] губеріняльного комісара Київщини Чудновський

Копія Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 342. – Арк. 3-4.

ПОДІЛЬСЬКА ГУБЕРНІЯ

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 19 ТРАВНЯ 1918

місто Кам'янець на Поділлю

25 квітня мною була одержана з Лятичіва така депеша: «23 квітня, получив звістки про подію Новосінявци, в той час виїхав туди, де вияснив, що з австрійців, прибувших по справі непорозуміння деяких селян між собою, був один вбитий, на такий випадок австрійці відкрили вогонь і запалили хати, вигоріло тридцять три дворів, ранено чотири чоловіка, арештовано два чоловіка, котрі австрійцям розстріляні. За Літинського повіткома Переход». На моє запитання по цій справі, командир XXV австрійського корпусу відповів, що мешканці Нової Синяви напали з бомбами на пісданий там відділ, якого просили на поміч громадяни проти банди розбишак. Комендант приказав за кару підпалити місцевість, а на нападаючих стріляти. Два арештовані розбишаки, з яких один підступно убив австрійського жовніра, були на місці розстріляні. О цім маю честь доложити пану Міністру.

Губерніяльний староста Кисельов

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 76. – Арк. 3.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 16 ЛИСТОПАДА 1918

місто Кам'янець на Поділлю

Революция в Австрии и Венгрии вызвала непосредственный отклик в частях австро-венгерских войск, расположенных во вверенной мне губернии, отчего с такой быстротой развернулся распад этих частей, превративший некоторых солдат в неорганизованные массы с анархическими движениями, породившими среди населения крайне тревожное настроение. Беспорядки, произведенные буйствовавшими австро-венгерскими солдатами, в настоящее время прекращены энергичными действиями местной державной варты, но население вследствие ухода из Украины австро-венгерских войск по прежнему остается в тревоге, так как ему хорошо известны из недалекого прошлого жестокости анархических вакханалий, созданных пропагандою антигосударственных групп. Придавай весьма важное значение, в смысле охранения государственного порядка и спокойствия, делу политического розыска, я предложил начальнику подведомственного мне Осведомительного

отдела принять все имеющиеся в его распоряжении мери к недопущению каких бы то ни было выступлений вышеназванных групп, которые, учитывая обстоятельства текущего момента, могли бы использовать таковые в своих преступных целях.

Для предупреждения и пресечения противоправительственных выступлений приняты следующие меры:

1) установлено усиленное как внутренние, так и наружное наблюдение за деятельностью существующих во вверенной мне губернии революционных организаций;

2) учреждены регистрация и надзор за возвращающимися ныне из Австрии лицами, кои были разновременно высланы туда на принудительные работы за противоправительственную деятельность и пропаганду большевистских идей (Сообщение мое с просьбой дальнейших указаний, от 13 сего ноября за № 634);

3) усилено выяснение неблагонадежного элемента находящегося в губернии на предмет установления должного наблюдения за деятельностью и сношениями этого элемента;

4) установлен надлежащий надзор за всеми прибывающими в губернию. В этих целях организовано наблюдение на вокзалах, в гостиницах, меблированных комнатах и частных домах. В основу этого наблюдения положена агентура и

5) усилено внутреннее наблюдение за студенческими и общественными организациями, а равно и профессиональными союзами. Кроме того, в некоторых селах губернии начальником подведомственного мне Осведомительного отдела для ведения контрагитации заагентурены из числа местных жителей лица, пользующихся у своих односельчан большим авторитетом. На это обстоятельство я возлагаю большую надежду, так как громадное большинство крестьянства к политике относятся безразлично, и такие агитаторы могут оказать стране большую услугу в смысле удержания крестьян от аграрных беспорядков.

Сообщая об изложенном Вашему Превосходительству присовокупляю, что во вверенной мне губернии в настоящее время, как указывает агентура, существуют следующие организации, а также политические течения:

Организации партии социалистов-революционеров в городах: Каменец-Подольском, Проскурове, Виннице и Могилеве. В состав организаций входят люди самых разнообразных профессий, главным образом из числа старых партийных работников. Организации связаны непосредственно с Киевом и получают средства от германских социалистов-революционеров. Конечная цель «ниспровержение ныне существующего строя и создание единой Российской Республики». Сведения об этих организациях пока еще точно не проверены и находятся в стадии разработки.

Большевистских организаций не имеется, и агентура отмечает лишь попытку отдельных лиц к воссозданию таковых. Так, например, таковое стремление отмечается в гор[оде] Каменець-Подольском, где бывшие члены

«военно-революционного комитета» и «совета солдатских и рабочих депутатов» пытаются объединиться для создания «губернского центра». Что же касается уездов и волостей, то там также не имеется каких-либо правильно функционирующих организаций, а существуют отдельные лица, которые пытаются вести пропаганду среди крестьян против существующего строя и указывают на необходимость восстановления «советской власти». Означенная пропаганда особенного успеха не имеет, так как крестьяне, в большинстве своем, не являются сторонниками «советской власти». Уход австрийских войск вызвал у крестьянских масс повышенное настроение, и они, по-видимому, руководимые темным элементом принялись было вновь за разгром имений и экономий, но это были лишь отдельные вспышки, которые вскоре и были ликвидированы.

Из студенческих организаций следует отметить лишь «Общество взаимопомощи», которое только что образовалось и еще не выявило своей политической окраски. Есть данные предполагать, что под флагом «Общества взаимопомощи» будет вестись партийная работа. Наряду с этой организацией существует небольшой подпольный студенческий кружок, для выяснения которого направлена агентура. Профессиональные союзы полуразрушены и никакой деятельности не проявляют, и только теперь заметна попытка со стороны отдельных профессиональных лиц к воссозданию своих организаций. Существование в губернии нелегальных национальных украинских организаций агентура не отмечает, а указывает на группировку отдельных лиц вокруг общества «Просвіта».

Губернский староста Кисельов

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 76. – Арк. 327-328.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 25 ЛИПНЯ 1919

місто Кам’янець на Поділлю

Приступивши до виконання обов’язків Подільського губерніяльного комісара, я твердо поставив собі першим і найближчим завданням прийняти усі залежні од мене міри до закріплення та зміцнення влади Української Народної Республіки, забезпечення громадського спокою, охорони здоровля, улаштовання нормального тилу для армії та підняття економічного добробуту населення губерні. В цих цілях я негайно відновив діяльність всіх інституцій, які повинні існувати згідно закону Директорії Української Народної Республіки, почав саме суворе переслідування осіб, які приймали активну участь в большовизмі, розпорядився переглянути персональний склад усіх установ і усунути весь ворожий елемент, знявши з решти урядовців присягу на вірність Українській

Народній Республіці. Далі мною було утворено комісію по розгляду большовицьких справ, як з боку адміністративного, так і побутового та соціально-економічного. Потім для збереження тих наукових документів та різних культурно-історичних та художніх цінностей, які були скупчені большовиками, шляхом захвату та грабунку, я наказав утворити комісії з органів місцевого самоврядування, котрі б взяли під свою охорону усе вищезгадане майно і берегли б його в порозумінню з архівно-музейним відділом губерніяльної народної управи.

Дбаючи про забезпечення нормальних прав людини і громадянина, а також існуючих принципів власності, я на перших же днях прийняття управління губернією твердо повів боротьбу з усякими самочинним трусами, арештами та незаконними реквізиціями. Для більш успішної організації влади на місцях, я командирував до штабу Подільської групи військ свого урядовця для доручень, котрий би налагодив у нововизволених місцевостях Поділля як адміністративний апарат, так і працю громадських інституцій. В тих же цілях я улаштував курси для інструкторів-організаторів влади і, закликавши на ці курси людей місцевих, таким чином, підготовив кадр організаторів влади з осіб авторитетних і популярних серед своєї людності. Стоючи за тим що лише тверда адміністративна влада може забезпечити нормальний тил для дієвої армії та служити запорукою міцного будування держави, я і сам прикладав всі зусилля і доручив прикладати їх підлеглим мені повітовим комісарам до як найскорішого заведення на місцях правильно організованої адміністрації.

Далі, для охорони народного здоровля від епідемічних хороб я, через губерніяльну і повітові народні управи, розпорядився поширить, а де треба відкрити епідемічні тимчасові лікарні. Для цього ж я підтримував перед Міністерством народного здоровля прохання зазначених управ про субсидії, котрі видавались, між іншим, без затримки і в задовольняючих розмірах. В тих же санітарних цілях мною відновлено суворий догляд за бойнями, як в місті так і на повітах. Надаючи велике значіння тому, що військо, особливо при теперішніх умовах його життя, являється розсадником різних епідемій, як поміж собою, так і серед людності, я запропонував губерніяльні народні управи відкрити, де вона визнає потрібним, для війська бані та продовольчі пункти, а разом з тим, поки немає фактично інтендантства, взяти на себе деякі функції по постачанню армії продовольчих продуктів, фуражу, одягу та обуття.

Нарешті, оберігаючи губерню від великих економічних втрат, випливаючи з загальнодержавної розрухи, я накладанням суворих адміністративних кар став боротись з хижацьким нищенням лісів, потравами полів, лугів та буряків. З огляду на відсутність відповідних продовольчих органів на перших порах визволення Поділля від большовиків, я як тимчасову міру оголосив вільну продажу хліба, щоби до інтенсивної роботи в справі продовольчій покликати приватну ініціативу, доки не буде державою організовано належного постачання. Щоб сприяти обробітку полів і унормувати в справедливий спосіб відношення між роботодавцями та робітниками, я установив щоденні ціни для робітників-хліборобів.

Борючись зі спекуляцією, я розпорядився утворити, де слід комісії по боротьбі зі спекуляцією. Щоб сприяти обігу серед людності української грошової одиниці, я встановив за відказ приймати українські грошові знаки сувору адміністративну кару. Далі, по мірі відновлення діяльності продовольчих органів і по мірі поступлення до мене відомостів про риночні ціни на продукти першої необхідності, я став вживати заходи до встановлення такс через продовольчій відділ губерніяльної народної управи. Продовжуючи свої заботи по економічному благоустройству губерні, я персонально звернув увагу повітових комісарів на необхідність суворого догляду по забезпеченню населених пунктів в пожарнім відношенню та за точним виконанням з боку людності всіх державних та місцевих повинностей.

Взагалі моя діяльність була направлена до задоволення різнобічних потреб населення губернії і до зміцнення влади та підняття її авторитета в очах людності. Звертаючись до огляду тих результатів, які маються від всіх моїх вищезазначених мір, я повинен признати їх не вповні задовольняючими, хоча мною і підлеглими мені повітовими комісарами прикладались крайні зусилля для досягнення найкращих наслідків. Причини малої продуктивності моєї праці треба шукати в тім, що Міністерство військове, а також Міністерство справ внутрішніх, як взагалі і інші з Міністерств, не проявили державного розуміння своїх обов’язків і не створили умов сприяючій плодотворній моїй роботі, яко начальника губернії.

Перше із загаданих Міністерств, замість того, щоби займатися організацією тила армії, визнало за благо перетворитися до деякої міри в управління кам’янецької залоги, на чолі з бувшим своїм Міністром п[аном] Сиротенком, в ролі отамана залоги; мені ж, рятуючи положення, прийшлось організувати через губерніяльну народню управу постачання для армії, медичну допомогу, дбати через міліцію про набої для армії і т[аке] і[ншн]. Далі, теж Міністерство відновило інститут комендатур з функціями цивільно-адміністративними і цим спричинилося до двоєвластія на повітах моєї губернії, а в самому Кам’янці, передавши отаманство залоги Колодію, сприяло різним його свавільствам, котрі дійшли до того, що він дав наказ підлягаючій мені інституції (акцизному управлінню) не виконувати моїх розпоряджень. Коли ж я нагадав отаману Колодію про межі його компетенції, то військове Міністерство через свою головну управу військ У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки] надало отаману Колодію, як це він пояснив в своєму наказі № 42, права генерал-губернатора. Це було зроблено очевидно для того, щоб він, отаман Колодій і надалі продовжував своєю діяльністю дезорганізовувати справу цивільної адміністрації.

Коли я суворо переслідував большовиків, то військове відомство через свій надзвичайний суд їх виправдувало, так було, наприклад, з большовицьким «Наркомом юстиції» Державіним. На мої скарги Міністерству справ внутрішніх про шкідливі для діла вчинки військового Міністерства, очевидно не зверталось уваги і вони залишились навіть без відповіді.

Так само Міністерство справ внутрішніх не зробило нічого в тим відношенню, щоб допомогти мені коштами завести твердий адміністративний і міліцейський апарат, при помочі котрого я міг би провести в життя всі мої вищезазначені наміри по благоустройству і благосостоянію губерні, а також не допустити насильств над людністю з боку війська. Від мене вимагали мати міліцію по штатам, себто кінну, а на утримання коня відпускали по 300 карбованців в місяць, тоді як пуд вівса коштує більше трьохсот карбованців. Мені було приказано завести кадри інструкторів організаторів, а грошей для цього не видали.

Коли я коло десяти раз письмено докладував про катастрофічне становище міліції, цеї основи адміністративного життя, то Міністерство справ внутрішніх займалось собі в той час творенням окремого для Кам'янецького повіту закону про переведення мобілізації, так ніби Кам'янецький повіт має якусь окрему в етнографічному відношенню людність і знаходиться в цілком інших умовах ніж вся Україна, а тому потребує окремих для себе законів.

Далі, в той час коли я твердо і непохитно став на грунті підняття дисципліни громадської і в цілях охорони спокою заборонив всякі зібрання без мого на те дозволу, пан Міністр праці скликає мітинг, не вважаючи навіть потрібним мене про це попередити. Тоді, коли я борюся з большовицьким елементом, той же Міністр в засіданню комісії Трудового конгресу заявляє, що він веде з переслідуємими большовиками розмови і бачиться з ним щоденно.

Міністерство преси та інформації за свій недовгий час існування проявило не мало державної праці негативного характеру і установило, наприклад, всупереч духу закону здоровій логіці інститут комісарів преси з правами розрішати або забороняти друк усякого слова. Цим я, як господар губернії, не тільки позбавлявся можливості використовувати своє право надзору за діяльністю всіх установ губернії, а навіть теряв право друкувати свої накази. В таким же положенню відносно повіту очутились повітові комісари. Під крилом того ж Міністерства преси велось в «Трудовій громаді» цькування комісарів, а сам пан товариш Міністра преси Часник зайшов так далеко в своєму розумінню авторитета влади, що прилюдно заставив мене 29 червня вийти з мої ложі в Народному театрі, чим наніс мені образу і здискредитував владу в очах народу.

Таким чином, з одного боку Міністерство військове та внутрішніх справ зробило все, щоб не дати налагодить адміністративну справу в губерні, а з другого боку Міністерство праці та преси і інформації зробило все, щоб підірвать престиж губеріяльної влади; разом же вони блискуче проложили дорогу до безладдя, як зараз обхопило губернію. Отже я бачу, що Міністерства повним темпом, в великій солідарності ведуть Поділля до анархії, а я зі своїми спробами зберегти порядок, являюсь дисонуючим елементом. З огляду на це, прошу пана Міністра зробити належний висновок з докладу і найти для себе, або для мене вихід.

Губерніяльний комісар Поділля Куриленко

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 57. – Арк. 74-76.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 2 СЕРПНЯ 1919

місто Кам'янець на Поділлю

З освободженням Поділля від ворога треба всім повіткомісарам приступити негайно до організації адміністративної влади на місцях. Саму головну увагу звернути на села і волості, а відтак на центр. Завданням комісара є особисто і через своїх помічників та урядовців об'їхати всі села повіту, відновити сільську і волосну владу. В випадках де це вимагають обставини зробить перевибори, нововибраних затвердити і подать дорогою оголошення до відома населення повіту. Особливу увагу звернути на волосні апарати та поставити їх на належній висоті. Волосним апаратам і міру потреби можна видати позички для технічного оборудування апарату, призначити урядовця який весь час їздив би інструктувати і контролювати волосні апарати, а повітовий комісар раз в місяць, в міру потреби дав рази, скликає в повітовім городі сесії (зібрання) всіх волосних комісарів і секретарів, поучая їх про організацію влади, дає інструкції, повідомлення про нові закони і розпорядки. Кожного волосного комісара треба офіціально затвердити, видати йому посвідчення і друком об'явити по всім селам волості. Не допускати до всяких безсистемних і самочинних перевиборів в селах, всі перевибори провадяться з відома волосних комісарів і за згодою повіткомісарів.

Раз в тиждень має обов'язково подати мені повіткомісар докладний звіт про стан свого повіту, причому звертати увагу, щоби не ограничуватися утертими шаблонами, а подавати правдиві відомості з наведенням фактів. В такому звіті мусить бути обов'язково сказано, що зроблено повіткомісаром за тиждень, в яких селах був сам комісар, в яких його помішники і урядовці, що в цих селах чи волостях зроблено, де відновлено, де вибрано владу, про настрій і бажання селян з указанням місця звідкіля такі голоси одзиваються, при тому не треба одного факту узагальнювати на цілий повіт, як це робиться. Такі звіти передать поштою або спеціяльним посланцем в осідок губкомісара чи безпосередньо, чи посередньо через суміжні ближче положені повіти (Бар, Могилів, Брацлав через Нову Ушицю, Літин і Проскурів безпосередньо). Звіти не дальше суботи мають бути вислані і не дальше вівторка зранку мають бути здані губкомісарові. В випадках надзвичайний подій дорогою телеграфу. Звертається увагу комісарам, що про такі річі, як якась дрібна крадіж, незначний грабунок і інші злочинства місцевого характеру повідомляти звітами, а не телеграфною дорогою. Згідно затвердженням нових штатів про міліцію приступити негайно до формування її в новому складові, про що сповіщаю повіткомісарів окремим обіжником.

Губерніяльний комісар Кондратюк

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 57. – Арк. 157.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 19 ЖОВТНЯ 1919

місто Кам'янець на Поділлю

На Ваше персональне доручення доношу: адміністративний апарат дорученої мені губернії доведений до такої степені, що він може бути в стані перевести всі розпорядження і закони У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки] в життя. На жаль, не зважаючи на мої доклади усно і на письмі, він поставлений зараз в таких умовинах, що за яких дві три неділі може зовсім розлетітись.

1) Перш за все ненормальна винагорода служачих в державних і громадських інституціях, яка доходить до таких курйозів, що земства за державні гроші оплачують краще своїх кур'єрів чим держава своїх повіткомісарів, доводить до того, що в губернії покинуло службу більш ста урядників. Підстава: бухгалтер Новоушицької повітової народної управи дістає в місяць із державних грошей 8 500 гривень, а повітовий комісар 3 600 гривень зі всіми додатками (про це мав нагоду особисто переконатися товариш Міністра доктор Макух). Що ж говорити тоді про менших урядників комісаріатів, які дістають в місяць 1 500 гривень в той час коли саме нужденне життя на провінції виносить 8 000 в місяць.

2) Не зважаючи на мої доклади відносно поставлення міліції на потрібну висоту і досі мимо всіх приобіцянь, що міліція дістане одіж із фондів держави нічого позитивного в цій справі за чотири місяці не зроблено. Поминувши те, що через п'ять місяців не було ніякої можливості задовольнити міліцію платнею через відсутність кредитів, не зважаючи на те, що при таких умовах і за такі гроші не можна сьогодні як слід поставити екзекутивного органу, що без його не може бути ні ладу, ні порятунку – всі мої доклади осталися тільки архівальним матеріялом, бо як відомо пану товаришу Міністру Христюку Адміністративний Департамент на мої кілька кратні доклади дав лаконічну відповідь: «Міліції належить по закону обмундирування із коштів держави». Але, на жаль, не подано там, де, коли видано такий закон, бо про його існування невідомо нікому, як заявив пан Міністр фінансів.

3) Відсутність закону (положення) про губ[erніяльних] і повіткомісарів, їх компетенцію і взаємовідносини до всіх громадських і державних органів довело до цього, що органи самоврядування, які замість сповняти працю доручену їм державою знімаються з цілим легіоном служачих політиканством за кошт держави. Необхідно тимчасово бодай в перехідній формі підчинити під безпосередній нагляд і контроль представників уряду всі органи на місцях, як: земельні управи, народні управи, податні відомства і т[ак] д[алі], бо зараз творять вони відірвані галузи зі собою органічно не пов'язані.

4) На інформацію і агітацію серед населення необхідно відпустити кредит не менше двох мільйонів карбованців в місяць, бо зараз, як відомо пану

Міністру, відпускається всього не більше 90 000 карбованців тоді, коли штати затверджені паном Міністром на удержання всіх служачих при інструкторському відділі і на роз'їзди виносить 435 000 карбованців (беручи на увагу сто сімдесят дві волості і дванадцять повітів). Значить Міністерство не тільки не оплачує через чотири місяці всіх урядовців по тим навіть нужденним штатам, а не говорить про видавництва і агітацію.

5) На чотири моїх докладів Міністерству внутрішніх справ, щоби на міліцію і карні-розшуки були відпущені кредити на опал, світло, найом мешкання досі відповіді немає.

6) На мої доклади Міністерство внутрішніх справ і військове щоби військо усунути від адміністрації зовсім, бо воно свідомо чи несвідомо руйнує державу своїм адмініструванням через множество комендантів різних типів, які боряться між собою о владу і компетенцію на місцях, справи не полагоджено. Хоча нарада зложена із представників Моб[ілізаційного] відділу Г[оловного] у[правління] ш[табу] а[рмії] і комісарів, що відбулася 10 жовтня подала свої висновки на руки відповідних Міністерств і зокрема п[ану] Голові Ради народних міністрів.

7) Необхідно налагодити податковій апарат і підбільшити ставки податків так, щоби вони покривали видатки держави, бо досі ставки на сьогоднішні відносини дуже малі та й до того населення не повідомляється про знос податків і адміністративний апарат не має в цій справі абсолютно ніяких директив.

Губ[ерніяльний] ком[ісар] Поділля Кондратюк

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 71. – Арк. 374.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 24 ЖОВТНЯ 1919

місто Кам'янець на Поділлю

Доклад про становище в губернії

У всіх повітах організовано адміністративний апарат, а до повітів Балтського і Ольгопільського саме від'їхали повітові комісари. Волосні та сельські комісари частино лишилися давні, частино встановлено нових, де сього була потреба, одначе не всюди іде їх робота як слід з огляду на недостачу потрібних фондів, а ще більше відповідних людей, котрі уміли би серед нинішнього розбурханого і здезорганізованого населення втримати лад і провадити життя в нормальне русло на користь нашої республіки. Відношення населення до теперішньої влади в повіті Брацлавськім, Могилівськім, Новоушицькім, Літинськім, і Гайсинськім прихильне, а інших повітах байдуже, або вижидаюче.

Справа організації народної міліції поступає жваво наперед. Се головно залежить від спосібності і енергії повітового комісара. В кожному разі є надія,

що при більшій увазі повітового комісара склад міліції буде чим раз добірніший і вільніший від елементів, які до сьої служби не надаються, а тільки з огляду на відсутність відповідних людей вони ще ту службу повнять. Про се, щоби народна міліція вже зараз стояла на висоті своєї задачі трудно і говорити, наколи зважиться серед яких недостач вона тепер складається. Ту накопичені гори всяких так під виглядом матеріялу людського як і по причині недостачі озброєння, одягу, обуви і т[ак] д[алі], а головно по причині низької платні, яку б належало бодай в двоє міліціонерам підвищити. Свої бажання до скорої організації народної міліції, яку уважаю за преважну для нашої республіки, подавав я Міністерству внутрішніх справ у своїм звіті з дня 15 жовтня № 3494 і ще раз прошу о полагодження їх після мого проекту.

Справа організації самоохорони по селам не поступає наперед. Щоби її рушити з мертвої точки, належало би зачати від заснування тов[ариства] «Січей», придбати відповідних інструкторів і т[ак] д[алі] вишукання прогожиш у кожному до сього комендантів, котрі не тільки щоби хотіли, але і уміли тою організацією самоохороною орудувати. На разі сього всього брак так само і правильника для сих організацій, який повинен безумовно для цілої нашої території бути однаковим і поширеним по всіх селах. Згаданий правильник повинно Міністерство якнайскорше видати. Довірочно організовані самоохорони не по певному означеному планові уважаю за невідповідні, а навіть шкідливі до встановлення твердої влади і після мої думки, які вже раз висловлював я, а нині ще підчеркую: організацію самоохорони по селах уважаю за шкідливу. Натомість належало би по більших селах і волостях поустановляти «Коші республіканської охорони», зложені з старших військових людей, до сього відповідно підготовлених і вишколених. По причині, що не всюди народні міліції є відповідно зорганізовані, а так само і «Коші республіканської охорони», трапляються по повітах досить часто вбивства, грабунки і др[уге] (пов[іти] Могилівський, Кам'янець-Подільський, Проскурівський), тільки один Летичівський повітовий комісар є вдоволений зі складу народної міліції, а особливо з праці начальника повітової міліції Митрофана Боніфатієвича Гоєцького.

Мобілізація зі сторони повітових комісарів провадиться енергійно і вони докладають всіх своїх сил, щоби вона вийшла якнайліпше. Однак тій праці досить часто стають напоперек військові повітові коменданти, котрі своєю пасивністю, або неспосібністю спричинюють, що уже зібрана мужва розходиться домів з браку приміщення, харчів, нагляду і т[ак] д[алі] (Летичів, Кам'янець). Мобілізація пройшла гарно в Новій Ушиці, Літині. Дезертири є, против котрих міри уже повітові комісари прийняли при допомозі народної міліції, війська, волосних і громадських комісарів. Щоби мобілізація дала корисні успіхи, треба передовсім подбати, щоби змобілізованих негайно відправляти до місця призначення, про приміщення, харч, одіння і обув'я. Відставляти змобілізованих треба під сильним конвоєм, щоби вони не розходились по домах. Взагалі повинно бути все приготовано, щоби їх негайно

можна було примістити у частини. Кромі цього належало би від змобілізованих відобрати на місці військову присягу і поучити їх про карні насідки дезерції. До кожного відділу змобілізованих належало би промовити, зазначаючи положення хвилі, потребу оборони батьківщини, вагу присяги і т[ак] д[алі]. Потім проти кожного дезертира належало би для приміру поступити зі свою строгістю закону, так само і проти тих осіб цивільних і військових, котрі надуживають свого становиська урядового і увільняють від військової служби здібних до неї людей.

Антидержавна робота ведеться головно большовиками і денікінцями. Найбільше большовицького руху помітно в повіті Могилівськім, де полишилися місцями большовицькі комітети, які сходяться тайно, допускаються різних злочинів, сіють недовір’я до влади і т[ак] д[алі]. Інші повіти не є цілком вільні ще від большовицького елементу, однак помалу їх від сього прочищується, а винуватців віддається під суд. Денікінські агітатори шиють вісті про блага приходу військ денікінських, що з ними з’явиться всякого рода крам, мануфактура, сіль, нафта, шкіра і т[ак] д[алі], та що за все вони платять золотими грішми. В Вінниці знову є білогвардійська польська організація, яка ще не зовсім себе виявила, проявляє якусь діяльність. Після моєї гадки, щоби здавити шкідливість для держави рух, належить вживати не тільки репресійних средств і агітацій, але треба населенню дати щось реального, чого воно найбільше потрібує, пр[иміром] нафти, солі, сірників, шкіри, приладів господарчих і др[угого] щоби відчуло, що уряд про нього піклується. Як довго перший голод населення на продукту щоденної конечної його потреба не буде заспокоєний, то всякі агітатори мають дуже легку задачу, вказуючи то сього то другого нашого ворога, котрий з приходом своїм все потрібне йому принесе. Тому конечним являється як найборше роздобути і кинути на села сіль, нафту, шкіру і т[ак] д[алі]. Тоді селянин буде видіти, що за гроші, які по більшій части лежать накоплені у нього в скрині, може за них щось купити. Гріш піде в рух, піднесеться на вартості, на цім знову тільки держава і її населення скористає.

На разі межинаціонального тертя, яке виступало би яскраво на вні нема, однак в дійсності поляки нам не симпатизують; знані випадки депутацій бувших поміщиків до правительства польського в Варшаві, щоби їх силою збройною взяло під свою охорону, а помітно що і кам’янецькі поляки чекають приходу польського війська, на привіт якого з причини неправдивої поголоски перед пару днями навіть поза міст виходили. Жиди в більшій части нам ворожі. Вони не можуть забути погромів і чекають тільки хвилі, щоби помститися. Гадаю, що як довго наша державність ще не вирішена, так довго одних і других треба мати на оці, саме собою розуміється, не вживаючи непотрібного терору.

Інформація населення, помимо що в більшій части зорганізовано волосних інструкторів-інформаторів, стоїть зле. Сему на перешкоді стоять різні причини, недостача відповідних людей, лиха комунікація, через брак лучби не тільки межи селами, волостю і повіту, але навіть центральними владами, відсутність

селян у селі, тому що працювали в полі, недостача паперу і т[ак] д[алі]. Належало би передовсім в цілі зарадження частю сему лихові належито управильнити почтовий і телеграфічний рух, що дуже злекшало би зносини. Рівно ж уважаю за дуже потрібне видавати популярний політично-просвітний тижневик для селян, по ціні можливо найнижчій, де були би поміщені кромі політичних статей, історичні, наукові, по сільському господарстві, економічні і т[ак] д[алі]. Тижневик цей належало би масово поширювати і він при добрій редакції міг би віддати неоціненні услуги, тому що селянин на читання щоденника не має часу, ані охоти платити за нього такі гроші.

Санітарні відносини злі, пошестні недуги, тиф а навіть холера поширюються. Відсутність шпиталів і ліків, тому що большовики майже всі шпиталі пограбили, а ліки вивезли. Признані кредити Міністерством здоровля і опікування повинні хоч в часті запобігти лихові. Рівно ж належить доконче примусити власників домів під строгою відвічальністю до вибудовання виходків, зливів на нечистоту, смітників і т[ак] д[алі], а то належить перевести негайно у містах, де живе більше на замкненім просторі жителів. Справді ці урядження є доконче потрібні до поправи санітарних відносин і як довго по містах відходи людські і всяку нечистоту буде виливатися по улицям, так довго трудно і думати про поправу санітарних відносин і висушення джерел пошесті. Ветеринарної опіки нема майже жодної, а на коні кинулася короста. Через установлення державних ветеринарів по повітам і доставу відповідних ліків далобися хоч в часті се лихо направити.

Діяльність земельний управ в тих місяцях де її налагоджено, зводиться майже виключно до збірки і молотьби хліба. Відсутність потрібних мап, статистичних дат, вишколених землемірів і др[угого], се все не дає як слід розвинути діяльності тих управ в напрямку нарізки землі. Бажання селян в земельній справі мати за собою папір, що нарізка є його власна, менше важною для них є справа чи земля перейде на його власність за чи без заплати, з тим застереженням, що державі охоче заплатять, але не поміщикові. Чи вказаним є вже зараз приступати до нарізки землі, дуже сумніваюся. До сього треба мати великий і добре вишколений апарат і відносини у державі мусять бути сталі і упорядковані, щоби мати спромогу екзекуції. Рушивши нарізку землі, порушиться заразом різні спори сусідніх громад і громадян межи собою, розбурхається ще більше село, а не виключене, що козаки фронт залишать, щоби їх при поділі не скривдили. З тим належить стриматися до закінчення війни, а що найменше до вирішення нашої державності.

Продовольчі органи не всюди ще впорядковані. Урожай і збірка хліба гарна, але населення в різних сторонах різно складає хліб в натурі, в кожнім разі не дає цього державі, до чого зобов’язане. Справа з допомогою сім’ям призваних до народного війська ще не наладжена. Маю однак повну надію, що по розсилці відповідних інструкцій Міністерством внутрішніх справ Департамент загальний з дня 19 вересня 1919 р[оку] № 175-876 і по обзнакомленню з ними підчинених

органів, справа ця буде уладжена. До пильнування скорого введення в життя тих постанов окремо взиваю повіткомісарів.

Культурно-просвітних організацій не багато і ті не об'являють, як належить, своєї діяльності. По селах недостача таких організацій. Школи по більшій части не чинні. Учительство платні уже по пару місяців не дістає. Будинки в значній части понищені, уладження шкільне поруйновані, а бібліотеки розслаблені. Належить конечно подбати про віднову шкіл, обсаду їх учителями (-льками) і навчання молоді шкільної, тому що пропадає наш капітал – молодь, на якому тільки може сильно опертися будова нашої держави.

Загально зауважується недостача дрібних грошей, що потягає за собою збільшення дорожнечі. Різноманітність знаків грошевих і різна їх високість дають широке поле до надужить при здачі грошей. Дуже широко ведеться спекуляція грошева, продаж і купівля корон, рублів, леїв і т[ак] д[алі], що дуже лихо відбивається на нашій валюті. Проти сього належало би видати якнайостріші розпорядки.

Дороги, мости і т[ак] д[алі] понищені, належало би конечно приступити до їх поправки. Повітові комісари, або їх заступники, об'їздять свої повіти і на місці усувають помічене зло. Я і мій заступник об'їхали вже всі звільнені повіти, крім Балтського і Ольгопільського, де в короткім часі по можності виїжджаєм. Для докладнішого перегляду і інформації про відносини на місцях долучаю тут доклади і листування повітових комісарів: Кам'янецького, Проскурівського, Літинського, Новоушицького, Могилівського, Ямпільського, Гайсинського і Брацлавського, о зворот котрих своєчасно прошу.

Губкомісар Поділля Пащенко

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 71. – Арк. 273-276.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 12 ЛИСТОПАДА 1919

З тижневих докладів Новоушицького повітового комісаріату за час від 1 по 19 жовтня 1919 р[оку] показується, що в повіті тім залишилося багато етапних стаційних комендатур, які не маючи в цей мент вже може й рації биту, щораз частіше втручаються в компетенцію адміністраційної влади повіту, чим наносять очевидно тільки хаос і понижують престиж цивільної, повітової влади адміністраційної у населення. Часто, приміром, трапляється, що ці команди при озброєній силі без відома і згоди повітового комісара під видом трусів для розшуку зброї, забирають у селян послідній кожух і штани, послідню свиню, коней з екіпажем і т[ак] д[алі], тільки через те, що комендантові вони вподобалися, дальше жовніри Миньківського коменданта побили батька селянина Василева тільки за те, що на зарядження повітового комісара

Лазаренка були видворена з його власної хати жінка дезертира Хамача, котра незаконно жила. У ремісника Н[ової] Ушиці, Семена Йосиповича Щепківського, який і своєю численною сім’єю жиє тільки з того, що через день заробить, забрали жовніри під загрозою рушниць весь його штрумент столярсько-стельмаський, а коли повітовий комісар звернувся до етапного коменданта Н[ової] Ушиці з візнанням, щоби цьому бідному ремісникові повернено забраний штрумент, то комендант не тільки штрументу не повернув, але ще обідливо відповів на письмі яке тут долучається: «впрочім ми не обов’язані давати вам які-небудь пояснення і прошу на будуче в не свої річи не втручатися».

Такі самовільні події зі сторони стац[ійних] етапних комендатур не можуть на будуче ніяк повторятися, бо річ ясна, що населення, видячи безсильність єдиної компетентної повітової влади адміністраційної, перестає зовсім числитися з нею, та прийде до небажаного переконання, що для нього (населення) немає такого рятунку перед самоволею команд військових.

Про ті самовільні події стац[ійних] етап[них] коменд[ант] Н[ово] Ушицього повіту повідомляється рівночасно Міністерство військових справ та Диктатуру З[ахідної] О[бласті] У[країнської] Н[ародної] Р[еспубліки] з проханням припинення їх відповідними зарядженнями зваживши однако ж, що подібні події військових команд також і інших повітах нерідко появляються, як це на відбутім тут щойно з’їзді повітових комісарів виявилося, заходить конечна потреба радикальної заради сему лихові через видачу ухвали Ради Народних Міністрів, котра би рішучо і під строгою відвічальністю заборонила військовим командам запілля під яким-небудь видом вмішуватися в компетенцію цивільних повітових властей адміністраційних, як також переводити хоч би найконечнійші реквізиції без відома, згоди і участи тої ж влади зглядно її представників.

При тій нагоді подається до відома заразом сучасний стан цього ж повіту:

1) Народна самоохорона заведена досі тільки в деяких селах згаданого повіту. Причина тому тая, що селянство до організації народної самоохорони відноситься негативно, одні требують за се платні, другі домагаються, щоб їм державою видана потрібна для цього зброя, інші бідні кажуть, що вони самі не маючи чого боятися, не будуть багачів обороняти, а в кінці є і такі, котрі без участи цих бідних бояться самі самоохорону організувати. Містечкові самоохорони всюди поорганізовані і службу свою сповняють в контакті з міліцією. Натомість в многих селах прийнялася інструкція «ночних обходів», котрі відбуваються по черзі всім населенням села, або декуди наймленими на кошт села нічними вартівниками. На перешкоді в зорганізуванню народної самоохорони стоїть ця обставина, що населення не бачить для себе із цього користі, під час коли «нічна варта» береже його майно і особу. Треба сподіватися, що з таких «нічних обходів» чи «нічних варт» згодом дасться зорганізувати «народну самоохорону», бо ходить о те, щоб населення звільно зрозуміло конечність такої самоохорони.

2) Мобілізація в цім повіті переведена і закінчена, при допомозі військових відділів забрано примусово майже віх призваних. Вислід мобілізації такий: з 7 серпня по 11 жовтня 1919 р[оку] прибуло на збірний пункт до військового начальника: старшин тридцять чотири, урядовців вісім, фершалів чотирнадцять, підстаршин п'ятсот двадцять п'ять, козаків п'ять тисяч триста дев'яносто один – разом п'ять тисяч дев'ятсот сімдесят два. З них прийнято: старшин сімнадцять, урядовців чотири, фершалів дев'ять, підстаршин чотириста вісім, козаків три тисяч двісті. Забраковано: підстаршин вісімнадцять, козаків вісімсот дев'яносто чотири – разом чотири тисячі п'ятсот п'ятдесят. Звільнено по закону від 13 січня ц[ього] р[оку]: урядовців один, фершалів один, підстаршин дев'яносто один, козаків вісімсот дев'яносто чотири – разом дев'ятсот вісімдесят сім. Одержало відпуск по хворости: старшин шістнадцять, урядовців три, фершалів чотири, підстаршин дев'яносто один, козаків вісімсот дев'яносто чотири – разом одна тисяча вісім. Розбіглося зі збірного пункту: підстаршин один, козаків сорок один – разом сорок два.

Рекрутів з 1 серпня по 11 жовтня ц[ього] р[оку] прибуло одна тисяча сорок один. Дезертирство шириться в страшний спосіб так з частин як і з фронту. Буває так, що ушицькі дезертири залишаються по селах і лісах Могилівського повіту, а могилівські переховуються в Ушицькім повіті. На донос сельських і волосних комісарів виловлює міліція дезертирів, але всі прийняті міри небагато помогають, бо відставлені до військового начальника дезертири через котрий час знову появляються в селі. Дезертири караються начальниками та передається їх до покарання військовому надзвичайному суду, який одначе замало проявляє енергії.

3) Адміністративний апарат волості і села наладжений. Волосні комісари вибрані всюди з людей підходячих, сельські комісари не всюди відповідають своїм завданням, багато з них не посідає адміністративного досвіду, позаяк здебільше є то нові люде, котрі давніше старостами сільськими не були і населення до таких відноситься байдуже. На меті мається перевибори сельських комісарів і їх остаточне затвердження на підставі опінії волосних комісарів.

4) Міліція всюди зорганізована, обов'язки сповняє вдовольняюче. В повіті є тридцять вісім чоловік кінної і сто шістдесят чотири чоловіка пішої міліції. Повіт розбитий на сім міліційних участків. Ніколи на час міліція не одержує платні, не виплачено залежної платні за червень, липень і серпень ц[ього] р[оку], кредити на міліцію досі не відкриті. Охоронна сотня формується, кадр її складається з тридцяти п'яти людей.

5) Рідше помічаються випадки вбивств та пожеж, в деяких волостях зачали самовільно рубати ліс, але прийнято міри для припинення й показання виновних.

6) Антидержавної агітації відкритої в повіті немає, за нею таємно слідять агенти карно-розшукового відділу.

7) Щодо міжнаціональних відносин то в деяких селах селяне відносяться ворожо до жидів і поляків, причина щодо жидів – їх спекуляційна робота, щодо поляків – слухи, що польські пани хочуть відібрати землю.

8) Інформація населення. Волосні інструктори є всюди, але не всі вони сповняють як слід своє завдання: обмежуються вони лиш до поширення літератури, та від часу до часу на сільських сходах інформують населення. Наказано зараз волосним інструкторам давати допомогу в боротьбі з дезертирами і по збору одягу для армії.

9) Санітарні відносини в повіті дуже погані. По всіх селах шириться тиф і дизентерія. Всі шпиталі переповнені хорими козаками, так що для цивільного населення немає місця. В повіті є всього чотири лікарні земських, а заходить конечна потреба заснувати негайно кілька епідемічних бараків, на що не достає коштів.

10) Земельні управи відновлені, але для успішної їх праці брак відповідних людей, а для переведення земельної реформи брак на місцях фахових сил. Селяни бажають, щоб негайно нарізати їм землю, щоби поміщицькі і церковні землі перейшли в їх користування та щоб кожний вже знав, що на нього припаде.

11) Справа постачання не наладжена як слід; повітовий продовольчий відділ функціонує, але волосних продовольчих відділів поки що нема. Зараз йде праця головно в тім напрямку, щоби обезпечити армію хлібом, одягом і обувою, для чого продовольчий відділ робить заготовки й закладає майстерні.

12) Списки родин призваних на військову службу при волосних управах заготовляються; трудність справляє строге повірення, хто дійсно служить при війську, а хто дома, дезерція тоже гальмує всю роботу.

13) Культурно-просвітні організації щойно починають свою роботу, але помічається брак людей для тої праці. Місцеве духовенство й учительство відноситься зовсім байдуже до культурно-просвітної й національної справи. В Новій Ушиці засновано «Українську громаду», котра час від часу улаштовує віча й вистави.

З вищепредставленого приходиться до слідуючих висновків:

1) Щоби робота місцевих органів влади була нормальною і успішною, треба передовсім подбати про добір на всіх становищах людей совісних, чистих і характерних до праці охочих і щирих та на дане становище уздібнених.

2) Для волосних і сільських комісарів треба шляхом закону виміряти і усталити платню, яку при розкладці податків належало б узглянити і разом з податками від населення волості зглядно села осягнути.

3) Для міліції та для інструкторів-інформаторів треба конечно платню майже вдвоє збільшити та своєчасно кредити на сю ціль відкривати, бо й найкращі працівники становища свої покидають, коли на час при теперішній дорожнечі платні не одержують.

Губерніяльний комісар Поліщук

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 70. – Арк. 10-12.

ПОЛТАВСЬКА ГУБЕРНІЯ

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 19 ЧЕРВНЯ 1918

місто Полтава

Прилагая при этом отношение директора Державной варты г[осподина] Аккермана от 11 июня с[его] г[ода] за № 292, имею честь сообщить следующее: при личном моем свидании с г[осподином] Министром внутренних дел и Вами, мною был представлен проект исключительного положения, который дал бы мне право применения энергичных мер для подавления беспорядков, скорого привлечения к ответственности опасных элементов, издания обязательных постановлений по борьбе со спекуляцией и хулиганством и пр[очее]. Однако таковые меры были признаны слишком суровыми и исключительное положение не было принято. От Министерства же, телеграммой от 20 мая с[его] г[ода] был получен приказ во всех делах руководствоваться «Положением Временного правительства о губернских и уездных комиссарах», каковое чрезвычайно суживает деятельность и компетенцию губернской и уездной административной власти. Украинская комендатура не только не оказывала никакой помощи, но наоборот, являлась очагом противоправительственной агитации. (Из семнадцати украинских комендантов одиннадцать были арестованы и устранены). Милиция совершенно никуда не годилась и состояла из элементов развращенных и большевицки настроенных; на реформирование же ее только на прошлой неделе Министерством отпущены кредиты.

Немецкое командование не всегда имело возможность оказывать должное содействие за неимением достаточных сил. На телеграммы, обращаемые в Министерство, ответы приходят через две-три недели, а иногда и вовсе не получаются; было обещано непосредственное соединение прямым проводом меня с Министерством. Однако в результате получен циркуляр от 11 червня с[его] г[ода] за №334/4686 с воспрещением пользоваться прямым проводом (копия циркуляра прилагается). Что же касается в частности спекуляции в г[ороде] Полтаве, то по этому поводу мною уже вырабатываются меры по соглашению с городской управой и германским командованием. О противонемецкой агитации в городе Кременчуге мне ничего не известно и туда будет командировано специальное лицо для выяснения этого вопроса.

Несмотря на крайне неблагоприятные вышеизложенные условия, хотя и очень медленно, но все же удается утверждать власть пана Гетмана и проводить успокоение во вверенной мне губернии; в целом ряде уездов: Переяславском, Золотоношском, Лубенском, Лохвицком, Роменском, Гадячском, Хоролском и Костянтиноградском жизнь начинает принимать свои нормальные формы.

Несмотря на всю колоссальную работу проведенную в столь короткий срок при столь исключительно неблагоприятных условиях, Министерство все же находит возможным, через директора Державной варты, требовать объяснения по поводу «бездействия власти и принятии соответствующих мер».

Губерниальный староста С. Иваненко

Оригінал товаришу Міністра внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 75. – Арк. 37-38.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 25 ЛИПНЯ 1918

місто Полтава

На Ваше отношение от 13 июля с[его] г[ода] за № 1287 сообщаю, что по имеющимся у меня агентурным сведениям железнодорожная милиция изменила только название, личный же состав остался прежний и только в редких случаях заменен крайними украинскими соц[иалистами]-революционерами, большей частью офицерами военного времени. Ж[елезно]дорожная забастовка помешала мне собрать точные сведения и пока сообщаю только о двух районах. Районный комиссар узлов Ромодан и Гребенка, обнимающий ж[елезно]д[орожную] линию в шесть уездов Полтавской губ[ернии] Козачук, бывший член «совета солдатских и рабочих депутатов» в Лубенском гарнизоне, лично мне известный как человек крайне левого направления, малограмотный и до избрания комиссаром служил на незначительной должности (низшей) на ст[анции] Лубны. По характеру своей деятельности, проявившейся во враждебном отношении к ныне существующему строю на Украине и принятию под свое покровительство заведомых большевиков и сторонников Центральной Рады, а также абсолютному ничегонеделанию в области своего прямого назначения, он является вредным и нежелательным начальником, подбирающим соответствующих подчиненных. Районный комиссар Кременчугского узла Ермаков очень подозрителен в своей деятельности. Он – бывший большевистский комиссар и теперь, по частным сведениям, объединяющий представителей большевиков, оставшихся на железной дороге. По слухам, имеет очень много награбленных во время большевизма вещей. Подчиненная ему варта тоже подозрительна. В Полтавском районе ж[елезно]дорожная варта вовсе не существует, а комиссар, в связи с теперешними событиями, исчез. В настоящее время на ст[анции] Полтава Южн[ая] Ж[елезная] дорога мной командированы чины Полтавской городской державной варты.

За губернского старосту Нога

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 75. – Арк. 77.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 29 ЖОВТНЯ 1918

місто Полтава

Вельможний пане, Вікторе Євгеновичу

Користуючись можливістю передати пакета через певного чоловіка, в особі помічника генерального писаря Ясновельможного пана Гетьмана полковника Бориса Васильовича Неїло, маю за честь нижче доложити про маючимся в моєму розпорядженні відомості про майбутню можливість озброєного виступу протиукраїнських антидержавних елементів і про ті заходи, які по місцевим умовам я рахую відповідним за для боротьби з зазначеною небезпекою.

В цей час в багатьох повітах спостерігається дужа агітація на користь більшовиків, розповсюджуються відомості о скорім прибутті з Росії озброєних ватаг, котрі зруйнують існуючий на Україні державний лад, що цими ватагами це легко можна буде зробити дякуючи скорому виході німецьких військ і відсутності озброєної української сили. За останні дні стали прибувати з Росії безбілетні особи, безумовно робітники-червоногвардійці і помічається скупчення під різними приводами груп китайців. Єврейські соціалісти – так звана партія «БУНД» – збільшили свою працю і є підстави гадати, що директиви тою партією одержуються з Росії. В наслідок всіх цих явищ настрій починає піднімається, в селах складаються окремі озброєні грабіжницькі ватаги.

Всі зазначені факти утворюють повсюдний настрій серед благонадійної частини населення, викликаючи надію на чекання різних страхіть. Коли є можливість в містах боротись з зазначеними явищами обмеженими заходами маючимися в моєму розпорядженні, то ліквідувати велике повстання в селах без великої озброєної сили, складеної з кріпких державних елементів, не уявляється ніякої можливості. Єдиним виходом уявляється негайне озброєння українського козачества, складеного з кращої людності села, озброєння в найближчі дні: фактична роздача зброї козачеству. Разом же з тим необхідна і постійна армія: окремий корпус і інструкторські частини для зовнішньої боротьби з більшовицьким натиском.

Щиро прохаю вжити найвищу пошану і преданість, завше готовий до послуги.

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 75. – Арк. 279.

ТАВРІЙСЬКА ГУБЕРНІЯ

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 13 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Мелітопіль

Сведения о происшествиях на Таврии по 7 сентября с[его] г[ода]

1) В ночь на 29 августа с[его] г[ода] в 10 верстах от селения В[ерхних] Серогозах Мелитопольского уезда на проживающего в своем хуторе Григория Онищенко напали четверо неизвестных вооруженных злоумышленников и, ограбив 574 рубля денег, скрылись. К розыску грабителей приняты меры.

2) В ночь на 31 августа в селе Песчаном Мелитопольского уезда на дом крестьянина Федора Кардашова напали вооруженные злоумышленники, произвели выстрелы и, ничего не ограбив, скрылись.

3) В ночь на 30 августа на отрубе близ Даниловки Мелитопольского уезда на проживающего в своем доме кр[естьянку] Диомиды Степаненко напали трое неизвестных вооруженных злоумышленников и, ограбив 550 рублей, скрылись. К розыску приняты меры.

4) Под 2 сентября в 10 часов вечера в селе В[ерхних] Серогозах Мелитопольского уезда в дом кр[естьянина] Максима Липина ворвалось несколько вооруженных злоумышленников, отобрали у Липина 1 000 рублей денег и двумя выстрелами из револьверов убили его жену за то, что последняя в испуге стала кричать. После чего грабители скрылись, розыск которых проводится.

5) 26 августа в связи с вооруженным нападением на квартиру Святогорова и убийством Веры Коваленко в Лисках Бердянского уезда чинами державной варты совместно с казаками украинской сотни и немецким патрулем была произведена облава с целью поимки грабителей и убийц Веры Коваленко. При обысках в доме Глущенко, засевший на чердаке неизвестный бандит из Ростова-на-Дону по кличке «Васька черный первый» открыл стрельбу по производившим обыск лицам, из коих убил на смерть присутствовавшего в качестве понятого местного присяжного поверенного Гольберга и ранил в правую руку навылет приказного Бобылева. После непродолжительной перестрелки бандит был взят из чердака мертвым и задержаны участники вооруженного нападения: Леонтий Задоенко, Ирина Задоенко, Алексей Шелудченко и Матрена Варвашенкова. Все поименованные преступники сознались в совершенном ими преступлении.

6) В ночь на 29 августа в селе Ивановке Мелитопольского уезда шайкой вооруженных злоумышленников ограблено у кр[естьянина] Дмитрия Дехтярева 100 рублей денег. Грабители скрылись, розыск их производится.

7) В ночь на 1 сентября и[сполняющий] д[олжность] начальника VI района Мелитопольской уездной варты значковый Попов производил облаву с целью задержания преступников Баранова, Алефанова и Пасашкова. При обнаружении, между чинами варты и преступниками завязалась перестрелка, во время которой ранен в ногу значковый Попов.

Самоубийство.

8) 2 сентября в селе Кизияре местная крестьянка Анастасия Лушникова под влиянием умопомешательства убила трех малолетних своих детей и покончила с собой самоубийством через повешение.

Губернский староста Таврии

Оригінал Директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 99. – Арк. 108.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО КОМІСАРА ВІД 15 ЛЮТОГО 1919

Про стан загальних справ Таврії

Таврія, як в минулому році, находиться в зовсім інших обставинах, ніж інші землі України. З початком великої революції 1917 року повстало скрізь на Вкраїні багато різних організацій, як культурно-просвітніх так і політичних і класових, але на Таврії їх дуже мало в порівнянню з іншими повітами України. Бердянський, Мелітопільський і Дніпровський повіти без Криму, які числять біля мільйона чисто української людності і лежать в межах Української Народної Республіки до сього часу мають дуже мало українських початкових і середніх шкіл. Місцеві органи земського самоврядування про українізацію початкових і середніх шкіл не думають, при тому Таврія має найменший відсоток вчителів українців, які відповідали би вимогам сучасної національної школи. Повітові земські управи до сього часу нічого не зробили в справі позашкільної освіти селян, тому українському урядові треба зараз допомогти в культурно-національному розвиткові тієї частини українського народу, щоб заздалегідь запобігти постипеній асиміляції з великоросами та іншими народами Криму. Старе царське правительство дуже піклувалось над проведенням своєї русифікаторської політики на Таврії у всіх галузях громадського життя, тому селянам треба всестороннє освітлювати як теперішні так і минувші події історичної ваги, дать пізнати їм хто ми такі і чого ми домагаємось.

Політичні обставини склались так, що офіціальні представники українського уряду пока щодо сього часу не мали змоги працювати на Таврії, бо Бердянськ і Мелітопіль зайняті добровольчою армією, і влада в цих повітах находиться в руках ворожого нам російського громадянства. Добровольці своїм поводженням викликають між місцевим населенням повіту велике незадоволення і з приводу об'явленої ними мобілізації часто приходить до

оружного конфлікту. Зараз нашому українському громадянству на Таврії потрібна допомога з боку українського уряду. В цей мент, коли повсюду на Україні йде рішуча боротьба за національні права українського народу, то українському урядові зі свого боку ніяк не можна залишити діяльністю свою на Таврії, а навпаки, вона повинна провадитись як можна найширші у всіх галузях громадського життя.

Селянство на Таврії до добровольчої армії відноситься вороже, й нам потрібно зараз використати цей сприяючий для нас грунт, почавши по селах широку агітацію, для чого треба післати на села свідомих і певних українців, досвідчених агітаторів, які повинні би головним чином освітлювати всі події сучасного моменту, освітлювати всі питання якого би то не було змісту з національного боку. Агітатори повинні будуть вияснювати селянам значіння незалежності – самостійності України, а також федеративний зв'язок з яким-небудь іншим народом чи державою, освітлювати платформи і діяльність українських соціалістичних партій, а головно, діяльність щодо України російський партій. Агітатори будуть організовувати селян в товариства як «Просвіта» та Селянські спілки, упорядковувати лекції для селян, викликаючи любов до рідного краю до нашої минувшини виставляючи її в гарних і правдивих рисах – виробляючи таким чином національну свідомість. Між селянством треба розповсюджувати агітаційну літературу й відозви, а найголовніше треба почати видавати постійну газету, яка би була так редагована, щоб могла переконати нашого селянина, що час вже йому жити як лічить вірному синові своєї землі, як доброму патріотові батьківщини.

Таврія й Херсонщина до цього часу не мають своєї преси, нема ні однієї української часописи не тому що нікому її видавати, а тому, що нема средств. Селяне читають російські одеські та кримські газети, які подають неправдиві інформації й ставляться вороже до всього що українське, нападаючи на українських діячів та український уряд. Не маючи своєї часописи ми не маємо змоги словом боронити української справи, не маємо фізичної можливості відповідати чорносотеннім і «соціялістичним» та різним жидівським «демократичним» газетам на ті наклепи, які робляться щоденно на Директорію та провідників нашого народу.

Щоби мати можливість відповідати нашим ворогам на всі брехні, повідомляти селян про діяльність українського уряду та вказувати їм той шлях, по якому вони повинні зараз йти не звертаючи ні вправо, ні вліво, то потрібно постійна щоденна часопись для селян. Найвигідніше було би видавати її в м[істі] Херсоні, де можно притягнути до праці деякі місцеві демократичні сили. Дніпровський повіт зараз вільний від добровольців і в Олешках находиться три сотні козаків, так що з Херсону можна розпочати діяльність і газета розходитиметься по південній Херсонщині й Таврії. При тому, Херсон має прямий зв'язок по телеграфу з Миколаєвом, який в свою чергу зв'язаний прямим дротом з Бірзулою й Одесою. На видавництво щоденної газети в чотири

сторінки і в 4 000 примірниках потрібно місячно 60 000 (шістдесят тисяч карбованців), треба зазначити те, що в Миколаєві виходить три щоденних газети, які вороже відносяться до української справи, а з 15 лютого почала виходити ще одна – есерів інтернаціоналістів.

Ми повинні вчитись і брати приклад від ворогів наших великоросів як чорносотенців так і большовиків, які витрачають на Вкраїні величезні гроші на агітацію та на свою пресу через що й мають великий сплив над нашим темним населенням. Щоби нам не втратити національні здобутки, які дала нам революція, щоб праця над освідомленням нашого темного народу не гальмувалась, а безумовно йшла вперед, то не гаючи часу треба скрізь провадити агітаційну роботу, розповсюджувати відозви й агітаційні брошури посредством своїх певних людей, організовувати селян в товариства громади й партії для захисту своїх національних й культурних інтересів, і необхідно видавати для селян газету, але для проведення цього в життя треба щомісячно на Таврію від 100 000 до 120 000 карбованців. Урядові Української Народної Республіки може й прийдеться на деякий час і покинути столицю Україну, але його діяльність мусить провадитись на всіх українських землях, в тому числі й на Таврії з Кримом.

План нашої діяльності на Таврії:

1) Культурно-просвітня праця.

2) Агітаційна праця між селянством і робітництвом.

3) Організація селян.

4) Гуртування усіх демократичних українських сил Таврії з Кримом на соціалістичній платформі.

5) Підготовлення громадян до виборів в різні громадські й державні установи.

6) Єдність українських організацій Таврії з іншими українським організаціями України.

7) Допомога таврійських українських організацій в військовій справі.

Для проведення в життя вищезазначених думок, було б бажаним щоб Міністерство внутрішніх справ видавало би місячну субсидію від 160 000 – 200 000 карбованців, при чому зараз негайно потрібно забезпечити цю працю платнею на протязі хоч би трьох місяців, для чого потрібно котів до 600 000 карбованців (шістсот тисяч карб[ованців]).

За губерніяльного комісара Таврії

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 11. – Арк. 113-114.

ХАРКІВСЬКА ГУБЕРНІЯ

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 28 ЖОВТНЯ 1918

місто Харків

Сообщаю, что в пределах Курской губернии в районе Обояни – Прохоровка – ст[анции] Беленихино действительно происходит концентрация советских войск, которые, однако, за исключением мелких обычных разбойных набегов на нейтральную зону, других активных выступлений не предпринимали. По имеющимся агентурным сведениям, среди красноармейцев в Курской губернии идет широкая агитация в пользу похода на Украину за хлебом. Однако высшее советское командование, озабоченное наступлением Южной армии на Воронеж, принимает со своей стороны меры, чтобы удержать красноармейцев от активных выступлений на нашем фронте. В связи с этим брожением среди красноармейцев в Курске около десяти дней тому назад приезжал Троцкий, выступавший на митингах с призывом воздержаться от активных выступлений против Украины, чтобы направить все свободные силы на выручку Воронежа. Что касается сведений об участии в рядах большевистских сил Украинского Советского полка, то сведения эти были уже давно. По агентурным данным, полк этот сформирован из тех элементов, которые бежали с Украины при наступлении германских войск. Предупредительные меры на границе мною приняты по соглашению с командиром Харьковского корпуса. Равным образом и германское командование сосредоточило в Белгородском районе весьма значительные силы.

И[сполняющий] д[олжность] губернского старосты

Примірник директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 113. – Арк. 189.

ХЕРСОНСЬКА ГУБЕРНІЯ

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 8 ЧЕРВНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что настроение губернии к настоящему времени, в общем, спокойное, в частности же я должен отметить следующее:

В Херсонском уезде некоторые земельные и сельские комитеты уже ликвидированы. В одной волости население приняло на себя возмещение причиненных им отдельным владельцам убытков, вошло в соглашение относительно пользования землей в 1918 году.

В Тираспольском уезде организационные работы проходят нормально.

В Одесском три селения отказались избирать должностных лиц.

В Александрийском уезде наблюдается усиление уголовной преступности: участились убийства (между прочим, в городе убит австриец), грабежи и проч[ее].

В Елисаветградском южная часть уезда, благодаря проявляемым германскими отрядами мерам воздействия, близка к успокоению, возвращается награбленное ранее имущество. В худших условиях центр, где не было разоружения. Последнее идет вообще довольно туго, вследствие недостатка сил для этого с одной стороны и недостаточной энергии австрийских войск с другой. Было несколько случаев убийств землевладельцев, почему этот класс населения настроен тревожно.

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 16.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 11 ЧЕРВНЯ 1918

місто Херсон

Уведомляю, что с отсылкой предыдущего сообщения настроение губернии, в общем, остается спокойным, в отдельности же необходимо отметить следующее:

В Тираспольском уезде земельные комитеты ликвидированы, избираются сельские старосты, сборщики и десятские, идет успешная реорганизационная работа и разоружение населения, без эксцессов. Приняты экстренные меры против вырубки лесов. На хуторе землевладельца Келлера совершено вооруженное нападение, убита его жена.

В Одесском уезде в ночь на 31 мая было произведено вооруженное нападение на квартиру хуторянина Келлера. Убиты: Келлер, его жена и брат, и их гость, квартира разгромлена.

В пределах *Александрийского уезда*, между ст[анцией] Хировкой и Треповкой произошло крушение австро-венгерского воинского поезда. Подозревается умышленное раздвинутие рельс. Разбито около двадцати вагонов, убито восемь человек, ранено сорок два. В ночь на 9 июня вооруженная шайка из двадцати пяти человек ограбила квартиру Брунштейна в Новой Праге; 10 июня разбойники напали на имение Григораша, убили последнего, его жену и брата. Продолжается разоружение население. Установлено систематическое хищение спирта с Березовского казенного винного склада, не смотря на австро-венгерский караул. В Ананьевском уезде во время облавы на преступный элемент, взорвавшейся у участника облавы австрийского солдата бомбой, ранены этот и пять других солдат, начальник милиции местного участка и убита его лошадь.

В Елисаветгадском уезде убит землевладелец Лупенко, а 8 июня в деревне Веселовке тринадцать австро-венгерских солдат и два офицера. В нескольких волостях положение серьезное; принимаются чрезвычайные предупредительные меры, высланы войска.

И[сполняющий] д[ложность] губернского старосты

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 17.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 15 ЧЕРВНЯ 1918

місто Херсон

Уведомляю, что настроение населения продолжает, в общем, оставаться спокойным, относительно же происходящего на местах имеются такие сведения:

В Елисаветградский уезд влились и чинят насилие банды вооруженных грабителей, гонимые немцами из Звенигородского и Чигиринского уездов. Приняты срочные меры.

В Одесском уезде убит румынский солдат. Румынскими властями преступление было приписано местному населению, но инцидент уже ликвидирован.

В Ананьевском уезде прежняя власть устранена и приняты решительные меры против анархии. Задержана и передана австро-венгерским властям шайка из пяти активных участников в бывших грабежах, причем установлено, что вблизи Вознесенска имеется вооруженный винтовками, револьверами и бомбами отряд бандитов-налетчиков. В ночь на 10 июня было два

(безрезультатных) выстрела в помощника начальника местной варты проверявшего посты.

В Александрийском уезде 11 июня вечером вооруженной группой неизвестных пока лиц произведено обстрел экономии Любовича; налетчики рассеяны казаками местного украинского отряда. В ночь на 12 июня в г[ороде] Александрии ограблен Мойсей Михелев более чем на 1 500 руб[лей]. Установлены и переданы судебным властям виновники разбойного нападения 28 мая на дом священника Швачков в селе Моисеевке.

В Херсонском уезде продолжается избрание сельских старост десятских и сборщиков. Ново-Одесское волостное собрание приняло меры к полюбовному соглашению с землевладельцем Дудником и др[угими] относительно посевов и платы за прежде забранный хлеб. В м[естечке] Грушевке арестованы и переданы в распоряжение австро-венгерских властей семь агитаторов, а в дер[евне] Афанасьевке большевистский комиссар красногвардейцев и его помощник, захватившие в Снегиревской волостной земской управе более 14 000 руб[лей] и до сих пор скрывающиеся. 10 июня в Новом Буге брошена бомба в квартиру начальника местной милиции и задержан ведший преступную агитацию неизвестный, назвавшийся поручиком Окремого гайдамацкого Одесского полка, помощником украинского коменданта ст[анции] Долинской и адъютантом Одесского повитового коменданта. Там же, 13 июня четырьмя неизвестными совершено нападение на милиционера, сопровождавшего судебного пристава.

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 19.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 22 ЧЕРВНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что за истекшую неделю особых изменений в настроении населения, в общем, не произошло. О событиях на местах имеется следующие сведения:

В Ананьевском уезде в ночь на 10 июня в д[еревне] Самойловке тяжело ранен и ограблен кр[естьянин] Иосиф Кучеренко, причем убиты его жена, дочь, внучка, служанка и работник-австриец. К розыску преступников приняты строгие меры. В ночь на 8 июня Терентием и Ольгой Полищук убит и ограблен сотый землевладелец Чернуха. Для розыска скрывшихся будто бы в Екатеринославскую губернию супругов Полищук командированы чины местной судебной милиции. В с[еле] Черном Куте местными жителями Петром Козловским и Иваном Нестеренко и Спасского хутора Тимофеем Махновским с целью грабежа убиты супруги Шатун. У жителей г[орода] Ананьева Елены

Замфировой и Петра Яковлева обнаружено на очень крупную сумму серебра, мягкой мебели, упряжи, меховых и других вещей, награбленных, по предположению, в большевистское время.

В Одесском уезде двое неизвестных ограбили у Семена Большакова 650 руб[лей] деньгами и пальто в 1 500 руб[лей]. По подозрению в укрывательстве задержан Осип Погорелов. Установлены виновные в совершенном 17 мая ограблении Андрея, Григория и Ольги Белых более чем на 50 000 рублей: пять преступников задержаны и один разыскивается; из задержанных один предан австро-венгерской властью военно-полевому суду.

В городе Херсоне значительное количество краж. Идет весьма интенсивное раскрытие прошлых и настоящих преступлений. Только что задержаны и заключены в каторжную тюрьму изобличенные в большевистском выступлении во время наступления австро-венгерских войск Семен Бученко, Сергей Витвицкий, Алексей Изборский, Алексей Плужков, Семен Куреников, Федор Брудников и «Авксентий», питомец дома для подкидышей. Установлен сбыт владельцем гастрономического буфета Исааком Танцером фабрикуемых в Одессе фальшивых разменных марок пятидесяти копеечного достоинства. Танцер арестован, и дело буде передано судебным властям.

В Херсонском уезде идет энергичное разоружение населения и выборы сельских властей. Земельные комитеты закрыты. Крестьяне Грушевской волости на сходе постановили противиться возвращению захваченных земель и инвентаря помещикам, признавать законной властью только бывшую Центральную Раду и Универсал № 4. Неизвестными ограблен на 20 000 рублей приказчик завода Шенкеля Эловик и обворован на 3 500 руб[лей] землевладелец Гавриил Королев. В Новом Буге постоянная ночная стрельба, а 13 июня в квартиру милиционера Савченко брошена даже бомба. Для ликвидации всех этих явлений сделано сношение с германским командованием в гор[оде] Николаеве. В Кривом Роге с целью грабежа в своей квартире убит итальянско-подданный Иван Гранде и вооруженной шайкой перевязана и ограблена семья местного жителя Желтухи. В колонии Романовке четырьмя неизвестными вооруженными ограблен в своей квартире еврей Хотимлянский на 2 600 руб[лей]. В село Широком более чем на 800 руб[лей] ограблена Ида Штокель неким Гудзою и Тарасом Компаниец, которые задержаны и переданы австро-венгерской комендатуре.

В Александрийском уезде в смежных с Елисаветгадским уездом Субботской и Ингульско-Каменской волостях не спокойно, наклонность к восстанию. Меры приняты. В ночь на 13 июня в селе Верблюжке имело место безрезультативное нападение вооруженной шайки на аптеку и почтово-телеграфное отделение. В ту же ночь по дороге между Семеновкой и Новой Прагой тремя одетыми в солдатскую форму неизвестными ограблен проезжавший еврей. Двое из грабителей задержаны и оказались красногвардейцами. 14 июня шестеро одетых в солдатскую же форму напали на проезжавших Рубинчика и Высоковского, а

потом на Горбатенко, но последним удалось скрыться без вреда для себя. В Глинске убит Нахман Замлынский. Подробности пока не известны.

В Елисаветградском уезде в волостях Владимировской, Панчевской, Плетено-Ташлыкской и Большей и Малой Выске порядок восстанавливается. В Ново-Архангельской, Надлакской и Марковской волостях продолжается большевистское выступление. В Акимовской волости убит начальник милиции Корженко и два милиционера, в Хмелевской – начальник милиции Коншин, а в Марковской – землевладелицы Левицкий, Каплинский и двое Туровских. В Еланецкой волости шайкой из тридцати человек убиты управляющий и сторож экономии Вихляевых, ранены Вихляева и ее прислуга. В Лозоватской волости с целью грабежа убита еврейская семья из пяти душ. Приняты экстренные меры для ликвидации банд. Десять противоправительственных агитаторов и лиц заведомо большевистского поведения заключены мною в тюрьму.

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 35-36.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 22 ЧЕРВНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что за последнюю неделю истекшего июня месяца особых перемен в настроении губернии, в общем, не произошло, но в населении нарастает недовольство постоянной бесплатной реквизицией австрийскими властями хлеба, недостаток в котором принимает иногда большие размеры. О событиях на местах имеются следующие сведения:

В гор[оде] Херсоне на почве недостаточно энергичной борьбы со спекуляцией и с действительно чрезмерным вздорожанием предметов первой необходимости – большое недовольство против городского самоуправления и, в особенности, продовольственного отдела городской управы. Третья неделя идет на экономической подкладке забастовка типографических служащих. Капитаном румынской жандармерии Нигером Томулеско выстрелом из револьвера убит свой денщик Петр Донга и ранены Силиция Шиц и офицер русской службы Вайсбейн. Австрийской жандармерией Томулеско арестован. Продолжается успешная борьба с злонамеренным элементом, отдельные члены его задерживаются, преступления раскрываются, даже имевшие место в прошлые годы, но, к сожалению, количество краж, совершающихся в городе почти не уменьшается. Установлены виновники расстрела в большевистское движение двух студентов. Убийцами оказались известные воры Андрей Шевченко и Иван Гриценко (он же «Белый Барин»), пока скрывающиеся. Задержаны деятели того же большевистского движения Петр Болгаров,

ограбивший квартиру Харечкиной на 2 240 рублей и офицер корабля «Синоп» Яков Ластушкин, при котором оказалось 12 245 рублей и документы в сдаче в севастопольское отделение Государственного банка 3 490 000 рублей, 13 марта будто бы врученных Ластушкину в Одессе председателем «Совета народных комиссаров» Петром Старостиным.

В Тираспольском уезде продолжается реорганизационная работа. 12 июня, арестованный австрийскими унтер-офицерами за пастьбу скота на посевах, крестьянин с[ела] Суклеи Никита Орешков застрелил одного из унтер-офицеров и два раза выстрелил в вартового Шатилова. В свою очередь, выстрелом последнего Орешкин был ранен и на другой день он умер. В возмездие, присланный в Суклею австрийский отряд сжег дом отца Орешкова, вывез часть его имущества и подвергнув телесному наказанию местного сельского старосту за допущение потравы хлеба. 14 июня ночью неизвестные напали и изранили спавшего в своем дворе кр[естьянина] с[ела] Парканы Анрея Вербана.

В Одесском уезде административная жизнь принимает нормальный характер. Относительно разграбленного имущества и арендной платы за земельные угодья достигаются полюбовные соглашения. Со стороны четырех неизвестных была безрезультатная попытка проникнуть чрез разбитое ими окно в дом жителя села Калаглеи Берлизовых. В местечке Курисово Леонтием Бондаренко убит односелец Матвей Ющенко и ранена его дочь; убийца также ранен, содержится в больнице; подкладка дела пока неизвестна. Установлены и переданы в распоряжение австро-венгерской комендатуры виновные в имевшем место 26 мая вооруженном нападении на дом поселянина села Каменки Штеклера.

В Елисаветградском уезде, как это констатирует повитовый староста, местные самоуправления не отвечают интересам населения. Австро-венгерскими отрядами разоружены несколько волостей (отобрано двести девяносто четыре винтовки, шестьдесят девять шашек, девяносто три штыка, тридцать шесть револьверов и более трех тысяч патронов) и постепенно заняты Тишковка, Терновка, Хмелевое и др[угие] местности. В селе Тишковке внезапным нападением было убито тридцать пять австрийских солдат и офицеров, за что отрядом сожжено двести двадцать крестьянских хат, а также расстреляно много большевиков. Под с[елом] Марковым и деревней Водяной между австрийцами и большевиками произошел форменный бой, в котором убито до трехсот большевиков, десять австрийских солдат и один офицер. Более энергичные за последние время действия австро-венгерских отрядов мало-помалу вносят в этот бунтующийся уезд известное успокоение.

В Херсонском уезде успешно идут выборы сельских должностных лиц. Население постепенно разоружается. Широко распространяется Грамота Гетмана. Особенно часты уголовные преступления и за отчетное время вновь стали известными мне следующие:

1) В Белозерке имело место вооруженное нападение восьми неизвестных на местного жителя Андрея Михайловича Нечаева. Подробностей пока нет.

2) В Гданцевке пытался ограбить квартиру Пистуновой, но был схвачен и передан в распоряжение судебного следователя, вор-профессионал Филипп Исаакович Зинченко.

3) В Большой Александровке местные жители Дмитрий Прокофьев, Мазура и Александр Ефимов, Пирожков ограбили своих односельчан Лейбу Гершева на 3 882 р[убля] 90 коп[еек] и Герша Рыкова на 575 руб[лей]. Преступники переданы судебным властям.

4) На хуторе Каменном было вооруженное нападение четверых на квартиру Никифора Кравченко. Унесено 15 000 рублей. Опознан и арестован один из грабителей – житель Большой Александровки, Осип Белик.

5) В Ново-Григорьевке обворована лавка общества потребителей на 1 955 рублей.

6) В Кривом Роге склад Кука на 3 000 рублей сала и

7) в Петровском бакалейная лавка Алейникова на 1 206 рублей.

8) Неизвестный и крестьяне Сидор Погурец и Самуил Антоненко совершили вооруженное нападение на хутор Радиона Чепко в районе Нового Буга. Супруги Чепко избиты, унесено деньгами и вещами на 2 180 р[ублей].

9) В Полтавке местный крестьянин Семен Трибрат застрелил из револьвера Ивана Железного. Убийца задержан.

10) 24 июня в Первой Николаевке, шестью вооруженными неизвестными ограблен на 400 руб[лей] и смертельно ранен местный житель Филипп Давыдовский и убита его жена.

11) 26 июня в Малой Александровке выстрелом из винтовки убит милиционер Сидор Андрющенко. Скрывшимся убийцей захвачена винтовка своей жертвы.

Считаю необходимым доложить некоторые подробности относительно случаев, отмечавшихся по этому, особо преступному уезду, в прежних донесениях и моих ежедневных телеграммах:

1) Семья Желтухи (Прокофия Антоновича) в Кривом Роге ограблена деньгами и вещами на 5 000 рублей.

2) В ограблении Иды Шенкель принимали участие и переданы австро-венгерской комендатуре, кроме (Григория) Гудзь, Павел Таран и Ефим Константинов.

3) Нападение на судебного пристава у Нового Буга произведено жителями последнего Иваном Недубаевым и тремя братьями Таранкущенко, которые забрали с оставленной седоками подводы 600 рублей казенных денег и присвоенные приставу цепь и печать, и скрылись в Чебаноских лесах. Приняты энергичные меры к поимке бандитов.

4) Задержанными в Грушевке агитаторами оказались: Филипп Гиршенко, Филипп Губа, Григорий Лебеденко, Анисим Головко, Иван Печеный, Василий Белокрыс и Феоктист Селянко.

5) Мовша Флек (в кол[онии] Львово) ограблен более чем на 5 600 рублей крестьянами д[еревни] Новой Тягинки – Емельяном Карповым (задержан) и Иваном Довбышом.

6) Нападение на хутор братьев Корниловых было произведено группой вооруженных лиц. Спасаясь, владелец спрятался на чердак; туда же полез один из налетчиков; Корнилов выстрелил в него и это заставило бандитов скрыться. Расследование ведется австрийскими властями, которыми командированы на место жандармы и воинский отряд с пулеметами. По подозрению задержаны Осип и Илья Матюхины.

7) Нападавшие на хутор Пономаря (Пономаренки) были вооружены винтовкам и бомбами. Отбиты отстреливавшимся владельцем. Сын последнего ранен.

8) Нападавшие на экономию Дудникова разбойники были вооружены бомбами и винтовками. После обстрела и попытки спалить экономию, грабители забрали в ней пять лошадей и два экипажа. Подозревается участие некоторых из обитателей экономии. Должно отметить еще задержание и передачу в распоряжение австро-германских войск матроса-красногвардейца Сергея Хоменко в Грушевке и восемь большевиков в д[еревне] Ольговке, а также взрыв бомбы в с[еле] Широком, причем погиб Феофан и Григорий Малышковы. В заключение я просил бы возможно скорейшего разрешения опроса о примирительных комиссиях, дальнейшее отсутствие которых может повести к крупным эксцессам.

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 56-57.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 46-47.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 8 ЛИПНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что в течении первой недели июля перемен в настроении населения, в общем, не произошло. Непрекращающиеся со стороны австрийских войск реквизиции хлеба вызывают недовольство населения, тем более что собственная нужда в хлебе очень обостряется. Нельзя затем не подтвердить лишний раз прежних пожеланий о скорейшем создании примирительных комиссий, острая необходимость в которых особенно может сказаться с наступлением уборки хлебов. Полевые работы кое-где уже начались и проходят пока без эксцессов. Разоружение населения продолжается, хотя и не с такой продуктивностью, какая желалось бы. О событиях на местах должно быть отмечено следующее:

В Александрийском уезде указанный в моей телеграмме за 2 июля расстрел девяти человек имел место 20 июня. Расстреляны за большевистскую агитацию и участие в грабежах Ипат Васильев Емельяненко и виновники, между прочим, ограбления Брунштейна 9 июня и убийства Григораша 10 июня – Григорий Сметана, Степан Черный, Лука Довбенко, Степан Саленко, Леонтий Лещенко, Семен Портяной, Никифор Нужный и Митрофан Нужненко. В лесах и хлебах наблюдаются злонамеренные шайки. По слухам, в Косовку прибыло из Царицына несколько большевиков и ведут разговоры о том, что существующий порядок скоро изменится. За большевистскую пропаганду были австро-венгерскими властями задержаны и предназначены к ссылке: секретарь земской управы Александр Абрамович Коломойцев, учитель Михаил Спиридонович Пальковский и некто Андрей Любченко. Первые двое обязались добровольно покинуть Украину, последний продолжает содержатся в тюрьме. Переписку о них представляю на благоусмотрение.

В Одесском уезде в первой половине июня через взлом заборов обворованы Мало-Буялыкская лавка Товарищества на 408 руб[лей] и жителей м[естечке] Антоно-Кодинцева Иван Алексеевич Черкес на 880 руб[лей] и Большого-Буялыка – Петр Герасимович Руссов на 2 500 рублей. При ликвидации дел Роксолянского волостного земельного комитета обнаружена, совершенная его председателем Тимофеем Буряковым, растрата в 1 000 рублей. Дело передано судебно-следственной власти.

В Елисаветградском уезде в Марковской волости убиты управляющий и садовник экономии Подгорского, а в Акимовской – крестьянин-собственник Корженко. Подробностей пока нет. Вследствие ли прилива австрийских войск и их энергичным действиям или по другим причинам, но, судя по успокоительным донесениям поветового старосты, беспорядки в уезде ослабевают, по крайней мере настолько, что кроме вышеупомянутых случаев за неделю не дали ничего крупного. Водворяющемуся порядку грозит, однако, опасность со стороны Сечевых стрельцов, отдельные лица из которых не стесняются открыто высказываться против нашего существующего строя, как это видно из прилагаемого краткого расследования. Как было уже телеграфировано, австрийское корпусное командование, после переговоров со мною, принимает срочные меры по этому поводу.

В Тираспольском уезде. Выстрелом со стороны неизвестных злоумышленников убиты во время сна прислуга жителя г[орода] Григориополя Ивана Думитрашко, 18-летняя Любовь Никифоровна Чебан и жена жителя села Чобручи Агафия Романовна Мельникова и ранен ребенок последней.

В Херсонском уезде. Двое неизвестных под угрозой смерти ограбили жителей местечка Большой Александровки Берко Шухмана на 80 рублей и хутора Твердомедовского Петра Крюковского более чем на 3 000 рублей. Между станцией Новым Бугом и Казанкой пятью вооруженными ограблен сторож железнодорожной будки Федор Гапон на 1 000 рублей. По указанию его

жены опознан и задержан один из грабителей – Феодосий Черныш. Указанные в телеграмме за 2 июля нападения сопровождались такими обстоятельствами:

а) в ночь на 18 июня дом владельца Новоселковской экономии Ахиллеса Яницкого был обстрелян шайкой из семи человек, причем ею брошены две бомбы. Из последних одна разорвалась и оказалась начиненною удушливыми газами. Яницкий и бывшие у него лица обладали достаточными средствами для обороны и нападение отбили без вреда для себя. Подозрение заявлено на Исидора Коваля, Якова Турченко, Андрея Ткаченко и др[угих], в марте расстрелявших братьев Яницкого. Розыск разбойников производится и

б) 24 июня на рассвете по дороге из Новой Одессы в Ново-Московск проезжал неизвестный. Он был встречен вооруженной шайкой в пять человек, которая его и ограбила. Потерпевший заехал и рассказал о случившемся жителям Женево-Криворожского поселка, а сам, не назвав себя, отправился дальше. По горячим следам, в прилегающих к месту происшествия балке и лесу была произведена облава, причем задержаны Зусь, Виленский и Василий Видящий. Последние выдали остальных членов банды, действовавшей по их словам, уже давно и наметившей, будто бы, ряд новых ограблений хуторян.

В городе Херсоне острый недостаток хлеба, чрезвычайное вздорожание наиболее необходимых предметов и усиливающаяся безработица. Менее культурное население и рабочие массы связывают это с присутствием немцев, вследствие чего глухое раздражение и даже озлобление против существующей власти и австрийских войск, в особенности же против органов ведающих делом продовольствия. И справедливость требует сказать, что в деле борьбы с хлебным кризисом и привлечения хлеба в город, местное городское самоуправление, и, в частности, продовольственный отдел его, не стоит на той высоте, на которой могли бы быть, и направляющиеся по их адресу нарекания населения вполне обоснованы. Выяснены и задержаны новые участники большевистского выступления Пантелей Мельников, Сруль Сиганевич, Петр Убрались, Филипп Кириченко, Николай Фокин, Петр Коломойцев, Егор Борухин, матрос Дементий Бутырев, Степан Половцев и Иван Белясов.

Идет энергичное и довольно успешное преследование теперешних и прежних налетчиков, но преступность продолжает быть все же значительной. Задержан некто Василий Осипов Левандовский, не сумевший доказать способа приобретения оказавшихся при нем 24 922 рублей. Известными ворами, Александром Федоровым Волошиновым и Михаилом Павловым Бошняковым, и другими пока не выясненными троими, произведено вооруженное нападение на квартиру Харитины Андреевой Тарасенко, которая под угрозой смерти ограблена на 756 рублей. Упомянутая в телеграмме за 3 июля шерстомойня (Лемберга) находится в так называемых «плавнях». В ночь на 1 июля в занимаемую при шерстомойне Хацкелем Файвелевым Вальдманом квартиру ворвались четыре вооруженных, задушили фартуком прислугу Вальдмана – Марию Петрохауз, и ограбили у него деньгами и вещами 1 335 руб[лей] и

скрылись. Принятыми мерами удалось выяснить, что участниками преступления были известные здесь вор Антон Гаврилов Эльконд и лишенный прав его брат Иван. Оба арестованы.

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 88. – Арк. 12-13.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 65-66.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 13 ЛИПНЯ 1918

місто Херсон

За вторую неделю июля докладываю следующее:

Настроение население, в общем, заметно улучшается и прежних резких преступных выступлений не наблюдалось, но соответственное брожение, разумеется, еще существует и особо чувствуется в Ананьевском уезде, где отмечается усиление противоправительственной агитации, приписываемое «Одесскому совету крестьянских депутатов». Чрезвычайно опасной для общего спокойствия представляется осуществляемая австрийцами самостоятельно реквизиция необходимейших предметов потребления, распространившаяся и принимающая массовый характер по всей губернии. В одном случае, они забрали товары и уплатили ниже его себестоимости, например: сахар по 32 руб[ля] пуд, пшено по 5 р[ублей] 40 коп[еек], хлеб из пекарни по 12 к[опеек] за фунт. В предотвращение могущих быть на этой почве эксцессов, безусловно, необходимы известные мероприятия со стороны центрального правительства. Случаев роспуска организаций не было. Полевые работы расширяются и проходят пока без явных трений, но в Херсонском уезде шайка большевиков агитирует, к счастью, пока безрезультатно, за прекращение работ у помещиков и убийство последних. Главарь задержан и передан в распоряжение австро-германских властей. Уголовная преступность значительно сократилась.

В Тираспольском уезде арестованы и преданы в распоряжение Балтских властей главари и активные участники большевизма в Балтском уезде Вайнштейн и Савранский. Убит и на 1 200 рублей ограблен проезжавший близь Тирасполя Бендерский мещанин Сихма Лейзеров Гольдгамер.

В Елисаветградском уезде австрийскими властями повешен на ст[анции] «Помощная» задержанный тут же с бомбой, револьвером и шашкой неизвестный, и в Эрдельевской волости расстреляно двадцать два злоумышленника.

В Херсонском уезде вооруженной шайкой ограблена на собственном хуторе «Васильки» семья доктора Роберта Николаевича фон Гарнье, причем он сам, его

26- и 18-летние сыновья и 20-летняя дочь, а также сторож расстреляны, а жена тяжко ранена. Разбойники проникли к Гарнье около 11 час[ов] вчера под видом милиционеров. Устанавливается, что принадлежат они и явились из Екатеринославской губернии, с властями которой теперь и сделаны надлежащие сношения относительно розыска и задержания преступников. Десятью вооруженными неизвестными ночью на 5 000 рублей ограблена экономия Алексея Павлова в Новосевастопольской волости, троими отобрано 3 000 рублей у крестьянина с[ела] Ново-Павловки Таранова и восьмерыми вооруженными совершен налет на дом Сергея Горбача, причем ограблено около 700 рублей и убит сам Горбач. Приняты меры к розыску бандитов. К сожалению, борьба с ними парализуется таким явлением, как отказ австрийского коменданта села Полтавки в предоставлении военной силы для разоружения населения.

И[сполняющий] д[олжность] губернского старосты Сосновский.

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 102. – Арк. 95.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 83.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 25 ЛИПНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что в течение третьей недели июля перемен в настроении населения, в общем, не произошло. Не прекращаются со стороны австрийских войск реквизиция хлеба, продуктов, фуража и рогатого скота вызывает озлобление населения и грозит голодным мятежом. Был такой случай: в Лисогорской и Ольшанской волостях Елисаветградского уезда австрийским отрядом было потребовано 2 000 пудов зерна. Требование исполнено, вызвав ропот населения. В Тираспольском и Елисаветградском уездах забастовали железнодорожные служащие в виду неполученного жалования. Криворогская организация партии социал-революционеров, социал-демократов и БУНДа прекратили свое существование по причине разъезда членов рабочих; партия народной свободы со времени падения большевизма не проявляет никакой деятельности. Сельскохозяйственные работы идут успешно. В Одесском уезде, вследствие засухи, хлеба местами погибли. Урожай в Одесском уезде предвидится плохой. О событиях на местах должно быть отмечено следующее:

В Тираспольском уезде. В Гиржевском лесу княгини Абамелик шестью вооруженными злоумышленниками совершено разбойное нападение с целью ограбления на Павла Бураченко, Максима Бураченко, Григория Боровского, Савву Дубину, Василия Бойченко, Акулину Бойченко, Феофана Дерманского и

Никиту Непомнящего, причем у Бураченко ограблена повозка и одна шлея, у Бойченко пара лошадей, у Дерманского упряжь, один ящик и пятнадцать бутылок ситр и у Непомнящего 88 рублей денег. Дознание проводится. В предместий гор[ода] Тирасполя четырьмя злоумышленниками совершен налет на дом Мелании Михайловой, ограблено 900 руб[лей] денег и забрано разных вещей на сумму до 2 000 рублей, уходя, злоумышленники произвели четыре выстрела, не причинивши Михайловой поранения. Дознание и розыск производится.

На дом жителей с[ела] Глинного Ермолая и Дарии Бурич неизвестными злоумышленниками совершен налет. Во время борьбы Бурича с одним из грабителей, последний произвел четыре выстрела и одним из них ранил своего товарища, который упал. В это время в квартиру вскочил третий грабитель и, совместно с другим, нанесли несколько ударов Буричу, после чего скрылись. Раненный злоумышленник, по задержании, оказался местным жителем Константином Чебаном, известным вором, который указал, что участие в этом налете принимали Трофим Балла, а третьего он не помнит. Чебан, во время доставления в г[ород] Тирасполь, по пути скончался. Трофим Балла, по задержанию его, бежал от конвоя. Дознание передано следователю, а к розыску скрывшегося приняты меры.

Между Григориополем и Дубоссарами совершено разбойное нападение на пассажиров, убиты четверо, один ранен и у одного австрийского жандарма ограблено 80 000 казенных крон. Арестованы главари большевиков Вайнштейн и Савранский, обвиняемые в тяжелых преступлениях (убийстве), которые 11 июля отправлены в распоряжение Балтского повитового старосты по месту совершения преступления под конвоем, присланным тем же старостой и усиленным местным старостой.

Херсонский уезд. В дер[евне] Ново-Каменке неизвестные злоумышленники, взломав окно в доме Марии Карпец, связали ее и похитили деньги и разные вещи на 3 065 руб[лей]. Уходя, злоумышленники произвели несколько выстрелов. Дознание и розыски производятся. В хуторе Липском зарезаны сторож и его жена.

Елисаветградский уезд. В северной части уезда вновь появляются многие участники восстания, хотя активных действий не проявляют, скрываются в лесах и хлебах. В Ново-Архангельской волости убиты владелец мельницы Лепихов, сторож и прислуга. К розыску приняты меры. В м[естечке] Ровном отряд австрийцев открыл орудийную стрельбу, было избиение евреев. Производились обыски. В имении Трофима Кравченко при д[еревне] Ново-Александровке явились два неизвестных лица и бросили две бомбы, коими убиты жена Кравченко и ранен сын Петр. Затем теми же лицами выстрелами из револьверов убиты сам Кравченко, сын Терентий и дочь Евфросиния. После чего ограбили разные вещи и скрылись. Дознание передано по подсудности и меры к розыску приняты. В г[ороде] Ольвиополе неизвестными

злоумышленниками совершено нападение на квартиру Кубрицкого с целью грабежа, причем сын Кубрицкого, жена и работник убиты злоумышленниками. Дознание проводится, меры к задержанию приняты.

При проходе Анновской волости австрийскими войсками расстреляны Костоватый и Качур. На ехавших в Елисаветград крестьян Сергея Штундера, Григория Моржановского и Федора Штундера напали два неизвестных вооруженных злоумышленника, причем выстрелами из револьверов убили Сергея и Федора Штундеров. Дознание передано по подсудности, к розыску злоумышленников приняты меры. В м[естечке] Новоукраинке неизвестными вооруженными грабителями совершено нападение на дом Бердичевского, причем ранена жена Бердичевского. Дознание производится и меры к задержанию злоумышленников приняты. Неизвестные грабители напали на Семена Балака и произвели над ним истязания, от которых он скончался. Два грабителя задержаны, дознание производится. В г[ороде] Есилаветграде в «Северной» гостинице на Давида Жидовецкого во время сна Янкелем Фейгиным и Лейбой Стеселем совершена кража 69 000 р[ублей], обвиняемые из города скрылись.

Одесский уезд. Австрийским властями были задержаны в гор[оде] Одессе одиннадцать человек, заподозренных в убийстве семьи Келлера, которые австрийскими же властями были доставлены в имение Келлера, где предполагалось расстрелять их, но по просьбе сестры убитого, Альгины Шварц, преступники были отвезены в степ и расстреляны около дер[евни] Чабанки.

Губернский староста Пищевич

Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 121-122.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 30 ЛИПНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что в течении четвертой недели июля перемен в настроении населения, в общем, не произошло. Забастовка железнодорожников в Тираспольском уезде продолжается, ст[анция] же Елисаветград забастовку прекратила. Сельскохозяйственные работы идут нормально, за исключением следующего: в Херсонском уезде в Ивановской экономии Ново-Воронцовского имения работы были прекращены в течение нескольких часов под влиянием агитации Михаила Мельниченко, Исидора Ильченко, Ивана Шпичака и Ивана Мальченко, причем первые два арестованы и переданы коменданту м[естечка] Ново-Воронцовки, а два последних скрылись. На хут[оре] Осокоровка такой же случай прекращения работ на короткое время произошел под влиянием агитации

к забастовке. Главный виновник, Безпалый, арестован и передан австрийским властям.

Положение продовольствия населения удовлетворительное, но в Херсоне и некоторых местностях Херсонского уезда ощущается недостаток хлеба и других продуктов. Население этих местностей недовольно и чувствуется озлобление против австро-венгерских войск, увозящих продукты в Австрию. В Тираспольском же уезде положение продовольствия в связи с прекращением железнодорожного движения осложняется. Выбиты и уничтожены градом посевы в с[елах] Новогеоргиевке и Михайловке Ананьевского уезда, площадью 975 дес[ятин] и в с[еле] Большом Буялыке Одесского уезда пл[ощадь] около 1 500 дес[ятин], в Арбузинке Елисаветградского уезда констатирован случай заболевания холерой. О событиях на местах должно быть отмечено слудеющее:

В гор[оде] Херсоне. Задержан ссыльный посланец Иркутской губ[ернии] Павел Сюрин, которому ставится в вину причастность к большевизму и самовольное проживание в г[ороде] Херсоне. Три злоумышленника напали на походную палатку механика почтово-телеграфного ведомства Попескуло возле старообрядческого кладбища и забрали из чемодана 105 рублей. Задержан Давид Давидов за сбыт фальшивых сторублевых кредитных билетов. При нем обнаружено двадцать один фальшивый билет. Задержан Михаил Демчук за сбыт фальшивых денег.

Херсонский уезд. В с[еле] Николаевке неизвестные злоумышленники в числе троих–пяти человек вооружены винтовками напали на дом Василия Чупякова и пытались вынуть оконную раму. На вопрос жены Чупякова, что им нужно, злоумышленники потребовали выдачи им 1 000 рублей. Чупякова выбросила им через разбитое стекло около 560 рублей, после чего, злоумышленники скрылись. По дороге из с[ела] Христофоровки в с[ело] Пески двумя неизвестными, вооруженными топорами злоумышленниками совершено нападение на Эллю Мордуха Гуткина и Зельмана Хицкеля, ограблено 1 409 рублей, причем Хицкелю, пытавшемуся оказать сопротивление нанесен по голове удар обухом топора. На хутор Стодорского ворвались двое вооруженных злоумышленника и, связав хозяину и хозяйке руки проволкой, забрали 1 930 рублей и скрылись. Через два дня налетчики Федор Россшинский и Николай Половода были задержаны, из ограбленных денег найдено 1 640 рублей. В д[еревне] Новоселовке восемь злоумышленников совершили разбойное нападение на крестьянина Корнея Крюкова, у которого ограбили 1 500 рублей. К землевладельцу кол[онии] Львово Шлеме Бернеру посредством взлома окна проникли три злоумышленника, вооруженных револьверами, и, связав спавших в спальне Шлему Бернера и детей, забрали денег и золотых вещей на сумму 1 344 рубля. В деревне Ново-Дмитриевке пятью вооруженными злоумышленниками убит в своем доме крестьянин Евтихий Архипенко, у жены его Евдокии забрано 120 рублей и у Ивана Архипенко 400 рублей.

В с[еле] Николаевке Первой трое вооруженных винтовками постучали в окно дома Ивана Курятчого и потребовали выдать им 5 000 рублей. Курятчий выбросил им через разбитое окно около 110 рублей, после чего грабители скрылись. В дом крестьянина хут[ора] Кульбино через незапертую дверь явились пять человек, вооруженных винтовками и револьверами системы «Наган» потребовали ключи от сундуков и, забрав 1 300 рублей деньгами и на 2 225 рублей вещей, уехали по направлению с[ела] Полтавки. Грабители были одеты в форму австрийских солдат и в масках, переговоры вел только один из грабителей на крестьянском говоре.

В с[еле] Мариинском четыре злоумышленниками совершено вооруженное ограбление местного жителя Басса. В с[еле] Александровке вооруженными злоумышленниками ограблен на 12 000 рублей селянин Кобец. Грабители скрылись в Таврию. Село оцеплено австрийскими войсками. В с[еле] Мариинском четыре злоумышленника в масках совершили вооруженное нападение на дом крестьянина Шмигеля, ограблено денег и вещей на 1 270 рублей. Семье Шмигеля и находившимся в доме лицам нанесены побои. Задержана часть злоумышленников из числа пытавшихся ограбить экономию Дудникова. В м[естечке] Большой Александровке был задержан местный житель Петр Деркач, красногвардеец, оперировавший в отряде анархиста Рязанцева, заподозренный в совершении целого ряда вооруженных ограблений. Из под стражи Деркач пытался бежать. За ним погнался вартовый, а затем стали преследовать австрийские солдаты, которые открыли по нему стрельбу и ранили в грудь двумя пулями. Через час после ранения Деркач скончался.

Начальником уезда державной варты VII участка переданы коменданту австрийский войск для предания полевому суду жит[ели] Ново-Архангельского: Яков Бирский, Лаврентий Борисенко и Павел Ячный, и м[естечка] Большой Александровки: Лаврентий Шпонь, Алексей Шпонь, Кузьма Сыч, Иов Голивец, Платон Назаренко, Захарий Шелудько, Дионисий Платуха, Кузьма Крамаренко, Елисей Платуха и Игорь Швец и с[ела] М[алой] Александровки: Кирилл Филиппенко, Исидор Жила и Карп Шеретюк. Все поименованные лица известны своим уголовным прошлым, неоднократно отбывали наказание в тюрьме за кражи, грабежи, подлоги и т[ому] п[одобные] преступления. Многие из них занимали должности в большевистских организациях, были и в отряде анархиста Рязанцева. В последнее время вели агитацию против существующей власти на Украине, призывая население не подчиняться распоряжениям правительства и австро-германским войскам, и возбуждали рабочих бросать службу в экономиях.

В дер[евне] Шамовке два злоумышленника в масках, вооруженные револьверами и кинжалами, ворвались в квартиру Ивана Левченко и потребовали денег, но в виду поднятой женой Левченко тревоги, скрылись. В с[еле] Скаливатке десятью вооруженными грабителями произведено разбойное нападение на дом Романа Прокопенко, у которого ограблено 2 000 рублей:

задержаны жители кол[онии] Доброе: Лиза Цыбулько и Лейба Браверманн за распространение фальшивых купонов «Займ свободы» двадцать пятого достоинства. Отобрано от них три купона на сумму 75 рублей. Подделка грубая, цвет грязно-бордовый, отпечаток тусклый и неразборчивый.

Ананьевский уезд. Задержан кр[естьянин] д[еревни] Александровки Чуйково Митрофан Анисимов, который пропагандировал, что скоро придут большевики и возбуждал население не платить денег землевладельцу Невяровскому. Одновременно с арестом Анисимова задержан жит[ель] дер[евни] Флориновки Иван Томак и Александровки Иван Бондаренко, т[ак] к[ак] произведенным дознанием установлено, что в ночь задержания Анисимова, последний, с организованной им бандой при участии Томака и Бондаренко намеревались произвести вооруженное нападение на начальника Александровской волостной варты, его вартовых, имение Невяровского и на стоящий в Александровке австрийский военный отряд. Все арестованные по требованию австрийского коменданта, вместе с дознанием, переданы в его распоряжение.

Александрийский уезд. Шайкой грабителей убита семья землевладельца Костинского, ограблено 12 000 рублей. Шесть убийц задержано. Злоумышленники покушались на жизнь мирового судьи Делокуре. 21 июля в г[ороде] Новогеоргиевка австро-германский отряд X драгунского полка, после распоряжения собраться женщинам и детям возле церкви, и мужчинам вблизи расположения отряда, потребовали сдачи пятисот винтовок, имеющимся, якобы по их сведениям, у населения. Для сдачи дана была трех часовая отсрочка. После чего была произведена бомбардировка города и пригородов из орудий и пулеметов. Убит один, ранено пятеро и разрушено несколько хат. С населения взята контрибуция 100 000 и потребовано 400 рубах. А с пригородов 10 000 и по рубахе с каждого двора. В случае несдачи в достаточном количестве винтовок до 7 часов вечера 24 июля город приговорен был к новой бомбардировке. Но последняя отменена.

Елисаветградский уезд. В Ровном австрийскими войсками расстреляны председатель земельного комитета Ильинский и обвиняемый в грабежах Недолужко, Когут и Сероштанский. В Елисаветградском казначействе выдано по подложной ассигновке уездного попечительства на имя члена благодатновской управы 64 000 рублей.

Одесский уезд. В с[еле] Яссках неизвестными злоумышленниками на берегу Лимана ранен ружейной пулей комендант австро-германских войск лейтенант Виксель, по подозрению задержан казак Беляевского пограничного отряда Василий Развощук, который взят австро-германской комендатурой в свое распоряжение. Австрийская часть при разоружении и наказании за ранение коменданта обстреляла Ясски артиллерией, жертв нет. В с[еле] Доброй Надежды четыре вооруженных револьверами и бомбой грабителя совершили налет на содержателя бакалейной лавки Фроима Гройсмана и ограбили у него денег и разных вещей на сумму 5 450 рублей и у ночевавшего у Гройсмана Мошеля

Бройде 2 000 рублей. Восемь злоумышленников, вооруженных револьверами и бомбами, покушались совершить ограбление кассы Антоно-Кодинцевского кредитного товарищества, но были замечены часовым австрийских войск, который приказам им остановиться. В ответ на это один из злоумышленников выстрелил в часового, последний же, в свою очередь стал стрелять в них. На выстрелы поспешил австрийский отряд, который также стал преследовать злоумышленников, но они, обстреливаясь и, бросив ручную бомбу, успели скрыться.

Тираспольский уезд. На базаре Павловки австрийскими солдатами убит Тарас Таран.

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 88. – Арк. 19-21.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 88. – Арк. 22-25.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 8 СЕРПНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что с 29 июля по 3 августа перемен в настроении населения, в общем, не произошло. Но в Херсонском уезде замечается недовольство крестьян к землевладельцам на почве пользования посевами. Причем в этом же уезде некоторыми лицами ведется агитация среди рабочих экономий бросать работу и были попытки разогнать рабочих. В мест[ечке] Больш[ой] Александровке найдено письмо, адресованное начальнику VII уч[астка] державной варты, в котором неизвестный автор угрожает, что начальник будет убит со стражниками большевистской пулей, а также найдено объявление с призывом жителям м[естечка] Б[ольшой] Александровки убрать своих сыновей и дочерей от буржуев и жидов. Подобные воззвания были расклеены в мест[ечке] М[алой] Александровке с призывом не давать рабочих в экономию и другие хозяйства для уборки хлеба. Забастовка железнодорожников в Тираспольском уезде продолжается. Сельскохозяйственные работы идут нормально. В Тираспольской уезде уборка хлеба закончена. Положение продовольствия населения удовлетворительное, в но г[ороде] Херсоне и м[естечке] Новом Буге ощущается недостаток хлеба, в Тираспольском же уезде положение продовольствия в связи с прекращением железнодорожного движения ежедневно ухудшается. О событиях на местах должно быть отмечено следующее:

Г[ород] Херсон. Два вооруженных грабителя совершили налет на квартиру Валика. Похитили 45 000 рублей наличных денег, на 103 000 рублей процентных бумаг и на 75 000 драгоценностей, после чего, оставив в квартире бомбу, скрылись. Три вооруженных грабителя ворвались в квартиру Литвинова и, угрожая прислуге револьвером, похитили разные вещи, количество и

стоимость которых, за отсутствием хозяев, определить невозможно. Задержан и препровожден в распоряжение коменданта каторжной тюрьмы Дмитрий Каратецкий, бывший артиллеристом у фронтовиков, членом следственной комиссии у Худикова, известн[ый] на юге большевик и участвовавший в реквизициях товаров и оружия у жителей. Задержаны: Иван Приходько, пытавшийся сбыть два фальшивых кредитных билета по 50 карбованцев. Абрам Трахтенберг, прибывший в Херсон для сбыта фальшивых денег, при нем обнаружено на 7 600 рублей керенок и украинских фальшивых билетов. Майор Смелянский и Мордко Подольский с 2 675 р[links]

Херсонский уезд. Вблизи с[ела] Дарьевки три вооруженных грабителя напади на Афанасия Нюхтя и подводчика Федора Нюхтя, везших из г[орода] Херсона товар для общества потребителей с[ела] Милового и ограбили разного товара на 3 910 рублей и наличных денег у Афанасия Нюхтя 500 рублей и у Федора Нюхтя – 50 рублей. Восемь вооруженных грабителей напали на дом живущих на отрубном участке в районе Широковской волости Василия Журбы, Леонтия Зарицкого, Павла Бея и Григория Орла. По заявлению потерпевших грабителей забрали: у Василия Журбы около 2 000 рублей, Леонтия Зарицкого – 1 800 и разной одежды на 4 500 рублей, Павла Бея – пару лошадей и серебряные часы с цепью и Григория Орла такие же часы. Лошадь найдена вблизи м[естечка] Широкого. Один из участников грабежа кр[естьянин] м[естечка] Широкого Сергей Беднов задержан и, по предъявлении потерпевшим, опознан.

Задержаны и с произведенным дознанием переданы австрийскому коменданту б[ывший] комиссар имен[ия] Манусова Петр Тавашнянский, жив[ущий] в м[естечке] Б[ольшой] Александровке фотограф Давид Кричевский и живущий в имении Фальц-Фейна бериславский мещанин Никита Щечка за агитацию среди экономических рабочих бросать работу и пропаганду большевистского направления. Во время власти советов лица эти занимали должности в большевистских организациях и бандах. Задержаны и переданы при дознаниях австрийскому коменданту для предания полевому суду: жит[ель] м[естечка] Большой Александровки Леонтий Плахута и Александр Белоконь и с[ела] Ново-Архангельского: Терентий Семко и Ерофей Деминский.

При задержании чинами державной варты, при содействии отряда австрийских войск, крестьянина д[еревни] Артаковки Петра Верниенко, последний набросился на австрийского офицера с намерением задушить его, а потом стал убегать, почему и был застрелен австрийским солдатами. Поименованные лица занимались кражами и т[ому] п[одобными] преступлениями. Участвовали в рядах Красной армии, в отрядах анархистов, не признают существующего на Украине государственного строя, подбивая к тому же других, и ведя агитацию среди экономических рабочих. Задержаны и с произведенным дознанием переданы австрийскому коменданту для предания полевому суду кр[естьян] д[еревни] Артаковки: Григорий Фролов, Иван Алексеев, Писоченко, Иван Илларионов Писоченко, Иван Иващенко, Мина

Фролов, Федор Писоченко, Никита Писоченко. Поименованные лица лишены прав по суду, отбывали наказания в арестантских отделениях за разгром экономий в 1905 году. Участвовали весной текущего года в разгроме экономий Бредихина, Балакшева и других, состояли в отрядах большевиков и анархистов, разгоняли рабочих в экономии землевладельца Льва Бредихина, не допускали нанимать рабочих на полевые работы и сами не работали, чем мешали производить уборку хлеба.

В с[ело] Малую Александровку прибыла карательная экспедиция ХС австро-венгерского полка, расквартированного в с[еле] Апостолово. Начальником отряда было предложено населению Малой Александровки выдать всех виновных в агитации лиц. Агитаторы не были найдены, вследствие чего начальником отряда была наложена контрибуция в 25 000 рублей, каковая сумма и была внесена обществом начальнику отряда в назначенный срок, после чего отряд выбыл к месту постоянного квартирования.

Александрийский уезд. Банда злоумышленников, вооруженная винтовками, совершила разбойное нападение на экономию Егора Гаевского при д[еревне] Ситаеве, причем обстрелян владельческий дом, куда попало около ста пуль, но жертв нет. Вблизи с[ела] Куколовки два злоумышленника, вооруженные карабином, напали на проезжавших крестьян Гаврила Сергету, Мирона Демкина, Антона Береста и Андрея Беленького и, скомандовав «руки вверх» ограбили 90 рублей, сапоги, серяк, шинель, пиджак, веревку и 15 пуд[ов] лука. Злоумышленники задержаны, ограбленное возвращено.

Четыре злоумышленника в масках, вооруженные револьверами и пятый без маски с винтовкой ворвались к управляющему экономией Гусева при д[еревне] Секлетиновке Федору Фомичеву и, произведя два выстрела, забрали 1 135 р[ублей] и карманные часы, причем один из злоумышленников ударил Фомичева по голове рукояткой револьвера. Австрийскими войсками был выслан отряд в с[ело] Каменно-Потоцкое для разоружения населения, так как население добровольно сдать оружие не пожелало, то отрядом был дан залп из орудий. Один мужчина ранен и одна женщина убита, две хаты и сарай разрушены. Оружие сдано.

Одесский уезд. В м[естечке] Варваровке три злоумышленника совершили разбойное нападение на квартиру Любови Кубышкиной, причем один из злоумышленников произвел в Кубышкину, при сопротивлении, выстрел, ранив ее в плечо навылет. На выстрелы сбежались соседи и злоумышленники, отстреливаясь, в темноте скрылись. На другой день задержан в г[ороде] Николаеве Вильгельм Владевич, заподозренный в этом разбойном нападении.

И[сполняющий] д[олжность] губернского старосты, помощник старосты Сосновский

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 73-74.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 75-76.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 21 СЕРПНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что с 4 по 10 августа в настроении населения, в общем, не произошло, но в гор[оде] Херсоне чувствуется озлобление против австро-венгерских войск и гетманской власти, являющихся, якобы, виновниками дороговизны, безработицы и понижения заработной платы. Население гор[ода] Херсона, при наличии квартирного кризиса, недовольно размещением австро-венгерских войск небольшими частями по обывательским квартирам в то время как имеются свободные военные казармы.

В Херсонском уезде настроение населения приподнято под влиянием слухов и агитации, идущих из Одессы и Елисаветграда о готовящемся вооруженном выступлении. В том же Херсонском, а также Елисаветградском и Ананьевском уездах население недовольно австро-венгерскими войсками, реквизирующими и вывозящими хлеб, скот, сало, масло и проч[ие] продукты. Недовольно население увеличивающейся растущей дороговизной на предметы первой необходимости, а в г[ороде] Ананьеве и произведенной еще (реквизиционной комиссией) реквизицией у населения города муки и зерновых продуктов по частным квартирам. В некоторых местах губернии ведется агитация против Украинской Державы и австро-венгерских войск, против агитаторов принимаются решительные меры.

Сельскохозяйственные работы идут нормально. Положение продовольствия населения удовлетворительное, но в м[естечке] Новом Буге Херсонского уезда и Ананьевском уезде ощущается недостаток хлеба и продуктов первой необходимости. В г[ороде] Херсоне, в виду получения муки, хлебный кризис несколько облегчился. Забастовка железнодорожников в Тираспольском уезде прекратилась. О событиях на местах должно быть отмечено следующее:

Г[ород] Херсон. Задержаны: Федор Маркин, глава шайки убившей семью доктора Аршавского, Григорий Никель, Григорий Бондаренко, Фома Савчук, участники ограбления квартиры Валика, Ицко Канявский, Трофим Горбаненко, Клименко за агитацию против существующего строя, Владимир Коваль и Расул Оглы Саид за сбыт фальшивых кредитных билетов. На набережной и по линии портовой ветки обнаружены прокламации «Партии коммунистов (большевиков) Украины».

Херсонский уезд. В дер[евне] Ново-Николаевке в компанию гулявшей молодежи брошена бомба, взрывом которой убит военнопленный австриец Теодор Графчеченяк и ранены крестьяне Герасим Лукаяненко и Варвара Болдуева. Бросивший бомбу крестьянин Иван Крут и его товарищ Моисей Шуйский скрылись. В дер[евне] Марьяновке совершено вооруженное нападение на дом

кр[естьянина] Степана Дервишова, причем последний ограблен, а работник его, Виктор Крыса, убит. В с[еле] Калужском австрийскими солдатами, командированными совместно с помощником начальника державной варты VIII уч[астка] для задержания матроса-большевика Надыжнего, во время преследования убегавших их дома Надыжнего пять человек, убит крестьянин Мирон Лисянский.

Неизвестными злоумышленниками обстреляны хутора Харитона Манусова и Алексея Полтавченко. Никто из жителей хуторов не пострадал. В м[естечке] Кривом Роге по приговору австро-венгерского полевого суда расстреляны четырнадцать жителей м[естечка] Широкого, причастных к большевизму и участвовавших в разграблении магазинов. В п[осаде] Богоявленске обнаружены прокламации с призывом к восстанию. На хут[оре] землевладельца Бутовича «Старый Став» совершено вооруженное нападение, причем грабители, обстреляв дом, скрылись. Задержаны и переданы в распоряжение австро-германских властей: Марцефей, Сиренко, Яценко, Подопригора и Собаченко – за агитацию против существующей власти, и за попытки снимать рабочих с сельскохозяйственных работ; Семен Дюбан, участник разгрома экономий в 1905 г[ода] – за агитацию против существующей власти и подстрекательство к террористическим актам и грабежам, а также Швед и Казак, большевики, обвиняемые в производстве обысков с бандой вооруженных большевиков в Апреле месяце с[его] г[ода].

Гор[од] Елисаветград. Три злоумышленника в масках, вооруженные револьверами, проникли в квартиру Лейбы Межиковского и похитили 1 700 р[ублей] денег, серебряные часы и золотое кольцо. Неизвестные злоумышленники явились на дачу Заславского в квартиру Гольденберга и произвели стрельбу, но, не ограбив ничего, скрылись. Три грабителя, угрожая револьверами, ограбили квартиру Федота Рябенко. На товарной станции австрийскими патрулями убит вор Талеев. В типографии Ламма обнаружено клише для изготовления 50 к[опеечных] бумажных денежных знаков, а также для изготовления 50 шагив. При обыске в означенной типографии оказалось 6 600 р[ублей] фальшивых денег, а также краски и кислоты. Владелец типографии Ламм, его племянник Израиль Ламм и три сбытчика Иосиф Альбиндер, Герш Фишман и Мойше Крунгальц задержаны. Городская дума и управа отказались от присяги Украинской Державе мотивируя тем, что присяга лиц служащих на общественной службе не обязательна. Та же тенденция есть и в земской управе.

Елисаветградский уезд. Неизвестными злоумышленниками убит с целью грабежа владелец хутора Песчанский с семьей. Четыре вооруженных злоумышленника совершили нападение на хут[ор] Якова Осадчого, причем ограблено 5 000 р[ублей]. Вооруженными грабителями убиты крестьянин с[ела] Благодатного Федор Лапин и сын его Иван. Участники убийства Спиридон Ткаченко и Петр Краснюков задержаны. В м[естечке] Глодоссах вооруженными

злоумышленниками смертельно ранен кр[естьянин] Митрофан Хорунжий, который в день ранения скончался. Вблизи пос[елка] Ново-Украинки неизвестными злоумышленниками в масках совершено вооруженное нападение на дом Федора Тюртюбека. Ограблены разные вещи и одежда. В Алексеевской волости в степи обнаружен труп жит[еля] г[орода] Бобринца Дмитрия Янковского, убитого, по-видимому, с целью грабежа.

Вблизи пос[елка] Ново-Украинки неизвестными злоумышленниками, из коих два были в австрийской форме, совершено вооруженное нападение на хут[ор] Афанасия Барбулата, причем сам Барбулат убит, ограблено около 5 000 руб[лей]. В Антоновской волости австрийскими войсками за агитацию расстрелян крестьянин Порфирий Маломуж. В пос[елке] Ново-Украинке австро-венгерским судом присуждены к смертной казни один и к телесному наказанию восемнадцать человек неблагонадежных, и у коих было обнаружено огнестрельное оружие. В м[естечке] Малой Выске карательным отрядом австро-венгерский войск задержаны зачинщики разных преступлений и высечены нагайками. В Хмелевской и Эрдельевской волостях австро-венгерские части продолжают задерживать злоумышленников. В районе г[орода] Бобринца австрийский комендант приказом по своей части объявил реквизицию хлеба на половину имеющихся запасов у населения. (Об изложенном сообщено командиру XVII корпуса австро-венгерский войск 12 августа с[его] г[ода] за №297 для сведения и соответственных распоряжений).

В районе VIII уч[астка] австрийские военные власти требуют от крестьян доставки зернового хлеба в большом количестве. Такое требование сильно подействовало на крестьян, которые на этой почве ведут разговоры между собой, удивляясь почему украинское начальство не обратит внимание австрийских властей на то, что может быть неурожай и явится невозможность оставить зерно для посевов и даже может вызвать голод. В связи с этим высказывают сожаление, что оставили фронт, говоря: «знал, что сам пропадешь, а здесь видишь гибель семьи». (Об изложенном сообщено австро-венгерскому командованию в г[ороде] Елисаветграде 12 августа с[его] г[ода] за № 300 на распоряжение). В районе г[орода] Ольвиополя австро-венгерские войска продолжают периодически вывозить хлеб и другие продукты не считаясь с запрещением хлебного бюро. Кроме того, в большом количестве вывозят скот и лошадей. В районе II уч[астка] австро-венгерские власти реквизируют у населения хлебные продукты, уплачивая за все по твердым ценам. Населению оставляют только на пропитание до нового урожая.

В с[еле] Еланец несколько раз прибывал отряд германцев под командой унтер-офицера и требовал уплаты 30 000 р[ублей] в счет предъявленных тридцатью немецкими владельцами убытков. Сборщиками собраны 7 000 р[ублей], а остальные деньги должны быть собраны на 15 (28) июля. Унтер-офицер вел себя вызывающе и требовал у чинов варты разрешения на право держания оружия. Германский комендант потребовал от Воссиятской волостной

земской управы 80 000 рублей для возмещения землевладельцам Гаврилу Зелигеру и Никодимусу Гаабу убытков, причиненных большевиками и разными бандами, в противном же случае немецкие войска заберут все стадо коров Воссиятского сельского общества. Когда председатель управы ответил, что такую сумму волость, в виду плохого материально-экономического положения в настоящее время единовременно не в состоянии внести, комендант возразил, что земство ничего не делает и арестовал председателя управы Конарейцева, секретаря Пустовойта, председателя земельного комитета Клесова, члена Алейникова и двух комиссаров.

После этого комендант сделал распоряжение об устранении всего президиума управы и всех земских гласных и о выборе других, которые и были избраны. По распоряжению того же коменданта было выдано землевладельцам Зелингеру и Гаабу из кассы волостной земской управы 1 000 рублей. Кроме того, из кассы Воссиятского кредитного товарищества под давлением германского командования выдано тем же землевладельцам 5 000 р[ублей], а всего выдано 6 000 р[ублей]. Дано приказание новому составу гласных, чтобы до 24 июня (7 июля) 5 000 руб[лей] были внесены в кредитное товарищество, а через две недели приготовлены 30 000 р[ублей], иначе будет то, что и старому земству. Тогда же германскими войсками забрано у жит[еля] с[ела] Воссиятского двенадцать мешков пшеницы и муки на возмещение забранного у Зелингера и Гааба неизвестными бандами во время аграрных движений хлеба в зерне и прочих съестных продуктов (Об изложенном сообщено командиру XVII корпуса австро-венгерских войск 12 августа с[его] г[ода] за № 301 на распоряжение).

Одесский уезд. В с[еле] Аджияска убит кр[естьянин] Никифор Бубликов. Злоумышленники задержаны. В г[ороде] Очакове пятью вооруженными злоумышленниками совершен налет на торговца Бороха Мошковича.

Александрийский уезд. На хуторе Алексеевка убиты две женщины и один мужчина. В дер[евне] Петрозагорье на дом Стешенко совершено вооруженное нападение. Двумя неизвестными в австрийской форме совершено нападение на дом крестьянина на Новопетровки, забрано 5 000 р[ублей]. Была погоня крестьян, но грабители, обстреливались из винтовок, скрылись в лесу. В лесу Вольная Чута обнаружено два трупа Вениамина и Анны Медынских, убитых из огнестрельного оружия. Вблизи ст[анции] Пантаевка двумя злоумышленниками, вооруженными наганами, ограблены пассажиры Гольберт, Бараш, Мошенская, Зайцева, Писунь и Торочинская на 21 805 р[ублей], грабители скрылись в лесу. Вблизи гор[ода] Александрии найден труп Кирилла Волошина. Неизвестными злоумышленниками совершено вооруженное нападение на хут[ор] Ковбасенко. Двое тяжело ранены.

Подробности обстрела гор[ода] Новогеоргиевска: 21 июля с[его] г[ода] на рассвете из с[ела] Павлыша подошел к г[ороду] Новогеоргиевску эскадрон X драгунского австро-венгерского полка и, оцепив город, и установив артиллерию

по направлению города в ½ версте, выпустил два предупредительных снаряда (вверх). В 4 часа утра, командовавший эскадроном ротмистр Гевинер, пригласив к себе и[сполняющего] д[олжность] городского головы г[орода] Новогеоргиевска Воронина, предложил ему собрать в 11 час[ов] дня все мужское население от 16-летнего возраста и, когда все было исполнено, он, Гевинер, объявил населению через того же Воронина, собрать и выдать ему до 3 ч[асов] дня пятьсот винтовок, в противном случае город будет подвергнут обстрелу боевыми снарядами и обложен контрибуцией в 250 000 рублей. К 3 часам жителями было принесено всего три винтовки, вследствие чего начался обстрел города, который редко продолжался до 5 ч[асов] дня. Выпущено четырнадцать снарядов, причем в промежутке после каждого орудийного выстрела производились пулеметные выстрелы.

В 7 ч[асов] вечера, когда городской голова с делегатами от города (генералом Покрасовым, подполковником Кюблером и гражданами Борисов Экслером, Петром Нестеровым и Павлом Пановым) явились к австрийскому коменданту ротмистру Гевинеру для переговоров, то последний разложил контрибуцию таким образом: на гор[од] Новогеоргиевск – 135 000 рублей и 400 рубах и на предместье г[орода] Новогеоргиевска д[еревни] Закаменье и Прилипки 90 000 руб[лей] и с каждого двора по одной рубахе. На другой день, 22 июля к 12 ч[асам] дня представители от города внесли полностью требуемую сумму денег и 240 рубах, а представители от д[еревень] Закаменья и Прилипки внесло всего 30 000 р[ублей] и 120 рубах. Из внесенной суммы, по ходатайству делегации, через три дня возвращено Гвинером: городу 35 000 руб[лей], которые и обращены в городскую кассу и д[еревням] Закаменье и Прилипки 20 000 р[ублей].

Во время обстрела города убита дочь Ивана Удовенко Агафия, 17 лет, тяжело ранен в грудь Василий Клюев, 35 лет, легко ранены: сын Клюева Василий, 12 лет, Соня Рабинович, 18 лет, и Евдокия Никитенко, 60 лет. Незначительно повреждены в Новогеоргиевске строения: у Куприяна Шатацкого отбит угол дома, разбито два окна и пять стекол; у Василия Клюева пробита стена дома, разбито одно окно и отдельно шесть стекол; у Ивана Донченко пробит насквозь угол дома, сорвана часть потолка, разрушена печь и окно, и изрешечена осколками стена; у Якова Обушко пробита насквозь стена дома, поврежден коридор, четыре двери и десять окон; у Филиппа Донченко пробита в трех местах стена столярной мастерской и разбито четыре новых сундука; и у Василия Никитенко выбито в доме окно с рамой, пробит потолок и повреждена часть стены. Оружие снесено следующее: винтовок шестьдесят две, охотничьих ружей шестьдесят пять, револьверов шесть, холодного оружия шестьдесят шесть, ручных гранат две, газовых масок две и пик три. Недоданные вначале сто шестьдесят рубах от гор[ода] Новогеоргиевска, теперь сданы австро-венгерскому коменданту.

Тираспольский уезд. Вблизи с[ела] Страсбурга пятью неизвестными злоумышленниками в солдатской форме, вооруженными револьверами «Наган» и бомбой, ограблены Соколовский, Гринштейн и один неизвестный. Задержаны и переданы в распоряжением австро-венгерских властей Степан Чебан, Иван Константинов, Матвей Иванов и матрос Тимофей Василати за агитацию в духе полной анархии и большевизма. Австро-венгерскими властями производятся аресты большевиков в Тирасполе: арестовано шестнадцать и несколько в уезде. Арестован председатель Малаевской первой волости Кирьяков. Причина ареста неизвестна. Тарас Таран убит австрийским солдатом при следующих обстоятельствах: Таран находился в м[естечке] Павловке на базаре со своей подводой, на которой имелись яйца. К подводе подошли два австрийских солдата и стали требовать, чтобы Таран продал им яйца по твердой цене, но последний заявил им, что продать яйца он не может, так как они не его, а оставлены знакомой односельчанкой. Тогда один из австрийцев ударил Тарана плетью, а когда Таран оттолкнул его, другой австриец выстрелом из винтовки разрывной пулей ранил Тарана в ногу, отчего последний по дороге в больницу скончался. Австрийцы скрылись в м[естечке] Захарьевку. (Об изложенном сообщено австро-венгерскому командованию в Тирасполь 12 августа с[его] г[ода] за № 299 для расследования).

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 100-103.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 104-107.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 127-130

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 30 СЕРПНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что с 11 по 17 августа, перемен в настроении населения, в общем, не произошло. По полученным негласным сведениям, большевики хотят сделать выступление против австрийских войск и существующего правительства одновременно в городах Херсоне, Николаеве, Одессе, Киеве и др[угих]. Одним из главных агитаторов является член Военно-промышленного комитета Ступышин. По этим же сведениям, большевики вооружены винтовками и пулеметами. В некоторых участках Елисаветградского уезда крестьяне недовольны австро-венгерскими войсками производящими самовольную реквизицию хлеба. В Херсонском уезде ведется подпольная агитация, но против агитаторов принимаются решительные меры. Сельскохозяйственные работы идут нормально. Положение продовольствия населения удовлетворительное, за исключением м[естечка] Нового Буга и г[орода] Берислава Херсонского уезда,

где ощущается недостаток хлеба и прочих кормовых продуктов. О событиях на местах должно быть отмечено следующее:

Г[ород] Херсон. Задержан Евдоким Басов – участник ограбления кассы из Херсонской городской милиции во время большевистского движения.

Херсонский уезд. В дер[евне] Радевичи четырьмя злоумышленниками, вооруженными револьверами, винтовками и бомбой, ограблены кр[естьянин] Яков Зубов и квартирант Герш Пиновский на 1 100 рублей. Восемью вооруженными злоумышленниками совершено нападение на хутор Архипа Чегрина. Забраны одежда, мануфактура, обувь, кожевенный товар, бричка, фургон, четыре лошади и 10 000 рублей. По подозрению задержаны Петр Завертнюк и его сыновья Иван и Митрофан. В м[естечке] Кривом Роге неизвестный злоумышленник произвел два револьверных выстрела в квартиру старшего вартового Коваленко, не причинивши никому вреда. На хут[оре] Ренненкампфа с целью грабежа убита Варвара Донченко. Вблизи Музыкиных хуторов семь грабителей, вооруженных винтовками и револьверами, напали на проезжавших жит[елей] с[ела] Богородицкого – Самсона Лысенко и Василия Фокина и ограбили у них 1 630 р[ублей] и сапоги, причем Фокину нанесли прикладом по голове удары.

В Орловых хуторах крестьяне, под влиянием прокламаций, на почве нежелания платить казенные недоимки, с вилами напали на вартовых, в перестрелке один крестьянин убит. Чинам державной варты V уч[астка] убит разбойник Никита Тетиора при следующих обстоятельствах: чины варты Белобров, Запасов и Гончаренко прибыли на огород, где под видом сторожа скрывался какой-то неизвестный субъект. На требование поднять руки вверх, неизвестный выхватил револьвер и стал стрелять в вартовых. Во время перестрелки неизвестный, оказавшийся впоследствии разбойником Тетиорой, и был убит. Задержаны и переданы в распоряжение австро-венгерских властей кр[естьяне] м[естечка] Большой Александровки: Кондрат Шелудько, Никита Шелудько, Тихон Гринь, Антон Гнездовский и Василий Кот, обвиняемые в агитации против существующего строя. Кроме того, Кондрат и Никита Шелудько обвиняются в хранении ружья, кинжала и бомбы. Кр[естьяне] п[оселка] Ново-Воскресенска Иван Шимчак и Иван Мальченко, обвиняемые в агитации против существующего строя и принуждении рабочих экономии Фальц-Фейна бросать службу.

Жит[ель] гор[ода] Херсона Мойсей Парматов, ехавший в м[естечко] Тягинку на пароходе «Телеграф» и давший пассажирам читать прокламацию от имени «Херсонского комитета Коммунистической партии (большевиков)». Кр[естьянин] с[ела] Староселья Петр Полетаев-Пушка и кр[естьянин] м[естечка] Большой Александровки Григорий Гнут и Каленник Клименко, анархисты, террористы. Означенные лица были на Дону в отряде анархиста Рязанцева и за ними числится много других преступлений.

Кр[естьяне] Василий Егоров, Дионисий Егоров и Иван Белоусов, обвиняемые в вооруженном нападении на жит[елей] хут[ора] Антоновки и ограблении свыше 7 000 руб[лей], проговорены австро-венгерским полевым

судом к смертной казни через расстрел. Тем же судом осуждены к смертной казни через расстрел бывший комиссар м[естечка] Новой Одессы Василий Завадский и Михаил Глазун, занимавшиеся подпольной агитацией против существующего правительства и обвиняемый в организации революционного отряда с целью оказать помощь восставшим крестьянам с[ела] Эрделиевки в марте месяце с[его] г[ода], где были убиты один офицер и три солдата австрийских, и в подстрекательстве крестьян к грабежам. Суд постановил ходатайствовать о замене смертной казни каторжными работами. У жит[еля] м[естечка] Новой Одессы Михеля Гороховского обнаружены фальшивые кредитные знаки 5 р[ублевого] достоинства, образца выпущенных гор[одом] Одессой, на суму 200 рублей.

Г[ород] Елисаветград. Ночью во дворе дома Марфы Шаповаловой брошена ручная бомба. Силой взрыва выбиты в доме стекла, жертв нет. Двумя австрийскими солдатами убит обыватель Юдин. Бастовали в течении одного дня рабочие завода Эльворти малярного и уборочного цеха в числе двухсот человек, требования экономические: вместо поденной платы требовали посуточную.

Елисаветградский уезд. В степи Гаевского обнаружен труп кр[естьянина] Леонтия Беспрозванного. В д[еревне] Диковичевой вооруженными злоумышленниками совершено нападение на дом Марка Колесниченко у коего ограблено 4 076 р[ублей]. В той же деревне неизвестными совершено разбойное нападение на дом Пони Гитермана, у коего ограблено 312 р[ублей]. В той же деревни неизвестными грабителями совершен набег на дом Андрея Долгого, у коего ограблено 2 027 р[ублей] и на 1 000 р[ублей] разной одежды. Неизвестными злоумышленниками совершено нападение на Марьяновское кредитное товарищество, где из кассы похищено 6 583 р[ублей] 50 к[опеек]. Вблизи с[ела] Аникеевки три неизвестных злоумышленника напали на квартиру лесничего Барановского, ограбили деньги, оружие, часть имущества и увели четыре лошади. На хут[оре] Гвоздиновке десятью неизвестными злоумышленниками совершено нападение на дом Татьяны Бондаревой. Ограблено под угрозой расстрела 10 000 р[ублей].

Задержаны и препровождены судебному следователю VIII уч[астка] крестьяне Федор Полянский и Григорий Мягкий, участники нападения на экономию Фридриха Зееля. В г[ороде] Бобринце австрийскими солдатами по приговору австро-венгерского командования расстреляны жит[ели] с[ела] Лозоватки – Андрей Щирый, с[ел] Ингульской Каменки – Василий Чмелев, Дмитрий Яковенко, Сергей Князюк и д[еревни] Наглядовки – Павел Шумилен, участники разбойных нападений на хутора. Начальники XIII и XV уч[астков] державной варты доносят, что австрийское командование устранило представителей хлебного бюро от приема хлеба и приемку производить само.

Александрийский уезд. В Ивановице убит из винтовки Савва Овчиренко. Австрийский отряд на почве несдачи населением оружия, подверг обстрелу из орудий с[ело] Таловою Балку. Произведено пять орудийных выстрелов, причем за отобранное у некоторых крестьян оружие взята контрибуция с Талово-

Балковского сельского общества 2 100 р[ублей] и Молчановского сельского общества 900 р[ублей].

Тираспольский уезд. Между Кучурганом и Слободзеей шайкой вооруженных злоумышленников в числе шести человек ограблен, ехавший на подводе, товарищ управляющего Тираспольским отделением Одесского «Союзкредита» Цыбульников. Вблизи дороги, ведущей из г[орода] Тирасполя в дер[евню] Красногоровку убиты с целью грабежа Лука и Стефанида Кожухар. В с[еле] Евгениевке три вооруженных злоумышленника напали на дом Эли Барана и ограбили у него 1 074 р[ублей] и разных вещей на 4 000 р[ублей]. Вблизи Жеребкова для неизвестных мужчины и одна женщина остановили проезжавших жит[елей] с[ела] Плоское Василия Журина и Петра Чередкова, завели их в кукурузу и там одного убили, другого тяжело ранили из «Нагана», и забрав 1 862 р[ублей], три лошади, повозку и 65 пуд[ов] пшеницы, скрылись. Вблизи г[орода] Березовки два неизвестных злоумышленника напали на Герша Рузеля, затянули его в ячмень и нанесли австрийским штыком тяжелые ранения, а сами, забрав повозку с лошадьми, скрылись. Тираспольская Городская Управа была окружена австрийским войсками, которые производили обыск вследствие несвоевременной передачи военным властям хранившихся до сих пор в помещениях при управе свыше трехсот казенных винтовок и тридцати тысяч шт[ук] патронов. Аресты неблагонадежных и вредных лиц по городам и уезду австрийскими военными властями продолжаются.

Одесский уезд. Австро-германским командованием отдано распоряжение о немедленной заготовке жителями Мариинской волости 5 000 п[удов] сена и 9 000 п[удов] соломы и жителями Арнаутской волости 3 200 п[удов] сена, 2 100 п[удов] соломы, 4 500 п[удов] ячменя и 3 000 п[удов] овса по цене за пуд: сено 2 р[убля], солома 95 к[опеек], ячмень 4 р[убля] 10 к[опеек] и овес 4 р[убля] 90 к[опеек], причем фураж этот уже забирается. Кроме того, в Мариинской волости ежедневно забирается около 25 пуд[ов] муки по 13 р[ублей], 80 п[удов] ячменя по 4 р[убля] 10 к[опеек] и 30 п[удов] соломы по 95 к[опеек] за пуд и много съестных продуктов по установленным твердым ценам.

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 64-65.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 114. – Арк. 108-109.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 4 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что с 18 по 24 августа перемен в настроении населения, в общем, не произошло. В г[ороде] Елисаветграде, в виду повышения цен на продукты

первой необходимости и перехода от свободной торговли хлебом к карточной системе, настроение населения напряженное. Во многих местах Елисаветградского уезда население недовольно австро-венгерскими войсками, которые вмешиваются зачастую в действия гражданских властей. В некоторых пунктах Херсонского уезда ведется агитация большевистского направления, но против агитаторов принимаются решительные меры. Сельскохозяйственные работы идут нормально. В Херсонском уезде были попытки снимать с полевых работ рабочих, но попытки эти были немедленно ликвидированы. Положение продовольствия населения удовлетворительное, за исключением г[орода] Берислава Херсонского уезда, где ощущается недостаток хлеба и других кормовых продуктов. О событиях на местах должно быть отмечено следующее:

Херсонский уезд. Совершено разбойное нападение на хут[ор] Топчия; задушен тесть владельца Архип Зродников, убит сын владельца Иван Топчий и ранена жена. Шайка вооруженных грабителей напала на Алексея Букарева и сына его Дмитрия, ехавших из Зеленых в Рожновы хутора и, открыв стрельбу, ранили Дмитрия Букарева. Четыре вооруженных злоумышленника напали на Александра Миллера и Иосифа Черняка, проходивших вблизи станции Визирка, и, закрыв им шляпами глаза, отвели в сторону, где ограбили бывшие при них деньги и вещи: у первого на 840 р[ублей] и у второго 220 р[ублей]. Шайка неизвестных в числе семи человек, вооруженных револьверами, сняла с постов на базаре в м[естечке] Кривом Роге двух вартовых и, угрожая револьверами, заставили следовать за собой к кладбищу, где выпытав о месте ночевки начальника криворожской варты и о времени проверки ночью постов и ухода из канцелярии, отпустили вартовых, не причинив им вреда.

Пять неизвестных, вооруженных револьверами, напали на проходившего по полотну железной дороги между станциями Карнаватка и Мудреная Михаила Сауна и ограбили у него 100 руб[лей] и сапоги. В с[еле] Ново-Курском неизвестными злоумышленниками ограблено у Ивана Мищенко 17 000 рублей и Иосифа Абрамовича 320 р[ублей] и разные вещи. Вблизи м[естечка] Широкого неизвестные грабители напали на ехавших священника Иоанна Мирнова, контролера Подгайного и двух австрийских солдат, остановили лошадей и скомандовали «руки вверх». Австрийцы начали стрелять, после чего злоумышленники скрылись.

В районе XV уч[астка] австрийскими полевыми жандармами, за сокрытие пулемета и шестидесяти трех винтовок с большим количеством патронов, арестованы бывший председатель советской власти Семен Могилевцев и член совета Петр Васильев. На пароходе из гор[ода] Николаева в м[естечко] Новую Одессу задержан неизвестный, назвавшийся Александром Белым, у которого в чемодане оказалось около 3 000 экземпляров прокламаций «Николаевской партии коммунистов большевиком». Белый передан австро-венгерскому коменданту. В с[еле] Качкаровке, в амбарах кр[естьян] Щербака и Тарасенко обнаружены две прокламации «Херсонского комитета коммунистической

партии (большевиков) Украины» с призывом к восстанию против существующего строя и австро-германских войск.

Елисаветградский уезд. В д[еревне] Бабкино явился неизвестный и потребовал прекращения полевых работ и помощи, якобы, идущей армии большевиков в шесть тысяч человек. Староста Кубанец оказал неизвестному содействие и послал с ним кр[естьянина] Короля. Ночью в степи Король был найден убитым. Неизвестный скрылся. Кубанец арестован. Австро-венгерские части, получив сведения, что, якобы, в дер[евне] Ново-Михайловке убито два австрийских солдата, окружили деревню и комендант потребовал у сельского старосты выдачи убийц. За отказ староста получил двадцать пять розг. Затем по селу было выпущено четыре шрапнели и потребована контрибуция в 80 000 рублей. Когда войска ушли, у населения была обнаружена пропажа вещей на сумму свыше 7 000 р[ублей]. В районе Новомиргорода и Бобринца австро-венгерские части произвели повальную реквизицию хлеба и других продуктов. В г[ороде] Бобринце австрийский комендант, в разрез с разъяснением управляющего Державным банком, требует за крону вместо 50 коп[еек] – 55 коп[еек]. В Хмелевом появились прокламации о свержении существующего строя за подписью комитета «Красной точки».

Александрийский уезд. Вблизи Пантаевки совершено вооруженное нападение на служащих Саблино-Знаменского завода: артельщики Железняк убит, Булгаков, Романенко ранены, ограблено 8 000 рублей. В путевую будку на 461 версте Николаевской линии злоумышленниками брошена ручная бомба. Будка сильно повреждена. Раненый ремонтный рабочий. В Мошорино преступником Ивановым убит волостной вартовой Козловский. Разбойничьей шайкой в числе восемь человек совершен налет на квартиру жителей Табуриша: убито пять, ранено трое. В с[ело] Мироновку прибыл отряд австро-венгерских войск в числе двести тридцати человек с двумя трехдюймовыми орудиями. Расположившись на возвышенном месте, командир отряда потребовал волостного старшину, писаря и трех мироновских сельских старост, предложил им выслать всех людей к месту расположения отряда. Согласно последовавшего затем распоряжения, волостным старшиной был созван сход, на котором комендант через переводчика потребовал сдать огнестрельное оружие, на что дал срок 3 часа. К назначенному времени население снесло до двадцати шт[ук] оружия, часть коего была отобрана, а на часть выданы разрешения. Одновременно с этим волостным правлением было сдано коменданту: двенадцать дробовиков, один револьвер, две берданки и одна винтовка, сданные населением до 20 июля, комендант, видя, что оружия снесено мало, велел бомбардировать село. Выпущено девять снарядов, из коих пять по селу и четыре по степи. Повреждений построек почти нет. Контрибуция не взыскалась.

Одесский уезд. Двадцатью грабителями совершен налет на хутор Федченко, причем грабители нанесли ранение жене Федченко и ограбили 800 рублей. Пятью злоумышленниками совершен налет на жителей хутора Кильчени

Иоганна Гавка, причем злоумышленники, выстрелами из револьверов нанесли Гавке и жене его смертельные ранения, а затем ограбили 250 р[ублей] и скрылись. В г[ороде] Маяках, во дворе занимаемом австро-венгерским комендантским управлением, австрийцами расстрелян жит[ель] с[ела] Роксолян Леонтий Кравченко за нанесение им ранения австрийскому солдату.

Тираспольский уезд. В г[ороде] Тирасполе тремя злоумышленниками, одетыми в шапки и форму, похожую на румынскую, в масках совершено нападение на квартиру Янкеля Бруна, причем злоумышленники, выстрелами из револьвера ранили Бруна. В с[еле] Чобручи вооруженные злоумышленники, с закрытой белой материей лицами, напали на квартиру кр[естьянки] Александры Мунтян и, забрав из сундука до 400 р[ублей], скрылись. В г[ороде] Тирасполе тремя вооруженными злоумышленниками в солдатской форме совершено нападение на проезжавших извозчика № 93 с пассажирами капитаном Рейхартом, Шварцом и Канцлером, причем злоумышленники нанесли Шварцу рукоятками револьверов удары. В с[еле] Чобручах три вооруженных злоумышленника в масках проникли посредством взлома окна в квартиру Шмиля Белинкиса и, под угрозой смерти, потребовали деньги. Белинкис выдал им 5 000 р[ублей], после чего злоумышленники скрылись.

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 116-117.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 113-114.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 7 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что с 25 по 31 августа перемен в настроении населения, в общем, не произошло. В Елисаветградском и Ананьевском уездах население недовольно австро-венгерскими войсками, реквизирующими хлеб и проч[ие] продукты. В гор[оде] Березовке Ананьевского уезда готовилось вооруженное восстание с целью уничтожения австро-венгерских властей, но принятыми со стороны австрийского командования мерами, таковое своевременно ликвидировано. В связи с этим австрийцами произведен арест трех русских офицеров. Там же, в г[ороде] Березовке, на некоторых домах были расклеены прокламации 1) от имени «Исполнительного комитета рабочих и крестьянских депутатов агитационной секции» и 2) «Одесского комитета социалистов-революционеров», призывающие к вооруженному восстанию против австро-венгерских и германских властей. Прокламации сняты. На город и домовладельцев, на домах которых были расклеены прокламации, наложена контрибуция: на город – 1 000 руб[лей] и на каждого домовладельца – 100 руб[лей]. Расследование

производится. В пос[аде] Калиновке Херсонского уезда были разбросаны прокламации с призывом к восстанию и свержению власти Гетмана. Сельскохозяйственные работы идут нормально. Положение продовольствия населения удовлетворительное, за исключением гор[ода] Берислава Херсонского уезда, где ощущается недостаток хлеба и других кормовых продуктов. О событиях на местах должно быть отмечено следующее:

Гор[од] Херсон. Задержаны Иосиф Еременко и Дмитрий Алексеев за участие в большевистском восстании.

Херсонский уезд. В 12 верстах от ст[анции] Новополтавка совершено разбойное нападение с целью грабежа на водокачку. Машинист легко ранен в бедро огнестрельным оружием, жена его убита. В м[естечко] Гросулово австрийскими солдатами во время стрельбы в бродячих по улицам собак убит выстрелом из винтовки на базарной площади сторож лавок Иван Чумаченко, 75 лет. В м[естечке] Большая Александровка совершено разбойное нападение на земледельца Григория Смолу. Злоумышленниками ранена жена Смолы. Один из разбойников задержан, другой убит. При них найдены четыре револьвера системы «Наган». Задержаны и переданы судебному следователю участники нападения на хут[ор] Топчия: кр[естьянин] Ефим Солонарь, Андрей Гук, Максим Антонюки и Давид Абраменко. Задержан и передан в расположение австрийских властей б[ывший] председатель и казначей советской власти в м[естечке] Новой Одессе Лев Постолатий, который руководил шайкой большевиков, и по настоянию которого была разграблена пшеница, принадлежащая помещику Дудникову около 12 000 пуд[ов] и из земского хлебного склада около 15 000 п[удов]. В районе XVI участка державной варты германцами захвачено сено из казенной лесной дачи, об этом сообщено австро-венгерскому коменданту, которым высланы патрули.

Г[ород] Елисаветград. В здании казначейства неизвестными лицами у кассира Шумова похищено 15 000 рублей.

Елисаветградский уезд. В дер[евне] Арнаутовке в собственном саду убита кр[естьянка] Анна Конишевская. В д[еревне] Арсеньевке двадцать вооруженных грабителей напади на дачи кр[естьянина] Луки Сторчука и ограбили 5 500 рублей. В с[еле] Болгарке задержана шайка воров и сбытчиков краденого в числе шестнадцать человек. Крестьяне, возмущенные наглостью воров, нанесли им побои, от которых главарь шайки, Семен Волковицкий скончался, а пять человек помещены на излечение в больницу, остальные переданы в распоряжение австро-венгерских властей. По приговору австро-венгерских властей расстреляны в м[естечке] Казенке Герасим Сгорченко за участие в вооруженном нападении на дом купца Гольдина и в г[ороде] Бобринце – Артем Удовенко, Ефим Поривой, Федот Полянский, Дмитрий Суббота и Трофим Юрченко. Австрийские солдаты, квартирующие в г[ороде] Ольвиополе, появляются в селе Мигия и без надлежащих полномочий забирают у жителей хлеб, продукты и зачастую разные товары из лавок, платя за это ничтожную

сумму денег или оставляя не имеющие значение расписки. (Об этом доведено до сведения австро-венгерского коменданта г[орода] Ольвиополя, с[ела] Голти и Богополя). В районе начальника Ольвиопольской державной варты, проезжающие по железной дороге эшелоны, при остановках на станциях самовольно забирают в вагоны хлеб в снопах.

Александровский уезд. На хут[оре] Золомы неизвестными злоумышленниками убиты крестьяне Федор и Мария Дон. На х[уторе] Сельце-Золотое четыре злоумышленника проникли в д[ом] Никифора Корецкого, забрали из сундука находившиеся там вещи, причем один из злоумышленников произвел в спальню, где находилась семья Корецкого, два выстрела. В 2 верстах от д[еревни] Константиновки двумя злоумышленниками, вооруженными винтовками, убит конторщик Шварц. В 5 верстах от ст[анции] Александрия найден труп неизвестного человека. Задержан участник нападения на служащих Саблино-Знаменского завода кр[естьянин] Даниил Софроненко.

Вблизи д[еревни] Обитоки убито два австрийца при следующих обстоятельствах: названные австрийцы прибыли в с[ело] Боковое и производили реквизицию съестных продуктов, как то муки, крупы, масла, яиц, кур и проч[ее], о чем и выдавали записки. Затем назначили местных кр[естьян] Якова Глущенко и Феодора Грузда сопровождать реквизированные продукты на подводе Кузьмы Беленко с его сыном Феодосием, 14 л[ет], до д[еревни] Обитоки. По приезде в д[еревню] Обитоки, австрийцам не удалось заменить сопровождающих и подводу, они заставили везти продукты до с[ела] Гуровки. Проехав 2 версты от д[еревни] Обитоки, подводчики, ввиду усталости лошадей, отказались дальше ехать и хотели выпрячь лошадей, но один из австрийцев, поставив возле повозки винтовку, стал надевать постромки. В это время пришел крестьянин с[ела] Бокового Филипп Москаленко и, схватив винтовку, разогнал подводчиков. Когда же последние разбежались, послышались ружейные выстрели, но кто в кого стрелял, разбежавшиеся ввиду темноты не заметили. Через некоторое время хозяин подводы, мальчик Феодосий Беленко, возвратился обратно и заметил, что на его подводе поехало человека три-четыре. Беленко пошел вслед за подводой и около Гуровской лесной дачи обнаружил пустую подводу, а в стороне выпряженных лошадей. Прибывшие чины нашли австрийцев убитыми, причем у одного из них были связаны руки назад и каждому нанесены огнестрельным и холодным оружием от пяти до семи ран. Филипп Москаленко скрылся. К розыску и задержанию приняты меры.

Ананьевский уезд. На жит[еля] ст[анции] Заплазы Ивана Богопольского совершено разбойное нападение с ограблением 8 236 р[ублей] и разных вещей на 1 245 р[убля]. Два злоумышленника задержаны. На жит[еля] той же ст[анции] Андрея Лесниченко совершено нападение с ограблением 390 руб[лей]. Задержаны заподозренные в ограблении два брата, сыновья железнодорожного сторожа. Совершено нападение на кр[естьянку] Прасковью Кучерюк с ограблением 360 рублей и вещей на 100 рублей, а также нанесением

смертельной раны в голову. На ехавших из гор[ода] Ананьева на ст[анцию] Жеребково пассажиров совершено нападение, причем ограблено 2 120 руб[лей]. Убит пассажир Д. Макаров. Два грабителя задержаны. В с[еле] Флориновке совершено нападение на дом кр[естьянина] Станишевского. Убита мать последнего. Между ст[анциями] Заплазы и Любашевка, вследствие разобранного злоумышленниками пути, потерпел крушение поезд. Четыре вагона разбито. Есть убитые и раненые.

Тираспольский уезд. В степи около с[ела] Цебриково найдены два трупа с признаками насилия. При ст[анции] Веселый Кут ограблено почтовое отделение на сумму свыше 40 000 рублей. В г[ороде] Тирасполе вблизи зданий, где раньше помещались конюшни VIII драгунского Астраханского полка, ныне занимаемых повитовым комендантом (под склады казенного имущества) от неизвестной причины загорелась солома, откуда огонь перешел на здания. Уничтожены три конюшни и одна повреждена. В конюшнях сгорело на большую сумму двуколок, кухонь и проч[ее], также взорвалось до двадцати снарядов и мин, очевидно бывших в хламе имущества. Конюшни охранялись украинскими казаками, из коих один в момент начала пожара бросился тушить солому, но взрывом снаряда ему обожгло лицо и поранило руку. Можно полагать, что этим казаком, по неосторожности, были брошены в солому спичка или окурок, отчего и вспыхнул пожар. По другим слухам, пожар произошел от неосторожного обращения с огнем казаков при варке чая или пищи. Несчастных случаев не было. Соседним зданиям вреда не причинено. Дознание производится.

Губернский староста Пишевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 192-193.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 197-198.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 9 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что с 1 по 7 сентября перемен в настроении населения, в общем, не произошло.

В г[ороде] Херсоне на базаре были небольшие эксцессы на почве вздорожания продуктов и недостатка таковых.

В Ананьевском уезде есть брожение, вызываемое нелегальной агитацией злонамеренных лиц. В некоторых пунктах Херсонского уезда ведется подпольная агитация против существующей на Украине власти, руководимая центральными органами Коммунистической партии большевиков, находящимися в г[ородах] Херсоне и Николаеве. Агитация эта наиболее заметна

в п[осаде] Воскресенске, Калиновке, Богоявленске и Покровске, а также в м[естечке] Большой Александровке и Новой Одессе. Меры к выяснению и задержанию агитаторов приняты.

В Елисаветградском уезде замечается усиление агитации против властей и австро-венгерских войск. Главный контингент агитаторов – евреи. Существует безусловная связь с большевистскими и эсеровскими организациями в Великороссии. Сильное влияние на настроение жителей северной части уезда оказывает Звенигородский уезд, где, по имеющимся данным, неспокойно. Население местами раздражено действиями австро-венгерских войск, которые прибегают к реквизиции хлеба и других продуктов, уплачивая во многих случаях довольно низкую цену. Наряду с этим (применяют) репрессии даже по незначительным поводам. Население ждет защиты от украинских властей. Было бы весьма желательно, чтобы австро-венгерское командование согласовало бы свои действия с распоряжениями украинских властей, не вмешивалось бы в дела чисто гражданских взаимоотношений обывателей и лишь оказывало бы содействие законной власти, избегая применения карательных мер по непосредственным просьбам частных лиц.

Сельскохозяйственные работы идут нормально. Положение продовольствия населения удовлетворительное, за исключением г[орода] Берислава Херсонского уезда, где ощущается недостаток хлеба и других кормовых продуктов. О событиях на местах должно быть отмечено следующее:

Г[ород] Херсон. Неизвестные злоумышленники в австрийской форме, вооруженные винтовками, угнали ночью со двора дома Черного лошадей с бричкой, причем во время кражи произвели два выстрела в воздух. Утром лошади с оборванной сбруей обнаружены на окраине города. Три вооруженных револьверами злоумышленника напали на Станислава Яблонского и ограбили 800 р[ублей], сапоги и документы. Арестанты Херсонской губернской тюрьмы, покушаясь на побег, в коридоре нижнего этажа задушили младшего надзирателя Пронина. Явившимся к месту происшествия дежурным помощником начальника побег предотвращен. Дознанием установлено, что убийство совершили Савчук и Коваль. Задержан матрос транспорта «Мечта» Григорий Перекрестенко, обвиняемый в большевистском восстании и грабежах.

Херсонский уезд. По дороге из д[еревни] Михайло-Ларино в г[ород] Николаев убиты ударом острого оружия (ножа или штыка) Иван Тамошевский, везший хлеб в зерне. Злоумышленники хлеб свалили на дороге, лошадей с фургоном угнали. В 3 верстах от п[осада] Березнеговатого под снопами ржи обнаружен труп неизвестной женщины с признаками насильственной смерти.

Елисаветградский уезд. Вблизи д[еревни] Марьевки в лесу найден убитым Гавриил Ткаченко. Дознанием устанавливается, что убийство произошло случайно. В д[еревне] Ново-Владимировке убита Александра Волюшинская. В убийстве подозреваются муж и его мать. В с[еле] Плетном-Ташлыке Тимофей Прокопов убил отца Василия Прокопова. Убийца задержан. Причина убийства

не установлена. Четыре вооруженных грабителя под видом милиционеров явились на хутор крестьянина Дальних Лагерей Константина Криворучко, и, перевязав всю семью последнего, ограбили 10 000 р[ублей] и разные вещи и затем скрылись на лошадях Криворученко. Дознанием установлено, что ограбление это совершено известными разбойниками Дмитрием Лагодой, Иваном Луценком, Никитой Гандрабурой и Павлом Паранчевским. За ними была послана погоня. Задержать грабителей не удалось, так как они скрылись в лесу, но часть вещей и денег отбита.

На хут[ор] Коколова два неизвестных зашли к Иустину Белову и наняли его свезти их в г[ород] Ольвиополь. Доехав до дер[евни] Марьевки, неизвестные, под угрозой револьвера, сбросили Белова с подводы, забрали у него 680 р[ублей], лошадей и фургон, и уехали по направлению г[орода] Ольвиополя. Старший вартовый Трощенко, возвращаясь с младшими вартовыми Ломакиным и Шевчуком из Ольвиополя в м[естечко] Лысую Гору, заметили двух неизвестных подозрительных лиц. На предложение остановиться, неизвестные бросились убегать, тогда по ним была открыта стрельба, во время которой один ранен и задержан. Задержанный назвался кр[естьянином] с[ела] Юшковорческого Таращанского уезда Киевской губернии Харитоном Филипповым Клименко. При нем оказалось 5 870 руб[лей] 5 коп[еек] и три револьвера «Наган». О деньгах, револьверах и втором скрывшемся неизвестном задержанный дал сбивчивые показания.

Начальник Липяжской волостной варты Павел Миндруль ехал на подводе вместе с председателем волостной земской управы Иваном Ротарем и сборщиком Фомой Ивановым, причем положенный Миндрулем на колыску револьвер от сотрясения дал выстрел и пуля наповал убила Ротаря и ранила в руку Иванова. Миндруль с Ротарем и Ивановым был в хороших отношениях, и подозревать его в злых намерениях оснований нет. Задержаны и переданы в распоряжение судебного следователя: Афанасий Магар, Ефрем Зазимко, Тимофей Близнюк, Пимон и Кирилл Рябокони, участники вооруженных нападений на кр[естьян] Петроостровских хуторов Тихона Николаенко и Лаврентия Ливадко. В д[еревне] Весело-Александровке задержан и передан в распоряжение судебного следователя Илларион Кручин, обвиняемый в убийстве офицера из отряда генерала Щербачова.

В г[ороде] Ольвиополе задержаны: Гордиенко, участник убийства Буяновского и ранения Гилиса, который передан в распоряжение судебного следователя, и Варфоломей Войцеховский, большевик, участник убийства в с[еле] Добровеличковке Розвадовского, Шполянского, Визера и Безпалова, который под надежным караулом из австрийских жандармов препровождены в Добровеличковку в распоряжение начальника державной варты. В м[естечке] Малой Виске австро-венгерские войска высекли Фроима Шлейфера и Янкеля Гондельфельда за вредную агитацию.

В м[естечке] Хмелевом австро-венгерскими войсками расстреляны участники большевистского восстания: Алексей Константинов, Иван Рябоконь, Петр Сопилко и Даниил Червяк. Там же расстрелян Кирилл Шевченко за агитацию к восстанию против австрийцев. В г[ороде] Новомиргороде австро-венгерские войска самовольно и бесплатно забирают по усадьбам у жителей кормовую траву и камыш, чем вызывают нарекание населения. (Об этом сообщено командиру XVII корпуса австро-венгерских войск 4 сентября с[его] г[ода] за № 702). В Федоровке и Сергеевке австро-венгерскими войсками реквизирован хлеб.

Одесский уезд. Неизвестные злоумышленники, покушаясь на жизнь старшего вартового с[ела] Роксолян Семена Калиновского, произвели два выстрела в окна его квартиры, не причинивши никому вреда. Восемь злоумышленников совершили на дом землевладельца Федора Голля, во время отсутствия последнего, налет и ограбили денег и вещей на 35 475 рублей. На хуторе Хомутовке три вооруженных револьверами грабителя ограбили у Елены Мойсеевой денег и вещей на 10 998 р[ублей] 40 к[опеек]. Задержаны и переданы в распоряжение судебного следователя: Парфентий Павлов, Макар и Елисей Шевченко, участники разграблений имений братьев Скарлато. В с[еле] Максимовке австро-венгерский патруль, состоящий из восьми человек, во главе с офицером, арестовали местных жителей Севастьяна Карпенко и Ивана Биденко и на кладбище расстреляли их. По объяснению офицера Карпенко и Биденко препровождались в с[еле] Курисово-Покровское, но по дороге покушались на побег, во время которого и были убиты.

Ананьевский уезд. В м[естечке] Веселиново совершено нападение на Ковалева с ограблением 1 050 р[ублей], причем Ковалев ранен пулей в спину на вылет. У хутора Шкарупского обнаружены два трупа, убитых огнестрельным оружием с целью грабежа. В м[естечке] Валегоцулово убиты Мария Ротар и Котилов. В том же местечке выстрелом из винтовки убит крестьянин Познанский. Задержаны заподозренные два крестьянина. На ст[анции] Бирзула около железнодорожного депо помощником начальника станции обнаружена адская машина огромной разрушительной силы. Прибывшим австрийским офицером специалистом машина была разряжена, причем оказалось, что механизм в машине был поставлен на 5 часов, к каковому времени на станцию Бирзула приходят несколько поездов.

В Головлевской волости некоторые должностные лица – старосты, десятские и сборщики податей в числе тридцати человек, отказались от привода к присяге на верность Украинской Державе. В Поречанской волости немцы-колонисты отказываются от подданства и, при посредстве особых переписчиков, составляют на немецком языке списки для представления германскому правительству. Идет частичная реквизиция австрийскими войсками зерновых хлебов: ячменя и овса непосредственно с полей. Повторяется реквизиция фуража и хлеба без реквизиционных свидетельств.

Александрийский уезд. В м[естечке] Братолюбовке два вооруженных револьверами злоумышленника совершили нападение на дом Хаи Зак и, произведя два выстрела, ограбили 1 050 руб[лей] и разные вещи. Вартовый Бойко, разряжая в канцелярии V участка винтовку, по неосторожности, выстрелом из нее убил десятского Нахмана Яновского. Вблизи с[ела] Губовки на р[еке] Ингулец обнаружен всплывший труп кандидата Губовского волостного старшины – Дорофея Ващенко. Голова была пробита в двух местах и на спине привязан камень около 3 пуд[ов]. По подозрению задержаны братья Даниил и Иван Стародубцевы и Сергей Ярощук, которые переданы в распоряжение судебного следователя.

В селе Павлыш, посредством пролома стены в бакалейной лавке Дины Харасухиной похищено разного бакалейного товара на сумму 2 050 р[ублей]. В краже заподозрены три австрийских солдата, из коих два арестованы и переданы австрийскому судебному управлению, третий же в настоящее время находится в командировке. В д[еревне] Садовой вооруженными револьверами злоумышленниками убит с целью грабежа кр[естьянин] Максим Скрыпник и ранена его жена. По подозрению задержан Андрей Зволинский, при обыске у которого обнаружен револьвер «Наган» с одним патроном. Между с[елом] Богоявленским и д[еревней] Байдаковкой совершено нападение с целью грабежа на кр[естьянина] Семена Оберкаса и Семена Литвина, причем последних тяжело ранили: первый, по дороге в с[ело] Богоявленск скончался, а второй доставлен в земскую больницу.

В с[еле] Пантаевке три неизвестных, вооруженных винтовками, шашками и револьверами, в солдатской форме, подошли к сельскому обходу, попросили закурить и начали расспрашивать, где живет сборщик податей. Когда обход привел неизвестных к квартире сборщика, то последние потребовали открыть дверь. Войдя в дом, злоумышленники заперли в кладовую обход из четырех человек, сына и жену сборщика, а затем потребовали револьвер. Получив ответ, что револьвера не имеется и, произведя обыск, неизвестные предложили сборщику следовать за ними. Когда же последний спросил: «Куда вы меня ведете», то получил ответ: «На станцию Пантаевку в отряд и, если хочешь быть отпущен, то давай 1 000 рублей». Но впоследствии злоумышленники стали требовать только 200 р[ублей]. На это требование сборщик согласился, тогда неизвестные, посоветовавшись между собой, отпустили сборщика, а сами пошли по направлению к ст[анции] Пантаевка, причем по пути произвели три винтовочных выстрела. Австро-венгерскими войсками расстреляны Алексей Кукилевский, Григорий и Афанасий Афанасьевы, участники нападения на землевладельца Максима Ковбасенко.

Тираспольский уезд. В д[еревне] Гулянке неизвестными злоумышленниками убит и ограблен кр[естьянин] Герасим Турта. Подозреваемый в убийстве Афанасий Мырза задержан. В г[ороде] Тирасполе в квартиру Алексея Дукаря зашел неизвестный и под угрозой револьвера и бомбы заставил Дукаря указать,

что деньги его 4 000 р[ублей] зарыты под припечком. Откопав таковые и оставив бомбу, которая оказалась незаряженной, неизвестный скрылся. В с[еле] Коротном при задержании местного парня Терентия Цуркана, как буяна, последний стал убегать, почему австрийскими солдатами после троекратного предупреждения и был убит наповал.

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 187-189.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 199-201.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 14 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Херсон

Распоряжение украинского правительства по созданию твердой власти на Украине не встречают сочувствия среди населения немецких колоний, особенно Херсонского уезда: при производстве набора на пополнение гетманской сердюкской дивизии молодые люди Высокополевой и Старошведкой волостей отказались от поступления в названую дивизию и, кроме того, все эти молодые люди возбудили ходатайство перед немецким командованием о зачислении их в немецкую армию добровольцами.

В Одесском уезде во многих немецких колониях производится чинами австро-венгерской армии обучение молодых людей немцев-колонистов военному строю. Чины державной варты при исполнении служебных обязанностей встречают препятствия со стороны населения немецких колоний; некоторые волости не желают, чтобы на должности волостного начальника варты был бы русский и настаивают на назначении на эту должность избранного ими кандидата из местных колонистов. Председатель волостной земской управы выставил в присутственном месте портрет германского императора. Кроме сего, стали поступать заявления от немецких колонистов о нежелании принять подданство Украинской Державы.

В Тираспольском уезде пастор Винклер ведет вредную для Украинской Державы агитацию к неисполнению распоряжений украинских властей, полному непризнанию ими устанавливаемого строя и убеждает население вступать в германское и австрийское подданство. Колонисты ведут себя вызывающе по отношению местного украинского населения, что гнетуще действует на последнее и сильно его волнует. Встречая поддержку со стороны германских и австро-венгерских комендантов и начальников воинских частей, расположенных в уездах, колонисты, считая себя привилегированным классом, в данное время стремятся в деятельности устранить от себя украинских подданных.

Об изложенном представляю на Ваше благоусмотрение и полагаю, что во избежание осложнений в будущем нужны экстренные меры и устранение влияния войсковых частей и их командований.

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 118.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 17 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что с 8 по 14 сентября перемен в настроении населения, как в предшествующую неделю, в общем, не произошло. В некоторых пунктах Херсонского уезда ведется подпольная агитация против существующей власти, руководимая находящимися в г[ородах] Херсоне и Николаеве центральными органами Коммунистической партии большевиков. По обвинению в такой агитации, задержаны и переданы австрийскому коменданту жители Херсонского уезда: Василий Кононенко, Андрей Сковородка и Василий Дегтяренко. В Ананьевском уезде обнаружены прокламации 11 сентября за № 791, препровожденные в Осведомительный отдел Департамента державной варты, сельские же и волостные должностные лица Головлевской волости отказались присягнуть на верность Украинской Державе, а немцы Поречанской волости отказываются от подданства ей и составляют свои посемейные списки, будто бы для представления германскому правительству.

Сельскохозяйственные работы проходят нормально. Положение продовольствия населения удовлетворительное. В Кривом Роге вместо Центрального бюро профессиональных союзов образовалось районное отделение профессионального союза «Горнотруд» с управлением в Харькове. В Елисаветграде (предполагается, что вследствие агитации) среди рабочих создается забастовочное настроение и мельничные рабочие даже три дня (30 авг[уста] – 2 сен[тября]) бастовали на экономической почве. О преступности необходимо сказать следующее:

Г[ород] Херсон. По прежнему имеют место крупные кражи, но с другой стороны, идет довольно успешная борьба с преступным элементом, открываемым в значительном количестве.

Херсонский уезд. В поселке Соленые три неизвестных злоумышленника напали на дом Тимофея Беды и ограбили 939 руб[лей], причем смертельно ранили прибежавшего на помощь Ивана Керсанова; впоследствии один из грабителей, оказавшийся Яковом Стойловым, задержан и передан в распоряжение судебного следователя. В с[еле] Ново-Петровском неизвестными убиты в своем доме Юрка и Рива Гохберги; признаков грабежа нет. В районе

XVI уч[астка] появилась вооруженная шайка налетчиков, пытались ограбить два хутора и обстреляли в Орловых хуторах две усадьбы; настроение населения нервное. В Кривом Роге пять вооруженных напали на квартиру Евдокии Павловой и ограбили вещей и денег на 1 000 рублей. В кол[онии] Доброе трое, вооружившись, ворвались и ограбили в квартире Лейбы Мордковича Гонопольского 2 000 руб[лей]. В м[естечке] Новом Буге в квартиру Филиппа Фомича Дубчака ворвались четыре неизвестных злоумышленника и под угрозой смерти ограбили 2 000 р[ублей].

Неизвестными убит сельский староста Овсяниковки, Буравецкий, и ранили его дочь. В пустовавшем помещении кр[естьянина] села Широкого Петра Скулимовского обнаружены две бомбы с тремя капсулями. Задержаны и переданы в распоряжение судебно-следственных властей крестьяне: Терентий, Иван и Павел Кудопятники, участники ограбления и убийства Сергея Горбача, а также кр[естьяне] м[естечка] Большой Александровки – Исаак Степаненко и Пантелей Осипов, в 1900 году убившие полицейского агента Трегубу, и австро-венгерским властям большевик и противник существующего на Украине государственного строя Евсей Соломаха, и большевик-анархист Александр Савеленко.

Елисаветградский уезд. Близ Лелековки, присоединившийся к ехавшим с ярмарки Степану Карауту и Марии Дзюбенко неизвестный, револьверным выстрелом убил первого и ранил вторую, забрал их лошадей и скрылся пока бесследно. В Эрдельевской волости в ночь на 17 августа были совершены вооруженные налеты и ограблены хутора Таранцова и Стороженко, а на 24 у первого возник пожар; заподозрены Израиль и Дувид Рабиновичи, последний задержан. Четверо неизвестных напали на дом жителя «Южного хутора» Ивана Кузнецова и ограбили его. Выстрелом убит житель Лозоватского хутора Корней Доценко, причем из дома ограблено 1 500 р[ублей]; разбойников было трое, один из них, оказавшийся Евсеем Корелиным, опознан и задержан. В Ново-Михайловке налетчики ограбили Василия Емельянова на 6 600 рублей.

Обнаружены и задержаны участники ограбления хутора Вреща 27 февраля и разыскано ограбленное налетчиками 1 марта у Ивана Билика и других имущество. По приговору австро-венгерского полевого суда расстреляно девять человек за участие в боях против австрийских войск, за это же и за разбойное нападение на Чебанюка Иван Самченко и Тарас Шелест; четыре большевика за убийство Вихляева, Савелий Браилов, Изот Бурлаков, Владимир Ножка и Федор Мельник и за расстрел офицера из отряда генерала Щербачева Прокопий Ивон; в Бешойраках расстреляно двое и высечено плетьми пятнадцать человек.

Александрийский уезд. Поступили сведения о следующих преступлениях, имевших место в августе. Вблизи ст[анции] Знаменка убиты с целью грабежа Петр Куринный и проживавшая у него Ксения Банарь. Возле Парневской дачи Новогеоргиевского лесничества двумя, вооруженными револьверами и бомбой, ограблен Иван Рукавишников и Андреян Анут. В Дмитриевке при загадочных обстоятельствах убита через окно в своей квартире Евдокия Фурман. Убит,

проезжавший лесом ключник экономии Шапошникова, Шварцер. Двое неизвестных в солдатской и матросской формах, вооруженные «Браунингом», связали работавших на Ново-Андреевском поле Петра Мирошниченко и девочку Надежду Бинчук и забрали находившихся при последних три пары лошадей, заявив: «В большевистский обоз». Двое вооруженных ворвались в д[ом] жителя дер[евни] Федоровки Федора Желтухи и, связав его жену, ограбили имущества более чем на 1 000 рублей; один из бандитов задержан в Кривом Роге, личность его выясняется.

Тираспольский уезд. В г[ороде] Тирасполе задушена и ограблена Мария Сологор; зарублены спавшие во дворе Петр Храброван и Марфа Паранюкова; тремя вооруженными неизвестными совершено нападение на квартиру Лемберга, причем забрано вещей на 15 000 р[ублей]. Неизвестными смертельно ранен из револьвера Антон Циглер, ехавший из Армашевки в Цебриково. В с[еле] Чобручах четырьмя вооруженными злоумышленниками совершено безрезультативное нападения на квартиру Гольды Крам. На дороге из Коржева в Подольскую губернию, успевшими скрыться цыганом и цыганкой, убит 18-летний Степан Яковлев Стерпуль, ехавший за снопами. В с[еле] Глинном в своем доме ограблен Савва Тарануца ворвавшимися к нему тремя вооруженными неизвестными. Вооруженной шайкой около двенадцати человек совершено нападение на дом жителя «Качкаровской балки» Арона Солтана, причем ограблено денег и имущества на 6 000 рублей и тяжело ранена Хава Маламуд; в участии заподозрены Фома Щелков и Андрей Фоменко.

Ананьевский уезд. На ст[анцию] Бирзула при жел[езно]дор[ожном] депо обнаружена адская машина, оказавшаяся огромной разрушительной силы и заведенной на 5 часов, когда приходят несколько поездов, а потом две разрывных бомбы. На 30 августа потерпел крушение поезд, шедший на эту станцию с австрийскими войсками: разбито семь вагонов, установлено преступление, приписывается оно задержанным линейному сторожу Мочуляку с женой и двумя сыновьями и трем частными лицами, все они переданы австрийским властям. На почве индифферентного отношения населения села Катериновки к разоружению, австрийской властью обстреляно это село и расстрелян его староста Мефодий Бойченко. На дом владельца хут[ора] Беляевки Федора Макогоненко произведено вооруженное нападение с ограблением 7 000 рублей. На хут[ор] Цыбульском у Афанасия Мальчика, каторжник Федор Чернобаев ограбил более чем 5 000 руб[лей] и покушался на изнасилование его дочери. Вооруженное нападение произведено на дом жителя хутора Вестречаны Ники Жара, причем убит сын его Федор.

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 119-120.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 114. – Арк. 83-84.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 24 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что с 15 по 21 сентября перемен в настроении населения, как и в предыдущую неделю, в общем, не произошло. В г[ороде] Елисаветграде сильное брожение на почве усиливающейся дороговизны. Там же на днях появились прокламации об отклонении призыва на военную службу и уничтожение буржуазии. В некоторых пунктах Херсонского уезда ведется подпольная агитация против существующей власти, руководимая находящимися в г[ородах] Херсоне и Николаеве центральными органами Коммунистической партии большевиков. Агитаторы задерживаются и предаются подлежащим властям. Сельскохозяйственные работы проходят нормально. Положение продовольствия населения удовлетворительное. О преступности необходимо сказать следующее:

Херсонский уезд. В с[еле] Ново-Дмитриевке неизвестными злоумышленниками совершено нападение на дом священника Балдинского. Ограблено 1 540 рублей. В кол[онии] Доброе вооруженными злоумышленниками совершен налет на Лейзера Левина, причем похищено у него 31 р[убль]. На хуторах в 25 верстах от пос[ада] Воскресенска восемью вооруженными злоумышленниками ограблены Филлип Цуканов, Григорий Плясов и Михаил Матвеев на 1 808 руб[лей] 50 коп[еек] вещей и денег. В районе Любомирской волости вооруженными злоумышленниками в масках ограблен владелец хутора Иван Юдин на 30 000 рублей вещей и денег. Пять участников ограбления задержаны, у которых за исключением денег, все вещи Юдина обнаружены. Обвиняемые переданы в распоряжение судебно-следственной власти. На х[уторе] Неструевском убит с целью грабежа Герасим Ярошенко. В колонии Доброе тремя вооруженными злоумышленниками ограблен Сима Косов на 390 руб[лей]. Задержаны кр[естьяне] д[еревни] Саблуковки Степан Шорник и с[ела] Ново-Архангельского Игнат Мезин, агитаторы и участники уголовных преступлений. Первый передан в распоряжение судебно-следственных властей, а второй – австро-венгерскому командованию.

Елисаветградский уезд. В п[оселке] Трояны вооруженной бандой разбойников ограблены Прокопий Андриевский и кооперативная лавка на 17 000 р[ублей]. Вблизи Семеновки вооруженным злоумышленниками совершено нападение на Феодора Омельченко, причем тяжело ранена жена последнего Мария. Два злоумышленника задержаны. В с[еле] Андреевке и д[еревне] Марьевке были поджоги хлеба. Убытков причинено на 16 000 рублей.

Ананьевский уезд. В д[еревне] Змунчиловой вооруженными злоумышленниками ограблен Григорий Чапай на сумму 1 270 рублей вещей и денег. В м[естечко] Валегоцулово вооруженными злоумышленниками убит с целью грабежа К. Ключник, причем ограблено 3 000 рублей. В с[еле] Гандрабурах

вооруженными злоумышленниками совершено нападение на усадьбу Кондрата Ротаренко, причем последний ранен. Вблизи д[еревни] Катериновки обнаружен труп кр[естьянина] Петра Клименка, расстрелянного австрийскими властями за агитацию против австро-венгерского командования. Австрийский отряд, прибыв в д[еревню] Колосовку, открыл стрельбу вверх из пулеметов, взял с населения 3 080 рублей на уплату немцу Мартыну Мауху за забранное у него в 1917 году сено и приказал сельскому старосте приготовить 800 пудов самой лучшей пшеницы. В с[еле] Каменный Мост австрийским властями расстреляны землевладельцы Тит Папидовник и Кузьма Колесниченко, у которых были обнаружены бомба, винтовки и патроны.

Тираспольский уезд. В с[еле] Глинном шестью вооруженными злоумышленниками в солдатской форме ограблена София Куценко на 3 030 рублей. В д[еревне] Торосово убит с целью грабежа Христиан Воппер. В с[еле] Перерытом десятью злоумышленниками ограблен лесничий Шавровский. Задержаны и переданы судебным властям: Василий Колосников, Марк Фесенюк и Павел Волянский, участники в налете и ограблении вещей на сумму 15 000 рублей у жителя гор[ода] Тирасполя Шимана Лемберга в ночь на 29 августа сего года.

И[сполняющий] о[бязанности] губернского старосты Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 131-132.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 145.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 8 ЖОВТНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что с 29 сентября по 5 октября перемен в настроении населения, как и в предыдущую неделю, в общем, не произошло. По сведениям уездного старосты, в некоторых пунктах Херсонского уезда ведется подпольная агитация против существующей власти, руководимая находящимися в г[ородах] Херсоне и Николаеве центральными органами Коммунистической партии большевиков. В г[ороде] Херсоне разбрасываются листки с преступными призывами, к выяснению и задержанию агитаторов принимаются надлежащие меры. В с[еле] Сухо-Еланце Херсонского уезда на почве воспрещения торговкам ранней скупки товара имело место выступление толпы в четыреста–пятьсот человек против чинов варты; один вартовой сильно избит; четыре зачинщика арестованы.

Разоружая населения, австро-венгерские части обстреляли м[естечко] Онуфриевку Александровского уезда (убыток свыше 11 000 р[ублей]) и в Ананьевском уезде дер[евню] Селивановку и с[ело] Точилово (повреждено по одному дому), в с[еле] Пасицелы убита девочка и ранено девять человек, из коих

двое умерли. В этом же селе сожжено четыре дома скрывшихся подозрительных лиц; расстрелян опасный убийца Федор Богуш и около двадцати человек наказано розгами. В Ананьевском уезде австрийцы забирают у населения муку, мясо, печеный хлеб и проч[ие] продукты, платя гораздо ниже себестоимости. В нем же, Ананьевском, и в некоторых пунктах Елисаветградского уезда население переобременено нарядами подвод для австрийских войск. В связи с такими приемами австрийцев среди крестьян замечается глухое брожение и недовольство. Сельскохозяйственные работы проводятся нормально. В продовольственном отношении положение население удовлетворительно. О преступности необходимо сказать следующее:

Херсонский уезд. Пятью вооруженными злоумышленниками ограблены: Павел Обиход в пос[елке] Анновке на 1 657 рублей и Алексей Оканиченко в Александровке на 4 000 руб[лей]. В с[еле] Полтавке шайкой до двадцати человек обстреляны казармы варты и квартира помощника районного начальника, причем брошено три бомбы; ранены один вартовой и три лошади. Другой шайкой в двенадцать человек совершено нападение на разъезд «Горожено»; смертельно ранен начальник разъезда и ограблено 300 р[ублей] казенных денег; шесть грабителей задержаны и переданы в распоряжение австро-венгерских властей.

Елисаветградский уезд. На хут[оре] Торцака четырьмя вооруженными злоумышленниками ограблен Моисей Долинский на 15 000 рублей. На Столбовой балке двенадцатью вооруженными злоумышленниками убиты землевладелец Иван Никора и его сын Михаил; ограблено вещей и денег на 15 000 рублей.

Ананьевский уезд. Вблизи Пасицельского леса вооруженными злоумышленниками убит с целью грабежа Янкель Нудельман; ранены: его дочь и Янкель Гиржман. Вблизи с[ела] Гвоздавки убиты с целью грабежа Федор Чербунов, Сильвестр Чайдай и Петр Шевчук. Вблизи Новоселовки убит владелец хутора Петр Строна; ограблено имущества на 5 000 р[ублей]. Между хутором Якимов Яр и Старым Маяком убиты Янкель Галкин и Абрам Кац с женой; три злоумышленника задержаны. Вблизи с[ела] Ставрово совершено нападение на трех евреев, причем ограблено 3 274 р[ублей]; два грабителя задержаны и расстреляны австрийскими войсками. В д[еревне] Новоселовке предотвращено вооруженное нападение, причем один злоумышленник задержан и передан в распоряжение австрийских властей, второй убит населением, а третий бежал.

Тираспольский уезд. В предместье г[орода] Дубоссар Арсений Разовский произвел из винтовки восемь выстрелов в австрийского солдата, причем ранил одну лошадь; Разовский скрылся. В с[еле] Плоском смертельно ранен из винтовки спавший в своем саду Яков Завязкин.

Губернский Староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 238-239.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 156-157.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 22 ЖОВТНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что с 6 сентября по 12 октября перемен в настроении населения, как и в предыдущую неделю, в общем, не произошло. В некоторых пунктах Херсонского уезда ведется подпольная агитация, руководимая находящимися в г[ородах] Херсоне и Николаеве центральными органами Коммунистической партии большевиков. В Елисаветграде и уезде в связи с событиями, происходящими на западном фронте и неудачами в военных делах войск Центральных Держав, наблюдается распространение разного рода слухов, цель которых породить в населении беспокойство и поднять дух известных элементов, причастных к большевистскому движению. Большевики ведут агитацию, указывая на скорое прибытие в пределы Украины англо-французов и возобновление большевистской власти. Крестьянство в массе пассивно.

По имеющимся у Елисаветградского уездного старосты сведениям, австрийские жандармы на днях задержали около г[орода] Елисаветграда автомобиль с золотом, предназначенным для организации железнодорожной забастовки. В Ананьевском уезде продолжается самовольная реквизиция австрийскими властями хлеба и прочих продуктов. Население некоторых местностей осталось без хлеба для собственных нужд и без семян для посевов. Австрийским отрядом за несдачу оружия и невыдачу лиц, принимавших участие в разграблении имений, обстреляно с[ело] Гандабуры Ананьевского уезда; там же подвергнуты телесному наказанию розгами восемь человек. Сельскохозяйственные работы проходят нормально. Положение продовольствия населения удовлетворительное. О преступности необходимо сказать следующее:

Гор[од] Херсон. Пять злоумышленников, вооруженные винтовками, револьверами и бомбами, ограбили у Ильи Марченко 7 500 руб[лей] денег и вещей.

Херсонский уезд. В дер[евне] Токаревке восемью злоумышленниками, вооруженными винтовками, револьверами и бомбами, ограблено кредитное товарищество на 11 798 рублей. Вооруженными злоумышленниками ограблена лавка потребительного общества «Победа» при психиатрической лечебнице «Графский сад» на 2 500 р[ублей]. Теми же злоумышленниками у сторожа отнята винтовка. Неизвестными злоумышленниками совершено вооруженное нападение на экономию графа Стенбок-Фермора. Нападение отбито экономической стражей. В Орловых хуторах десятью злоумышленниками ограблен Иван Коновалов на 10 000 руб[лей]. В с[еле] Заселье Кондрат Отрощенко на почве ссоры из за карт убил австрийского солдата Станислава Маслия. Отрощенко был арестован австрийским патрулем и, во время попытки к

побегу, застрелен. Вблизи хут[ора] Тамарино неизвестными злоумышленниками тяжело ранены голова волостной державной варты Парчук и заместитель его Романенко; Парчук, по доставлении в больницу, скончался. На Киселевых хуторах Максим Белоножка убил сельского старосту Ивана Рубана. На хут[оре] Братском восемью вооруженными злоумышленниками ограблен управляющий мельницей Уманского на 22 000 руб[лей].

В районе VI уч[астка] державной варты тремя неизвестными злоумышленниками тяжело ранен вартовый Федонюк. В плавнях Фальц-Фейна десятью вооруженными злоумышленниками ограблены Иван Нечипорук и Татьяна Безусова. Три участника ограбления переданы в распоряжение судебно-следственных властей. В с[еле] Отбедо-Васильевке задержан Панкратий Черненко, большевик, налетчик; последний, при попытке к побегу, застрелен австрийскими солдатами. Задержан организатор разбойных нападений Роман Лысенко. Задержаны и переданы в распоряжение австро-венгерских властей: Марк Грачев, Иван Паламаренко, Максим Березкин, Семен Пшеничный, Алексей Герасименко, Иулиан Стулишапка; участники ограбления хутора Егорова: Кирилл Богданов и Иов Шингарев, каторжники, убийцы начальника разъезда «Горожаны» и участники нападения на XI район державной варты и Георгий Зеньковский за агитацию против существующей власти.

Елисаветградский уезд. В Хмелевской волости неизвестными злоумышленниками совершено нападение на экономию Гофблита, причем ранен сын последнего. Вблизи м[естечка] Глодоссы вооруженными злоумышленниками с целью ограбления ранен Яков Ткаченко. Чинами варты Витязевской волости задержаны Александр Волощук и Семен Никитенко, большевики и уголовные преступники; при попытке к побегу, первый из них застрелен, а второй ранен. Задержан и передан в распоряжение австро-венгерских властей ссыльный каторжник Федор Пересунько. Задержаны и переданы в распоряжение судебно-следственных властей Павел Авраменко и Александр Токарь, большевики и уголовные преступники: Иван Попов, Савва Мороз, Николай Соломенко и Тимофей Баранов, участники вооруженных нападений.

Одесский уезд. В Анчекракской четырьмя вооруженными злоумышленниками ограблен Тимофей Турта на 7 150 руб[лей]. На хут[оре] Куцурубе тремя вооруженными злоумышленниками совершено нападение на жителя хутора Якова Мишуровского, причем последний тяжело ранен. Один из злоумышленников задержан. В г[ороде] Очакове выстрелом из ружья или револьвера ранен в ногу австрийский солдат Алоиз Кунт, который от кровоизлияния скончался. В с[еле] Варваровке тремя вооруженными злоумышленниками ограблен Иона Зайдеварт и Меер Глуховский на 16 700 руб[лей]. В дер[евне] Терноватой вооруженными злоумышленниками ограблен Даниил Овчаренко на 9 550 руб[лей]. В д[еревне] Елисаветка вооруженными злоумышленниками ограблен Яков Миронов-Болгарин на 20 000 рублей. В двух верстах от с[ела] Мариинского в винограднике неизвестными лицами убит

сторож Фридрих Шекле. В с[еле] Малом Буялыке чинами одесской городской варты задержан местный поселянин Константин Имерцаки, принимавший участие в ограблении одесского казначейства. При обыске у Имерцаки обнаружена крупная сумма денег весом около пуда. Деньги опечатаны и увезены вместе с задержанным в Одессу.

Тираспольский уезд. В гор[оде] Тирасполе пятью вооруженными злоумышленниками ограблен Вавила Иванов на 1 500 р[ублей], один из злоумышленников задержан. Вблизи Гроссулово четырьмя вооруженными злоумышленниками ограблены: Сруль Письменецкий, Борис Згут, Домникия Чикарева и Маня Меламедь на 4 900 р[ублей]. Между с[елом] Глинное и м[естечком] Красное двумя вооруженными злоумышленниками ранен с целью грабежа Шойхит Гойман. Задержаны и переданы в распоряжение судебно-следственных властей: Гавриил, Иван и Илья Тростянюки, железнодорожные будочки; Феофан Шубович, Трофим Соколовский и жена последнего Ирина Соколовская, участники убийства Христиана Воппера. В с[еле] Дойбаны австрийскими войсками, за несвоевременную поставку подвод, сожжены одна крестьянская изба и две конюшни.

Ананьевский уезд. Вблизи дер[евни] Петровки пятью злоумышленниками убит голова волостной державной варты Котович. Вблизи ст[анции] Бирзула пятью злоумышленниками убиты с целью грабежа Иван Жарук с женой и дочерью. Ограблено 2 400 рублей. В г[ороде] Березовке австрийский солдат выстрелом из револьвера ранил в грудь Марию Шинкареву, 17 лет. Солдат задержан австрийским властями и, по сведениям, расстрелян. Австрийскими властями за агитацию расстреляны: Савва Жулинский, Степан Друма и Артем Очеретнюк.

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 191-192.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 267-268.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 23 ЖОВТНЯ 1918

місто Херсон

Сообщаю, что с 13 по 19 октября перемен в настроении населения, как и в предыдущею неделю, в общем, не произошло, но в гор[оде] Херсоне, ввиду общей безработицы, настроение рабочих несколько подавленное. Разруха транспорта, недостаток предметов первой необходимости и сильная дороговизна, в связи со слухами об уходе иностранных войск, вызывают тревогу даже в здравомыслящей части населения. Обнаружены восемь экземпляров прокламаций херсонской Коммунистической партии большевиков Украины

повстанческого характера и одна газета «Коммунист» того же характера, разбросанные по улицам г[орода] Херсона. В Херсонском уезде собираются шайки, агитируют против землевладельцев и существующей на Украине власти. В Елисаветградском уезде, особенно в северной его части, настроение населения повышенное. В массе течения определилось в сторону порядка. Заметны ненависть и сильная злоба к евреям, которых считают главными виновниками унижения России. Были попытки большевиков разбрасывать по линиям железных дорог прокламации преступного характера. Сельскохозяйственные работы проходят нормально. Положение продовольствия населения удовлетворительное. О преступности необходимо сказать следующее:

Гор[од] Херсон. Шестью вооруженными злоумышленниками совершен налет на квартиру Кузьмы Нечипуренко. Ограблено разных вещей на 302 р[ублей]. Неизвестные злоумышленники пытались совершить налет на цейхгауз лазарета, но после произведенных часовыми выстрелов, скрылись.

Херсонский уезд. В с[еле] Дымовке убит с целью ограбления Филипп Илюшкин. Вблизи ст[анции] Кривой Рог тремя вооруженными злоумышленниками совершено нападение на Янкеля Хмельницкого и Давида Зеликмана, ограблены 200 руб[лей] и серебряные часы. Неизвестными злоумышленниками совершено нападение на хутор землевладельца Ново-Бугской волости Давида Каплуна, удачно отбитое. Вооруженная шайка напала на хутор Поднебесного, причем один из ее участников убит, другой ранен, остальные скрылись. Второй шайкой совершено нападение на хутора Кузьмина, Бобро и Полтавченко, причем ранен Кузьмин. В м[естечке] Кривом Роге при задержании двух воров, последние открыли стрельбу и ранили одного человека, один из них покончил с собой, другой же задержан и передан в распоряжение австро-венгерских властей.

Елисаветградский уезд. Вблизи ст[анции] Адабаш двенадцатью вооруженными злоумышленниками ограблены Хаим Орлик, Михель Рудой, Дувид Матусовский, Элик Эгильский, Нуся Кисляк и другие на 30 000 руб[лей]. Вблизи дер[евни] Малой Виск убит с целью ограбления Марк Повизун. В Доброveличковской волости убит с целью ограбления Илларион Беличенко. В дер[евне] Михайловке шестью вооруженными злоумышленниками ограблен Емельян Тофтул на 3 000 р[ублей], причем ранена жена потерпевшего. В с[еле] Устиновке вооруженными злоумышленниками ограблен магазин «Объединение» на 100 000 рублей. В с[еле] Семеновке неизвестными злоумышленниками убита с целью ограбления Малка Зинберг. В м[естечке] Добрянка задержан Тимофей Крупенко, Иван Казакулъ, Степан Дамаскин и Кирилл Хмарный, большевики и участники уголовных преступлений. В д[еревне] Ново-Павловке задержаны и переданы в распоряжение австро-венгерский властей Иван и Матвей Малиновские – большевики, у которых при обыске обнаружены винтовка, тесак и двести восемьдесят девять патронов. Задержаны и переданы в распоряжение судебно-следственных властей: Андрей Остапенко, Прокопий

Агафонов, Семен Таранущенко, Кузьма Радецкий и Демьян Власов, участники убийства Никоры и ограбления Хаджиева.

Одесский уезд. В с[еле] Парутино двумя злоумышленниками ограблена Евгения Красняк, причем последняя ранена; один из злоумышленников задержан. В д[еревне] Терноватой шайкой вооруженных грабителей ограблен Бени Робезун на 4 960 рублей. В с[еле] Калаглее пятью вооруженными злоумышленниками в австрийской одежде ограблен Афанасий Бондаренко на 11 000 рублей; по подозрению задержан местный крестьянин Вербицкий.

Тираспольский уезд. В дер[евне] Нейково вооруженными злоумышленниками ограблен Мошка Троянский на 9 240 рублей. Совершено нападение на Веселокутское почтовое отделение, касса цела. Вблизи села Слободзеи неизвестными злоумышленниками убиты крестьяне: Григорий Сущевский с сыном Михаилом, и ранена жена первого. Вблизи с[ела] Новой Суклеи задушен с целью ограбления Андрей Лозинский.

Губернский староста Пищевич

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 298-299.
Копія директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 101. – Арк. 256-266.

ЧЕРНІГІВСЬКА ГУБЕРНІЯ

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 6 ЧЕРВНЯ 1918

місто Чернігів

В додаток до поданих в телеграмі від 4-го цього червня під ч. 651 відомостів повідомляю Департамент загальних справ, що за час з 4 по 6 цього червня в настрою населення Чернігівщини нічого видатного зазначити не можна; очевидно настрій населення, виключаючи деякі місцевості, взагалі слід рахувати спокійним.

В Новозибківськім повіті, по відомостям місцевого повітового старости, починають вступати платежі недоборів казенних та земських зборів; ліквідація земельних комітетів кінчається; обеззброєння населення продовжується.

В Ніжинськім повіті у м[істі] Носівці серед населення ремство і спостеріггається агітація; у містечку ж Веркіївці, де був убитий участковий начальник міліції Калашников, серед населення панує ремство і помітний збентежений стан, в зв’язку з найденням там одного з душогубців Калашникова і з накладенням німцями на населення окупу коло 8 000 карбов[ованців] грошима та сто двадцятьма головами худоби.

В Новгород-Сіверськім повіті спостережені й раніш грабунки та розбишацтва продовжуються; у селах Мефодіївці та Кренидівці цього повіту з’явилась ватага в двадцять чоловік, є жертви.

У Мглинськім повіті і в посади Клинцях Сурозького повіту тепер йде формування сотень.

За губерніяльного старосту Савицький

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 103. – Арк. 15.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 7 ЧЕРВНЯ 1918

місто Чернігів

Повідомляю Департамент загальних справ, що за 7 число цього місяця на Чернігівщині на грунті політичних стремлінь нічого видатного не виникло. До цього додаю, що 4 червня ввечері на хуторі Ділове Козелецького повіту в садибі землевласника Раковича вбитий чоловік сестри Раковича Вирубов. Затриманий душогубець, виявивший при затриманні супротивлення німецькій владі, по розпорядженню тої ж влади був, після допиту, розстріляний.

За губерніяльного старосту Савицький

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 103. – Арк. 47.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 8 ЧЕРВНЯ 1918

місто Чернігів

По донесению Стародубского повитового старосты общее состояние Стародубского уезда, в смысле упрочения на местах правительственной власти и достижения личной и имущественной безопасности граждан, является крайне угрожающим по следующим причинам:

1) Демаркационная линия, установленная местным немецким командованием, проходит в трех верстах от г[орода] Стародуба и проведена таким образом, что из двенадцати волостей уезда в часть занятую немецкими войсками вошло полностью только три волости и небольшая часть двух волостей, а остальные пять волостей и части двух лежат за демаркационной линией и находятся в безраздельной власти разбойничьих банд. Нейтральной зоны фактически не существует, так как непосредственно за демаркационной линией бродят банды большевиков, терроризируя население ежедневными производимыми убийствами, грабежами и насилиями. Банды эти состоят, главным образом, из преступного элемента, вышедшего на свободу из тюрем в дни безвластия, и кроме собственных зверских инстинктов не подчиняются никакой власти. Советская власть, по-видимому, не в силах даже и при желании водворить среди этих банд хотя бы призрак какого-либо порядка и придать какую-либо планомерность их действиям. В результате такого положения на местах, за демаркационной линией царят сплошной хаос и анархия, которые могут катастрофически отразиться на приближающемся сборе урожая. Между тем урожай на землях расположенных за демаркационной линией волостей уезда, как имеющих плодородную почву, представляет огромное значение для остальной части уезда и города.

2) Такое состояние большей части уезда крайне невыгодно отражается также на установлении прочного порядка в части уезда занятой немецкими войсками, так как вследствие небольшого количества сил у немецкого командования, последнее в состоянии только охранять город, воспрепятствовать же проникновению нежелательных элементов на территорию присоединенную к Украине оно не имеет возможности, следствием чего является то, что, во-первых, большевистски настроенные элементы этой части поддерживают сношения с большевиками и ведут подпольную агитацию против существующего строя среди крестьянского и низших слоев городского населения; во-вторых, препятствует снабжению Стародуба предметами первой необходимости и различным сырьем, так как большевистские банды по всем дорогам имеют свои заставы, которые не позволяют провозить в город никаких продуктов и товаров, между тем подвоз в Стародуб продуктов первой необходимости является крайне необходимым в виду присутствия немецких

войск, формирования вартовых сотен и наплыва беженцев из деревень и сел их части уезда, занятой большевиками; и в-третьих, затрудняет комплектование кадров повитовой сотни и державной варты, вследствие того, что в занятой немецкими войсками части уезда, трудно набрать необходимое количество благонадежных людей, а из части уезда, находящейся во власти большевиков, несмотря на наличие там людей порядка, доведенных почти до отчаяния большевистскими бесчинствами, только немногие решаются поступать в повитовые сотни и державную варту, опасаясь насилий со стороны большевиков над их семействами.

3) Медленное формирование повитовых сотен и державной варты и незначительное количество немецких войск лишается возможности провести в должной мере разоружение населения, а между тем это является необходимым осуществить в наикратчайшем времени и тем самым предоставить государственно настроенной части населения возможность поднять свой голос в защиту порядка без опасения расправы со стороны анархически настроенных элементов.

Представляя об вышеизложенном ходатайствую о скорейшем продвижении демаркационной линии до границы Черниговской губернии, а до осуществления этого прошу снестись с немецким командованием об усилении немецких войск в Стародубском уезде. При этом докладываю, что без срочного проведения этих мер все органы правительственной власти в уезде, ни имея под собой твердой почвы, лишены возможности продуктивно работать.

За губернского старосту Бакуринский

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 78. – Арк. 34-35.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 21 ЧЕРВНЯ 1918

місто Чернігів

Доклад

В дополнение к ежедневно сообщающим кратким телеграфными сведениями о положении в губернии докладываю Вам, г[осподин] Министр, что на 16 сего июня, в общем, в отношении политических событий в жизни населения Черниговской губернии ничего выдающегося отметить нельзя, открытых выступлений по сему предмету ни со стороны отдельных лиц, ни со стороны особых организаций не было. Настроение благомыслящих элементов населения можно вполне считать спокойным, миролюбивым и идущим навстречу начинаниям правительства Украинской Державы. У остальной части населения наблюдается наоборот враждебное отношение к новому правительству и новым должностным лицам, что отчасти можно объяснить в

некоторых местностях близостью большевистского фронта, а в некоторых – подстрекательством вообще злонамеренных лиц.

Разоружение населения, в общем, идет недостаточно энергично за отсутствием достаточного количества вооруженной силы как со стороны чинов варты, так и германской. Замедление в формировании милиции и ее вооружении, главным образом, произошло благодаря отсутствию утвержденных штатов, утверждение которых желательно и необходимо в возможной скорости. Городское население крайне томится возрастающею с каждым днем дороговизной хлеба и отсутствием подвоза его, а равно и многих продуктов первой необходимости. Сельское население сетует на распоряжение немецких воинских властей за разного рода реквизиции.

Борьба с тайной агитацией против нового правительства ведется энергично как гражданскою, так и военною властью, причем разногласий в этом отношении между повитовыми старостами и местною комендантскою властью не существует. Лица, изобличенные в агитации против гетманской власти и нынешнего правительства, арестовываются и действия их проверяются путем надлежащих расследований.

Восстановление разграбленных имуществ идет до некоторой степени успешно, за исключением возвращения зерновых продуктов и расхищенных запасов сена. По полученным за последнее время от местных повитовых старост сведениям, в частности положение в уездах представляется в следующем виде:

1) *В Глуховском уезде* в некоторых местностях проводится большевистская агитация и даже ходят толки о возможном возвращении большевиков. В имении Ловры подожжен винокуренный завод помещика Карпеки. Меры для охраны границы от вторжения большевиков приняты.

2) В Покотской волости *Гомельского уезда* появившаяся банда большевиков до семидесяти человек делает набеги с целью грабежа. Для прекращения сего командирована рота немецких войск и тридцать казаков.

3) *В Городнянском уезде* замечается очень враждебное настроение населения против чинов варты и это подтверждается случаями нападения на квартиру милиционера Землянского в слободе Радули, убийством одного вартового в м[естечке] Репках и ранением другого там же.

4) *В Нежинском уезде* изобличается тоже. Это в достаточной степени подтверждено убийством в м[естечке] Веркиевке районного начальника милиции Калашникова и нападением на квартиру другого районного начальника Ужвиева. Произведенным дознанием между прочим выяснилось, что убийство Калашникова организовано преступным сообществом анархистов-террористов, причем в организации покушения на убийство принимали участие все члены местного земельного комитета и волостной земской управы, причем главную роль в образовании этой преступной организации играл председатель земской управы Суярка, который, как и все другие члены управы и земельного комитета, после совершения убийства Калашникова, бежал в м[естечко] Веркиевку.

Немецкими военными властями в пользу семьи убитого Калашникова взыскана контрибуция в сумме 60 000 руб[лей].

5) По полученным от Путивльского уездного старосты сведениям, при общем сравнительно спокойствии, *в Путивльском уезде* усматриваются и тревожные симптомы агитации крестьян, не допускающих обрабатывать свекловичные поля, благодаря чему 10 000 десятин плантаций, необходимых для расположенных в уезде сахарных заводов, рискуют остаться необработанными. К устранению этого явления приняты надлежащие меры через сельских старост, а также достигнуто соглашение с украинским и германским командованием по вопросу о понуждении к обработке полей. В части Путивльского уезда, прилегающей к демаркационной линии, не прекращаются набеги большевиков (Крупецкая волость). Четыре богатейших хутора, находившихся на самой зоне демаркационной линии, принадлежащих Крупецкой экономии, сожжены. Два хутора, находившихся на самой территории Украины, также сожжены. Банды большевиков делают постоянные набеги, переходя демаркационную линию и уводя скот.

6) В некоторых местностях *Козелецкого уезда* была замечена агитация против власти украинского Гетмана, виновные подвергнуты аресту в административном порядке. В этом же уезде зарегистрировано несколько пожаров имуществ земельных собственников.

7) *В Новгород-Северском уезде* появляющиеся банды большевиков до сих пор разоряют население. Центром скопления большевистских банд служит местечко Гремяч, находящееся еще во власти большевиков, отсюда банды проникают и за демаркационную линию, вторгаясь в соседние села, где ведут свою преступную агитацию, вывозят продукты и производят грабежи.

8) *В Конотопском уезде* настроение среди поселян приподнятое. В этом уезде наблюдаются случаи разбойного нападения на землевладельцев, в имении Драгомирова ранен сам владелец. Злоумышленники скрываются в житах и оттуда совершают набеги, производя грабежи и поджоги.

9) *В Мглинском уезде* царят большевистские банды, которые скопились в районе ст[анции] Унеча – Жудилово – Почеп, численность их достигает тысячи человек, причем они еще пользуются помощью из Брянска Орловской губернии. В г[ороде] Мглине имеют пребывание двести – двести пятьдесят большевиков, которые занимаются грабежами и производят разные насильственные действия. По имеющимся сведениям во Мглинский уезд советской властью послано сорок агитаторов, задача коих заключается в подстрекательстве населения против украинской власти. Кроме сего, туда же командирована комиссия из Москвы, которая проводит анкету среди населения о том, кто желает присоединится к Москве и кто желает подчиниться украинским властям. Над теми лицами, которые желают быть во власти украинского правительства, чинятся насилия и уже пятьдесят человек арестовано при местной тюрьме. При таком положении угроз со стороны большевиков, многие подали свои голоса за соединение с Москвой.

Изложив в общих чертах сведения о состоянии настроения населения в Черниговской губернии, считаю необходимым перечислить сведения о выдающихся происшествиях, имевших в последнее время место в губернии:

Черниговский уезд. В дер[евне] Мокрых Величках в ночь на 15 мая в дом местного жителя Приставки проникли грабители и, угрожая револьвером, требовали денег. Получив отказ, злоумышленники решили повесить Приставка и начали было приводить в исполнение свое намерение. В это время семья последнего подняла крик и бросилась на помощь. Пользуясь временным замешательством, Приставок выскочил чрез окно во двор и стал кричать о помощи, благодаря чему грабители поспешили скрыться. Один из грабителей был опознан семьей Приставки и оказался Семеном Черицой.

Борзенский уезд. В с[еле] Николаевке злоумышленниками нанесены топором побои местному жителю Фоме Зарецкому, жене его Параскеве, сыну Николаю и дочерям Евдокии, Ксении и Епистимии. Злоумышленники задержаны и переданы в распоряжение судебной власти. В г[ороде] Борзне 20 мая произведено нападение на местного жителя Федора Домащенко, причем злоумышленники ранили выстрелом из пистолета его жену, которая опознала злоумышленников, оказавшихся Федором и Иваном Проценками. 27 мая неизвестные злоумышленники напали на жителя хут[ора] Галатбиного Алексея Чечелю, которого ранили выстрелом из пистолета. Близ села Плисок 1 июня неизвестными злоумышленниками убит местный житель Иван Дрофан и смертельно ранен Илларион Гаценко. Покойный Дорофан вез с собою 54 200 руб[лей], но денег этих злоумышленники не забрали. В с[еле] Махновке в ночь на 9 июня неизвестные злоумышленники напали на дом местного жителя Ивана Левченко, у которого забрали 3 141 руб[лей] 80 к[опеек] денег и ограбили его имущество.

Глуховский уезд. В с[еле] Палиевке 17 мая во время драки при разделе имущества местный житель Трофим Екименко убил топором своего брата Ивана Екименко, 28 лет. На станции Шостка 28 мая стоявший на платформе часовой Федор Васильев нечаянно произвел выстрел, от которого загорелись мешки с селитрой, а затем и вся платформа. Пожаром этим причинено убытка на 100 000 руб[лей]. При хут[оре] Шкирмановке в ночь на 11 мая в Михайловской казенной даче произошел пожар, от которого сгорел казенный дом, в котором помещался заведующий лесничеством Павел Деркачев и канцелярия лесничества. Убытка причинено казне на 75 000 руб[лей] и Деркачеву лично на 300 руб[лей]. Пожар произошел от поджога, виновник коего не обнаружен. Близ дер[евни] Будища 29 мая в лесу обнаружен труп неизвестного человека, лет 18. При осмотре трупа оказалось, что покойный задушен веревкою и пристрелен в правый висок. Личность убитого, а также и убийцы не выяснены.

В с[еле] Сопич 29 мая на лошадях приехали шестнадцать вооруженных винтовками большевиков с тремя пулеметами, которые отправились в экономию Петрова, где захватили двух лошадей и трех коров и уехали. В с[еле] Уланове в

ночь на 21 мая неизвестными злоумышленниками тяжело ранен в грудь выстрелом из револьвера местный житель Михаил Минченко. Там же 24 мая во время спора при дележе населением земли местный житель Егор Рощина выстрелом из револьвера убил своего односельчанина Василия Гавротченко. В с[еле] Орловке 24 мая во время попойки Козьма Босый нанес перочинным ножом смертельную рану Стефану Рогозонскому, от коей последний вскоре умер.

Городнянский уезд. В хут[оре] Глинском в ночь на 27 мая пять вооруженных грабителей проникли в дом местного жителя Максима Потапенко и тяжело его ранили. Грабители задержаны, причем один из них, Кравченко, пытавшийся бежать, убит украинским казаком. В с[еле] Пекуровке 16 мая неизвестным злоумышленником нанесены огнестрельные раны в правую руку местному жителю Григорию Кравцу. Близ хут[ора] Звиничева в ночь на 10 июня пятью вооруженными злоумышленниками в солдатской одежде ограблена на 3 000 р[ублей] лесная контора Канцельсона. В слободе Радуль в ночь на 7 число на дом милиционера Землянского неизвестными злоумышленниками совершено нападение, которое было отбито Землянским, причем один разбойник был убит, а другой ранен.

Козелецкий уезд. В с[еле] Чемере в дом местного жителя Александра Шлегеля неизвестным злоумышленником брошена через окно бомба, которою поранен сам Шлегель и его жена Анна. Близ с[ела] Будища в лесу найден убитым местный житель Иван Герегль. В хут[оре] Делово 4 июня в усадьбе землевладельца Раковича убит муж сестры Раковича Вырубов. Задержанный убийца, оказавший при задержании сопротивление немецким властям, расстрелян по распоряжению тех же властей.

Конотопский уезд. Неизвестным злоумышленниками ранен в своем хуторе землевладелец Драгомиров.

Кролевецкий уезд. Близ хут[ора] Рудни 9 июня в проезжавшего из г[орода] Кролевца в с[ело] Чеплеевку милиционера Реву тремя неизвестными злоумышленниками произведены были выстрелы из винтовок, не причинившие ему никаких поранений. Злоумышленники разыскиваются.

Путивльский уезд. В дер[евне] Белоусовке 5 июня в имении М. И. Терещенко произведены грабежи экономических построек. В с[еле] Терновке 6 июня созванные старостою на сельский сход местные жители окружили милиционеров, прибывших для оказания содействия членам продовольственной управы при реквизиции хлеба и хотели их обезоружить. В с[еле] Вязовом 11 июня в погребе местного жителя Антона Бутова обнаружен труп убитого жителя того же села Конона Карпенко, 19 лет.

Нежинский уезд. В с[еле] Переясловке в ночь на 25 мая неизвестные злоумышленники, проникши в дом заштатного священника Иоанна Михайловского, 80 лет, причем выстрелами из револьвера убили его, Михайловского, жившего при нем сторожа Ивана Глущенко, 50 лет, и прислугу Феодору

Солонцову, 18 лет. В м[естечке] Носовке местный житель Дмитрий Гужель из мести произвел выстрел в жителя того же местечка Филиппа Волочаева, причем ранил его в правое бедро. В м[естечке] Веркиевке 29 мая неизвестными злоумышленниками убит местный житель Никита Лебедь.

В м[естечке] Носовке в ночь на 7 июня шайкой вооруженных злоумышленников совершено нападение на квартиру начальника II участка нежинской повитовой милиции Ужвиева. Подъехав на трех подводах к квартире начальника милиции Ужвиева, злоумышленники открыли по дому стрельбу из винтовок и бросили две бомбы, из коих одна попала в квартиру, но не разорвалась, а другая разорвалась у наружной стены дома. Начальник милиции Ужвиев вместе с одним милиционером отстреливался от нападавших до рассвета, когда шайка скрылась. При производстве названным начальником милиции, с помощью семи немецких солдат, обыскав у подозреваемого в означенном преступлении Трофима Ковтуна, последний был убит немецким солдатом при попытке бежать. Розыски остальных преступников продолжаются. В с[еле] Плоском 4 июня в своем доме убит местный житель Александр Кошевой, 45 лет. Дознанием установлено, что преступление это совершено из личной мести жителем того же села Прокофием Бувайликом.

Остерский уезд. В с[еле] Сыраях велась агитация против Украинской Державы, но местная власть арестовала подозреваемых в этом лиц. В с[еле] Сивках неизвестными злоумышленниками убиты жители Петр Квачан и Иван Бабич. В м[естечке] Дымерке в ночь на 4 июня неизвестными злоумышленниками брошена через окно в дом местного жителя Лемперта бомба, которая не разорвалась, а затем те же злоумышленники произвели несколько выстрелов из револьвера в окно и ранили в левое плечо навылет находившуюся в доме Липу Лемперт. Близ пос[ада] Дарницы 4 июля на проезжавшего кассира фанерного завода Андрея Шумского напали два неизвестных злоумышленника, которые ограбили его на 3 600 р[ублей]. К розыску грабителей приняты меры.

Сосницкий уезд. В с[еле] Слободке в ночь на 29 мая пять неизвестных вооруженных злоумышленников, проломав окно, проникли в дом местного жителя Сергея Колпака, которого связали, затем связали также и его сына Сергея, и отобрали от последнего и его жены Елизаветы 1 220 руб[лей], после чего скрылись. Там же в ту же ночь два неизвестных вооруженных злоумышленника, проломав окно, проникли с целью грабежа в дом местного жителя Митрофана Колпака, но благодаря поднятому последним крику, злоумышленники поспешили скрыться, ничего не захватив. В м[естечке] Мене в ночь на 30 мая неизвестные злоумышленники, разломав окно, проникли в дом местного жителя Степана Хоменко и выстрелами из револьверов убили названного Степана Хоменко и смертельно ранили сына его Ивана и жену последнего Евдокию. Спасшаяся бегством жена Степана Хоменко заявила, что злоумышленниками взято до 10 000 рублей.

Близ с[ела] Тихоновичи в ночь на 31 июня найдены убитыми около своих подвод жители м[естечка] Семеновки Новозыбковского уезда Моисей Стовбников, Иван Кепух и Андрей Величко, которые ехали за хлебом. В хут[оре] Полковнице в ночь на 4 июня шайкой неизвестных вооруженных и замаскированных злоумышленников ограблены местные жители: Евдоким Лось на 125 руб[лей], Алексей Кудин на 600 р[ублей] и Павел Комисаренко на 400 руб[лей]. В с[еле] Тихоновичах в ночь на 8 июня семь вооруженных злоумышленников ограбили местного жителя Павла Середу на 358 р[ублей] 15 коп[еек], после чего грабители отправились к дому Василия Середы и потребовали отворить двери. Получив отказ, грабители выстрелом в окно убили Василия Середу разрывною пулею. Тогда семья убитого Середы выскочила через окно на улицу и стала взывать о помощи, благодаря чему злоумышленники поспешили скрыться.

Суражский уезд. В с[еле] Кожаны в ночь на 9 июня шайкой злоумышленников около двадцати человек совершено нападение на квартиру местного начальника стражи. Злоумышленниками через окно было брошено в дом от восьми до двенадцати ручных гранат, причем был убит стражник Иван Золотухин, другой стражник был ранен и, кроме того, было ранено еще два частных лица Егоров и Кербер. После первой брошенной бомбы стражники открыли из окон дома стрельбу, после чего нападавшие скрылись. Грабители, уходя по дороге, ограбили и убили одного хуторянина. В хут[оре] «Затишье» 10 июня неизвестными злоумышленниками убиты проживавшие там супруги Яков Никитин и Матрена Лаврентьева Колосовы.

Губернский староста Савицкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 78. – Арк. 45-51.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 5 ЛИПНЯ 1918

місто Чернігів

Доклад

В дополнение к представленным мною 21 июня с[его] г[ода] за № 957 сведениям о положении в Черниговской губернии, докладываю Вам, господин Министр, что на 30 июня с[его] г[ода] никаких особо выдающихся явлений и открытых выступлений на политической почве в губернии не наблюдалось. В политическом отношении как городское, так и сельское население, в общем, настроено умеренно, за исключением отдельных лиц, интересы которых страдают при водворении в той или другой местности порядка. Большинство интеллигенции и состоятельный класс населения относится к немецким властям доброжелательно за их помощь по прекращению в губернии анархии и

водворению порядка. Партийный элемент населения настроен против германских войск враждебно, как ровно недоброжелательно относится к немецким властям и часть сельского населения за реквизицию по дешевым ценам разных продуктов.

Взаимоотношение между административными органами украинской власти и немецкою комендатурою вполне корректны и никаких эксцессов нигде в губернии не наблюдается, такие же отношения установлены между повитовыми старостами и комендантами украинских войск. Население прифронтовых местностей губернии томится учащенными набегами большевиков, которые занимаются убийствами, грабежами, поджогами и вообще держат население в страхе. По имеющимся сведениям в этих местностях в последнее время появляются большевистские агитаторы, которые на сходах приглашают жителей записываться в Красную гвардию, убеждают население не подчинятся властям и законам Украинской Державы и настраивают поселян крайне враждебно к германским властям. Особенно терпят от большевиков жители северных уездов в губернии: Мглинского, Суражского, Новозыбковского, Стародубского и Глуховского, Гомельского, Путивльского, Новгород-Северского и Рыльского. Для облегчения жизни мирного населения, страдающего от произвола и зверства большевистских банд, представляется крайнею необходимостью немедленное отодвижение демаркационной линии, о чем я возбуждал ходатайства в своих телеграммах за №№ 899, 2245 и 404.

Городское население губернии по-прежнему крайне томится возрастающей до чудовищных размеров дороговизною предметов первой необходимости и отсутствием подвоза их, повсюду слышатся жалобы на это явление, ропоты и некоторое, хотя и сдержанное, озлобление не выливающееся, однако, в открытые выступления. Изложив в общих чертах сведения о состоянии настроения населения в Черниговской губернии считаю необходимым, в дополнение к ежедневно посылаемым телеграфным представлениям, перечислить имеющиеся у меня данные о вдающихся происшествиях, имевших место в губернии за отчетный период, т[о] е[сть] на 29 июня с[его] г[ода]:

Черниговский уезд. 1) В деревне Трисвятской Слободе 13 июня найден труп неизвестно кем убитого местного жителя Дмитрия Черевко.

2) 22 июня пронесшимся сильным ураганом вырвано с корнем более тысяч разных деревьев в Домницком монастыре и с[еле] Локнистом, а в с[еле] Гусавке снесены две внутренние мельницы.

3) В м[естечке] Седневе 25 июня неизвестный злоумышленник выстрелом из револьвера ранил в спину Михаила Романенка.

Борзенский уезд. 1) В м[естечке] Ивангороде 11 июня неизвестным злоумышленником убит местный житель Гавриил Болоховец, 65 л[ет].

2) Близ станции Дочь Л[евобережного] р[айона] жел[езной] дор[оги] 11 июня неизвестным злоумышленником убиты два человека, личности коих не выяснены.

3) В с[еле] Сиволожи в ночь на 20 июня неизвестными злоумышленниками убит в своем доме местный житель Иван Похилько, 60 л[ет].

Глуховский уезд. 1) В ночь на 6 июня на хут[ор] Ольгин, принадлежащий Неплюевым, напали с целью грабежа неизвестные злоумышленники в числе десяти человек, которые открыли стрельбу из винтовок и ранили работавших в имении Параскеву Кондратенко, 18 л[ет], Софию Краснобаеву, 33 л[ет], и сына последней Михаила 10 л[ет], выбили окна в квартире заведующего имением Архипа Гребеня и забрали четырех экономических лошадей, с коими скрылись. Мальчик Краснобаевой от полученной раны вскоре умер.

2) В х[уторе] Полеженковом в ночь на 7 июня разграблена усадьба местного жителя Вукола Скибы, чем причинено ему убытка на 11 000 р[ублей].

3) Там же в ночь на 8 июня Остапенком ограблены местные жители Петр Шпак и Влас Старовойт.

4) В селе Белице 8 июня два вооруженных злоумышленника ограбили у местных жителей Власа Старовойта и Петра Шпака двух лошадей стоимостью 2 200 руб[лей].

5) В местечке Воронеже 10 июня шестью вооруженными злоумышленниками совершено нападение на дом местного жителя Арона Дубовицкого, причем ограблено деньгами около 3 000 руб[лей] и белье.

6) В селе Белице 10 июня четырьмя злоумышленниками ограблены местные жители Филипп Кулеш, Семен Лавриненко и Михаил Кобрис, причем у первого отобрана лошадь, у второго збруя, а у третьего – 37 руб[лей] денег, серебряные часы, полтора пуда сахару и пятнадцать фунтов сала.

7) В селе Белице 10 июня четырьмя красногвардейцами ограблены местные жители Филипп Кулеш, Семен Лавриненко и Михаил Кобриса.

8) В с[еле] Белице 11 июня красногвардейцем ограблен лесной объездчик трудового Воздвиженского братства Федор Кондратенко.

9) В хут[оре] Фабрецком 11 июня местный житель Герасим Остапенко ограбил у объездчика трудового братства Воздвиженского имения Федора Кондратенко двух телок, бычка, повозку и сбрую.

10) В м[естечке] Дубовичах в ночь на 10 июня в дом местного жителя Даниила Блаженко была брошена бомба, от взрыва которой ранен в ногу сын Блаженка Павел, 24 лет.

11) Там же в ночь на 11 июня выстрелом из винтовки убит Иван Блаженко, 13 лет.

12) В м[естечке] Воронеже в ночь на 12 июня помощник украинского коменданта с казаками и немецкими солдатами явились к местному жителю Семену Потребня для производства обыска и потребовали открыть дверь. В виду того, что Потребня открыть дверь отказался, таковые были открыты силою. Потребня с топором и лопатою набросился на пришедших, причем ранил одного немца, а другому причинил ушибы. Тогда немецкие солдаты выстрелами из винтовок убили названого Потребню.

13) 12 июня в м[естечко] Янполь ворвалась вооруженная шайка большевиков в числе десяти человек, которые ограбили местных жителей Менделя Гольдмана на 3 400 рублей и Менделя Рапопорта на 1 500 рублей.

14) В м[естечке] Янполе 12 июня восемью вооруженными красногвардейцами ограблен местный житель Мовша Прутков, причем ими забрано 20 600 рублей деньгами и разных вещей на сумму 21 653 рубля.

15) В м[естечке] Янполь в ночь на 13 июня десятью красногвардейцами совершено нападение на дом Ольги Безуглой, у которой отобраны ботинки, а у квартиранта ее Менделя Рапопорта 1 150 рублей деньгами.

Городнянский уезд. 1) В с[еле] Сеньковке в ночь на 3 июня тремя неизвестными замаскировавшимися злоумышленниками совершено нападение на дом местного жителя Михаила Белого, причем грабители причинили ему легкие раны и отобрали 3 350 руб[лей] денег. К розыску злоумышленника приняты меры.

2) В м[естечке] Репках в ночь на 11 июня шайкой злоумышленников убит вартовый Крекотень, а другой вартовый Сторожок ранен. Преступление это совершено при следующих обстоятельствах: один из преступников Юдка Школьников сообщил вартовым, что разыскиваемый важный преступник Кравченко своими товарищами находится дома. Тогда названные вартовые отправились в дом последнего, где и схватили Кравченко, но на крик последнего прибежали его товарищи, которые одного вартового убили, а другого ранили.

Козелецкий уезд. 1) В ночь на 15 июня неизвестными злоумышленниками, выстрелом из огнестрельного оружия чрез окно, убита Матрона Нестерчукова, 24 лет.

Конотопский уезд. 1) В с[еле] Дмитровке в ночь на 10 июня тяжело ранен в грудь убегавшим преступником местный участковый начальник варты.

2) Между селами Гирявкой и Великим Самбором 14 июня найден труп убитого Авраама Полякова, поверенного по закупке табаку акционерного общества, у которого по случаю было 80 000 руб[лей] денег. В преступлении этом заподозрены жители Великого Самбора Шейден и Сотник.

3) В ночь на 15 июня неизвестными вооруженными злоумышленниками ограблено у владельца паровой мельницы Михеля Веловича 15 000 руб[лей] денег.

4) В ночь на 19 июня неизвестными злоумышленниками ограблено у Бера Гоберт 8 000 руб[лей] денег и двое часов.

5) Там же 25 июня тяжело ранен большевиком старший вартовый Федор Чеботько, который 27 того же июня от ран скончался.

Кролевецкий уезд. 1) Между селами Реутинцами и Андреевской 6 июня неизвестными злоумышленниками был обстрелян безрезультатно немецкий лейтенант Роговский, сопровождавший с четырьмя немецкими солдатами в Кролевецкую тюрьму арестованного.

Новгород-Северский уезд. 1) В с[еле] Бучках 16 июня большевиками был захвачен студент Иващенко и расстрелян за названым селом. Отправлен в означенное село немецкий отряд.

Нежинский уезд. 1) В г[ороде] Нежин в ночь на 19 мая под дом учителя гимназии Рымши подложена бомба, которая взорвалась, никому не причинив вреда.

2) Там же в ночь на 23 мая неизвестными вооруженными злоумышленниками совершено нападение на дом местного жителя Родиона Гомовяки, причем у него ограблено 3 900 руб[лей] денег.

3) В с[еле] Дроздовке в ночь на 8 июня четыре злоумышленника открыли стрельбу из револьверов в дом местного жителя Михаила Коржа, от которого потребовали денег. Корж дал им 700 руб[лей], после чего грабители скрылись. Три грабителя опознаны потерпевшим Коржом, которые оказались: Порфиром Близнюком, Дмитрием Кулиничем и Евфимов Андрушко.

4) В м[естечке] Носовке в ночь на 11 сего июня неизвестными злоумышленниками произведены два выстрела из огнестрельного оружия в квартиру местного священника о[тца] Александра Чистилина, которые никому вреда не причинили.

5) Близ села Крапивна 17 июня на проезжавших из м[естечка] Кобыжчи в г[ород] Нежин Янкеля и Менделя Канеров напали три неизвестных вооруженных злоумышленника, которые двумя выстрелами из револьвера тяжело ранили Янкеля Канера и отобрали от обоих Канеров 5 000 руб[лей] денег.

6) Близ села Дорогинки 19 июня, при розыске главарей разбойных нападений, отрядом были замечены спрятавшимися за кусты три человека которые, завидя отряд, стали убегать и, несмотря на предупреждения выстрелами в воздух остановиться, продолжали бежать, почему отрядом открыт был огонь по убегавшим, один из которых был ранен и задержан. Задержанный оказался жителем с[ела] Дорогинки Иваном Шовпуном, 50 лет.

7) В с[еле] Дремайловке в ночь на 20 июня неизвестными злоумышленниками с целью грабежа совершено нападение на дом местного жителя Евфима Кучинского, причем произвели несколько выстрелов в окно дома. На выстрелы эти стал сбегаться народ, благодаря чему грабители поспешили скрыться, не осуществив своего намерения.

8) По дороге из с[ела] Данина на с[ело] Володькову Девицу, в ночь на 22 июня на проезжавших верхом в с[ело] Володькову Девицу трех вартовых неизвестными злоумышленниками, скрывавшимися в канаве, открыта была стрельба из пулемета и винтовок, не причинившая никакого вреда вартовым, которые, отстреливаясь, благополучно возвратились.

9) Близ села Кунашевка, в хут[оре] Гомолике в ночь на 22 июня неизвестными вооруженными злоумышленниками в числе четырех человек совершено нападение на дом местного жителя Исидора Масюты, причем

злоумышленники ограбили 1 800 руб[лей] денег и убили названного Масюту и жену его Елену. Подозрение в совершении сего преступления пало на трех местных жителей, которые задержаны, а дознание передано судебной власти.

10) В хут[оре] Тарасевича 22 июня шестью неизвестными вооруженными злоумышленниками произведено нападение на дом Екатерины Дерковецкой, причем грабители отобрали от нее 80 руб[лей] денег, серебренные часы и несколько серебренных ложек и затем скрылись.

11) В с[еле] Дроздовке в ночь на 28 июня шайкой вооруженных злоумышленников совершено нападение на дом местного жителя Павла Гришенко, у которого ночевали евреи-барышники, но вследствие поднятого крика злоумышленники поспешили скрыться.

Остерский уезд. 1) В с[еле] Выползове в ночь на 15 мая местными жителями Кириллом Велигошей и Прокофием Жоровым убит с целью грабежа местный житель Иван Радченко, причем грабители забрали 1 565 руб[лей] денег и несколько кусков крестьянского сукна.

2) В д[еревне] Нестеровке 16 июня местные жители обезоружили двенадцать вартовых, прибывших для улаживания земельных споров, причем одного вартового сильно избили.

Путивльский уезд. 1) В с[еле] Ходино в ночь на 15 июня неизвестными злоумышленниками убит в своем доме ручной гранатой помещик Мошков и его жена.

2) На Козинскую ферму князя Барятинского совершено было нападение вооруженною бандою, которою произведено четырнадцать выстрелов и уведены три лошади.

3) 15 июня на поле, принадлежащей Крупецкой ферме, появилась банда грабителей в числе двенадцати человек, которая выпрягла из плугов двадцать четыре быка и угнала их в сторону нейтральной зоны по направлению к дер[евне] Викторово Рыльского уезда. Того же числа вечером с того же поля снова было забрано шесть быков, за которыми являлся один верховой.

4) В с[еле] Локоте и дер[евне] Обесте 15 июня неизвестными злоумышленниками была отобрана пара лошадей с дрожками служащих Крупецкого имения Яновского и Сиротенко.

5) Крестьяне сел и деревень Локота, Крупца, Обесты, Козина, Городища и Воронка производится порубка и вывозка леса. Появляются верховые банды и запрещают производить посевы и обработку свеклы.

6) Близ села Казацкого в урочище «Волчик» в ночь на 21 июня неизвестным злоумышленником убит бывший управляющий имением «Волчик» Алексей Белов.

7) В селе Казацком 24 июня красногвардеец Лука Батурин выстрелил из револьвера, убил свою жену.

Сосницкий уезд. 1) В хут[оре] Лупасова в ночь на 6 июня двумя неизвестными вооруженными грабителями ограблен местный житель Донисий

Глухенький, причем у него взято 500 руб[лей] деньгами и на 200 руб[лей] разного товару.

2) В дер[евне] Прогоне 16 июня неизвестным злоумышленником, выстрелом из ружья чрез окно, убит местный житель Василий Онищенко, 29 лет.

3) Близ села Охрамеевич в хуторе в ночь на 17 июня три вооруженных злоумышленника с целью грабежа ворвались в дом местных жителей Ивана и Федора Халимонов, но не найдя в доме ни денег, ни ценных вещей, ушли и скрылись.

4) Между с[елами] Радомкой и Белошицкой в лесу 17 июня чинами варты при содействии немецких солдат и казаков, задержаны два разбойника: Архип и Андрей Хроленки, из коих первый, заведя чинов варты в густую чащу леса с целью якобы указать место нахождения зарытого пулемета и винтовок, улучил удобный момент и бежал. Вслед убежавшего произведено было несколько выстрелов, но задержать его не удалось. В курень, где скрывались разбойники, найдена пишущая машина системы «Ундервуд», ручная бомба. Револьвер с патронами и штык от винтовки, там же обнаружена большая нелегальная переписка и несколько экземпляров воззваний от партии анархистов, коммунистов о подготовлявшемся восстании против украинско-немецких войск и властей.

5) В хут[оре] Гродовце в ночь на 18 июня неизвестными вооруженными злоумышленниками ограблены местные жители Николай и Григорий Барабаши, причем у первого грабители забрали 4 500 руб[лей] и второго 110 руб[лей].

6) В м[естечке] Охромеевичах 21 июня местным вартовым убит разыскивающийся им разбойник Илья Халимонов.

7) В с[еле] Блистове 23 июня были расклеены прокламации, призывающие к неповиновению правительству и законам бывшей украинской Центральной Рады, каковые сорваны и приняты меры к обнаружению виновных.

Стародубский уезд. 1) В г[ороде] Стародубе 16 мая у местных жителей Янкеля Каплунова и Мендель-Залмана Кагана обнаружено фальшивых кредитных билетов на сумму 2 460 руб[лей].

2) Там же в ночь на 19 мая неизвестные злоумышленники ворвались в квартиру местного жителя Хона Израилева, которого убили и тяжело ранили его жену Миру. Подозрения в совершении этого преступления пало на рабочих воскобойного завода убитого Израилева Руденко и Курбацкого.

3) В с[еле] Печенниках 19 мая тремя неизвестными злоумышленниками из отряда красногвардейцев совершено нападение на дом местного жителя Израиля Брука, причем ограблено денег на сумму 1 109 руб[лей], 50 коп[еек]; в момент ограбления выскочила во двор дочь Брука, Песя, в которую один из грабителей выстрелил из винтовки и убил наповал.

4) В г[ороде] Стародубе 21 мая в помещении местного общественного клуба бывший начальник Стародубской уездной милиции Сердюков, будучи в

нетрезвом состоянии, во время ссоры из-за карточной игры, произвел в бывшего офицера Тихомирова выстрел из револьвера, но не причинил никому вреда.

5) В с[еле] Суходолье 24 и 25 мая отрядом большевиков-красногвардейцев совершено вооруженное нападение на экономию местного помещика Товстолеса, причем большевики ограбили всю экономию названного помещика, убили сапожника Корнея Гавриченко и еврейку Фрейду Карпачеву. Из числа нападавших злоумышленников ранен Григорий Бурдюг. Ввиду занятия этой местности большевиками, дознанием по сему делу не произведено.

6) В с[еле] Голибисов 28 мая отрядом большевиков убит бывший полицейский урядник Илья Караваев. Дознание не произведено по той же причине.

7) Близ с[ела] Картушина 12 июня неизвестными злоумышленниками с целью грабежа убит выстрелом из винтовки еврей Слуцкер. К розыску и задержанию злоумышленников приняты меры.

8) По дороге из г[орода] Стародуба в пос[аду] Елионку в лесу 15 июня на следовавшую почту тремя неизвестными злоумышленниками, одетыми в солдатскую одежду, произведено нападение, но злоумышленникам не удалось ограбить почту. К розыску их приняты меры.

9) Близ г[орода] Стародуба в ночь на 17 июня двумя неизвестными вооруженными злоумышленниками произведено было нападение на дом земского агронома Кудрявцева. Подъехав верхом на лошадях к дому со стороны поля, злоумышленники потребовали открыть дверь. Находившаяся в доме женщина выпрыгнула в сад и стала кричать о помощи. В это время неподалеку находился помощник местной повитовой варты, который услышав крик, поднял тревогу и вызвал немецких солдат. Злоумышленники поспешили скрыться. К обнаружению их приняты меры.

10) Близ пос[ада] Воронка 17 июня обнаружены убитыми профессиональные воры Венедикт Русанов и Павел Овчинников. Названые воры на месте кражи были схвачены жителями с[ела] Стративы и убиты разъяренной толпой.

11) 17 июня из Стародубской тюрьмы, благодаря недосмотру младшего тюремного надзирателя Ивченко, бежал арестант Даниил Подобный, числящийся содержанием за немецким комендантом. К розыску и задержанию бежавшего приняты меры.

12) Близ г[орода] Стародуба 21 июня банда большевиков напала на пастухов, пасших коров местных жителей, причем угнали пять коров в местность, неочищенную от большевиков.

13) В имение Мереновка, принадлежащем М. М. Ханенко, 21 июня ворвалась вооруженная банда большевиков, которая угнала пять голов рогатого скота и две лошади в местность, неочищенную от большевиков.

14) В с[еле] Лыщичах в ночь на 25 июня неизвестными злоумышленниками под дом, в котором помещался участковый начальник повитовой варты

Тарасевич, были подложены две пироксилиновые шашки, которые взорвались, причем от взрыва повреждены стены дома и контужен названный начальник варты Тарасевич и его сын.

Суражский уезд. Арестованный убийца супругов Колесниковых крестьянин дер[евни] Чертович Никифор Дрозд убит при побеге из Клинцовского арестного помещения. При попытке бежать, названый Дрозд произвел нападение на стражу, ранив одного стражника.

За губернского старосту Савицкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 103. – Арк. 133-138.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 12 ЛИПНЯ 1918

місто Чернігів

Доклад

В дополнении к представленным мною кратким телеграфным сведениям о положении в Черниговской губернии, докладываю Вам, г[осподин] Министр, что на 8 сего июля общее настроение населения без перемен, внешне спокойное и особенно выдающихся явлений и открытых выступлений на политической почве в губернии не наблюдалось.

В политическом отношении, в общем, настроение умеренное. В некоторых уездах губернии, как, например, Козелецком, Конотопском и Новозыбковском преступный элемент ведет тайную агитацию против существующей власти и пребывания германских войск. В Нежинском уезде начал организовываться «военно-революционный комитет», который, как видно из найденного при задержанном кр[естьянине] с[ела] Вересочи Нежинского уезда Иване Безкоровайном приказа «комитета», сделал распоряжение о присылке 28 июня с[его] г[ода] в с[ело] Синяки Нежинского уезда на уездный съезд делегатов для переизбрания комитета Нежинского уезда, а также относительно выполнения приказа № 1, изданного уполномоченным по организации центрального «военного штаба» по району Черниговской и Полтавской губ[ернии]. Кроме того, найдено письмо на имя Рымашевского, в котором обращается главное внимание на образование повсеместной организации «военно-революционных повстанческих комитетов», об установлении постоянной связи с Ц[ентральным] К[омитетом] Украины, централизацию движения, ознакомлены с распоряжениями девятки и посылке делегатов в Москву. В Борзенском уезде около сел Припутень и Халмов в лесах скрывается шайка грабителей до шестидесяти человек. Грабители, по слухам, имеют даже пулемет.

Все население уезда, как и везде, делится на два лагеря, стоящих на стороне принципа собственности и порядка, и на стороне большевиков и разбоя.

Количество друзей порядка, конечно, больше, он они крайне напуганы и, боясь террора, не решаются открыто выступить против грабителей. Затруднением в наведении порядка в уезде служит земство, как уездное, так и волостное, которое состоит из противников существующего строя. В Суражском общее настроение низших слоев населения пассивно-враждебное, интеллигенции – благожелательное и отчасти выжидательное; причиной этому служит близость большевистского фронта, откуда иногда просачивается большевистская пропаганда. Интеллигенция и благомыслящий класс населения идет навстречу властям в их действиях по наведению порядка и спокойствия и ко всем предначертаниям правительства относится благожелательно. В уездах: Глуховском, Конотопском, Нежинском и Новгород-Северском общее настроение тревожное, а в Сосницком несколько приподнятое, но удовлетворительное.

За отчетный период никаких роспусков и закрытий профессиональных организаций в губернии не было, также не было и арестов заслуживающих внимания. Ход сельскохозяйственных работ идет нормальным порядком, посев гречихи заканчивается, местами с недосевом, произрастание хлебов и трав удовлетворительное; уборка еще не началась. Продовольственный вопрос, особенно в городах, сильно обостряется незначительным подвозом продуктов и фуража и непомерным ростом цен на продукты первой необходимости. Отсутствие планомерного подвоза продуктов первой необходимости и неимоверный рост цен может вызвать волнения среди более бедного класса населения губернии. Изложив в общих чертах сведения о состоянии настроения населения в Черниговской губернии, считаю необходимым перечислить сведения о выдающихся происшествиях имевших место в губернии за отчетный период, на 8 июля:

Черниговский уезд. 1) В г[ороде] Чернигове в конторе местной тюрьмы 4 июля по неосторожности выстрелом из револьвера «Наган» смертельно ранил себя в голову сверхштатный помощник начальника тюрьмы Александр Садовский.

2) Там же 7 июля в доме своей сестры обнаружена мертвой местная мещанка Александра Сапотова, 60 лет. По предположению, Сапотова убита с целью грабежа.

3) 16 июня в лесу помещика имения Мысы Александра Скрыпского от неизвестной причины возник пожар, от которого пострадало 190 десятин молодого леса.

4) В лесу под названием дачи «Гуртово» 3 июля на проходившего дачевладельца Григория Дубинина напали два неизвестных злоумышленника и ограбив более 7 535 р[ублей] скрылись.

5) Близ д[еревни] Мысов 3 июля ограблен неизвестным грабителем, вооруженным кинжалом, проходивший еврей Евсей Фраден, у которого взято

800 руб[лей] деньгами, серебряные часы, коробку краски и другие мелкие вещи, всего на сумму около 300 руб[лей].

Глуховский уезд. 1) Близ м[естечка] Воронежа в ночь на 16 июня на дом хуторянина Василия Ковбасы напали вооруженные грабители и, угрожая револьвером и ножом, ограбили 700 руб[лей]. По подозрении в этом преступлении задержаны Михаил Качан, Норбет Молаховский и Андрей Лунгисон.

2) В ночь на 22 июня в глуховский Петропавловский монастырь ворвались три вооруженных злоумышленника один с револьвером, шашкой и кинжалом, а остальные два с винтовками, и назвав себя гайдамаками потребовали от настоятеля монастыря о[тца] Арсения выдачи им имеющихся якобы в монастыре пулемета и трех револьверов. На ответ настоятеля о неимении оружия неизвестные распорядились собрать всех священников монастыря и, заперев их в подвал угрожая оружием, забрали из монастырской больничной кассы до 500 руб[лей] денег. После этого грабители, заперев в другой подвал настоятеля о[тца] Арсения и инока Антония приказали иноку Елисею провести их в церковь, где злоумышленники взломали свечную кассу и ограбили оттуда до 20 руб[лей], а также забрали бутылку вина и с престола шелковый платок, после чего скрылись.

3) В хут[оре] Рогозках даче шостенского лесничества в ночь на 23 июня бродячая банда обстреливала проезжих, наводя панику на жителей окрестных хуторов.

4) В Свесских лесах между хутором Николин и ст[анцией] Свесса того же числа во время перегона скота произошла безрезультатная перестрелка между красногвардейской бандой, появившейся из м[естечка] Марчихиной Буды и чинами Михайловского комендантства.

5) Близ хутора Мальковщина 23 июня в имение Рахмановых с целью грабежа ворвались четыре неизвестных злоумышленника, но благодаря поднятой тревоге, грабеж не удался и преступники, произведя несколько выстрелов, скрылись.

6) В м[естечке] Янполь под 24 июня был задержан явившийся с фронта красногвардеец-разбойник Диомид Навойченко, который при покушении на побег, убит чинами отряда.

7) В с[еле] Гремячке 28 июня четырьмя вооруженными грабителями убиты местный священник о[тец] Тимофей Лисунов, 70 лет, и его жена Варвара тех же лет и, ранив в плечо дочь их Веру, 38 лет, скрылись, захватив более 100 руб[лей] и метрические книги. Два из грабителей Михей Ворона и Илья Пушка опознаны.

8) 28 июня на возвращавшегося из с[ела] Холопкова в с[ело] Викторово бывшего конторщика имения Терещенко Емельяна Станкевич напал неизвестный человек и, угрожая револьвером, потребовал выдачи оружия и денег, причем ранил Станкевича выстрелом из револьвера в шею и, ограбив до 200 руб[лей] и документы, скрылся.

9) В с[еле] Сопиче 30 и 31 мая совершен набег вооруженным отрядом красногвардейцев в числе пятьдесят человек на землевладельца Георгия Петрова, причем разграблено все имущество и уведен скот. Кроме того, разгромлена квартира местного священника о[тца] Кучеровского.

Сосницкий уезд. 1) В с[еле] Чорнотичах в ночь на 25 июня четыре вооруженных неизвестных злоумышленника проникли в дом местного жителя Евдокима Бибика и ограбив более 3 000 руб[лей] скрылись.

2) В казенных Бречских дачах 26 июня обнаружен труп убитого неизвестно кем жителя д[еревни] Лубенца Тараса Хоменко.

3) Между с[елами] Ушней и Максаками в ночь на 2 июля шестью хорошо вооруженными неизвестными злоумышленниками остановлен шедший из Чернигова на Макошин пароход «Рассвет», на котором ограблено ими у пассажиров около 50 000 руб[лей].

Гомельский уезд. 1) 19 июня крестьяне д[еревни] Федоровки с кольями набросились на вартовых, сгонявших крестьянский скот с луга владельца Кухановича, причем произошла свалка, окончившаяся тем, что один из вартовых защищаясь, отрубил шашкой руку одному из нападавших крестьян.

2) 23 июня задержаны бандиты Филипп Исачкин, Михаил Романов и Филипп Колугин, которые при попытке бежать были конвоем убиты.

3) 26 июня шайка бандитов произвела набег на Столбуновскую волость. Во время перестрелки с ними уездной стражи ранен вартовый Балышев.

4) Близ д[еревни] Селицкой 27 июня неизвестными лицами убиты выстрелами из винтовок вартовые: Петр Валент, Иван Тарюнский и везший их на подводе Михаил Ростовский.

Козелецкий уезд. 1) 25 июня житель с[ела] Щастновка Козелецкого уезда Захарий Волошин выстрелом из винтовки убил родного брата своего, Терентия Волошина.

2) В м[естечке] Новой Басани в ночь на 28 июня в окно дома местного священника о[тца] Александра Дамиловского неизвестным злоумышленником был произведен выстрел из револьвера «Наган». К розыску злоумышленника приняты меры.

Конотопский уезд. 1) 26 июня вартовыми конотопского волостного района убит житель села Великого Самбора Федор Шило. Убийство это совершено при следующих обстоятельствах: вартовые прибыли в дом Шило для обыска бомб, на вопрос вартовых «дома ли муж» жена ответила, что нет и открыла дверь, два вартовых вошли в дом, один же остался на дворе. Из дома в окно кто-то выскочил и на крик вартового остановиться неизвестный бежал, тогда вартовый Андрей Остасюк предварительно выстрелил в воздух, а когда неизвестный не остановился, то выстрелил в последнего, который оказался убитым названный Шило.

2) В ночь на 27 июня по дороге от ст[анции] Конотоп в г[ород] Конотоп неизвестной вооруженной бандой ограблен Михаил Дмитрусенко, причем у последнего отняли денег и вещей на сумму более 10 000 руб[лей].

3) В хут[оре] Тарновском в ночь на 27 июня с целью грабежа убиты местные жители Максим и Емельян Белоножки и их работник Емельян Бабич.

Кролевецкий уезд. 1) В хут[оре] Крещатике в ночь на 22 июня на лесную контору Рындина напади два неизвестных злоумышленника и, ограбив 50 руб[лей] и недорогие часы, скрылись.

2) В с[еле] Реутинцах в ночь на 26 июня четверо неизвестных вооруженных винтовками и револьверами совершили нападение на экономию Модзалевского и, ограбив 250 руб[лей] денег, скрылись.

3) В д[еревне] Морозовке в ночь на 28 июня двое неизвестных пытались произвести нападение на экономию Снежко, но находившиеся там казаки Кролевецкого украинского отряда не допустили. 4) В с[еле] Обтове в ночь на 4 июля ограблен землевладелец Ткаченко, тяжело ранен крестьянин Лесенко и убита жена последнего.

Нежинский уезд. 1) Задержан один из злоумышленников житель с[ела] Шняковка Григорий Бондаренко, стрелявший в отряд вартовых в ночь на 22 июня по дороге из с[ела] Данина, который в этом преступлении сознался.

2) В хут[оре] Черный Рог в ночь на 4 июля четыре вооруженных винтовками и шашками неизвестных злоумышленника, одетых в солдатскую одежду, явились к местному казаку Николаю Руденко и, связав последнего потребовали выдачи денег, Руденко отдал грабителям 1 035 руб[лей], после чего грабители нашли еще и взяли в доме 45 руб[лей] и 10 фун[тов] сала и затем скрылись.

3) В с[еле] Дорогинке, в ночь на 5 июля чрез вынутое окно проникли в дом местного жителя Михаила Шадуры два неизвестных лица и, угрожая револьверами, потребовали выдачи денег. Шадура и его жена выдали им 4 000 руб[лей], после чего грабители скрылись.

Остерский уезд. 1) В с[еле] Нестеровка 15 июня местными жителями сильно избиты два стражника.

2) 10 июня на мещанина с[ела] Гнилуши Грицька Сировца напал мещанин с[ела] Смолина Матвей Мануйло и ограбил у него 500 руб.

3) 12 июня на 10 версте Киевского шоссе найден труп убитого неизвестными злоумышленниками с целью грабежа жителя м[естечка] Княжич Акима Лесика.

Путивльский уезд. 1) В с[еле] Большой Неплюевке 1 июня от взрыва брошенной бомбы ранены две женщины.

Стародубский уезд. 1) 19 июня житель с[ела] Мишковки Федор Коврыжка заявил, что 28 февраля с[его] г[ода] житель с[ела] Селища Карп, Филипп и Роман Волчковы и Иван Суховей ограбили у него два ведра спирта, который он увез в пос[ад] Клинцы.

2) Близ с[ела] Стративы в ночь на 24 июня убит житель того села Матвей Косачев, 73 лет. Дознанием установлено, что покойный Косачев по ночам водил лошадей на пастбище и всегда делал потравы чужих хлебов и, как видно, был застигнут в потраве кем-то из крестьян и убит.

3) В хут[оре] Зеленый 26 июня в усадьбу владельца Степана Нюхтикова прибыло четыре неизвестных солдата верхом на лошадях вооруженные винтовками, револьверами и шашками, по-видимому красногвардейцы-разведчики, и остановились в этой усадьбе. Спустя час-два явились какие-то неизвестные лица и начали забирать принадлежащих владельцу Нюхтикову лошадей и телегу. После этого Нюхтиков и жена с плачем обратились к прибывшим ранее солдатам за защитой, которые, выйдя из дома, крикнули грабителям: «Что вы, товарищи, делаете», на это со стороны грабителей послышалась брань и раздались выстрелы, после чего первые произвели по грабителям несколько выстрелов, которыми один из грабителей убит, а другой ранен.

4) В селе Кистре в ночь на 27 июня неизвестные вооруженные злоумышленники проникли чрез окно в здание местной волостной земской управы, произвели три выстрела, коими ранили находившегося в управе Ивана Троцкого, избили сторожа Василия Терешонка и, взломав деревянный сундук, ограбили деньги какие там находились, 33 шт[уки] паспортных бланков, печать лавки Кистерского общества потребителей и две книжки сберегательной кассы.

5) В с[еле] Борщово 27 июня на экономию землевладельца Апполона Гамалея напали около сорока человек красногвардейцев, разгромили экономию и разграбили все имущество, причем один из крестьян убежавший не громить, был ранен выстрелом в ногу.

6) В с[еле] Дареевске 27 июня банда большевиков явилась в имение Хоминского, разграбила экономию, забрала весь находившийся там скот, лошадей и хлеб и скрылась. Там же эта банда разграбила экономию землевладельца Леонида Оршаво-Орачевского.

7) По заявлению владелицы имения в хут[оре] Большая Десятуха Гусевой 28 июня ею был отправлен в экономию кучер с лошадью, при появлении его в экономию на него напала прибывшая в этот хутор банда большевиков, отобрала от него лошадь и повозку и хотела его расстрелять, но он успел уйти от них; банда это состоящая из двадцати конных и тридцати пеших вооруженных человек расположилась в этом же хуторе и производит грабежи экономий и местного населения.

Суражский уезд. 1) В пос[аде] Клинцах 21 июня задержан красноармеец житель с[ела] Рожнов Никита Музыченко, у которого оказалась бомба и револьвер системы «Наган». При допросе Музыченко показал, что он участвовал в следующих грабежах: при участии жителей д[еревней] Кузнец и Лесновки, сделал нападение на проживающего в хут[оре] Зурманове землевладельца Ивана Листовского, где взял шубу, пуда 3 гречихи, пудов 5 ржи и 3 оконных занавеси. После этого поступил в Красную армию, сначала в I Петроградский морской отряд, а затем во II таковой. Состоя в Красной армии, участвовал в отряде двенадцать чел[овек], взыскавших с жителей м[естечка] Добруша Могилевской губ[ернии] контрибуцию 18 000 руб[лей] и Великим

постом с[его] г[ода] с жителем с[ела] Саровки Могилевской губернии, Ананием и с[ела] Городни, Михайлом Чичиковым, уворовал у еврея с[ела] Саровки 3 000 руб[лей]. В мае месяце сего года с жителем д[еревни] Калинок, Климентием уворовал у еврея г[орода] Суража 2 300 руб[лей]. В июне месяце с[его] г[ода] между дерев[ней] Беловодкой и г[ородом] Суражем вместе с красногвардейцем Андреем Кизиным ограбил у проезжающих шести евреев 14 700 руб[лей]. Кроме того, ему известно, что хуторянина около с[ела] Смяльч убили из винтовки жители с[ела] Кулаг – Андрей Подольный, дер[евни] Чертович – Никита Дроздов, Дмирий Короед и два клинцовских. К проверке показаний Музыченко, розыску и задержанию преступников приняты меры.

2) В ночь на 5 июля на дом управляющего хутором П. И. Нехаевского Чернеита, находящегося в Петровскобудской волости, напали два неизвестных грабителя, вооруженных винтовками, причем, произведя выстрел в окно дома, ворвались в дом и забрав белье, одежду и два пуда муки, уложили на подводу и уехали.

За губернского старосту Савицкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 104. – Арк. 50-55.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 22 ЛИПНЯ 1918

місто Чернігів

В ночь на 1 июля близ хут[ора] «Красная горка» на заарендованных украинским комендантом сенокосах убиты четыре и тяжело ранен один казак, пасшие лошадей, которые не приняли надлежащих мер осторожности, хотя и были предупреждены местными жителями о готовящемся на них нападении. Вследствие этого, шайка разбойников, скрывающаяся в окрестных лесах, имела возможность приблизится к палатке казаков на шесть–восемь шагов и расстрелять их почти в упор, раньше чем они могли оказать какое либо сопротивление. После расстрела, умирающие были добиты штыками. Случайно спасся лишь один казак, получивший пять ран, но успевший отползти в сторону. Раненный еще жив, и есть некоторая надежда на его выздоровление. Убитые торжественно похоронены с участием немецких войск, отдавших воинские почести.

По прибытии на место убийства кролевецкого старосты с казаками, полубатарею и тремя пулеметами, большая часть отряда направилась в х[утор] Ретик, где, по имеющимся сведениям, можно было получить ценные указания об убийцах, а остальная часть отряда направилась через лес по следам преступников. Этот последний отряд сопровождал начальник немецкой полевой полиции с собакой-ищейкой, которая и привела отряд по следам убийц к с[елу]

Грузскому. В хут[оре] Ретик удалось выяснить личность всех убийц в числе шести человек, причем в этом отношении оказал значительную помощь Глуховский казачий отряд.

По прибытии к отряду немецкой пехоты отряд двинулся из Ретика к Грузскому и, оцепив его, отобрал у населения еще несданное оружие, а также по указаниям местных жителей, арестовал четырех лиц, находящихся в сношениях с убийцами. При этом установлено было и место пребывания преступников. Однако преступники успели заранее оставить устроенные ими в лесу пристанища и скрыться. После этого, там же, отрядом было арестовано четыре лица в с[еле] Быстрике, также имевшие связь с преступниками. Кроме того, и в Быстрике было отобрано имевшееся у населения и еще не сданное оружие. Всего в Грузском и Быстрике отобрано винтовок одну, гладкоствольных ружей сорок пять, и револьверов три.

Борьба с преступными элементами в указанных местностях до крайней степени затрудняется тою поддержкою, которую оказывает им часть местного населения, анархически настроенного. При указанных условиях, преступники, скрываясь в лесах, имеют возможность получать пищу, приют на ночь и указания о движении посылаемых для их преследования и ареста отрядов. Сплошной обыск лесов, вследствие огромной их площади, представляется невозможным за малочисленностью немецких и украинских военных сил, частичные же обыски отдельных участков леса не могут дать положительных результатов. О чем докладываю Вам, г[осподин] Министр.

Губернский староста Высоцкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 78. – Арк. 59-60.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 18 ЛИПНЯ 1918

місто Чернігів

3 июля отряд вартовой сотни при повитовом коменданте Рыльского уезда, отправившийся для сбора казенного имущества, был обстрелян жителями д[еревень] Щекина и Дугино. В эти деревни в ночь на 6 июля был послан германский отряд. Жители названных деревень, будучи кем-то предупреждены о выходе немцев, большею частью скрылись в лесах, из которых немцы были обстреляны ружейным и пулеметным огнем; после обстрела этого леса артиллерией, немцы выслали туда разведку, которая захватила брошенный пулемет «Максим» и обнаружила там одного человека. В деревне Щекиной разрушен дом главного большевика, работающего в бандах, по д[еревне] Дугино выпущено одиннадцать снарядов, семи человекам дали по пятнадцать плетей, арестован и проведен в Рыльск главный агитатор Погребной. При возвращении в

Рыльск чины варты обстреливались из винтовок засевшими во ржи одиночными людьми. Наперерез германским войскам через Боброво двинулось человек сто большевиков, которые с далекого расстояния открыли ружейный и пулеметный огонь, не причинивший никакого вреда.

По сведениям, полученным 7 июля, Боброво занято отрядом в сто человек большевиков. В Дугино окончательно разгромлена экономия Рейнфельдта и разрушены усадьбы служащих в державной варте Васькова и Константинова. О бандах в лесах Погорелец, Дерева, о[бщест]в[а] Глинный (в районе с[ела] Маркова) сведений не поступало, но оружие там не отобрано, вероятно, притихли временно. На юге уезда работает германская конница, которая привела эту часть уезда в относительный порядок; необходимо содействие ее по восстановлению порядка в Бобровской и Студенецкой волостях, которые находятся всецело в руках большевиков и не признают украинских властей. Необходимо занять постоянными гарнизонами германских войск с[ел] Боброво и Студенок, лежащие на украинской территории и очистить нейтральную зону, так как наступило время сенокоса, подходит уборка урожая, который может погибнуть, ввиду того, что терроризированное большевистскими бандами население боится работать. Докладывая Вам, г[осподин] Министр, о вышеизложенном, ходатайствую об отодвижении демаркационной линии до границ Рыльского уезда.

Губернский староста Высоцкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 78. – Арк. 96.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 21 ЛИПНЯ 1918

місто Чернігів

Доклад

В дополнение к представленным мною кратким телеграфным сведениям о положении в Черниговской губернии докладываю Вам, г[осподин] Министр, что на 15 июля общее настроение населения без перемен, внешне спокойное и особенно выдающихся явлений и открытых вступлений на политической почве в губернии не наблюдалось. В политическом отношении, в общем, настроение сдержанное.

В Гомельском уезде 11 июля задержаны четыре агитатора, прибывшие из Москвы с документами «революционного штаба». Среди населения по-прежнему ведется агитация против существующего строя, но, несмотря на агитацию, отношение жителей к властям становится более доброжелательным. Оппозицию властям составляет молодежь, главным образом, еврейская.

В Глуховском настроение тревожное.

В Кролевецком в с[елах] Морозовке, Мутине и Камене, были расклеены большевистские прокламации.

В Новгород-Северском 5 июля в с[еле] Кренидовке задержан и заключен в тюрьму за большевистскую агитацию учитель местной земской школы Семен Павлюк. В с[еле] Безугловке на церковной ограде была обнаружена и снята прокламация преступного содержания от имени «Центрального исполнительного комитета совета Украины» под заглавием «Манифест рабоче-крестьянского правительства». В прокламации рабочие и крестьяне призываются к восстанию против Гетмана и немецких властей для восстановления рабоче-крестьянской Советской Республики. В Рыльской, в Бобровской и Студенецкой волостях сельское население на стороне большевиков; 3 июля был обстрелян украинский отряд. В Коровяковской, Теткинской и Волобуевской волостях были случаи дележа земли, в остальных волостях уезда настроение выжидательное, более спокойное, но владельцы имений жить там не могут.

В Путивльском, в северном районе, замечено сильное брожение на почве большевизма, а также имеются сведения, что в Бегоще Крупецкой волости стекаются большевистские банды численностью до пятисот человек.

В Сосницком обнаружены большая нелегальная переписка и несколько экземпляров воззваний от партии анархистов-коммунистов с призывом к восстанию против украинско-немецких войск и властей.

В Суражском настроение низших слоев населения пассивно враждебное, интеллигенции – благожелательное. Закрытий или роспусков профессиональных организаций, а также и арестов, заслуживающих внимания, в губернии не было.

Сельскохозяйственные работы идут удовлетворительно, урожай хлебов тоже удовлетворительный. В некоторых уездах губернии началась уже косьба и уборка сена. Продовольственный вопрос по-прежнему обострен, ввиду незначительного подвоза продуктов; наряды почти не выполняются вовсе. Особенно ощущается острый недостаток хлеба в городах, где цены на продукты первой необходимости непомерно повышаются. В Гомеле возможны осложнения на почве голода среди эвакуируемых беженцев.

Изложив в общих чертах сведения о настроении населения в Черниговской губернии, считаю необходимым подробнее остановиться на выдающихся происшествиях, имевших место в губернии за отчетный период, на 15 июля:

Черниговский уезд. 1) 5 июля над г[ородом] Березное разразилась гроза с ливнем и градом величиною с голубиное яйцо, причем побито много стекол в домах и молодой домашней птицы, а также повреждены огородные овощи.

2) В с[еле] Карховке в ночь на 8 июля от поджога, в совершении которого подозреваются Арсений Шпак, сгорела погребица Игнатия Жолобецкого.

3) В с[еле] Анисове в ночь на 8 июля из амбара, посредством подбора ключа, у местного жителя Василия Герасименко совершена кража ржи, сала,

холста и наличными деньгами 1 000 руб[лей], всего на сумму 6 000 руб[лей]. Дознанием установлено, что кражу эту совершили жители того же села Филипп Молибога и его сын Иван, которые уворованное сложили в пустом общественном магазине. При попытке же забрать уворованное Молибоги наткнулись в ночь на 11 июля на засаду, устроенную потерпевшим Герасименко, причем во время схватки Иван Молибога, убегая, произвел несколько выстрелов, одним из коих и убил нечаянно своего отца.

4) Близ д[еревни] Мекшуновка в лесной даче Крапковского в ночь на 9 июля неизвестными злоумышленниками с целью грабежа убит житель м[естечка] Любеча Арон Штендерг и ранены жит[ели] села Неданчиги: Самуил Мейзис и лесник Евфим Мешкун.

5) В г[ороде] Березном в ночь на 10 июля вырезана семья Пивоваров, состоящая из шести человек. В преступлении этом заподозрен сын Пивовара, Стефан, который скрылся.

6) В с[еле] Кобылянке в ночь на 10 июля, при ограблении местного жителя Акима Дубины, убит житель с[ела] Клачковое, Никита Бурый.

7) В с[еле] Шибириновке в ночь на 10 июля на спавшего на дворе под навесом крестьянина Андрея Моргуна напали три неизвестных лица, и, произвел выстрел, начали наносить побои, требуя открыть дверь его избы. На крик Моргуна сбежались соседи и грабители принуждены были скрыться.

8) В с[еле] Довжике в ночь на 11 июля два неизвестных злоумышленника, вооруженных винтовками, проникли в дом местного жителя Якова Кравченко и, ограбив 550 руб[лей], сала свиного на 150 руб[лей] и две овчины, скрылись. В одном из грабителей потерпевшим опознан местный житель Мина Харченко.

Глуховский уезд. 1) В хут[оре] Портнякином 1 июля в дом местного жителя Митрофана Портняки зашли неизвестные злоумышленники и, угрожая револьверами, ограбили пять облигаций займа свободы по 500 руб[лей] каждая и 8 руб[лей] деньгами.

Городнянский уезд. 1) Близ с[ела] Великого Шимеля в ночь на 1 июля четырьмя вооруженными грабителями совершено нападение на дом крестьянина Федора Хоменко, причем, ранив в руку последнего, злоумышленники ограбили 1 700 руб[лей]. В преступлении этом изобличены крестьяне Максим Бойко, Александр Терехов и Иван Батюк, которые задержаны.

2) В ночь на 7 июля близ села Звеничева на идущего из г[орода] Городни жит[еля] названного села Дениса Ярыловца в г[ород] Чернигов напало пять грабителей, причем, крикнув «руки вверх», они ограбили 170 руб[лей]. В совершении этого грабежа заподозрены Иван Сивун, Пимен Галка, Антон Хоменко, Михаил и Киприан Хоменко, которые задержаны.

Гомельский уезд. 1) В д[еревне] Янове 21 июня был задержан главарь шайки бандитов, Иван Шербаков и его соучастник Петр Тимошенко; последний, при попытке бежать, убит конвоем.

2) 25 июня задержаны находящиеся под следствием Владимир Пинчук и Григорий Новиков, причем последний, при попытке бежать, ранен в ногу.

3) В пределах Речковской волости 29 июня были задержаны два грабителя, которые, при попытке бежать от конвоя, были убиты.

4) В ночь на 2 июля отряд офицерской сотни и эскадрон с двумя ротами германских войск окружил банду разбойников в пределах Столбуновской волости, которая стала отстреливаться. В результате восемь бандитов убито, в том числе каторжник Картуша, шесть бандитов расстреляно немецким отрядом, а рассеявшаяся банда скрылась в лесах за пределами уезда.

5) В д[еревне] Перелевке немцами задержано шестнадцать человек, из коих два расстреляны. Названная деревня, где скрывались бандиты, немцами сожжена. При перестрелке с бандитами легко ранены: помощник, начальник V уч[астка] прапорщик Московин, один германский солдат и одна лошадь.

6) В г[ороде] Гомеле тремя потерпевшими опознан и задержан один из грабителей парохода «Рассвет» Старосотников, совершивший вместе с другими ограбление парохода между с[елами] Ушней и Максиками, Сосницкого уезда в ночь на 2 июля сего года.

Козелецкий уезд. 1) В хут[оре] Дидово 4 июля крестьянином Филоном убит Григорий Вирубов.

2) В с[еле] Церковищах в ночь на 5 июля на спавшего в своем саду казака Онуфрия Лешенко напали три грабителя и начали его душить, требуя денег. Лешенко вынужден был отдать грабителям 2 560 руб[лей]. В преступлении этом заподозрен житель с[ела] Церковищ Косьма Дмитрин.

Конотопский уезд. 1) В г[ороде] Конотопе 4 июля задержан Абрам Каплан с фальшивыми казначейскими знаками 40 руб[лей] достоинства на сумму 200 руб[лей].

Кролевецкий уезд. 1) В окрестностях с[ел] Обтова и Реутинец, в лесах 11 июля во время облавы, учиненной немецко-украинским отрядом, для поимки шайки преступников по недосмотру немецкого отряда убит убегавший и не желавший остановиться мальчик-пастух.

2) В с[еле] Клишках 16 июня в квартире Ефросинии Казюкиной местным жителем Андреем Кавуном было произведено покушение на убийство начальника варты II района Григория Имшенецкого, во время предъявления последним требованиям к Кавуну о возврате захваченной им лошади, причем выстрелом Имшенецкий ранен в левую руку.

3) В ночь на 1 июля близ хут[ора] Красная горка в урочище Кривой Рог разбойниками-бандитами в числе шесть–десять человек, выстрелами из винтовок и штыком убиты четыре украинские казака, ночевавшие в палатке на лугу: Максим Псетрый, Иван Кудин, Василий Оболонский и Иван Ермоленко и тяжело ранен казак Николай Андрейченко. Дознанием выяснено, что преступление это совершила шайка разбойников, скрывающаяся в лесах, к задержанию коей приняты меры.

4) В с[еле] Чеплевке в ночь на 2 июля неизвестными грабителями, вооруженными револьверами и винтовками, ограблен местный торговец еврей Гиля Дорошенко, у которого взято 5 000 руб[лей].

Путивльский уезд. 1) В д[еревне] Дмитровке в ночь на 9 июля в дом местного жителя Григория Козлова чрез окно проник известный грабитель житель д[еревни] Жуково Павел Тюрин и, угрожая револьвером, потребовал деньги. Козлов, схватив бывшую у него винтовку и выстрелом из последней, убил Тюрина.

Рыльский уезд. 1) В с[еле] Артюшково в ночь на 16 июля бандой большевиков убита экономка Мясоедова-Иванова.

2) В ночь на 24 июня пятнадцать конных большевиков напали на Звигинскую экономию Благодатинского завода, и ограбили у заведующего экономией 22 000 руб[лей], одежу, обувь и увели экономических лошадей.

Новгород-Северский уезд. 1) В дачах д[еревни] Дробышова 23 июня повреждено градом около 50 десятин ржи, чем причинены убытки до 45 000 руб[лей].

2) В с[еле] Ивоте 3 июля убит местный житель офицер Петренко.

3) 9 июля задержаны и заключены в тюрьму как соучастники в с[еле] Бучках в убийстве 16 июня студента Иващенко, жители названного села: Андрей Разумеенко, Григорий Белик, Николай Калмыков и Даниил Молчан.

Новозыбковский уезд. 1) В с[еле] Денисковичах в ночь на 26 июня местный казак Дионисий Бурляев покушался на жизнь своей жены Татьяны Бурляевой, намереваясь зарезать ее бритвой и, когда последняя израненная выбежала на улицу, то Бурляев погнался за ней и, не догнав, бросился в колодец, но был оттуда извлечен живым.

2) В с[еле] Тимоновичах в ночь на 28 июня на дом местного жителя Антона Наполова неизвестными злоумышленниками с целью грабежа совершено нападение, причем легко ранен названный Наполов.

3) Близ села Великой Тополи на лугу в ночь на 7 июля найден убитым неизвестно кем крестьянин названного села Сергей Сухоцкий, пасший там лошадей.

Нежинский уезд. 1) Близ хут[ора] Турбина 5 июля разъезд из пяти конных вартовых и шести пеших немцев застиг около пятнадцати вооруженных винтовками неизвестных лиц. При перестрелке ранен в ногу немецкий солдат Плейкер, убит бандит житель Носовки Алексей Жигунь, активный участник в вооруженном нападении в июне на квартиру начальника II уч[астка] варты, и задержан Федот Мехед, член бывшего Носовского «военно-революционного комитета».

2) 7 июля по дороге на с[ело] Синяки из леса названного села, неизвестными злоумышленниками была произведена безрезультативная стрельба по проезжавшим районному лесоводу Сергею Саломину, жителям Володьковой Девицы Феодору Серику, Онуфрию Бутко, Иосифу Веротченко и двум вартовым: Андрееву и Прокопенко.

3) В хут[оре] «Пащин Рог» в ночь на 8 июля на дом казака Емельяна Чепеля совершено разбойное нападение, причем ограблено около 3 000 руб[лей].

4) В с[еле] Безугловке, в ночь на 11 июля неизвестными злоумышленниками с целью грабежа совершено разбойное нападение на дом местного жителя Ивана Савченко, причем произведенными выстрелами из винтовок и револьверов последний убит. Злоумышленникам осуществить своего намерения не удалось благодаря крику жены Савченко, пробравшейся чрез чердак на крышу.

5) Близ хут[ора] Шурша по дороге из г[орода] Нежина в село Колесники 11 июля неизвестными злоумышленниками, открывшими стрельбу, убиты, возвращающиеся из г[орода] домой в свое имение, Петр Парпура и его кучер. К розыску преступников приняты меры.

6) В Дроздовских лесах 12 июля по проезжавшим чрез лес: начальнику V уч[астка] Гурчину и отряду вартовых неизвестными злоумышленниками была произведена стрельба из винтовок и пулемета. Участь одного из вартовых неизвестна. К розыску и задержанию преступников приняты меры.

Остерский уезд. 1) В с[еле] Зазимье 5 июля пятью неизвестными разбойниками совершено нападение на дом крестьянина Терентия Загуры, причем убиты: названый Загура, его жена Елена, невестка Ксения и тяжело ранены прислуга и пастух Гавриил Приходько.

2) В д[еревне] Скрипчин 7 июля во время розыска самогонки у местного жителя Михаила Миненки, последний на вопрос стражников: «где находится самогонка» ударил колом по голове стражника Адаменка, тяжело ранив последнего; Миненко с сыном Стефаном арестованы.

3) 11 июля при конвоировании из Остра в Черниговскую губернскую тюрьму арестантов Ячника, Отроха, Жорова, Величоша, Химича и Мазниченко, последние покушались совершить побег, причем все шесть арестантов убиты.

Сосницкий уезд. 1) В г[ороде] Соснице в ночь на 3 июля у местного жителя Петра Песика совершена кража сала, разной одежды и наличными деньгами 800 руб[лей], всего на сумму 8 000 р[ублей]. В краже этой заподозрены шесть человек цыган, к розыску и задержанию коих приняты меры.

2) Близ с[ела] Авдеевки в ночь на 4 июля на остановившихся на ночлег с семнадцатью подводами двадцати человек крестьян Новозыбковского уезда, везших хлеб из г[орода] Конотопа, напали злоумышленники в числе около десяти человек. Причем согнали их в одно место и, заставив поднять руки вверх, ограбили деньги и мануфактуру, всего на сумму 675 руб[лей]. Затем, убив выстрелом из винтовки случайно ехавшего нищего жителя с[ела] Бутовки Никиту Радченко, скрылись. Преступление это совершили Василий Шульга, Моисей Курпас и другие в числе девяти человек, которые задержаны.

3) В ночь на 8 июля в м[естечке] Новые Млины на ночевавших на площади жителей д[еревни] Остаповки Татьяну Михиленко и ее сына Григория напали неизвестные злоумышленники и, избив их, ограбили 940 руб[лей].

4) В ночь на 12 июля на ехавших из с[ела] Макошина в г[ород] Сосницу жителей названого города Николая Кутняго, Гершу Аерова, Мордуха Добкина и жит[еля] села Корюковки Моисея Хевелева и Зяму Злотникова напали четыре вооруженных, один винтовкой, а остальные три с револьверами, грабителя и ранив Хевелева в нос ограбили у последнего чемодан с платьем, у Кутняго около 800 руб[лей] у Добкина 67 руб[лей] и бумажник с метрическим свидетельством, у Аерова 1 195 руб[лей], серебряный портсигар и часы, и книжку с документами, и у Злотникова 800 руб[лей].

Стародубский уезд. 1) В с[еле] Павличах в ночь на 2 июля неизвестными злоумышленниками зарядом динамита взорван общественный дом, в коем помещалась семья местного священника Василия Бруевича. Дом полуразрушен и все находящееся внутри дома почти уничтожено, кроме того, легко ранен сын названного Бруевича.

2) В с[еле] Картушине 7 июля найден убитым неизвестно кем местный житель Василий Радченко. Дознанием установлено, что Радченко вечером 6 июля в нетрезвом виде произвел из винтовки стрельбу по домам местных жителей и кем-то из отражаемых нападением, был убит.

3) В г[ороде] Стародубе в ночь на 8 июля было совершено покушение на ограбление Захария-Елизаветинской церкви. Грабеж этот не удался благодаря сыну священника, поднявшему крик и задержавшему, вместе с подоспевшим вартовым Шелудкиным, известного вора Павла Бондаренко. При обыске у Бондаренко был найден револьвер системы «Наган» с пятью боевыми патронами.

Суражский уезд. 1) В пос[аде] Клинцах 11 июля от неосторожного обращения с оружием убит стражник Иван Медведев.

Губернский староста Высоцкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 104. – Арк. 82-87.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 6 СЕРПНЯ 1918

місто Чернігів

В средних числах июля в с[еле] Володьковой Девице Нежинского уезда немецкими властями, помимо украинских властей, под угрозой наложения на жителей этого села 100 000 рублей контрибуции, было собрано от населения девяносто винтовок и револьверов с небольшим количеством патронов, которые и хранились в помещении местной волостной управы, так как немецкие власти не принимали оружия до сбора полного, требуемого ими количества.

В ночь на 19 июля в помещение волостной управы ворвалась шайка вооруженных лиц в числе двадцати человек, и, под угрозой расстрела сторожей,

захватила все оружие и скрылась. Произведенными обысками у местных жителей оружие найдено не было и таковое, по агентурным данным, увезено шайкой подполковника Крапивянского, оперирующей в Дроздовских лесах и насчитывающей до шестисот человек. К поимке этой шайки приняты меры. О принятии мер к охране оружия немецкими властями не сообщалось ни уездному старосте, ни варте.

Об этом докладываю Вам, г[осподин] Министр.

И[сполнящий] д[олжность] губернского старосты Товстолес

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 78. – Арк. 108.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 31 СЕРПНЯ 1918

місто Чернігів

14 августа в 3 часа утра скопившиеся в лесах, окружающих село Воробьевку, большевистские банды из Гремяча и из-за Десны, войдя в соглашение с сочувствующими им жителями этого села, произвели внезапное нападение на германский пехотный отряд, расквартированный в названом селе на стоянку. Человек пятнадцать из германского отряда было убито, шесть ранено, из коих один умер, а остальные, отстреливаясь из ружей и пулеметов, отступили по направлению на село Костобобр и известили стоявшие там войска с артиллерией. Немедленно к селу Воробьевка были высланы орудия, которые и обстреляли как село Воробьевку, так и прилегающие леса, после чего утром в тот же день пехотные части снова заняли село Воробьевку.

На этот раз наступавшим германским войскам никакого сопротивления оказано не было, так как большевистские банды при первых выстрелах германских орудий в панике разбежались. Но так как при первом наступлении многие жители села Воробьевки деятельно помогали большевикам и зверски убивали спящих германских солдат, то германцы, войдя в село, зажгли его в нескольких местах, и почти все село сгорело; оставалось только сорок дворов; но 22 августа, вследствие полученного от высших германских властей распоряжения, и эти дворы сожжены. Вместе с дворами сожжены все гумна с урожаем, а урожай, оставшийся на полях, ныне германскими войсками реквизируется.

Во время перестрелки между большевиками и германскими войсками убито пятьдесят девять бандитов-большевиков и около десяти человек жителей села Воробьевки, принимавших участие в нападении. После сожжения села, жители села Воробьевки, члены семейств коих находятся в нападавшей большевистской банде, переселились за демаркационную линию в Гремяч, Очкин, хут[ор]

Шабловского и другие села, занятые большевиками. Об изложенном имею честь довести до сведения Вашего Высокопревосходительства.

Губернский староста Высоцкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 78. – Арк. 100.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 12 ВЕРЕСНЯ 1918

місто Чернігів

Доклад

В дополнение к представленным мною телеграфным сведениям о состоянии Черниговской губернии на 1 сентября, докладываю Вашему Высокопревосходительству, что за отчетный период наблюдалось некоторое повышение в настроении населения вообще. Поуездно настроение населения представляется в следующем виде:

В Черниговском, оперировавшие в пределах Нежинского уезда повстанческие банды, перебросили было свою деятельность в начале августа и в южную часть Черниговского уезда. 17 августа с[его] г[ода] чинами державной варты были получены сведения о том, что в районе Черниговского уезда образовался «военно-революционный комітет», подготовляющий вооруженное восстание населения с целью ниспровержения существующего строя и изгнания немцев, причем главным центром, группирующим банды, является с[ело] Жукотки. Тогда же были получены сведения, что первым днем выступления назначено 21 августа, в каковой день было предположено напасть на варту III и IV районов Черниговского уезда, а затем совершить нападение на гор[од] Чернигов.

По получении таких сведений, Черниговским повитовым старостою был командирован в село Жуковки командир резервной вартовой сотни, поручик Бродович вместе со своей сотней, который при содействии отряда немецких войск, задержал и арестовал следующих лиц, причастных к упомянутой организации:

1) Жителя д[еревни] Льговки Александра Мельника, принявшего на себя организацию повстанческих банд в районе Козлянской, Довжицкой, Слобинской и Антоновичской волостях.

2) Жителя с[ела] Жуковки Афанасия Романенко, помощника Мельника, намеченного начальником колонны, преследовавшей цель нападения на IV район варты.

3) Жителя с[ела] Довжика Семена Ланько, на обязанности которого лежала организация повстанческих банд в Довжицкой волости.

4) Жителя с[ела] Довжика Макария Варванца, помощника Ланько, намеченного начальником банды, предполагавшей совершить нападение на III район варты.

5) Жителя с[ела] Новых Белоус Кузьму Шарого, намеченного «казначеем комитета» и «уездным комиссаром».

6) Жителя с[ела] Старых Белоус сына пономаря, Ивана (фамилия коего пока не выяснена), главаря организации в своем селе.

7) Кондрата Барванца, намеченного руководителем банды, предполагавшей совершить нападение на город Чернигов.

Кроме поименованных организаторов и руководителей повстанческого движения, арестовано тридцать сем человек, причастных к повстанческим бандам. Из допроса арестованных выяснилось, что действиями их руководил «Черниговский губернский военно-революционный комитет». В связи с этим, 21 и 24 сего августа, в гор[оде] Чернигове был произведен ряд обысков, после которых арестованы: Рива Гордон, слушательница сельскохозяйственных курсов и мещанин Речицкого уезда Мордух Бабин, причем последний состоял заведующим выдачей главарям денег на организационные расходы.

В настоящее время чинами городской и повитовой варты и поручиком Бродовичем ведется энергичное расследование о деятельности раскрытой организации. Только тогда, когда дознание будет окончательно произведено, явится возможность представить по этому делу исчерпывающие данные, теперь же выяснено лишь следующее: в г[ороде] Чернигове находился «губернский военно-революционный комитет всеукраинской военно-революционной организации», а в Черниговском уезде «районные, волостные и сельские организации губернского комитета». Деятельность «губернского комитета» проявлялась пока в Халявинской, Слобинской, Козлянской, Довжицкой и Антоновичской волостях. Движением же в Салтыково Девицкой волости руководили, по-видимому, из Нежинского уезда.

Основная задача военно-революционной организации – борьба с немецкими войсками, ниспровержение существующего державного строя и восстановление советской власти на Украине. Для осуществления этой цели губернская организация наметила такой план действий: подлежавший приведению в исполнение 21-24 сего августа: одновременное нападение двумя бандами под руководством ныне арестованных Романенка и Макария Варвица, на III и IV районы варты, находящиеся в с[елах] Козел и Жуковке, а затем, совместное движение на г[ород] Чернигов, под командой и руководством этого же Макария Варвица и арестованного Кондрата Варвица. В Чернигове банда предполагала уничтожить городскую и повитовую варту, освободить из тюрьмы арестованных и совершить нападение на немецкую комендатуру.

Наиболее активным руководителем повстанческого движения был еврей, член «Черниговского губернского военно-революционного комитета», Борис Гутман, 19-22 лет, проживающий по Троицкой улице, в доме № 26, который

скрылся из своего дома через окно в тот момент, когда чины варты подходили к его дому со стороны улицы для производства ареста. Гутман ездил на собрание сельских представителей состоявшиеся в лесах, посылал курьеров в Гомель, Новгород-Северск и Остер с секретными поручениями и привозил на собрание лиц, выдававших себя за уполномоченных известного руководителя повстанческих банд – полковника Крапивянского.

Скрылся также еврей Лев Гандельман, 20 лет, входивший в состав «губернского комитета». В настоящее время в связи с ликвидацией организации, наступило успокоение и жизнь уезда постепенно входит в нормальную колею.

В Борзенском уезде настроение враждебное. Разбитые в Нежинском уезде повстанческие банды частью перекочевали в Борзенский уезд и здесь продолжают терроризировать более зажиточное население. Почти ежедневно происходят убийства и ограбления зажиточных крестьян. В местечке Ивангороде ограблена волостная земская управа более чем на 12 000 руб[лей]. В начале августа на границе Нежинского и Борзенского уездов подвергся задержанию и осмотру бандитами пароход «Минск», шедший из Чернигова в Макошино.

В Гомельском замечается повышенность в настроении населения. Ведется скрытая агитация против украино-германских властей. По ночам в небольшом количестве разбрасываются прокламации, призывающие население к восстанию. Идет глухое брожение, а особенно в северных волостях уезда, прилегающих к демаркационной линии, куда постоянно проникают большевистские банды, производящие вооруженные нападения и под угрозой расстрела призывающие местное население к открытому выступлению против существующего строя. Жители Носовичской и Марковичской волостей окончательно распропагандированы.

Тревожному настроению уезда в немалой мере способствуют сами немецкие войска, производящие в деревнях непомерные и неравномерные реквизиции продуктов и скота. Впрочем, следует отметить, что это обстоятельство не составляет исключительной характерной черты для Гомельского уезда, а наблюдается во всей Черниговщине. Местное немецкое командование неоднократно обещало упорядочить дело производства реквизиции. Если в этом направлении командованием и принимались кое-какие меры, то, во всяком случае, реальных результатов они не дали, так как воинские части, стоящие вдали от центра, продолжают в области реквизиций действовать по-старому. Население ропщет, часто обращается с жалобами, удовлетворять которые приходится с большим трудом.

В уезде с средины августа наблюдались активные выступления большевистских банд, являющихся в занятую нами часть уезда из-за демаркационной линии. Так, 12 августа банда в количестве двадцати пяти человек сделала налет на Столбунь с целью захватить вновь назначенного лесного объездчика. Банда собрала крестьян и объявила, что кто из них будет

сочувствовать украинской власти, тот будет немедленно расстрелян. Предводителем этой банды был Ковалев Роман. Того же числа другая банда в тридцать–сорок человек появлялась в деревне Антоновке с целью воспрепятствовать сбору урожая помещиком Бритовым. 13 августа в деревню Ашкинку под предводительством Демидова и Ковалева прибыл отряд в сто двадцать человек, который забрал сорок голов рогатого скота и захватил имущество, принадлежащее помещику Случановскому. Предводитель Демидов собрал крестьян, предлагал им присоединиться к отряду и призывал население к неподчинению местной власти, указывая, что он прибыл с целью освобождения крестьян от тяготеющего, по его словам, ига украинской власти, дарования им «свобод» и изгнания немцев.

Из Акшинки Демидов двинулся на деревню Дубровку и Скачек, которую занял в 12 часов ночи 13 августа. На следующее утро, Демидов обстрелял у деревни Скачек из пулемета подходивший к Акшину немецкий разъезд и сейчас же отступил по направлению к деревне Носимковичи, а часть его отряда скрылась в лесу, находящемся в двух с половиной верстах от Габровки по направлению к деревне Федоровке и Новиловке. Демидовский отряд имеет пять пулеметов при достаточном количестве патронов и каждый из его отряда вооружен винтовкой и сто пятьюдесятью патронами и револьвером. Некоторые имеют ручные гранаты.

Было установлено, что штаб Демидова находится в селе Полесье Гомельского уезда за демаркационной линией, где находится отряд в сто пятьдесят конных и двести пятьдесят пеших человек. Влево от Полесья находится отряд Кутузова, который расположен на Корме, Чехановке и Рогачеве, отряд этот имеет, кроме пеших, пулеметы и артиллерию. В большевистских бандах находится много крестьян д[еревни] Акшинки и Нисимовичи, жители которых явно сочувствуют выступлениям большевиков.

21 августа по получении сведений, что отряд бандитов во главе с известными бандитами: Демидовым, Романом Ковалевым и их штабом, находится в селе Носимковичах Покотской волости, была организована совместно с немецкими войсками облава, которая при приближении к Носимковичам, открыла ружейный и пулеметный огонь. Бандиты отвечали тем же. Бандиты сопротивлялись четыре часа, засев в домах, и сараях, почему последние были немцами сожжены. Потерь со стороны варты и немцев нет. Бандитов убито три, сгорело в огне шесть, несколько раненых скрылось. Банды были отбиты. Забрано немцами: семь пулеметов, двадцать одна лошадь, три ящика с винтовками, пятнадцать коробок разряженных пулеметных лент, патроны, запасное пулеметное дуло, чугунный котел, пятьдесят девять шашек, восемь сабель, склад с продуктами, две походных кухни и четыре крестьянские телеги с полной упряжью. Канцелярия бандитов была сожжена немцами.

В Городнянском уезде во второй половине августа раскрыты в Добрянке, Сновске и Дроздовице боевые объединенные организации большевиков и

социалистов-революционеров. Произведены аресты участников их, в числе других арестован судебный пристав Быструков, и[сполняющий] д[олжность] нотариуса Дорофеев и другие. В связи с ликвидацией организаций настроение населения спокойное.

В Глуховском уезде настроение населения в высшей степени тревожное. В пограничные села Янпольской и Марчихино Будской волостей продолжаются набеги красногвардейских банд. Обстрелы, грабежи, поджоги, насилия и убийства не прекращаются. В хут[оре] Михайловском и на ст[анции] Свесса германских войск имеется достаточно, но разведка поставлена слабо и предупредительные меры принимаются не в том масштабе, в каком это требуется текущим моментом. Руководимые и покровительствуемые большевистскими бандами жители сел Шатрищ и Юриновки прилегающего Новгород-Северского уезда, подвергают полному разорению находящийся в нейтральной зоне хутор Александровский Воздвиженского трудового братства.

Не прекращаются набеги большевистских банд на м[естечко] Янополь, где каждый набег сопровождается грабежами, порчей телефонных и телеграфных линий, разгромом правительственных учреждений. Из уезда в последнее время вывозятся за пределы Украины по направлению к селам Каменке и Шатрищам Новгород-Северского уезда хлебные продукты, отправляемые в Москву и др[угие] губернии Великороссии. Продукты вывозятся большею частью мешочниками, которые для того, чтобы обойти пограничный надзор, выскакивают из вагонов на перегоне между станциями Янполь и хут[ор] Михайловский и скрываются с продуктами в окрестные леса. В хут[оре] Михайловском с земель Терещенко немцами свезен озимый урожай, который они молотят и собираются увозить в Германию, мотивируя это тем, что урожай этот собран с полей, находившихся в нейтральной зоне или занятых большевиками.

В хут[ор] Михайловский и прилегающих к нему населенные пункты прибывают в огромном количестве беженцы, выселяемые из Великороссии в пределы Украины. Одна тысяча таких беженцев, холодных и голодных, с малолетними детьми, целыми неделями живут под открытым небом.

В Козелецком уезде настроение населения в связи с имевшим в Нежинском уезде повстанческим движением, тревожное. Вооруженные банды являлись в район сел: Держановки, Киселевки, Адамовки, Хрещатого и Будище, большевиками ведется усиленная агитация, преследующая пополнение банд; распространяются прокламации, главари разъезжают по селам и проводят своеобразную «мобилизацию» населения. Бандитами было арестовано много хлеборобов, часть которых зверски убита. Бандиты встречают значительную поддержку среди преступного элемента.

В Кролевецком уезде настроение более или менее спокойное.

В Конотопском уезде враждебность настроения не проявляется в заметных формах. Идет борьба с транспортированием чрез уезд из Великороссии оружия, предназначенного для повстанческих банд Черниговщины и Полтавщины.

В Новгород-Северском уезде настроение крайне угнетенное, в связи с имевшим место в первой половине августа наступлением большевиков на Новгород-Северск. Наступление это хотя и отражено, но, по слухам, в северной и восточной части уезда, за демаркационной линией, большевистские банды снова накопляются. Налеты большевистских банд продолжаются. В общем, положение этого уезда мало чем отличается от соседнего с ним Глуховского уезда.

В Новозыбковском уезде существенных перемен не наблюдается. Борьба с преступностью осложняется чинимыми со стороны немецких властей препятствиями в деле вооружения варты. Все полученное для вооружения варты уезда оружие забрано местным германским комендантом. Вооружение вартовых обставлено рядом формальностей, выполнение которых настойчиво требуется германским командованием. Так, принимаемые на службу вартовые за получением разрешения на право держания оружия должны являться в штаб дивизии; здесь они подвергаются осмотру, измерению роста, производству дактилоскопических снимков и т[ому] п[одобное] и результаты вносятся в соответствующие свидетельства, которые высылаются в управление варты лишь по прошествии 1 ½ – 2 недель. Приблизительно такие же препятствия в деле вооружения варты чинятся и в др[угих] уездах, в которых расквартированы части XLI германского корпуса.

В Нежинском уезде подробности общего положения представляются в следующем виде: еще с средины июня ходили слухи о существовании в уезде «военно-революционной организации» во главе с подполковником русской службы, уроженцем села Володькова Девица Нежинского уезда, Николаем Григорьевичем Крапивянским, но проверить эти слухи не представлялось возможным, так как варте не удалось найти никакой нити к раскрытию этой организации. Наконец, 28 июня в Чернигове был задержан неизвестный назвавшийся жителем с[ела] Вересочи Нежинского уезда, Иваном Самойловичем Безкоровайным. При задержании у Безкоровайного была отобрана прокламация «Нежинского военно-революционного комитета» о созыве съезда делегатов на 28 июня. В связи с арестом Безкоровайного были произведены обыски у жителей: села Синяков Шлагана (фельдшер) и села Дремайловки Глобы. Никаких доказательств о причастности Шлагана и Глобы к военно-революционной организации при обыске не обнаружено, найдено только по одному заряженному боевыми патронами револьверу системы «Наган». Шлаган и Глоба во время обыска задержаны не были и скрылись.

3 июля в местечке Монастырище Нежинского уезда, начальником III участка повитовой варты был задержан местный житель Иван Иванович Малеванный, из показаний которого и найденных при нем документов обнаружилось, что в Нежинском уезде действительно существует «военно-революционная организация», имеющая целью изгнания немецкий войск из Украины и ниспровержение существующего на Украине государственного

строя, что в этой организации участвует задержанный Малеваный и целый ряд лиц, перечисленных в найденной при нем записной книжке. Арестовать всех причастных к организации лиц не удалось, так как часть из них уже скрывалась. С этого времени, шайками человек пять–десять, начались в уезде убийства и ограбления хлеборобов.

12 же июля в Дроздовских лесах было нападение на отряд вартовых и начальника V участка Нежинской повитовой варты, причем отряд был обстрелян из винтовок и пулемета. Шайки мало-помалу начали соединяться и разрастаться в банды. 19 июля из помещения В[олодьково] Девицкой волости бандой было увезено собранное оружие (до девяноста штук). Убийство и ограбление хлеборобов в это время в уезде стало принимать массовый характер. Бесчинства банд начали принимать довольно серьезный характер: банда человек в двадцать пять–тридцать являлась ночью к хлеборобу и забирала его неизвестно куда. Ходили слухи, что хлеборобы закапывались живыми. В уезде началась повсеместная умышленная порча телефонной сети. Переловить банды при отсутствии необходимого количества военной силы и при слабом составе вартовых, ввиду перехода банд с места на место, скрывания по озимым посевам и лесам, и сочувствии местного сельского населения не представлялось возможным.

В ночь на 24 июля в Носовке были задержаны местные жители, скрывавшиеся до сего и подозреваемые в причастности военно-революционной организации: Андрей Малыш, Григорий Шуст и Андрей Хваль, из которых у последнего при обыске найдено удостоверение подписанное начальником штаба Нежинского района «военно-революционной организации» подполковником Крапивянским о командировании Хваля в Конотопский уезд для установления связи с местными организациями. Во время допроса Малыша, Шуста и Хваля, житель Носовки Никифор Исидоров Криворот агитировал на базаре в Носовке за нападение на участок варты, где допрашивались арестованные, был задержан и вместе с ранее арестованными Малышем, Шустом и Хвалем был отправлен в село Володьковую Девицу в распоряжение стоявшего там с отрядом германского коменданта, по приказанию которого все и были там расстреляны.

Как будто бы в отместку за это, в ночь на 29 июля на квартиру начальника II участка Нежинской повитовой варты в Носовке, бандой человек около двухсот совершено вооруженное нападение, причем убиты: начальник участка Соколов и девять вартовых. После нападения банда ушла по направлению к лесам. По поступившим донесениям от сельских старост явствовало, что банда Крапивянского скрывается в лесах района Синяки – Володькова Девица – Носовка – Мринь – Плоское – Мыльники, откуда совершают набеги на села. В селе Плоском был ограблен кассир с общественными и церковными деньгами, испорчена телефонная сеть, взят находящийся около церкви чугунный котел до десяти ведер и ограблены жители. Все награбленное свозится в леса.

После нападения на Носовку, Нежинским повитовым старостой было послано германскому районному коменданту отношение с просьбой для водворения порядка в уезде поставить во все становые квартиры германские отряды и принять меры к охране города, так как были получены сведения, что банды перешедшие из Носовки в Володьково Девицу, после разгрома В[олодьковой] Девицы намерены идти в город. 6 августа отряд повстанцев в двести с лишним человек совершил набег на Веркиевку. Находившийся в Веркиевской экономии отряд вартовых I участка, во главе с начальником Бочковским и отрядом офицеров, охранявший экономию, вступили с повстанцами в бой. В бою убиты начальник участка Бочковский, пять вартовых и четыре офицера из отряда. Кроме того, ранены трое вартовых и два офицера и зверски убито несколько частных лиц.

По получении в Нежине сведений о происходящем в Веркиевке, туда были отправлены на помощь вартовым и офицерам отряд вартовых повитовой варты, черниговский конный отряд и две роты немцев с которыми бандиты вступили в бой. После нескольких залпов и обстрела повстанцев из пулеметов последние рассеялись, а отряды, подобрав несколько убитых вартовых и забрав раненых, с захваченными пленными бандитами, возвратились в Нежин. Потери в последнем столкновении выразились: убит один вартовой и ранены один вартовой и два германских солдата, повстанцы же потеряли человек около пятидесяти. Сведения из уезда в это время уже не получались, так как 1) телефонная сеть везде умышленно была испорчена, 2) начальники участков варты, ввиду невозможности при наличии небольших отрядов вартовых противостоять нападениям банд, переехали в город со всеми вартовыми. В это же время в уезде началось избиение хлеборобов не успевших уехать в город.

В ночь на 9 августа, банда Крапивянского, ободренная успехом в Носовке, напала на город с двух сторон двумя группами. Первая группа, пробравшись садами и огородами, ворвалась в помещение штаба нежинского повитового коменданта, разбросала там все дела и документы, а затем бросилась на помещение канцелярии повитового старосты и штаба Нежинской повитовой державной варты. В помещении в это время находилось несколько человек вартовых и начальник повитовой варты Н. А. Кобец. Вартовые во главе с начальником начали отстреливаться и, несмотря на все усилия банды (в помещение бросались бомбы и все время помещение обстреливалось из винтовок) ей не удалось взять помещение и при помощи подошедшего германского отряда она была отогнана. Вторая группа напала на железнодорожную станцию, убила несколько служащих и пассажиров, и ограбила железнодорожную кассу. Укрепиться на станции банде не дал подошедший в поезде эшелон германских солдат. Из вартовых черниговского отряда и германцев во время нападения никто не пострадал. У черниговцев бандой захвачен один пулемет. Точные потери бандитов установить невозможно, так как они забрали почти всех своих убитых и раненых.

Германскими войсками сейчас же после поимки в городе было расстреляно семь бандитов. После отражения банды скрылись, по всей вероятности, в Синяковских или Мыльниковских лесах; установить же точно путь их отступления, за отсутствием сил, не удалось. В период времени с 10 августа активных действий со стороны банд не было.

В борьбе с бандитами принимают участие как германские войска, так и чины варты, посылаемые в уезд для розыска и поимки их. В последнее время к этой работе привлечены также успевшие сформироваться добровольческие отряды из хлеборобов. В села Талалаевку и Бузугловку ездил отряд черниговцев, которыми было арестовано пятнадцать бандитов, из коих одиннадцать человек немецкими войсками расстреляно. В селе Синяках начальником варты V района задержано два бандита из числа участвовавших в нападении на город Нежин, и установлена причастность в нападении двадцати двух человек из числа жителей села Синяков. В ночь на 23 августа отряд вартовых был послан в село Крапивна, где ему удалось задержать и доставить в Нежин восемь бандитов. 24 августа в с[еле] В[олодьковой] Девице отрядом полковника Ветренко задержано пять бандитов, которые и расстреляны на месте. В местечке Монастырще арестовано десять человек, о которых производится расследование. В другой раз там же задержано двадцать пять бандитов, которые переданы немецким войскам. По распоряжению последних из числа арестованных расстреляно восемь человек.

Германскими властями в Володьковой Девице был произведен обыск дома Крапивянского, который, впрочем, не дал никаких результатов. Местные жители, в большинстве случаев, продолжают подстрекаться бандитами к открытому восстанию, но в последнее время, благодаря посылаемыми германскими властями отрядам на места, страсти понемногу ослабевают. Низшие слои крестьянства, подстрекаемые повстанцами Крапивянского и силою вербуемые в банды, настроены крайне враждебно, особенно по отношению к немецким войскам. Благомыслящий класс, наоборот, настроен враждебно против бандитов, приведших уезд в состояние полной анархии.

В Остерском уезде настроение сравнительно спокойное. Широкой агитации, проповедывающей большевистские лозунги, не наблюдается. Отдельные лица, агитирующие в большевистском направлении, немедленно арестовываются. В общем, население уезда относится к власти доверчиво, старясь оказывать поддержку порядка. По-видимому, населению надоел беспорядок и произвол, царивший во время хозяйничанья в уезде большевиков, и оно постепенно вступает на путь политического оздоровления.

В Путивльском уезде настроение тревожное, особенно в районе Крупецкой и Шалыгинской волостей. Демаркационная линия нарушается. Большевистские банды продолжают делать набеги, грабежи не прекращаются.

В Рыльском уезде настроение угнетенное ввиду близости большевистских банд, продолжающих нарушать демаркационную линию и по-прежнему совершающие грабежи и убийства мирных жителей.

В Суражском уезде политическая атмосфера сгущается. Этому в значительной мере содействуют провокационные слухи о перевороте, который, якобы должен скоро произойти. Слухи эти доносятся, надо полагать, из Великороссии. Это обстоятельство очень отзывается на низших служащих правительственных учреждений, весьма восприимчивых к подобным слухам. Вторжение большевиков и красногвардейцев происходят почти ежедневно. Население терроризировано, боится проявлять какую-либо деятельность и оказать помощь власти. Все поступившие в варту лица служат под непрекращающимися угрозами со стороны набегающих банд.

Нормальный ход сельскохозяйственных работ в значительной мере нарушен обильными дождями, выпадавшими в течении всего августа месяца и препятствовавшими уборке хлеба и трав. Несмотря на сбор нового урожая, в продовольственном вопросе, стоящем во вверенной мне губернии вообще остро, не наблюдается существенных изменений к лучшему. В особенности плохо обстоит дело с продовольствием в городах. Наряды почти не выполняются вовсе. Изложив в общих чертах сведения о настроении Черниговской губернии, считаю необходимым отметить наиболее выдающиеся происшествия, имевшие место в губернии за отчетный период на 1 сентября.

Черниговский уезд. 1) В г[ороде] Чернигове 10 августа в квартиру служащего при лесопильном заводе Урина и Уринсона – Эли Каплана явились пять вооруженных неизвестных лиц и потребовали денег, но, получив отказ, произвели обыск и ничего не взяв, ушли.

2) В деревне Смолиговке в ночь на 4 августа двумя вооруженными грабителями совершено нападение на дом Давиденко и ограблено у него 710 руб[лей]. Дознанием установлено, что преступление это совершено крестьянами Феодором и Павлом Москаленко.

3) 8 августа, вышедший из г[орода] Чернигова в г[ород] Новгород-Северск пароход «Минск», близ села Блистова был задержан вооруженною бандою до тысячи человек, причем один из бандитов, призывая пассажиров к спокойствию назвал себя «патриотом Украины» полковником Сидоренко, произвел у пассажиров проверку документов. Проверкою было выяснено, что в числе пассажиров ехали четыре офицера и один повитовый комендант. Все эти лица были объявлены арестованными и сняты на берег. Из принадлежащих пассажиру Мительману нескольких ящиков вина, Сидоренко взял один ящик за плату по счету.

4) В с[еле] Горбове 10 августа около 10-11 часов вечера в доме местного жителя Авраама Черняка зашло трое неизвестных лиц, вооруженных револьверами и, под угрозой лишить жизни, приказали Черняку не прессовать для германских войск сына и затем ушли. К розыску злоумышленников приняты меры.

5) В дер[евне] Комаровке в ночь на 11 августа от неизвестной причины произошел пожар, которым уничтожен навес и сарай с домашними животными крестьянина Иосифа Мокрогуза, причинено убытка на 10 800 руб[лей].

6) В с[еле] Жукотке в ночь на 14 августа расстреляны местные жители Кирилл Ступак, Петр Кубрак и Лука Шемендюк. Преступление это совершено однодеревенцами Трофимом Гавриленко, Яковом Климком, Емельяном Полешко, Карпом Бровачем и Максимом Климком, которые вступив в повстанческую банду и организовав таковую в Жукотке и его окрестностях, по приходе в Жукотку немецкого и украинского отрядов, скрывались в лесу, а после ухода отряда в Чернигов они явились и расстреляли названых лиц, заподозрив их в даче властям списка лиц, организовавших повстанческое движение и добровольно ушедших в банду повстанцев. Приговоренный же повстанцами к расстрелу Иван Пархомець, легко раненый в голову, бежал в Чернигов.

Борзенский уезд. 1) В с[еле] Малой Загоровке, выпавшим 29 июля градом выбито 600 десятин озимых и яровых посевов, убытка пока причинено до 1 300 000 руб[лей].

2) На хут[оре] при железнодорожной ст[анции] Дочь в ночь на 3 августа неизвестные злоумышленники напали на дом Михаила Вдовика и, ранив его жену, ограбили 100 руб[лей].

3) В с[еле] Красиловке в ночь на 3 августа неизвестным злоумышленником выстрелом из револьвера убит в своей квартире Артем Руденко. К розыску и задержанию преступника приняты меры.

4) В с[еле] Шаповаловке в ночь на 10 августа неизвестные злоумышленники, оторвав железный прогон у окна местной волостной земской управы, вошли в помещение и захватив сундук с деньгами, подлежащими к выдаче в пособие солдаткам, скрылись. Пустой сундук найден в саду Федора Немченко.

5) Близ с[ела] Буромки в ту же ночь неизвестными разбойниками убит местный житель Павел Савченко.

6) В с[еле] Печах в ночь на 13 августа шайка грабителей, разбив окно, проникла в дом казака Павла Денисенко, угрожая оружием, забрали 3 700 руб[лей], два пуда сала и хлеб, а затем перешла к его брату Дорофею Денисенко, проживающему в другом дворе, у которого ограбила 300 руб[лей].

7) В хут[оре] «Хлины» в ночь на 13 августа неизвестными злоумышленниками совершено вооруженное нападение на дом Григория Клипы, разбив окно, проникли в дом, и, угрожая оружием, потребовали выдачи денег, получив таковые, один из злоумышленников потребовал еще золото, но услыхав шум на хуторе, скрылись. К розыску грабителей приняты меры.

8) В ночь на 14 августа неизвестными разбойниками убит ехавший на своей подводе председатель Стрельницкого союза хлеборобов Серик.

9) В м[естечке] Ивангороде 16 августа у еврея Авраама Болотина неизвестными вооруженными лицами ограблено 270 руб[лей] деньгами и вещей на 1 500 руб[лей].

10) Там же в ночь на 17 августа неизвестными злоумышленниками совершено нападение на дом местного жителя Семена Канюка, причем ранив последнего, ограбили 2 000 руб[лей] и самовар.

11) В ночь на 18 августа неизвестными злоумышленниками совершено нападение на хутор близ г[орода] Борзны Андрея Шульги, связав последнего, ограбили около 1 000 руб[лей] и разное имущество, которое увезено грабителями на подводах.

12) 18 августа неизвестные напали на дом Андрея Черноного, живущего на хут[оре] близ м[естечка] Ивангорода и, захватив последнего, убили его и скрылись.

13) На хут[оре] «Тростянская Дубина», принадлежащий Сергею Матяшу, в ночь на 19 августа пятью неизвестными злоумышленниками совершено нападение, причем убив Матяша и, произведя в доме полный разгром, ограбили два револьвера и около 2 000 руб[лей] денег скрылись.

14) В м[естечке] Ивангороде днем 23 августа неизвестным злоумышленником из местной волостной управы во время нахождения там восьми служащих и четырнадцати человек местных селян, ограблено 12 000 денег, шесть бланков паспортов и пять чистых бланков удостоверений, подписанных по требованию бандита председателя управы.

Глуховский уезд. 1) На хут[оре] Васином в ночь на 29 июля из имения помещицы Ольги Постельниковой бандой красногвардейцев похищены три лошади.

2) Близ с[ела] Шкирмановки 29 июля на лесопильный завод Макария Тимошенко, в отсутствие последнего, явились два неизвестных вооруженных разбойника и, ограбив 2 000 руб[лей] денег, лошадь, масло, сахар и другое имущество, скрылись. К розыску грабителей приняты меры.

3) В д[еревне] Дорошевке 6 августа в дом местного жителя Фомы Каштана зашли четыре вооруженных злоумышленника и ограбили 2 960 руб[лей] денег и разное имущество на 4 940 руб[лей].

4) Там же того же числа ими же ограблено у Ивана Журавля 245 руб[лей] и вещей на 3 028 руб[лей].

5) 10 августа на перегоне «Заруцкое – Крупец» большевистскими бандами взорван железнодорожный мост.

6) 11 августа жители с[ела] Березы Иван Шкурка и Павел Багута напали на возвращавшегося из Глухова в м[естечко] Марчихину Буду Гавриила Лазовского и ограбили у него 25 пуд[ов] сахарного песку и лошадь с повозкой. Ограбленный сахар обнаружен у Трофима Полевика, а лошадь найдена в лесу.

7) 12 августа совершен налет на м[естечко] Янполь шайкой красногвардейцев в числе двухсот человек, которые после боя с германцами отступили, оставив пулемет. Одновременно бандиты, заняв с[ело] Палеевку, обстреляли с[ело] Усок. Находившийся там отряд немцев заставил бандитов бежать из Палеевки, оставив два пулемета и орудие.

8) В г[ороде] Глухове 12 августа вартовый Иващенко на почве ревности выстрелом из винтовки ранил девицу Сизову. Потерпевшая помещена на излечение в местную больницу.

9) Близ хут[ора] Маньковщины 16 августа бандитами убиты два немецких солдата. Преступники задержаны.

10) В с[еле] Зазирках 23 августа семью вооруженными бандитами совершено разбойное нападение на имение генерала Глазенапа, причем ограблено 3 000 руб[лей] деньгами и имущества на 1 000 руб[лей]. К задержанию бандитов приняты меры.

Городнянский уезд. 1) На хут[оре] Купихи 3 августа казаками Городнянской повитовой сотни убит крестьянин Аггей Купа, 60 лет.

2) В д[еревне] Маслаковке в ночь на 4 августа неизвестными злоумышленниками совершено вооруженное нападение на дом кассира лавки местного потребительного общества Борисенко, коему нанесены легкие раны, последний, выбежав на улицу, стал кричать о помощи, почему грабители, не осуществив своего намерения, скрылись.

3) В м[естечке] Ловини в ночь на 5 августа четырьмя злоумышленниками совершено вооруженное нападение на дом Груздева, ограбили его на 100 руб[лей] деньгами, скрылись. Один из опознанных грабителей – местный житель Марк Бобровик, будучи задержан и доставлен в арестное помещение варты в м[естечко] Репки, в ночь на 7 августа пытался бежать от сопровождавшего Малышева, но после трехкратного предупреждения двумя выстрелами из винтовки убит наповал. К выяснению и розыску остальных грабителей приняты меры.

4) В пос[аде] Сновске 6 августа пять немецких солдат, встретив ехавшего на повозке Свирида Росика, предложили ему на немецком языке ехать с ними за сыном в с[ело] Кучиновку, но Росик не понял их и по поехал дальше. После этого немецкие солдаты, стали кричать по-немецки «стой» и когда Росик не обратил внимание и продолжал ехать, немцы произвели из винтовок три выстрела и одним из них ранили Росика в затылок.

5) В д[еревне] Гвоздиковке 7 августа был задержан по подозрению в краже крестьянин той деревни Михаил Верик, который после причиненных ему толпой крестьян побоев сознался в кражах и указал на своих соучастников крестьян с[ела] Старых Борович – Андрея Могильного, Якова Лапицкого и Савостьяна Ведюна. Последним по задержании толпой также были нанесены побои, от которых Могильный на другой день скончался.

6) В пос[аде] Сновске в ночь на 9 августа к мещанину Гдале Журбину подошли жители того же поселка Федор Антонцев, Берко Шубов и Георгий Шитце и, угрожая револьверами, потребовали выдачи им 1 500 руб[лей], но когда он предложил им только лишь 1 000 руб[лей] грабители подняли шум, требуя условную сумму, благодаря которому вышла из дому Эстер Лифшиц и

стала кричать о помощи, после чего злоумышленники скрылись. Два грабителя – Антонцев и Шубов задержаны, а к розыску третьего Шитце приняты меры.

7) Близ д[еревни] Куликовки в ночь на 9 августа на ночевавшего в своей пасеке жителя с[ела] Тупичева Емельяна Ляха напало пять человек злоумышленников, из коих трое ограбили у него 100 руб[лей], а двое остальных унесли улей пчел. В преступлении этом заподозрены крестьянские парни с[ела] Куликовки: Булава, Потапенко, Андрей и Родион Козлы, которые задержаны.

8) В с[еле] Большом Злееве в ночь на 21 августа четверо неизвестных вооруженных злоумышленника разбив окно проникли в дом Ильи Бовды и ограбили около 3 000 руб[лей] наличными деньгами.

Гомельский уезд. 1) 26 июля на дороге Гомель – Марковичи четырьмя вооруженными бандитами в масках ограблены проезжавшие торговцы-евреи в числе двенадцати человек, у коих отобрано 4 305 руб[лей] денег и четыре ведра спирта. К розыску и задержанию грабителей приняты меры.

2) В ночь на 29 июля вооруженною бандою анархистов до двадцати человек ограблена касса сенопресовального завода «Глушецка», расположенного в Дятловичской волости, а также разгромлено и расхищено движимое имущество. К розыску и задержанию грабителей приняты меры.

3) 29 июля на шоссе Чернигов – Гомель у ст[анции] Климова неизвестными бандитами ограблены проезжавшие евреи: Лаевский, Туровский и раввин Шнеерсон, причем у них отобрано 2 500 руб[лей] денег. Один из грабителей при преследовании убит немецкими солдатами. К розыску и задержанию остальных приняты меры.

4) В г[ороде] Гомеле 30 июля вблизи линии ж[елезной] д[ороги] немецким патрулем задержан и избит душевнобольной студент Ганюкевич, который в тяжелом состоянии помещен на излечение в больницу.

5) В с[еле] Потоке в ночь на 8 августа банда большевиков около пятидесяти человек напали на волостную земскую управу и обстреляв находившихся там шестерых вартовых. Из них бандитами захвачен вартовой Сосоев и увезен в с[ело] Полесье, где он после трехдневных истязаний скончался. Тогда же при обстреле управы ранен вартовый штабс-капитан Каменцев.

6) В хут[оре] Жеребном 13 августа крестьянином Федором Старченко из мести убит полевой сторож Кирилл Жихарев.

7) По заявлению управляющего имения «Акшина» помещика Случановского, Валериана Смолича, в ночь на 14 августа на это имение напала шайка бандитов, предводительствуемая Романом Ковалевым и забрала тридцать одну корову, девять лошадей, двенадцать гусей, восемь уток, тридцать восемь кур, 20 фунтов масла и 1 пуд свежего сыру, а также лично принадлежащее Смоличу костюм и белье, после чего скрылись, предварительно арестовав управляющего Смолича, которому случайно удалось бежать. К задержанию приняты меры.

8) В предм[естье] Новобелица 14 августа убит частновладельческий вартовой конвоируемым арестованным, отнявшим у вартового револьвер. Задержанный убийца бежал из германской комендатуры. К задержанию его приняты меры.

9) В г[ороде] Гомеле 14 августа в квартиру Иоселя Берима вошло шесть–восемь вооруженных неизвестных злоумышленников и, произведя грабеж денег и вещей на сумму 12 035 руб[лей], скрылись. К розыску грабителей приняты меры.

10) Там же 16 августа в квартиру Юзефа Юшкевич вошли: Николай Якименко, Мария Фридрикс, Мария Мацкель и четыре неизвестных и ограбили 4 622 руб[лей] денег. Первые три грабителя задержаны, а к розыску остальных приняты меры.

11) В ночь на 17 августа скорый пассажирский поезд, шедший из Гомеля в Киев, от положенного на рельсы пироксилинового патрона на 15 версте от Гомеля, потерпел крушение; убито шесть, ранено восемь человек.

12) В д[еревни] Пенчин 18 августа убит крестьянин Дмитрий Максименко. Убийство это совершено женою Максименко Александрой и сожителем ее Максимом Коржевым, который скрылся. Александра Максименко местными жителями была сильно избита и помещена в Уваровскую больницу на излечение.

13) Близ с[ела] Поколюбич в ночь на 19 августа на проезжавших из гор[ода] Гомеля в м[естечко] Ветку жителей г[орода] Гомеля Константина Шпака, Константина Акинчица, Игнатовича и Голубовича тремя неизвестными злоумышленниками совершено нападение, причем ограблено у них 2 954 рубля денег и вещи, после чего скрылись. К розыску и задержанию грабителей приняты меры.

14) Близ г[орода] Гомеля 19 августа на проходной пристани задержан Моисей Чернин, у которого обнаружено 23 525 рублей украинскими фальшивыми билетами.

15) В с[еле] Новых Юрковичах 19 августа крестьянином Борковским выстрелом из револьвера убит помощник начальника района VIII участка Франковский. К розыску преступника приняты меры.

16) 26 августа вечером на шедший из гор[ода] Гомеля на Чечерск пассажирский пароход «Бесяд», между урочищами Крыса и Городовка, совершено нападение шайкой бандитов в двадцать–тридцать человек, вооруженных пулеметом, винтовками и револьверами, причем ограблено у пассажиров 30 000 рублей. К розыску и задержанию преступников приняты меры.

17) В г[ороде] Гомеле в ночь 27 августа задержаны Михаил Бобров и Анфим Ларченков, причем у первого отобраны документы членов группы анархистов-коммунистов гор[ода] Брянска, а у последнего – четыре револьвера, семьдесят два патрона, ручная бомба, маска и два подложных паспорта. Бобров и Ларченков переданы немецкой комендатуре.

Козелецкий уезд. 1) В хут[оре] Оксаковке в ночь на 3 августа в своем дворе обнаружен труп убитого местного жителя Данила Панченко, 71 года, как выяснено неизвестными разбойниками у Панченко ограблено 3 400 рублей денег и разных вещей на 3 200 рублей.

2) Между с[елами] Чемером и Держановкой 6 августа обнаружен труп убитого бандитами жителя с[ела] Держановки Владимира Трухана.

3) В хут[оре] Павловке в ночь на 8 августа неизвестными злоумышленниками убит Николай Лебеда, у которого ограблено 1 000 руб[лей] денег.

4) В селе Бранице в ночь на 11 августа жителями того села Андреем Клочком, Яковом Коношом и сыном последнего совершено нападение на дом Степана Опенько, ограблены и ранены Опенько и его жена. Задержанные Клочок и Яков Конош немецкими войсками расстреляны, а сын Коноша скрылся.

5) 11 августа между Держановкой и Киселевкой обстрелян пулеметным огнем украинско-германский разъезд. Мост в Киселевке взорван бандой. Разъезд отступил от Чемера. Немецкий броневик обстрелял и убил одного бандита в районе Чемера.

6) В ночь на 12 августа в м[естечке] Кобыжче убит повстанцами управляющий Главчинский. 7) В м[естечке] Кобыжче в ночь на 12 августа неизвестными злоумышленниками убит местный житель Аверкий Степкий, 35 лет.

8) В с[еле] Коптях в ночь на 13 августа неизвестным злоумышленником брошена бомба под проезжавший германский броневик. Возле Бобровицы испорчен железнодорожный путь. Шедший 13 августа из Киева почтовый поезд № 18 потерпел крушение, причем один убит и ранено около десяти человек.

9) В г[ороде] Козельце в ночь на 15 августа бандитами убит исполняющий должность начальника варты Лихота.

10) В хут[оре] Шаповаловке в ту же ночь неизвестным преступником в квартиру учителя Дзюбенко брошена бомба, взрывом которой последний убит. К розыску преступника приняты меры.

11) В с[еле] Ядловке, в ночь на 16 августа вооруженными преступниками около десяти человек ограблена касса местной волостной земской управы на 6 000 руб[лей]. К розыску грабителей приняты меры.

12) В с[еле] Песках 29 августа неизвестными злоумышленниками убит местный житель Иван Иванько. К розыску злоумышленников приняты меры.

13) В м[естечке] Кобыжче в ночь на 30 августа в своей квартире бандитами убит старший вартовой Труш. Один из бандитов опознан. Приняты меры к задержанию остальных.

Конотопский уезд. 1) В г[ороде] Конотопе в ночь на 31 июля неизвестными злоумышленниками совершено вооруженное нападение на дом еврея Лейбы Рабиновича, причем ограблено 283 р[ублей] денег.

2) Близ ст[анции] Конотоп в ночь на 3 августа у Абрама Козулина неизвестными злоумышленниками ограблено 600 руб[лей] и серебряные часы.

Произведенным розыском один из грабителей задержан и оказался жителем с[ела] Шаповаловки Лаврентием Медведевым. Разыскивая остальных грабителей, начальник варты Созановский, помощник его Жуков и старший вартовой Шкода, переодетые с пустыми корзинами, проезжали с вокзала мимо места ограбления Козулина, причем из переулка «Зеленча» выскочило пятеро неизвестных злоумышленников и, угрожая револьверами, набросились на чинов варты, но последние открыли по ним стрельбу и одного ранили в голову, который оказался Гавриилом Глубоковым, причем во время перестрелки злоумышленником ранен вартовой Шкода.

3) В с[еле] Курень 4 августа местными жителями Николаем Роговым, Иваном Гутерем и беженцем (фамилия не выяснена) во время гулянья выстрелом из револьвера ранен Петр Гричик и Евдокия Папоротина.

4) В с[еле] Жолдоках 11 августа при задержании неизвестных лиц тяжело ранен вартовой Корженко, 23 лет.

5) В с[еле] Поповке в ночь на 12 августа неизвестными злоумышленниками выстрелом из винтовки убит местный житель Федор Сивер, 60 лет. К розыску злоумышленников приняты меры.

6) Близ хут[ора] Новоселовки 14 августа вартовыми задержаны пять подвод с оружием, следовавших из Великороссии в Нежин для вооружения повстанческих банд. При задержанных подводах было пять подводчиков и проводник, которые при приближении чинов варты бросились бежать. При задержании одного убегавшего последний направил на вартового револьвер, но вартовой винтовкой ударил по револьверу, причем последовал выстрел, ранивший в голову неизвестного, от чего последний умер того же числа. Задержаны – еврей Израиль Рябенький и смертельно раненый, с удостоверением прилукской городской милиции на имя Федора Серебренникова, в действительности же, по удостоверению Рябенького, организатор восстания Серик из Нежинского уезда. Фамилии всех скрывшихся подводчиков выяснены и к задержанию приняты меры.

7) В г[ороде] Конотопе в ночь на 15 августа у местной жительницы Марии Черноморуевой неизвестными лицами ограблено 89 руб[лей] 35 коп[еек]. К розыску грабителей приняты меры.

8) В с[еле] Красном 15 августа обнаружен труп жительницы названного села Надежды Жучей, 70 лет, удушенной в своем сарае с целью грабежа. В преступлении этом заподозрены родственники ее.

9) В г[ороде] Конотопе в ночь на 19 августа в гостиницу «Центральная» явились казаки I сотни украинского коменданта Иван Страхов, Евстафий Козлов и Ананий Пижук и, назвавшись вартовыми Конотопской варты, произвели обыск в номерах гостиницы, причем в номере, занятом Мордухом Райцисом с женою уворовали золотые дамские часы, браслет с бриллиантами стоящие 1 500 руб[лей]. 10) Близ села Поповки 19 августа обнаружен труп убитого жителя названного села Даниила Панюты, 73 лет. К выяснению убийц приняты меры.

Кролевецкий уезд. 1) В с[еле] Божок в ночь на 10 августа пятью неизвестными вооруженными лицами ограблен местный житель Савва Дячек на 2 000 рублей. К розыску и задержанию грабителей приняты меры.

2) В с[еле] Собичах в ночь на 10 августа неизвестными злоумышленниками ограблен местный житель Мойсей Шапиро на 900 рублей. К розыску грабителей приняты меры.

3) В хут[оре] Новеньком в ночь на 12 августа шестеро неизвестных злоумышленников напали на местного жителя Сергея Бобака и ограбили у последнего 900 рубл[ей] денег. К розыску преступников приняты меры.

4) В г[ороде] Кролевце, в ночь на 15 августа четырьмя вооруженными грабителями совершено покушение на ограбление местного жителя Давида Дазелева; грабители ворвавшись в дом и скомандовав «руки вверх», потребовали уплаты какой-то контрибуции 25 000 рублей, но благодаря поднятому крику, грабители, не осуществив своего намерения, скрылись.

5) В с[еле] Морозовке в ночь на 16 августа пятью вооруженными злоумышленниками ограблен местный житель Афанасий Дубина на 6 500 рублей. К розыску преступников приняты меры.

6) В хут[оре] Дейнечино в ночь на 19 августа шайкой преступников в числе восьми человек совершено вооруженное нападение на дом местного жителя Афанасия Качуры, причем убили последнего и ограбили до 1 000 рублей денег. Все преступники задержаны, за исключением одного Быстренко.

Новгород-Северский уезд. 1) В дачах сел Роговки и Каменской Слободы выпавшим 29 июля градом уничтожены почти все яровые посевы и сильно повреждены травы и рожь местных жителей, чем причинен огромный убыток.

2) Близ с[ела] Будище в ночь на 31 июля неизвестными злоумышленниками ранен и ограблен житель с[ела] Бучек Иван Космач.

3) Близ дер[евни] Лизуновки в уроч[ище] «Черныш» 4 августа найдены убитыми евреи Абрам и Залман Фрумкины. В убийстве этом заподозрен Андрей Количенко.

4) В ночь на 7 августа в хут[оре] «Караси» большевистские разбойничьи банды напали на квартиру начальника варты и вартовых III района. Нападение отбито вартовыми, преследовавшими разбойников до Воробьевой Буды.

5) 8 августа бандитами с[ела] Кролевецкой Слободки, захвачен и расстрелян начальник III района варты Фаевцов и сопровождавший его вартовой Седен.

6) 9 августа на железнодорожной ст[анции] Узруй большевиками взорван железнодорожный мост.

7) 11 августа германцами сожжено село Кролевецкая Слободка, жителями которой убиты начальник района Фаевцов и вартовой Седен.

8) 11 августа вечером к проходившему мимо Троицкой рощи казаку штаба украинского коменданта Евгению Евгоровскому подошел какой-то молодой человек и попросил закурить, затем произведенным выстрелом из револьвера ранил Егоровского в руку.

9) В хут[оре] Поповке в ночь на 12 августа совершено разбойное нападение на канцелярию начальника II района и казарму вартовых. В то время, когда команда собиралась сесть на лошадей и произвести облаву леса, находящегося в урочище Черныш, из леса по хут[оре] Поповке было дано два залпа из винтовок.

10) В с[еле] Ковпинке 13 августа неизвестными разбойниками убита еврейка Цира Пейсахович, 50 лет.

11) 14 августа по дороге из с[ела] Машева в м[естечко] Орловку казаки Борис Мануйленко, Николай Буханцов и кухарка Евгения Дедовская-Ярохова напали на проходивших по улице крестьян Ефима Кобзаря, Никиту Шульгу и мещан Давида Салиты и Трофима Нищока и ограбили у них 500 руб[лей] денег, две пары сапог, овес и коровье масло. Грабители задержаны и заключены под стражу.

12) В урочищах колонии «Андреевка» 16 августа жители с[ела] Костабобра Федор и Павел Мацюки проспорили между собой из-за межи, во время которой первый нанес Мацюку косою настолько сильную рану в шею, что он чрез 5 минут скончался.

Новобызовский уезд. 1) В г[ороде] Новозыбкове 25 июля двумя неизвестными злоумышленниками ограблен местный житель Иван Колодочкин, причем ими взято 3 500 руб[лей] и серебряные часы.

2) Близ дер[евни] Бобки 25 июля жителями дер[евни] Полхово Миненко и Кондратьковым ограблены жители с[ела] Великой Тополи Израиль и Нохим Кагановы, Федор Тесленко и житель с[ела] Кневич Израиль Бубнов, у которых отнято 3 пуда пшеничной муки, мануфактуры на 4 600 р[ублей] 1 пуд сахару.

3) Близ с[ела] Белого Колодезя 29 июля найден убитым неизвестный человек, на вид лет 27.

4) Близ экономии «Гулевка» в ночь на 2 августа ограблен житель с[ела] Малой Тополи Симон Резников. Дознанием установлено, что преступление это совершено жителями того же села Иваном Шелаповым, Иваном Пожарским, Федором Ермаченко и Савелием Лисицой.

5) В д[еревне] Плауновке в ночь на 13 августа крестьянка Прасковия Курилова выстрелом из revolьвера ранила в ключицу навылет своего мужа Ивана Курилова. Причина – семейная ссора.

6) В п[осаде] Климове 19 августа Семеном Жемчужниковым во время ссоры из-за картежной игры тяжело ранен местный житель Федор Питерский.

Нежинский уезд. 1) В г[ороде] Нежине в ночь на 28 июля на проходившего по улице вартового Николая Котеля напало два неизвестных злоумышленника, причем один из них, подойдя к Котелю со словами «а это полицейский крючок» выхватил из кармана револьвер и произведенным выстрелом из последнего ранил Котеля в руку.

2) Близ с[ела] Володьковой Девицы в ночь на 31 июля совершено разбойное нападение на хутор Ивана Вакулика, последний убит, а постройка с имуществом сожжена.

3) Близ с[ела] Шатура в ночь на 1 августа неизвестными разбойниками убит и ограблен владелец хутора Даниил Мартыненко, у которого взято денег и вещей на 95 000 руб[лей]. К розыску убийц приняты меры.

4) В с[еле] Володьковой Девице в ночь на 1 августа неизвестные грабители напали на дом местного жителя Владимира Туринова и часть разграбили, и часть уничтожили имущество последнего.

5) В с[еле] Володьковой Девице в ночь на 1 августа шайкой вооруженных разбойников убиты и ограблены местные жители Иван Романченко, Иван и Мавра Ковалевы.

6) В хут[оре] «Титовки» в ночь на 5 августа на дом помощника лесничего имения Терещенко – Погорецкого напала банда преступников человек тридцать, которые захватив его, Погорецкого, и сына офицера, увели их неизвестно куда и, по слухам, расстреляли.

7) 6 августа бандитами уведены жители с[ела] Дроздовки и, по слухам, убиты: Григорий Малюта, Иван Близнюк, Андрей Мартиненко и сын Марка Коржа, Трифон Саченко и Тарас Близнюк.

8) В Носовских Степных хуторах в ночь на 7 августа бандой разбойников убит хлебороб Иван Матвиенко и его жена Пелагея, трупы их были брошены в колодец.

9) В с[еле] Крапивне в ночь на 7 августа бандой неизвестных разбойников совершено несколько нападений: убит хлебороб Петр Ющенко и ограблены Федор Ющенко и местный священник.

10) Близ м[естечком] Носовки 8 августа на мельницу жителя того же местечка Чмыховского явилось под предводительством Ивана Кошеля около двадцати пяти человек и ограбили локомобиль, висячий замок, разные инструменты и железо.

11) В ночь на 9 августа на г[ород] Нежин напала вооруженная банда Крапивянского до шестисот человек, и обстреляла: штаб уездной варты, квартиру начальника варты, украинскую комендатуру и вокзал, где ограблена касса. Нападения отбиты совместными отрядами варты и немцев. Два вартовых уездной варты без вести пропали. Обнаружено двадцать четыре трупа бандитов.

12) Близ хут[ора] Бобрик 11 августа с целью грабежа убиты два еврея-мясника Лазарь Димент и Авраам Рапопорт.

13) В с[еле] Малой Кошелевке 12 августа шестью неизвестными преступниками ранен пулей в руку местный сельский староста Шимка и ограблено у него 275 руб[лей] казенных денег. К розыску убийцы приняты меры.

14) В с[еле] Галице 13 августа убита семья еврея Крумгольца, состоящая из шести человек.

15) В Носовских Степных хуторах 14 августа, по заявлению жителя того же хутора Крутько, убит местный сельский староста Дубовик за то, что не

выполнил приказа начальника повстанцев некоего Волкова о производстве мобилизации.

16) В хут[оре] Бобрик 16 августа прибывший германский полк имел стычку с повстанцами, убито пятнадцать бандитов и арестовано шестнадцать человек.

17) В с[еле] Петровой Буде 16 августа, по уходе немецкой роты в м[естечко] Ущерпье, на квартиру начальника района в с[еле] Перетине совершено вооруженное нападение около ста человек. Убит вартовый Третьяков, захвачены и расстреляны вартовый Боборика, две женщины, кухарки начальника варты, кроме того, бандитами уведена собственная лошадь вартового и разграблено имущество вартовых.

18) По заявлению жит[еля] Степных хуторов Никиты Крутько, 17 августа к нему на хут[ор] явилось несколько человек бандитов, вооруженных винтовками и бомбами и, увидев его, Крутько, на огороде, сделали по нему выстрел из винтовки, но не попали. После этого заявитель убежал.

19) В с[еле] Крапивне 17 августа в дом священника Сергея Калиты явилась шайка вооруженных лиц около шестидесяти человек и ограбив 10 000 руб[лей] денег и разное имущество, скрылись.

20) В с[еле] Плоском 19 августа тремя неизвестными грабителями, проникнувшими в дом местного жителя Ивана Труша чрез пролом дверей, взято у жены последнего 400 руб[лей] и 6 фунтов сала.

21) В с[еле] Галице 24 августа задержано и расстреляно нежинскими властями пять бандитов и в Монастырище задержано и передано германским властям двадцать пять бандитов, из них восемь расстреляно.

22) В ночь на 26 августа к жителю Носовских Степных хуторов Ивану Криленко явилось десять человек вооруженных бандитов и ограбили 150 руб[лей] деньгами, около пуда сала, разные вещи, двух лошадей, повозку и сбрую, и, уложив все на повозку, заставили Криленко и его сына Кузьму отправится с ними. По дороге на с[ело] В[олодькову] Девицу Криленки стали просить преступников отпустить их, за что один из них начал наносить ему удары по голове, а Кузьма, воспользовавшись этим моментом, бежал. Потерпевший Иван Криленко помещен в Неженскую земскую больницу на излечение.

23) В хут[оре] Коломийцевке 27 августа бандитами убит младший вартовый Харченко.

Остерский уезд. 1) В Красиловке в ночь на 7 августа неизвестными злоумышленниками было произведено вооруженное нападение на местного жителя Иулиана Марченко. К розыску преступников приняты меры.

2) Близ ст[анции] Бобрик в ночь на 16 августа неизвестным злоумышленником выстрелом из револьвера убит неизвестный еврей на вид лет 25.

Путивльский уезд. 1) 7 августа в районе Крупецкой волости, офицерский взвод и рота немцев имели стычку с большевиками до пятисот человек,

намеревавшихся зажечь завод и имение Барятинского, два убито немца и два ранено. Большевики отброшены.

2) В д[еревне] Володькове в ночь на 9 августа тремя вооруженными грабителями совершено покушение на грабеж Ивана Исаева, но по неизвестным причинам грабители, не осуществив своего намерения, скрылись.

3) В ночь на 10 августа в район Шалыгинской волости вооруженной бандой три раза производился набег на Ковенскую экономию князя Барятинского, была обстреляна казарма отряда частновладельческой стражи, последний отвечал выстрелами, ранил одного из нападавших. Кроме того, было произведено нападение на Елизаветинскую ферму князя Барятинского.

4) 12 августа немецкий отряд выехал на луг близ д[еревни] Обесты за сеном, где был обстрелян большевиками перекрестным огнем. Отряд вынужден был отступить. Большевики, воспользовавшись этим, захватили одиннадцать лошадей и скрылись за нейтральную зону.

5) В д[еревне] Тарновке в ночь на 18 августа четыре неизвестных злоумышленника явились в избу местного жителя Семена Лещенко и, избив его, ограбили 400 руб[лей] и один улей с пчелами.

6) В с[еле] Стариково 20 августа пятнадцатью вооруженными бандитами ограблен священник Колосовский на 5 000 руб[лей].

7) В хут[оре] Сахарове на пасеке в ночь на 22 августа несколькими вооруженными бандитами убит пасечник Петр Грищенко.

8) В с[еле] Землянке в ночь на 25 августа убит казак частновладельческой стражи Червяцов. К розыску убийцы приняты меры.

Рыльский уезд. В с[еле] Любимовке 13 августа десятью конными большевиками уведены неизвестно куда член Снаготской управы Заволонгин и районный гуртовщик по закупке скота Игнатенко.

Сосницкий уезд. 1) 26 июля близ с[ела] Слободки в реке Десне обнаружен труп жителя г[орода] Сосницы Эраста Чумака. Дознанием установлено, что Чумак утонул в реке, спасая свою малолетнюю дочь Пелагею, по неосторожности упавшую с парома в реку.

2) Близ м[естечка] Погорелец 6 августа на лесопильном заводе Гущанского и Басса тремя неизвестными злоумышленниками выстрелами из винтовки тяжело ранен управляющий того завода – Александр Бычков. К розыску злоумышленников приняты меры.

3) В с[еле] Великом Устье в ночь на 8 августа неизвестными вооруженными злоумышленниками совершено нападение на усадьбу местного жителя Захария Колоды, причем преступники убив жену Колоды Агафию, ограбили одежду и свыше 3 000 руб[лей] денег. К розыску злоумышленников приняты меры.

4) В с[еле] Дягове 11 августа местный житель Яков Голяк, проезжая по селу, был остановлен немецкими солдатами, которые предложили ему отвезти купленную у Жеребницкого рожь к сельской сборне, где находилась квартира немцев, но названный Голяк на просьбу немцев забрать рожь не согласился и

начал уезжать от них, тогда один из немцев, Отто Альберт, выстрелами из винтовки убил Голяка.

5) Близ д[еревни] Романовки в казенном лесу в ночь на 12 августа произошел пожар, от которого сгорели дом и холодные постройки, где проживал объездчик Бариновского лесничества Рябец и вещи последнего; причинено убытка на 12 900 руб[лей].

6) Близ д[еревни] Гуты Студенецкой в урочище Скомары 14 августа обнаружены трупы жителей с[ела] Тихоновичи Константина Кошеля, жены его Марфы и дочери их Александры. Дознанием установлено, что убийство это совершено родными сыновьями убитого Евфимова – Евсеем и Никитой Кошелями за то, что отец при жизни часто выгонял их из дому по наговору второй жены убитого, Марфы. Убийцы Кошели задержаны и переданы судебной власти.

7) В хут[оре] Ладушином в ночь на 17 августа двое неизвестных злоумышленника, разбив окно в доме жителя того же хутора Григория Кошевого, потребовали у последнего выдачи денег, предварительно произведя два выстрела в окно. Находившаяся в доме дочь Кошевого выскочила на чердак и, прорвав крышу на доме, начала кричать о помощи, после чего грабители, не осуществив своего намерения, скрылись.

8) В с[еле] Кудровке в ночь на 20 августа у местного жителя Моисея Лисича неизвестными вооруженными лицами ограблено 400 руб[лей] денег. Заподозренный в этом преступлении Алексей Ганнущенко арестован.

9) В с[еле] Блистове в ночь на 23 августа от неизвестного кем совершенного поджога, сгорела клуня с хлебом и сельскохозяйственными машинами и сарай местного жителя Даниила Силича; причинено убытка на 30 000 руб[лей].

Стародубский уезд. 1) По дороге из д[еревни] Корецкой Буды в д[еревню] Хомутовку 2 июля пятью вооруженными злоумышленниками совершено нападение на жителей с[ела] Буды Понуровской Ивана Николаева и Ивана Федорова Савенков, причем у них под угрозой оружия было ограблено 3 330 руб[лей] денег и 5 пуд[ов] 10 фун[ов] сахара рафинада, стоящего 1 155 руб[лей]. К розыску грабителей приняты меры.

2) По дороге из м[естечка] Понуровки в г[ород] Стародуб, 11 июля, четырьмя неизвестными злоумышленниками у жителя названного местечка Лейбы Лихтерова ограблен бык.

3) В дачах п[осада] Лужков 24 июля на лугу обнаружен труп убитого мещанина Никифора Шумова. Дознанием выяснено, что Шумов вместе с мещанином Варфоломеем Кравцовым уворовал лошадь у неизвестного крестьянина с[ела] Тополевки, за которую у них произошла ссора, причем Кравцов ударил палкой по голове Шумова так сильно, что последний упал и тут же скончался.

4) В ночь на 27 июля в с[ело] Мереновку явилось пятнадцать вооруженных красногвардейцев и потребовали указать им тех лиц, у которых квартировали

немецкие солдаты, после чего врывались в эти дома и грозили обывателям тех домов расстрелять их за то, что они принимали немцев, обыватели испугавшись разбежались и попрятались. Затем те же красногвардейцы ворвались в дом местного священника Василия Богословского, и не застав последнего, разгромили обстановку его квартиры угрожая всем расстрелом.

5) По дороге из с[ела] Куркович на хут[ор] Галагановку, 28 июля, пятью неизвестными злоумышленниками совершено нападение на жителей с[ела] Демьянки – Евмена и Иоселя Мандрик, Емельяна Тагунца, Михаила Ткаченко и жителя с[ела] Азаровки Якова Гориславского и ограблено у них 2 890 руб[лей].

6) Близ хут[ора] Плоского 12 августа на ехавших жителей г[орода] Стародуба Айзика-Лифшиц Озерского, Мотеля Симкина и жителя с[ела] Чубкович Аноха Гендлина напали неизвестные вооруженные злоумышленники и ограбили у них 4 945 руб[лей]. К розыску злоумышленников приняты меры.

7) В д[еревне] «Колодезки» 23 августа большевистской бандой в своем имении убит брат исполняющего должность Стародубского повитового старосты Роман Ранке.

Суражский уезд. 1) В селе Александровке (Смяльч) 3 августа задержан местный житель Никита Коваленко, участвовавший в многих грабежах и в убийстве жены жителя д[еревни] Жовнец Фещенко.

2) В с[еле] Малоудебном в ночь на 12 августа шайкой грабителей в числе пятнадцати человек ограблены евреи: Исидор Жавин, Альтер и Рыва Минкины на 1 000 руб[лей], часы и другие вещи и продукты. Кроме того, грабителями нанесена штыком Минкиной рана в ногу. К розыску грабителей приняты меры.

3) В пределах Рожновской волости 20 августа бандой вооруженных грабителей в количестве тринадцать человек ограблены два лесника имения князя Долгорукова Павел Фишбейн и Григорий Кошленок, приказав им в три дня выбраться из лесных строжек, в противном случае они будут вырезаны.

4) В п[осаде] Клинцях 23 августа германским солдатом CVI полка выстрелом из винтовки убит казак Мглинской сотни подпоручик Харин.

5) Близ д[еревни] Комаровки в лесу 24 августа неизвестными лицами убита проезжавшая девица Надежда Чугаева.

Губернский староста Высоцкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 16-34.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 3 ЖОВТНЯ 1918

місто Чернігів

В гор[оде] Кролевец и Кролевецкий уезд прибыло три полка I казачьей стрелковой дивизии, сформированных в Австрии из военнопленных. За

неимением казарменных помещений эти полки расположены по обывательским квартирам. Казаки прибывших полков по внешности производят хорошее впечатление, однако, в первые же дни пребывания их в Кролевце, обнаружилось крайне недоброжелательное их отношение к державной варте и немцам. Собираясь кучками на базаре, казаки заявляют крестьянам, что если бы их было больше, то они немедленно изгнали бы немцев из пределов Украины. Кроме того, казаки выражают свое неудовлетворение на то, что стоящий на площади в г[ороде] Кролевце памятник Царя–Освободителя, до сего времени не уничтожен. В селах полками производится дополнительный набор на пополнение некомплекта. Таким путем в полки попадает молодежь из среды местного населения, большевистски настроенная. Войска эти расквартированы не казарменным порядком и поэтому, находясь в постоянном соприкосновении с местным населением в лице беднейших его классов, неизбежно утратят дисциплину и могут явиться серьезной угрозой для спокойствия и порядка на Украине. Донося об изложенном Вашему Высокопревосходительству на распоряжение, докладываю, что, по моему мнению, дабы удержать эти войска от неизбежного разложения необходимо разместить их в тех пунктах, где для этого имеются подходящие казармы.

За губернского старосту Товстолес

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 36.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 6 ЖОВТНЯ 1918

місто Чернігів

Телеграммой от 1 сего октября за №3262 Новгород-Северский повитовый староста донес, что в имении «Бучки» Александра Пущина явился III курень II Запорожского полка, который начал вмешиваться в хозяйственные распорядки экономий: арестовал управляющего имением, произвел продажу хлеба копнами по установленным им ценам местным крестьянам, взял экономическую посуду, увел девять экономических лошадей в посад Воронок, одну лошадь отдал кухарке, ввиду заявления ее о том, что последней причитается от экономии 200 рублей и, кроме того, разоружил находившихся в имении Бучки частновладельческих вартовых, оружие которых взял себе, а вартовых увез в Воронок. Расследование производится. Помимо этого о действиях куреня мною одновременно с этим сообщено командиру XLI германского корпуса. Об изложенном доношу Вашему Высокопревосходительству.

Губернский староста Высоцкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 78. – Арк. 277.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 11 ЖОВТНЯ 1918

місто Чернігів

От казака бывшего пешего куреня Арона Ямпольського, проживающего в поселке ст[анции] хутора Михайловского поступило заявление о том, что из означенного поселка отправляются разного рода товары за границу в Великороссию. Дознанием установлено, что действительно, в поселке ст[анции] хутора Михайловского находятся посредники-евреи Аврам Карлинский, Ханон Фанкельсон и Михаил Сергеев Дулинский, которые и отправляют всевозможные продукты на подводах в Зерново; причем вагоны с продуктами прибывают со ст[анции] Конотоп в хутор Михайловский без всяких накладных и дубликатов в сопровождении немецких солдат и затем отправляются на подводах в Зерново, что бороться с этим злом невозможно, так как власть находится в руках немцев, что пропуску товаров за границу и спекуляции способствуют помощник начальника пограничной службы Шевелев и начальник ст[анции] хутора Михайловского Андрей Матвеев Яровой. Кроме сего установлено, что немецкий комендант хутора Михайловского заявил, что будто бы сахар, ландрин и другие продукты отправляются в Великороссию в обмен на другие товары, необходимые для германских властей. О вышеизложенном имею честь донести Вашему Высокопревосходительству на благоусмотрение.

Губернский староста Высоцкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 39.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 16 ЖОВТНЯ 1918

місто Чернігів

29 августа с[его] г[ода] по распоряжению немецких военных властей было сожжено в с[еле] Пятовске Стародубского уезда девяносто четыре двора и д[еревне] Янькове – шестьдесят три двора местных жителей за то, что в с[еле] Пятовске и д[еревне] Янькове имеется более тридцати человек, которые находятся в большевистских бандах, оперирующих в лесах дач Пятовска и Янькове и соседних селениях. Банда эта, по уговору с некоторыми жителями с[ела] Пятовска и Янькова в ночь на 29 августа с[его] г[ода], ввезла в Пятовск четыре пулемета и с четырех сторон стала обстреливать училище, в котором помещались немецкие войска. В свою очередь немецкие войска также открыли огонь по банде большевиков, которая разбежалась. По распоряжению немецких властей был созван сход Пятовска и Янькова, где было предложено выдать лиц,

участвовавших в нападении на немецкие войска, после чего было установлено, что из жителей с[ела] Пятовска участвовали в нападении Ниль Пасинок, Козьма Короткий, Климентий Подольный и Дмитрий Голушка, которые после обстрела, из села скрылись вместе с бандой; кроме того, немцами в виде контрибуции забран скот, хлеб и разное имущество, расстреляны брат большевика Савелий Суслов и житель с[ела] Осколкова Мендель Рыклин, у коего имели приют большевистские банды. Об этом доношу Вашему Высокопревосходительству.

Губернский староста Высоцкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 38.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 14 ЖОВТНЯ 1918

місто Чернігів

27 августа с[его] г[ода] в хуторе жителя с[ела] Азаровки Дмитрия Хлуса, находящегося близь с[ела] Азаровки Стародубского уезда немецким отрядом был произведен обыск, так же были расстреляны сыновья Хлуса Алексей и Марк и сожжен их деревянный амбар. Трупы Хлусов были закопаны на месте расстрела. Затем тот же отряд на хуторе братьев жи[телей] с[ела] Азаровки Алексея, Степана и Максима Прохорцов близ хут[ора] Хлуса, был произведен обыск и после такого сожжены три сарая с сыном Прохорцов. Причины расстрела Хлусов и сожжения построек пока не выяснены. Дознание о сему делу производится. Об этом доношу Вашему Превосходительству.

Губернский староста Высоцкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 64.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 17 ЖОВТНЯ 1918

місто Чернігів

По полученным Клинцовской городской держаной вартой агентурным сведениям, в посаде Клинцах Суражского уезда образовалась шайка, задавшаяся целью, посредством экспроприаций, терроризировать население. На 20 сентября сего года был назначен для набега дом Меера Когенмана, проживающего по Петропавловской улице. В ту ночь нападение не состоялось и было отложено на 24 сентября, но, по донесению агентов, 24 сентября у членов шайки возникли недоразумения из-за дележа 15 000 полученных ими из Великороссии денег. Тогда же стали известны фамилии преступников, оказавшихся жителями

пос[ада] Клиноцов Маркеллом Розумеевым, Гиршей Лифшицем, Ривой Красновской, Исидором Сахаровым и Гирщей Голдином, а потому начальником городской варты было отдано распоряжение о производстве обыска в домах этих лиц и задержании их, что и было приведено в исполнение в 4 часа утра 25 сентября. Все поименованные лица были задержаны, за исключением успевшего скрыться Исидора Сахарова.

В доме Маркелла Разумеева помощником начальника варты Дорошкевичем, при производстве обыска, были обнаружены: револьвер системы «Наган», винтовка русского образца и записная книжка Разумеева, в которой были заметки о месте нахождения немецкого коменданта и о расположении в Унечи повстанческого полка, готового по первому зову явится в Клинцы на помощь. Кроме того, были указания в той же записной книжке, что организация, в первую очередь, должна взорвать помещения, где находятся немецкие войска, комендатура и склады оружия. Арестованные первоначально упорно отказывались от причастности к какой бы то ни было организации, но затем, после неоднократных допросов, Маркелл Разумев сознался, что в Клинцах организовался комитет, задавшийся целью изгнания немцев из пределов Украины и восстановления советской власти и что в распоряжении комитета имеется оружие, взрывчатые вещества, печать «Совета рабочих и солдатских депутатов» и нелегальная литература.

По распоряжению Суражского повитового старосты, при содействии германский войск и резервной сотни, одновременно во всех заподозренных домах вартой были произведены обыски, не давшие положительных результатов, за исключением того, что в квартире Лифшица, находящейся в доме Разумеева, была найдена печать «Совета рабочих и солдатских депутатов» в п[осаде] Клинцах и около 15 брошюр нелегальной литературы. Из дальнейшего следствия и опроса арестованных выяснилось, что имеющиеся в распоряжении комитета оружие хранится либо в лесу около д[еревни] Лопатни в 8 верстах от Клинцов, или же во дворе Кругликова в п[осаде] Клинцах, скрывавшегося до производства первого обыска. Тогда же были командированы в указанные места помощник начальника варты Дорошкевич, начальник варты г[орода] Суража Тумай и вартовые резервной сотни, сопровождаемые Гиршей Лифшицем, которому, как состоящему членом комитета и казначеем, должно было быть известно местонахождение оружия.

В лесу около д[еревни] Лопотней в 2 верстах от демаркационной линии, обнаружено десять полузасыпанных землею ям, при раскопке которых оружие обнаружено не было, валялись одни лишь наклейки, видимо от ящиков с патронами и лоскутки газетной бумаги советских изданий, испачканных смазочным ружейным маслом. Лифшиц объяснил, что здесь была база оружия, переправлявшегося вглубь Украины и, по его словам, отсюда недавно было вывезено в Гомельский район около 10 пудов оружия. Тогда же Лифшиц заявил, что раз оружия нет в лесу, то таковое находится во дворе Кругликова в п[осаде]

Клинцах, где действительно и было обнаружено, после произведенной раскопки всего двора, пятьдесят три пироксилиновых шашек, около 7 фунтов студенистого динамита, двадцать девять бомб и капсюли к шашкам, каковые переданы германской комендатуре в п[осаде] Клинцах. Из дальнейших опросов арестованных выяснилось, что кроме задержанных, в числе членов комитета, состояли следующие лица: жители п[осада] Клинцов: председатель комитета Иван Ляхов, Исидор Сахаров, Иван Беляс, Анатолий Иванов, Камаев, Олатин, Кругликов и Петр Скренкин, которые воспользовавшись тем, что задержанные члены организации, несмотря на все принятые меры, упорно отказывались назвать своих сообщников, успели скрыться.

Из дознания установлено, что средства организация получала из Великороссии и, как выяснилось, успела получить 22 000 рублей. В программу комитета входило распоряжение большевистской литературы среди немецких солдат. По словам Лифшица «Центральный комитет» находится в г[ороде] Гомеле по Ветряной улице в доме № 79-80, куда он неоднократно ездил по делам организации. В настоящее время имеется надзор за домами, в которых проживали члены организации, а также и за всеми появляющимися в посаде лицами. Дальнейшая разработка материала по сему делу поручена начальнику Осведомительного отдела. О вышеизложенном доношу Вашему Высокопревосходительству.

Губернский староста Высоцкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 86-87.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 18 ЖОВТНЯ 1918

місто Чернігів

Имею честь донести Вашему Высокопревосходительству, что за время с 8 по 15 октября с[его] г[ода] мною получены следующие сообщения о состоянии Черниговской губернии:

1) *В Стародубском уезде* противник, прорвав демаркационную линию между Стародубом и Новгород-Северском, углубился до поселка «Воронок»; недостаток войск, не полная уверенность в украинских полках, отсутствие естественных преград, близость границы при наличности артиллерии у бандитов, делает положение города опасным и вносит панику в среду населения. Город находится в осадном положении; в случае падения Стародуба, положение явится угрожающим железнодорожной магистрали и городу Гомелю. Большевистские банды численностью около двух тысяч пехоты при трех легких орудиях, семи пулеметах и сотне кавалерии находились в 8 верстах от Стародуба, но, благодаря немецким войскам, банды отогнаны за

демаркационную линию. За время боев убит командир отряда, ранен один немецкий и много украинских солдат.

Наблюдались случаи перебежки запорожцев на сторону примкнувшего к большевикам вольного казачества, так называемого «красным», большие части которых скопились в Унече и Гриневе; по сведениям ими руководят известные большевики – прапорщик и студент, фамилии коих не выяснены. Деревня Андрейковичи и Слобода Каменская несколько раз переходили из рук в руки. В первых числах октября большевистский комитет, именующий себя «Исполнительным комитетом Стародубского уезда», прислал повитовому старосте предупреждение расстреливать по десять буржуев, стародубцев, если хотя бы один из задержанных последним будет куда-нибудь отправлен за пределы уезда (копия прилагается).

2) *В Гомельском уезде* в связи со слухами об очищении уезда немцами и сведениями о начавшихся переговорах о мире, замечается среди крестьян повышенное настроение; был случай обстрела из засады наряда державной варты, возвращавшегося с обыска из д[еревни] Борхов. При обстреле смертельно ранен один вартовый. В контакте с немецкими властями приняты меры для ликвидации повстанческих банд.

3) *В Козелецком уезде* 7 октября около Селища силами хлеборобов и отряда сотника Удовиченко разбита банда в сто человек. Много раненых и убитых. Захвачен обоз, винтовки, бомбы, пироксилиновые шашки, которыми бандиты хотели взорвать железнодорожное полотно. В нашем отряде потерь нет.

4) *В Нежинском уезде* после 1 ½ месячного затишья, вновь стали собираться местные банды; отмечено несколько открытых нападений с убийством и поджогами днем на народе; по показанию задержанного бандита, штаб разбойников находится в Веркеевке. В начале октября этим штабом получены из Великороссии 650 000 рублей, оружие и пироксилиновые шашки.

5) *Новгород-Северск* обстреливается из-за Десны ружейным огнем. 10 октября большевики окружили Слободу Каменскую, где находился курень нашего полка. Убили пятьдесят человек украинцев, забрали оружие, пулеметы и одно орудие. Отобранное свезли за реку. После Каменской большевики заняли Бучки. По сведениям, жители содействовали большевикам. 9 октября в селе Дмитровке за демаркационной линией состоялось собрание представителей сел задесенья, куда приезжал известный предводитель Ремнев. На собрании постановили присоединиться к Великороссии, продолжать борьбу с Украиной и наступать на Новгород-Северск. В ночь на 9 октября неизвестными лицами семью выстрелами обстреляна канцелярия начальника района Носовки.

6) *В Суражском уезде* (посад Клинцы) настроение становится тревожным; большевики сосредотачивают войска близ демаркационной линии, удесятеряя их количество. Помимо сосредотачивания большевиками войск на ст[анции] Унеча, в Сураже формируется полк до трех тысяч человек; туда же подвезена их артиллерия. В уезде появились случаи холеры; меры предосторожности приняты.

7) *В Рыльськом уезде* банда ограбила имение Пузырева-Боромыкова. Большевистские банды скопляются в районе деревень Колонтаевки, Благодатного и Желобовки. Настроение в уезде выжидательное.

Губерниальный староста Высоцкий

Копія Директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 91-92.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 28 ЖОВТНЯ 1918

місто Чернігів

Имею честь донести Вашему Высокопревосходительству, что за время с 16 по 23 октября с[его] г[ода] мною получены следующие сообщения о состоянии Черниговской губернии:

1) *В Глуховском уезде* германские власти в целях замены одних частей другими, очистили Свессу и Янполь. Воспользовавшись этим, большевики разгромили Свессу и Янполь и деревню Марчихину Буду, откуда захватили сорок восемь человек заложников и увели в Зерново. Необходимо, чтобы германцы до прихода новых частей для замены, не уводили бы стоящих в пограничных местах войск, иначе на месте ушедших немцев появляются большевики, которые терроризируют население, подвергая местность систематическому разгрому.

В уезде за демаркационной линией скопляются большие силы большевиков: прибывают латышские и польские части, отряды коих возле деревни Хохловки обстреляли пулеметным и ружейным огнем пассажирский поезд, шедший из Глухова на хутор Михайловский. Немцы с поезда им отвечали. В ближайшем будущем ожидают наступление на хутор Михайловский. Население в сильной тревоге. Большевики на право въезда в Великороссию требуют удостоверение от советских консулов на Украине.

2) *В Гомельском уезде*, благодаря слухам об очищении немцами территории Гомеля и уезда, в связи с мирными переговорами, замечается среди крестьян и рабочих возбужденное настроение, поддерживаемое тайной агитацией направленной против украинских властей. 14 октября при проезде после обыска деревни Борохов из засады обстреляны неизвестными лицами помощник начальника II района и пять вартовых повитовой стражи. Убит один вартовый.

3) *В Новгород-Северском уезде* 17 октября ночью большевики насильственно увели из села Смяч до восьмидесяти молодых людей за демаркационную линию.

4) *В Нежинском уезде* в хуторе Шкураты убит Крутько, дом сожжен. Приняты меры для ликвидации банды, местопребывание которой обнаружено.

5) *В Стародубском уезде* в средних числах октября, прорвавшийся было противник к поселку Воронок и угрожавший Стародубу с юга, благодаря немецким войскам, был отброшен за демаркационную линию. 16 октября в районе уезда опять появились вооруженные банды, которые стали угрожать Стародубу, подвергая его сильному обстрелу и грабить деревни: Андрейковичи, Картушин, посад Княжую и Буду Корецкую, углубляясь по направлению Балдовке и Соколовке.

Недостаточность украинских наличных сил для борьбы и бессилие власти помочь, действует деморализующее на население и заставляло многих бежать из уезда. Комендантом города Стародуба в помощь варте для охраны города организован добровольческих отряд около тридцати человек. Немецкие власти находят полезным вывести из Стародуба ценности казначейства, тюрьму и архив суда. По сведениям, большевики, ввиду свободного проезда через границу, наводняют пограничную полосу агитаторами и провозят деньги и оружие для поддержания повстанческих банд на Украине. Самими бойкими в этом отношении пограничными пунктами, являются деревня Лыщичи и посад Клинцы, которые ведут регулярную торговлю с Унечью. Ввиду вышеизложенного желательно было бы закрыть границу под угрозой расстрела.

6) *В Рыльском уезде* пятьдесят бандитов с пулеметами ночью пытались подойти к деревне Боромыково, но узнав, что там стоит сотня, скрылись. По сведениям с Благодатного, большевики доставили три легких орудия. В заключение считаю своим долгом доложить Вашему Высокопревосходительству, что действия германского командования являются крайне пасивными по отношению принятия более решительных мер к ликвидированию беспрерывного вторжения большевиков в пределы Черниговской губернии, причем, несмотря на просьбы о преследовании большевистских банд хотя бы сколько-нибудь за пределы демаркационной линии, германское командование остается глухо к просьбам, что заставляет предполагать о некоторой связи немцев с большевиками, последствием чего окраины Украины остаются незащищенными и терпят невзгоды от налетов банд.

Губерниальный староста Высоцкий

Копія Директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 110.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 5 ЛИСТОПАДА 1918

місто Чернігів

Имею честь донести Вашему Высокопревосходительству, что за время с 24 октября по 1 ноября с[его] г[ода] мною получены следующие сообщения о состоянии Черниговской губернии:

1) *В Гомельском уезде* под влиянием слухов об оставлении немецкими войсками территории Украины, как непосредственного результата происходящих мирных переговоров с одной стороны и ожидаемого в таком случае прихода большевиков с другой стороны, настроение низших слоев населения заметно ухудшилось: крестьяне, рабочие, железнодорожные и мелкие служащие проявляют враждебное отношение к властям Украинской Державы и земельным собственникам. Такое настроение в значительной мере поддерживается скрытой пропагандой евреев, людей с уголовным прошлым, и агентов советской власти.

2) Открытых выступлений не было, но таковые возможны; предотвратить это явление возможно лишь при условии усиления варты войсковыми отрядами, так как чины варты по своей малочисленности справится с повстанческим движением не в состоянии.

3) *В Глуховском уезде* настроение населения весьма тревожное в связи с частыми налетами разбойничьих банд из-за демаркационной линии на пограничные хутора и слухами о скоплении советских войск на границе. При вторжении большевики производят грабежи, убийства, полное разорение хозяйств, уводят заложников. С целью самообороны образовался союз хлеборобов, который вырабатывает условия организации. Ходатайствую о присылке винтовок с соответствующим количеством патронов для выдачи хлеборобческому отряду. Такой же отряд сформировывается и в Путивльскому уезде.

3) *В Конотопском уезде* появились китайцы.

4) *В Нежинском уезде* большинство населения доверчиво относится к украинской власти и во всем ей повинуется. Несомненно, что преступная часть общества, зараженная большевизмом, настроена враждебно к власти, порождая недовольство к ней и среди населения. К поимке таких лиц принимаются самые энергичные меры.

5) *В Новгород-Северском уезде* настроение населения не изменилось. По слухам значительные силы большевиков скопились в северной части уезда с целью наступать и отрезать Новозыбковский подъездной путь и Шостку. Последнее время среди крестьян за демаркационной линией в ближайших к Новгород-Северску волостях наблюдались случаи недовольства большевиками.

6) *В Рыльском уезде* особых изменений в политическом настроении не произошло, но частые набеги вооруженных банд на прилегающие к демаркационной линии хутора, весьма нервируют население. Так, например, 26 октября банда ограбила Ананасовку. 28 октября повстанцы с двумя орудиями захватили село Боровское, а жителям волостей Бобровской и Студентовской бандиты приказали приготовить продовольствие. В этот район командирована резервная сотня.

7) *В Стародубском уезде* настроение подавленное в связи с неустойчивостью положения, так как украинские войска по своей малочисленности не

могут справиться с частыми вторжениями большевистских банд, накопившихся в значительном количестве в граничащей со Стародубским уездом пограничной полосе, пытающихся прорваться к Новгород-Северска и отрезать железнодорожную линию. По донесению главным пунктом концентрирования большевиков являются деревни: Гринев, Посудичи и Унечи, где сосредоточено более полторы тысячи человек при шести орудиях и шестнадцати пулеметах. За период с 24 октября большевиками было произведено несколько вторжений в пределы уезда, отбитых немецкими и украинским войсками. В помощь варте в Стародубе образован отряд добровольцев из надежных лиц, которые дежурят на подступах к городу. Необходима скорейшая присылка надежной конной сотни.

8) *В Суражском уезде*, Клинцы, общее настроение низших слоев населения пассивно-враждебное. По полученным разведкою сведениям выясняется значительное усиление большевиков в районе Суража и ст[анции] Унеч для наступления на Клинцы.

В остальных уездах сравнительное спокойствие, существующее в настоящее время среди населения, нельзя признать ни достаточно прочным, ни достаточно глубоким. Часть населения, так недавно еще стоявшая в рядах большевиков, значительное меньшинство, но отличающееся большою активностью, еще далеко от примирения с существующим строем и ждет только случая и возможности для выступления. И если бы большевистским пограничным бандам удалось проникнуть во внутрь губернии, то эта часть населения немедленно произвела бы беспорядки и присоединилась к большевикам. При таких условиях представляется в высшей степени желательным усиление всех украинских частей губернии артиллерией и пулеметами, что имело бы выдающееся значение в случае вооруженного столкновения с большевистскими бандами, обычно не имеющими артиллерии. Точно также это имело бы весьма серьезное значение в случае ухода, или численного ослабления немецких войск для поддержания спокойствия среди населения.

Губерниальный староста Высоцкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 124-125.
Копія Директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 134-135.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 14 ЛИСТОПАДА 1918

місто Чернігів

Имею честь донести Вашему Высокопревосходительству, что за время с 6 по 13 ноября с[его] г[ода] мною получены следующие сообщения о состоянии Черниговской губернии. Прежде всего, должен отметить, что за истекшую

неделю жизнь в губернии протекла при крайне тревожном настроении населения. Слухи о готовящемся наступлении большевиков в Украину в связи с годовщиной захвата ими власти, а также слухи об уходе немцев служили не малыми основаниями для тревог. Но острый политический момент прошел в губернии сравнительно спокойно, так как для предотвращения вооруженных выступлений и беспорядков и для успокоения населения в губернии своевременно были приняты меры. В общем, день 7 ноября в губернии прошел спокойно, кроме Гомеля, где в этот день были попытки демонстрации с красными флагами, но принятыми мерами демонстрации не допущены. В частности по уездам отмечено следующее:

1) *В Гомеле* 6 ноября в 4 часа пополудни важными следственными арестантами с целью массового побега было произведено нападение на тюремную стражу: обезоружено два надзирателя внутренних постов и один – наружного. Своевременно принятыми мерами побег предотвращен. Из арестантов один убит и трое ранено. Жертв среди стражи нет.

2) *В Глуховском уезде* последние дни заметно оживление. Есть возможность предполагать, что на глуховской участок прибыли новые большевистские части, которые ежедневно грабят пограничные села. Терроризованное население массами эвакуируется в глубь Украины дабы избежать чинимых большевиками зверств. Все это, да приняв во внимание близкое положение города к демаркационной линии, увеличивает тревогу среди населения уезда. Последние сообщения от старосты указывают на необходимость усиления в этом районе германскими войсками, так как большевики, намереваясь захватить Глухов, подошли к нему на 5 верст.

3) Часть *Новгород-Северского уезда* за демаркационной линией в данное время навождена разрозненными группами регулярных частей красный казаков, которые, распавшись на мелкие банды, подвергают обстрелу наши пограничные береговые посты, грабят села и уводят молодых людей. Это обстоятельство повело к вооруженному восстанию население задесенской части уезда. Так, жители села Ивота постановили организовать казачий отряд согласно универсалу Его Светлости пана Гетмана и вступить в активную борьбу с большевиками. Записаться в отряд выразили желание также жители других сел. Вследствие недостатка вооружения и подавляющей численности большевиков, отряд вынужден был отступить, потеряв убитыми атамана-полковника Ладинского, его помощника подпоручика Хилковского и десять человек казаков. Хотя по последним сообщениям вблизи Новгород-Северска наступило сравнительное затишье, вызванное как будто бы перегруппировкой большевистских войск.

4) *В Рыльском уезде* по агентурным сведениям у жителей нейтральной зоны имеется много оружия, приняты меры к отобранию такового. В с[ело] Ивановское прибыл III советский полк численностью три–четыре тысячи человек.

5) *Стародубском уезде* за последнюю неделю никаких боевых действий не происходило. По собранным, не вполне проверенным еще сведениям, среди красных казаков, сконцентрированных в районе Стародуба, началось полное разложение. Солдаты массами дезертируют, причем их оружие и конские состав расхватывается крестьянами из сел района Витемля – Дареевск. Один из повстанческих полков, расположенных в районе Стародубского уезда и отличающейся более прочной организацией и дисциплиной, так называемый Таращанский штаб которого находится в Гриневе, поддерживается советским правительством, которое явно не может выступать против германцев и украинцев. Полк в большем количестве вооружен пулеметами. Оружие и снаряды полк получает из Великороссии.

Что касается действий украинских солдат в районе Стародубского уезда, то по сведениям повитого старосты число их значительно уменьшилось и были случаи значительных побегов, не отрицаемые командным составом. К старосте ежедневно поступают жалобы на самоуправные и преступные действия солдат, которые являются в экономии к более состоятельным лицам и требуют провиант и фураж. Необходимо доставление последнего из других мест, иначе голодные солдаты не постесняются забрать у населения все.

Считаю необходимым отметить, что последнее время в некоторых частях губернии замечаются волнение на почве неравномерного распределения по реквизиции хлебных запасов у населения, сделанную черниговской конторой хлебного державного бюро, вынудившая уже агента выслать в с[ело] Дептовку Конотопского уезда пулемет.

Губерниальный староста Высоцкий

Копія Директору Департаменту державної варти, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 137-138.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 11 ЛИСТОПАДА 1918

місто Чернігів

В средних числах истекшего октября месяца в посад Клинцы Суражского уезда прибыл штаб VI отдела V Курской бригады пограничной стражи для охраны демаркационной линии. Ввиду того, что в сем месяце имеет прибыть на укомплектование отдела четыреста девяносто два человека нижних чинов-новобранцев, командир отдела возбудил перед повитовым старостой ходатайство о предоставлении соответствующего числа помещений прибывающим, а также об оказании содействия по снабжению отдела продовольствием. При близости границы, выжидательном настроении населения и возможности активных действий со стороны большевиков, прибытие этих нижних чинов может привести к печальным последствиям. Казарменное

размещение их невозможно, так как все подходящие для этой цели помещения заняты немцами, оставшимися чинами бывших Мглинской и Суражской комендантских сотен, а также резервной сотней и вартой Суражского и Мглинского уездов. Таким образом, весь этот сырой материал, при размещении по обывательским квартирам и отсутствии в связи с этим надлежащего надзора со стороны командного состава, станет объектом усиленной агитации со стороны большевиков и легко может примкнуть к последним при наступлении или возможной вспышке восстания среди населения.

Докладывая об изложенном, прошу распоряжения Вашего Высокопревосходительства о том, чтобы имеющие прибыть на укомплектование отдела нижние чины не составляли ненадежного элемента, каким являются новобранцы, а предоставляли вполне надежный и дисциплинированный воинский состав, могущий сыграть роль отпорной силы при активных действиях большевиков из-за демаркационной линии или же повстанческом движении.

Губернский староста Высоцкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 268.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 21 ЛИСТОПАДА 1918

місто Чернігів

18 сего ноября в Чернигов прибыл начальник Конотопской городской державной варты Шамлевич и доложил, что в ночь на 17 ноября на ст[анцию] Конотоп прибыл эшелон артиллеристов Стрелецкой дивизии, который совместно с железнодорожной охороной и присоединившимся к ним расквартированными в Конотопе частями I Стрелецкой казачьей дивизии, и рабочими конотопских мастерских произвел нападение на управление конотопской городской варты, канцелярию района и помещения вартовых. При нападении вартовые обезоруживались и арестовывались, а часть при выстрелах разбежалась. Почти одновременно с нападением на варту отряд восставшей войсковой части подошел к управлению повитового старосты. Здесь нападавшие, по слухам были встречены пулеметным огнем резервной сотни, причем нападавшие понесли урон, будто бы ранен начальник эшелона, есаул. При повторном нападении управление старосты было разгромлено. Той же участи подверглось управление городской варты, канцелярия района и квартира начальника варты Шамлевича. Делопроизводство и архив уничтожены; более ценные доказательства расхищены. Из тюрьмы освобождены уголовные арестанты и большевики.

На следующий день в Конотопе в районе вокзала и на путях железной дороги замечено присутствие на постах рабочих с винтовками. Проходившие

мимо постов офицеры или лица на них похожие, арестовывались и отводились на вокзал, где спрашивались, не владеющие украинской речью – арестовывались. Из доклада начальника Конотопского района Сазоновского, явившегося к начальнику городской варты Шамлевичу в 10 часов утра 17 ноября, последний осведомился, что исполняющий обязанности повитового старосты Фененко выбыл из города вместе с резервной сотней ночью по направлению к городу Батурину. О текущих событиях ис[полняющий] об[язанности] старосты Фененко был осведомлен Сазоновским.

Классные чины варты разыскивались повстанцами по адресам и арестовывались, из них украинцы освобождались с обязательством быть нейтральными. От ареста начальник варты Шамлевич избавился случайно, т[ак] к[ак] во время нападения не находился в своей квартире, отправившись же на выстрелы к управлению городской варты, попал под пулеметный огонь и вынужден был, видя издали движение воинских отрядов и установку пулеметов, укрываться до утра. Получив сведения, что к квартире и к управлению варты приставлен караул и видя по всей обстановке, что город захвачен повстанцами, Шамлевич оставил Конотоп. Собрав нужный материл для доклада, Шамлевичу с большим трудом удалось уехать из города на поезде с беженцами проезжавшими через Конотоп на ст[анцию] Бахмач, где Шамлевич заметил присутствие эмиссаров повстанцев. Уезжая с Конотопа в 3 часа пополудни, слышал в городе беспорядочную стрельбу из винтовок. Германские войсковые части ночью, собравшись по тревоге, и выставив пулеметы на площади, никакого участия в охране учреждений не принимали.

В настоящее время вся власть в г[ороде] Конотопе перешла в руки начальника Конотопского отдела железнодорожной охороны полковника Палия, который объявил себя начальником I Стрелецкой казачьей дивизии. Число восставших, считая в том числе и примкнувших рабочих железнодорожных мастерских, до тысячи человек. В руках повстанцев находится до восьми тысяч винтовок и до двадцати пулеметов. О вышеизложенном доношу Вашему Высокопревосходительству.

За губернского старосту Товстолес

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 199-200.

СПРАВОЗДАННЯ ГУБЕРНІЯЛЬНОГО СТАРОСТИ ВІД 30 ЛИСТОПАДА 1918

місто Чернігів

Имею честь донести Вашему Высокопревосходительству, что за время с 14 по 24 ноября с[его] г[ода] мною получены следующие сообщения о состоянии Черниговской губернии:

1) *В Глуховском уезде*. По уходе германских войск из пограничных пунктов, большевики заняли большую часть уезда. Варта оставила пограничные пункты, вследствие чего уездная администрация утратила возможность следить за приезжающими из Великороссии. Осведомленность властей понизилась за отсутствием осведомителей. Оставление немцами Янполя и Михайловского хутора, занятие их большевиками, взрыв моста под Маковым, накопление советских вооруженных сил вблизи Глухова, создали полнейшую панику среди населения. Зажиточные классы и интеллигенция спешно выезжали из Глухова. Формирование добровольческих и хлеборобческих дружин не налаживалось. Средств противодействия большевикам не было. Последние осмелели благодаря бездействию и попустительству немцев. Вследствие общей растерянности и расстройства административного аппарата, Глухов подвергся нападению бандитов. Хотя это выступление и было ликвидировано немецкими и украинскими войсками, тем не менее, произвело на население удручающее впечатление полной беззащитности и вызвало страшную панику.

2) *В Гомельском уезде*. При первых признаках ухода немцев революционные партии стали усиленно развивать свою деятельность, открыто выступая против существующего строя и подготовляя манифестации с участием немцев. Под давлением революционных кругов городская управа Гомеля решила сложить свои полномочия и осталась временно на местах благодаря воздействию повитового старосты. По очищении немцами северной части уезда территория осталась беззащитной. Северные пограничные пункты немедленно были заняты советскими пешими частями с пулеметами. Большевики появились в 18 верстах от Гомеля. 17 ноября ночью на Гомельский вокзал прибыл поезд с советской делегацией в семьдесят четыре человека. Поезд охранялся немецким караулом из Киева. Делегаты выходили из вагона и имели общение с публикой.

В 25 верстах от Гомеля бронированный поезд большевиков разоружил чинов железнодорожной охраны; ближе к Гомелю поезд не смог продвинуться, так как путь был разобран. Для задержки нашествия большевиков и для противодействия выступлениям революционных кругов средств в распоряжении уездной администрации не имелось. Лучшие вартовые ушли со службы; резервная сотня состоит всего из пятнадцати всадников; мобилизованные офицеры не внушают доверия; воинские силы ничтожны. Все изложенное создало тревожное настроение среди населения, а местами вызвало панику. Помещики и хуторяне бегут со своих мест, оставляя на произвол судьбы имущество. Нужны войска для защиты границы и предупреждения ужасов большевистской анархии.

3) *Конотопский уезд*. 16 ноября в Конотопе железнодорожные рабочие совместно с охороной, под руководством начальника охороны полковника Палия, произвели восстание, захватив из склада пять тысяч винтовок и пять пулеметов. Восстание началось с вокзала, разрослось и, перекинувшись на город, дошло до пределов, когда вартовая сотня оказалась бессильной подавить

восстание. Город очутился во власти восставших (серожупанников). повитовый староста с сотней и вартой отступил из Конотопа в г[ород] Ромны Полтавской губернии. В ночь на 17 ноября в Конотоп на станцию прибыла поездом украинская воинская часть (самостийники), которая совместно с железнодорожными рабочими сняла варту, заняла караулы в присутственных местах и освободила из тюрьмы арестантов. Железнодорожная станция Бахмач, Григоровка и Рубанка были заняты бандами восставших. В Конотопе восставшими произведены многочисленные аресты. Немецкие войска держались все время нейтрально. Однако воспрепятствовали отряду генерала Литовцева продвинуться по железной дороге далее Бахмача товарного и не позволили занять станцию Конотоп, но ничего не возражали против отправки отряда по грунтовым дорогам для занятия станции Бахмач и Конотоп. По мнению повитового старосты в начале восстания воинская сила в двести человек была бы вполне достаточна чтобы подавить совершенно беспорядки.

4) *Кролевецкий уезд*. 17 ноября с[его] г[ода] самостийники заняли город Кролевец; среди последних много евреев. При занятии города самостийники стреляли по отступавшей варте. 18 ноября город оказался окончательно в руках самостийников. Повитовый староста и воинский начальник арестован. В уезде было одно крупное вооруженное ограбление.

5) *Новгород-Северский уезд*. Германская саперная рота, оканчивавшая постройку железнодорожного моста в Горбове, прекратила работы, оставив мост без охраны. Среди германских войск брожение усилилось.

6) *Новозыбковский уезд*. Большевики, перейдя демаркационную линию, направились на Великую Топаль. Против них выслан отряд казаков. Положение тревожное. Настроение немецких войск в общем спокойное, хотя начали появляться пьяные группы, распевавшие революционные песни. Местные немецкие совдепы получают благоразумные директивы из Киева.

7) *Стародубский уезд*. 14 ноября в село Лыщичи прибыл батальон большевиков в полном составе. Большевики были хорошо приняты немцами и расквартированы в казармах совместно с немецкими солдатами. Большевистские делегации появились в селах Кустичи и Пятовск и, наконец, на станции Стародуба, а позже и в самом Стародубе. Везде большевики встречали дружественный прием со стороны немцев. Последние братаются с большевиками и пропускают отряды их через границу. По этому поводу сделан протест немецкому командованию на месте и в Киеве. По последним сведениям из уезда, уход немецких войск предполагается в самом недалеком будущем. Для вступления на территорию уезда вслед за отходом немцев большевиками намечены два пехотных полка. Настроение в уезде тревожное. Требуется для охраны границ небольшая регулярная воинская сила. Опоздание вызовет осложнение.

8) *Суражский уезд*. По демаркационной линии наблюдалось накапливание большевистских банд. В Робчике и других местах вдоль демаркационной линии

имело место братание немцев с большевиками. Приняты срочные меры к формированию добровольческих отрядов. В Клинцах настроение крайне тревожное в связи с событиями в Германии, начавшимся развалом германской армии и падением дисциплины у них.

9) *Козелецкий уезд*. В Бобровицах был случай выступления немногочисленной банды с красными флагами. Выступление ликвидировано.

10) *Рыльский уезд*. Хотя данных для паники нет, но многие жители начали уезжать. Некоторые учреждения не работали.

11) *Черниговский уезд*. В городе Чернигове и уезде военные силы готовы и достаточны лишь для охраны. Немецкие войска готовы совместно защищать от посягательства восставших. Тревожных данных пока нет.

12) *Борзенский* и *Городнянский уезды*. Настроение в уездах тревожное в связи с событиями в соседних уездах.

13) *Остерский уезд*. Настроение спокойное.

14) В Нежинском, Путивльском и Сосницком уездах – без перемен.

Губернский староста Высоцкий

Оригінал Міністру внутрішніх справ, машинопис
ЦДАВО України Ф. 1216. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 288-290.

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

ВОЛИНСЬКА ГУБЕРНІЯ

Дубенський повіт

Володимирський повіт

Житомирський повіт

Заславський повіт

Новоград-Волинський (Звягельський) повіт

КАТЕРИНОСЛАВСЬКА ГУБЕРНІЯ

Бахмутський повіт

Верхньодніпровський повіт

Катеринославський повіт

Новомосковський повіт

Маріупольський повіт

Олександрійський повіт

Павлоградський повіт

Словяносербський повіт

КИЇВСЬКА ГУБЕРНІЯ

Бердичівський повіт

Васильківський повіт

Звенигородський повіт

Канівський повіт

Київський повіт

Липовецький повіт

ПОДІЛЬСЬКА ГУБЕРНІЯ

Одеський повіт

Олександрійський повіт

Тираспольський повіт

Херсонський повіт

ЧЕРНІГІВСЬКА ГУБЕРНІЯ

Борзнянський повіт

Глуховський повіт

Гомельський повіт

Городнянський повіт

Козелецький повіт

Конотопський повіт

Кролевецький повіт

Мглинський повіт

Ніжинський повіт

Новгород-Сіверський повіт

Новозибківський повіт

Остерський повіт

Путивльський повіт

Рогачівський повіт

Рильський повіт

Сосницький повіт

Стародубський повіт

ПОЛЬСЬКА РЕСПУБЛІКА

РОСІЙСЬКА СОЦІАЛІСТИЧНА ФЕДЕРАТИВНА СОВІТСЬКА РЕСПУБЛІКА

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Для нотаток

Архів Української Народної Республіки.
Міністерство внутрішніх справ.
Справоздання губерніяльних старост і комісарів (1918 – 1920)

Упорядкував

КАВУННИК Валентин Леонідович

Літературна редакція Валентин Кавунник

Верстка та художнє оформлення: Наталія Парецька

Підписано до друку 02.02.2018. Формат 70x100 $^{1}/_{16}$.

Гарн.Times. Умов. друк. арк. 27,09, Обл. вид. арк. 20,93

Тираж 300 прим. Зам. 1499

Друк «Видавець ПП Лисенко М. М.»

вул. Шевченка, 20, м. Ніжин Чернігівської області

тел. +38 (04631) 90995; (067) 4412124

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 2776 від 26.02.2007 р.

A 87 **Archive of Ukrainian Democratic Republic. Ministry of Internal Affairs. The Reports of Governors and Commissars (1918 – 1920) / Edited by Valentyn Kavunnyk. — Kyiv: Mykhailo Hrushevskyi Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies, 2017. — 336 p.**

ISBN 978-966-02-8391-6

This collection includes governors' and commissars' reports from May 1918 until June 1920 from the archives of the Ministry of Internal Affairs of the Ukrainian Democratic Republic. These documents report the state of affairs of the Volyn, Katerinoslav, Kyiv, Podillya, Poltava, Tavria, Kharkiv, Kherson and Chernihiv provinces. They also address the population‘s attitudes towards the German and Austro-Hungarian military authorities, the Bolshevik rebels inspired by Russia, the military the uprising of the Directory, and the invasion of Ukraine by the Bolshevik, volunteer and Polish armies.

УДК 930.253:94(477)УНР«1918/1920»

ISBN 978-966-02-8391-6